

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YARARLANDIKLARI HİZMET MODELİNE GÖRE
KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ VE
DUYGUSAL SORUNLAR**

Rukiye (ÖZEN) USLU

**İzmir
2011**

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI ANABİLİM DALI
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YARARLANDIKLARI HİZMET MODELİNE GÖRE
KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ VE
DUYGUSAL SORUNLAR

Rukiye (ÖZEN) USLU

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ

İzmir
2011

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Yararlandıkları Hizmet Modeline Göre Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Davranış ve Duygusal Sorunlar” adlı çalışmanın, bilimsel ilkeler ışığında yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynaklar bölümünde gösterilenlerden oluştuğunu, bu eserlere atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

TARİH

26/10/2011

Rukiye (ÖZEN) USLU

İÇİNDEKİLER

Tablo Listesi	i
Şekil Listesi	vii
Teşekkür	viii
Özet.....	x
Abstract.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Korunmaya Muhtaç Çocuklar	1
1.1.1. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kavramı.....	2
1.2 Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Uygulanan Hizmet Modelleri.....	4
1.2.1 Kuruluş Bakımı.....	4
1.2.2 Çocuk Yuvası	4
1.2.3 Yetiştirme Yurdu	6
1.2.4. Çocuk Evleri	7
1.2.5 Koruyucu Aile	10
1.2.6 Aynı-Nakdi Yardım Hizmet Modeli ve Eve Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi	13
1.3. Çocuğun Yetiştirilmesinde ve Korunmaya Muhtaç Duruma Gelmesinde Ailenin Rolü	15
1.4 Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sunulan Hizmet Modellerinin Etkileri	18
1.5 4–18 Yaş Çocuklarının Gelişim Özellikleri	21
1.5.1 Bilişsel Gelişim.....	21
1.5.2 Kişilik Gelişimi.....	24
1.6 Duygusal Sorunlar(Uyum) ve Davranış Sorunları	35
1.6.1 Duygusal Sorunlar(Uyum) ve Davranış Sorunlarının Sınıflandırılması	37

1.6.2 Duygusal Sorunlar ve Davranış Sorunları Gösteren Çocukların Davranış Profili	39
1.6.3 Duygusal ve Davranış Sorunlarının Nedenleri	41
1.7. Problem Durumu	50
1.8. Araştırmanın Amacı ve Önemi	54
1.9. Problem Cümlesi	56
1.10. Alt Problemler	57
1.11. Araştırmanın Sayıltıları	58
1.12. Araştırmanın Sınırlılıkları	58

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1 Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Yapılmış Araştırmalar	59
2.2 Davranış ve Duygusal Sorunlar Hakkında Yapılmış Araştırmalar	64

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1 Araştırmanın Modeli	71
3.2 Evren ve Örneklem	71
3.3 Uygulamanın Yapıldığı Şubeler Ve Kuruluşlar	75
3.4 Veri Toplama Aracı	75
3.4.1 4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Checklist For Ages 6-18-CBCL/6-18)	75
3.4.2 6-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Checklist For Ages 6-18-CBCL/6-18)	78
3.4.3 Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması	79
3.4.4 Kişisel Bilgi Formu	83

3.5 Veri Toplama Süreci.....	83
3.6 Verilerin İşlenmesi ve Değerlendirilmesi.....	84

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Örnekleme Tanıtıcı Bulgular.....	87
4.1.1. Çocuk ve Ergenleri Tanıtıcı Bulgular.....	87
4.1.2. Çocuk ve Ergenlerin Aile Yapısını ve Ebeveynlerini Tanıtıcı Bulgular	88
4.1.3. Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altında Bulunma Durumlarına İlişkin Tanıtıcı Bulgular.....	94
4.2. Alt Problemlere İlişkin Bulgular	97

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Davranış Sorunları ile Çocuk ve Ergenleri Tanıtıcı Sosyodemografik Özelliklerin Etkileşimi.....	200
5.1.1. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Cinsiyet Açısından İncelenmesi.....	200
5.1.2. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Yaş Açısından İncelenmesi.....	205
5.2. Davranış Sorunları ile Çocuk ve Ergenlerin Aile Yapısını ve Ebeveynlerini Tanıtıcı Sosyodemografik Özelliklerin Etkileşimi.....	209
5.2.1. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Aile Yapısı ve Ebeveyn Birliktelik Durumu Açısından İncelenmesi.....	209
5.2.2. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Ailedeki Çocuk Sayısı Açısından İncelenmesi.....	214
5.2.3. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Ebeveyn Yaşam Durumu Açısından İncelenmesi.....	216
5.2.4. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Anne-Baba Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi.....	219

5.2.5. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Anne-Baba Çalışma Durumu Açısından İncelenmesi.....	223
5.3. Davranış Sorunları ile Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altında Bulunma Durumunu Tanıtıcı Sosyodemografik Özelliklerin Etkileşimi.....	226
5.3.1. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Korunma Altına Alınma Yaşı Açısından İncelenmesi.....	227
5.3.2. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Korunma Altına Alınma Nedeni Açısından İncelenmesi	230
5.3.3. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Korunma Altında Geçen Süre Açısından İncelenmesi.....	237
5.3.4. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Hizmet Modeli Açısından İncelenmesi	238
5.3.5. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi ve Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresi Açısından İncelenmesi.....	246
5.4. Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Çocuk ve Ergenleri Tanıtıcı Bazı Sosyodemografik Özelliklerin Etkileşimi	250
5.4.1. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Cinsiyetleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	251
5.4.2. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Yaşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	252
5.4.3. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Korunma Altına Alınma Yaşı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	253
5.4.4. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Korunma Altına Alınma Nedeni Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	254
5.4.5. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	256
5.4.6. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Ebeveyn Yaşam Durumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	257
5.5. Sonuç	257
5.6. Öneriler.....	263

KAYNAKÇA	267
----------------	-----

EKLER

Ek 1: 6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği	275
Ek 2: 6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği	276
Ek 3: Kişisel Bilgi Formu	277
Ek 4: Levene Homojenlik Testi Örnek Çözümü	278
Ek 5: Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov Testi Sonuçları	281
Ek 6: Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları (1)	283
Ek 7: Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları (2)	285
Ek 8: Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	287
Ek 9: Faktörler Arası Korelasyon Analizine Ait Sonuçlar	294
Ek 10: İç Tutarlık Analizine Ait Sonuçlar	295
Ek 11: Araştırma İzni	299
Ek 12: Ölçek İzni	301
Ek13:Okul-Çağı Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeklerinin Kullanım Sözleşmesi	302

Tablolar Listesi

Tablo 1: Çocuk ve Ergenlerin Cinsiyet ve Yaş Durumlarına Göre Dağılımları	88
Tablo 2: Çocuk ve Ergenlerin Aile Yapısı ve Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Dağılımları.....	89
Tablo 3: Çocuk ve Ergenlerin Ebeveynlerinin Yaşam ve Birliktelik Durumlarına Göre Dağılımları.....	90
Tablo 4: Çocuk ve Ergenlerin Ebeveynlerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları.....	91
Tablo 5: Çocuk ve Ergenlerin Annelerinin Çalışma Durumu, Mesleği ve Çalışmama Nedenlerine Göre Dağılımları	92
Tablo 6: Çocuk ve Ergenlerin Babalarının Çalışma Durumu, Mesleği ve Çalışmama Nedenlerine Göre Dağılımları	93
Tablo 7: Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Yaşına ve Nedenine Göre Dağılımları.....	94
Tablo 8: Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Süresi, Mevcut Hizmet Modeli, Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi ve Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresine Göre Dağılımları.....	95
Tablo 9: Çocuk ve Ergenlerde Davranış Sorunları ile Cinsiyete İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	97
Tablo 10: Çocuk ve Ergenlerin Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçer Yönelim Davranış Sorunları ile Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	99
Tablo 11: Çocuk ve Ergenlerin Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	100
Tablo 12: Çocuk ve Ergenlerin Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Davranış Sorunları ile Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	101
Tablo 13: Çocuk ve Ergenlerin Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçer Yönelim Davranış Sorunları ile Aile Yapısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	103
Tablo 14: Çocuk ve Ergenlerin Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Aile Yapısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	104
Tablo 15: Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Kurallara Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem ile Aile Yapısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	106

Tablo 16: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Çocuk Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	108
Tablo 17: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Çocuk Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	110
Tablo 18: Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler Davranış Sorunları ile Çocuk Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	112
Tablo 19: Çocuk ve Ergenlerde Toplam Davranış Sorunları ile Çocuk Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	114
Tablo 20: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Ebeveyn Yaşam Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	115
Tablo 21: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Ebeveyn Yaşam Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	116
Tablo 22: Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Ebeveyn Yaşam Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	118
Tablo 23: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Ebeveyn Birliktelik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	120
Tablo 24: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Ebeveyn Birliktelik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	121
Tablo 25: Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Ebeveyn Birliktelik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	123
Tablo 26: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	125
Tablo 27: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	126

Tablo 28: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	127
Tablo 29: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	129
Tablo 30: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	130
Tablo 31: Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	131
Tablo 32: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Anne Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	133
Tablo 33: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Anne Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	134
Tablo 34: Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Anne Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	136
Tablo 35: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Baba Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	138
Tablo 36: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Baba Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	139
Tablo 37: Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Baba Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	141
Tablo 38: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Yaşına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	142

Tablo 39: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Yaşına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	144
Tablo 40: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Yaşına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	145
Tablo 41: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Nedenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	147
Tablo 42: Çocuk ve Ergenlerde İçe Yönelim Davranış Sorunu ile Korunma Altına Alınma Nedenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	148
Tablo 43: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Nedenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	150
Tablo 44: Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Nedenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	152
Tablo 45: Çocuk ve Ergenlerde Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Nedenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	154
Tablo 46: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Korunma Altında Geçen Süreye İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	157
Tablo 47: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Korunma Altında Geçen Süreye İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	159
Tablo 48: Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler Davranış Sorunları ile Korunma Altında Geçen Süreye İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	161
Tablo 49: Çocuk ve Ergenlerde Toplam Problem Davranış Sorunu ile Korunma Altında Geçen Süreye İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	162
Tablo 50: Çocuklarda ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Hizmet Modeline İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	164

Tablo 51: Çocuklarda ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Hizmet Modeline İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	165
Tablo 52: Çocuklarda ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Hizmet Modeline İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	167
Tablo 53: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Hizmet Modelinden Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	169
Tablo 54: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Hizmet Modelinden Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	170
Tablo 55: Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Hizmet Modelinden Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	172
Tablo 56: Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	175
Tablo 57: Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	177
Tablo 58: Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler Davranış Sorunları ile Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	179
Tablo 59: Çocuk ve Ergenlerde Toplam Problem Davranış Sorunları ile Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	180
Tablo 60: 4-18 ve 6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeklerinde Farklı Olan Altı Maddenin 4-5 Yaş Grubu İçin Sonuçları	183
Tablo 61: Çocuk ve Ergenlerin Cinsiyetleri ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki	184
Tablo 62: Çocuk ve Ergenlerin Yaşları ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki	186

Tablo 63: Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Yaşı ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki.....	188
Tablo 64: Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Nedeni ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki.....	191
Tablo 65: Çocuk ve Ergenlerin Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki.....	194
Tablo 66: Çocuk ve Ergenlerin Ebeveyn Yaşam Durumu ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki.....	196

Şekil Listesi

Şekil 1: Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	72
Şekil 2: Örneklemin Yararlandıkları Hizmet Modeline Göre Dağılımı	73
Şekil 3: Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı	74
Şekil 4: Örneklemin Koruma Altına Alınma Yaşına Göre Dağılımı.....	74
Şekil 5: Çocuk ve Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı.....	185
Şekil 6: Çocuk ve Ergenlerin Yaşlarına Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı.....	187
Şekil 7: Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Yaşına Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı	189
Şekil 8: Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Nedenine Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı	192
Şekil 9: Çocuk ve Ergenlerin Hizmet Modelinden Yararlanma Süresine Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı	195
Şekil 10: Çocuk ve Ergenlerin Ebeveyn Yaşam Durumuna Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı.....	197

Teşekkür

Yüksek lisans eğitimim süresince ve tez çalışmamın her aşamasında ilgisi, sevgisi, sonsuz sabrı ve anlayışı ile hiçbir zaman yardımını, desteğini, bilgisini ve deneyimlerini esirgemeyen, birlikte çalışmaktan keyif aldığım ve bu paylaşımlarını çok özleyeceğim Sevgili Hocam Yrd. Doç. Dr. Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ'e;

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam boyunca gerekli olanakları ve desteği sağlayan İzmir Sosyal Hizmetler İl Müdürüm Sayın Zekeriya ERTAŞ'a;

Yüksek lisans eğitimimin her aşamasında beni destekleyen, bana inanan, yardımlarını ve bilgisini paylaşan İzmir Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Sosyal Yardım Şube Müdürüm Sayın Hasan ÖZDEMİR'e;

Tez konumu belirlememde ve uygulama aşamasında desteklerinden ötürü Sayın İl Müdür Yardımcılarım Şevket PERÇİN, Mustafa ÇOBAN ve Nadir MAŞALACI'ya;

Uygulama aşamasında desteklerinden ötürü Sayın Buca Kız Yetiştirme Yurdu Müdürü Gülcan YILIKYILMAZ ve Çocuk Evleri Şube Müdürü Ayşe ÇELİK'e;

Veri toplama süreci için gerekli izinleri sağlayan SHÇEK Genel Müdürlüğü'ne ve özellikle bu süreçte yardımlarını esirgemeyen SHÇEK Genel Müdürlüğü Eğitim Merkezi Başkanlığı'nda görev yapmakta olan Sosyal Hizmet Uzmanı Sayın Seval ÖZKURT ÇETİN'e;

Yüksek lisans eğitimim boyunca ve özellikle tezim için gerekli izinlerin alınması aşamasında yardımlarından ve desteklerinden ötürü her zaman güler yüzlü ve ilgili olan Eğitim Bilimleri Enstitüsü Öğrenci İşleri Çalışanlarına;

Uygulama aşamasında sonsuz desteklerinden dolayı İzmir Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bünyesinde görev yapan sevgili meslek elemanı arkadaşlarım Arzu BEK, Asu KARAŞAR, Filiz GÜLLÜ ve Nalan ORUN'a;

Değerli vakitlerini ayırıp araştırmama katkıda bulunan bütün bakıcı anne ve grup sorumlularına;

Meslek hayatıma birlikte başladığım, çok keyif alarak çalışmaya devam ettiğim ve yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini her zaman hissettiğim İzmir İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Sosyal Yardım Şubesi'nde birlikte görev yaptığım sevgili iş arkadaşlarıma;

Yüksek lisans eğitim boyunca mesleki yönden gelişimimde emeği olan tüm öğretim üyelerine;

Bilgi, deneyim ve paylaşımlarını esirgemeyen, birlikte olmaktan her zaman keyif aldığım sevgili sınıf arkadaşlarıma;

Evimin neşesi, stres yok edici sevgili kedim Çirkin'e;

Tez çalışmam süresince bilgi birikimini ve desteğini benimle paylaşan, bu zorlu süreçte sabrı, hoşgörüsü, güler yüzü ve sevgisiyle her zaman yanımda olan sevgili eşim Erman'a;

Destekleriyle güç bulduğum, sevgi ve ilgilerini esirgemeyen değerli aileme;

En içten duygularıyla teşekkür ediyorum.

Rukiye USLU

Özet

Yatılı bakım modellerinin çocuklar üzerindeki etkileri üzerine yurtdışında ve ülkemizde çeşitli araştırmalar yapılmıştır; ancak kurum bakımının çocukların sağlıklı gelişimi bakımından yeterliliği tartışma konusudur. Bu tartışmalardan hareketle; bu araştırmanın amacı, koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocuk ve ergenlerin davranış ve duygusal sorunları ile yararlandıkları yatılı bakım modelleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma kapsamında davranış sorunları ile sosyodemografik değişkenler bakıcı annelerin ya da grup sorumlularının algıları açısından değerlendirilmiştir.

İlişkisel tarama modeline uygun olarak hazırlanan araştırmanın örnekleme, İzmir ilinde SHÇEK'e bağlı yatılı bakım modellerinden çocuk yuvası, yetiştirme yurdu, çocuk evi hizmetinden faydalanan 4-18 yaş grubu 296 çocuk ve ergenden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak, 4-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği, 6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği ve sosyodemografik özelliklerin saptanması için araştırmacılar tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler "SPSS 15.0" istatistik programı ile Mann Whitney U, Kruskal Wallis, Pearson Ki-Kare, Phi ve Cramer's V test teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin duygusal ve davranış sorunlarının toplam problemde ailedeki çocuk sayısı ($p<0.01$), korunma altına alınma nedeni ($p<0.05$), yararlanılan hizmet modeli ($p<0.01$), mevcut hizmet modelinden yararlanma süresine ($p<0.01$) göre farklılaştığı ve yararlanılan hizmet modeli ile cinsiyet ($p<0.05$), yaş ($p<0.01$), korunma altına alınma nedeni ($p<0.01$) ve mevcut hizmet modelinden yararlanma süresi ($p<0.01$) arasında ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Korunmaya Muhtaç Çocuklar, Davranış ve Duygusal Sorunlar, Yatılı Bakım Modelleri.

Abstract

Various research on the residential care models' effects on children has been done in our country and abroad. However, adequacy of institutional care for the healthy development of children is matter of debate. Nonetheless, aim of this study is to examine in 4-18 age group, under protection and care of children and adolescents' behavior and emotional problems by residential care models they stay. Within scope of study, relations between behavior problems and social-demographic variables are evaluated from the point of foster mother or keyworkers (the staff who is responsible for a few groups of children in child homes, care centers or in orphanages).

The sample of survey prepared in accordance with relational screening model be formed in Izmir 4-18 age group of 296 children and adolescents who stay in models of residential care -care centers, orphanages, children's home on SHCEK. As a means of measurement instrument, Child Behavior Check List for Age 4-18 (CBCL/4-18), Child Behavior Check List for Age 6-18 (CBCL 6-18) and The Personal Information Form be created to determine socio-demographic characteristics by researchers was used. Data obtained from the research were analyzed with "SPSS 15.0" statistical software, using Mann Whitney U, Kruskall Wallis, Pearson Chi-Square, Phi and Cramer's V test techniques.

In accordance with results of study, differences were found at the total problem on behavior and emotional problems of under protection and care of children and adolescents in view of number of children in the family ($p<0.01$), reason of getting under protection ($p<0.05$), residential care model ($p<0.01$), duration of staying in current residential care model ($p<0.01$) and residential care model were found to be correlated with gender ($p<0.05$), age ($p<0.01$), reason of getting under protection ($p<0.01$) and duration of staying in current residential care model ($p<0.01$).

Key Words: Children in Need of Protection, Behavior and Emotional Problems, Residential Care Models.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problemi, amacı ve önemi açıklanarak, alt problemler ele alınmış ve korunmaya muhtaç çocukların yararlandıkları hizmet modeli ile davranış ve duygusal sorunları ilişkisine yönelik araştırmanın genel çerçevesi çizilmiştir.

1.1. Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Her toplum çocukların iyi ve sağlıklı yetişebilmesi için uygun aile, çevre ve toplum koşullarının olmasını öngörür. Bazı ailelerin türlü nedenlerle yeterli düzeyde imkânları çocukları için sağlanamaması için söz konusudur. O nedenle toplum çocuğu yetiştirmelerinde ana babaya yardımcı olmak, görevlerini daha rahat yerine getirebilmeleri için haklarını korumak durumundadır. Burada ‘parents patria’ doktrininden bahsetme mümkün. Doktrine göre; devlet toplum adına herkesin ve çocukların babalığını üstlenmiştir. Politikası ana-babanın onun yerine geçenlerin davranışlarından, yetersizliklerinden ve yokluklarından doğacak zarara karşı çocuğu korumaktır. Böyle durumlarda ana-babaların çocukları üzerlerindeki doğal hakları ile devletin çocuğu gözetme hakkı birbiriyle çatışmaktadır. Ebeveyn haklarının, çocuğun haklarına karşı olması söz konusudur. Bu karşıtlık toplum adına mahkeme kararıyla belirlenir ve çocuğun yükümlülüğünü devlet üstlenir. Devlet bu yükümlülüğünü bir kurum aracılığı ile yerine getirir. Bu kurumlar her ülkede değişik ad ve statüde, özel

veya kamu örgütünün bir bölümü olarak görev yaparlar, toplum adına gerekli müdahalede bulunarak, olumsuz şartların söz konusu olduğu çocukları esirgeme, gözetme yükümlülüklerini yerine getirir (Gözler, 2007: 71). Ülkemizde ise bu görevi “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” üstlenmiştir ve bünyesinde bulunan il ve ilçe sosyal hizmet müdürlükleri tarafından “korunmaya muhtaç çocuklar”ın tespitini yaparak bu çocuklara çeşitli hizmet modelleri sunmaktadır. 2007 Kasım ayı verilerine göre 81 ilde toplam 95 çocuk yuvası (9184 çocuk) ve 110 yetiştirme yurduyla (10418 çocuk) toplam 19602 korunmaya muhtaç çocuğa Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde hizmet verilmektedir (ww.shçek.gov.tr; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 284). Bu sayı 2006 verilerinde 20076 (SHÇEK Faaliyet Raporu, 2006; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 284), 2004 verilerinde 19000, 2003 verilerinde 18572, 2002 verilerinde ise 17887 olarak belirtilmiştir (Ulusal Eylem Planı, 2003; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 284). İstatistikler, kurum bakımı altında bulunan korunmaya muhtaç çocuk sayısında 2000–2002 yılları arasında %5’lik, 2002-2004 ve 2004-2006 yılları arasında %6’lık bir artış olduğunu göstermektedir (Özdemir ve diğer., 2008: 284).

1.1.1 Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kavramı

Korunmaya muhtaç çocuklar, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 22.maddesi ve/veya 5395 Çocuk Koruma Kanununun 5.1(c)maddesi çerçevesinde ilgili mahkeme tarafından haklarında korunma kararı alınan beden, ruh, ahlak gelişimleri tehlikede olup;

- 1- Ana veya babasız, ana ve babasız,
- 2- Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
- 3- Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen,
- 4- Ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuklardır (<http://www.shcek.gov.tr/cocuk-yuvalari.aspx>).

Korunmaya muhtaç çocukların tespit edilmesinde Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı görev yapan il ve ilçe müdürlükleri dışında Mahalli Mülki amirler, Sağlık Kurum ve Kuruluşları, Köy Muhtarları, Genel Kolluk Kuvvetleri ve Belediye Zabıta Memurları da korunmaya muhtaç çocukların duyurulmasında görevlidir (<http://www.shcek.gov.tr/cocuk-yuvalari.aspx>).

Kurum hizmetlerinden yararlanmak için yapılan başvurular veya yukarıda belirtilen kişi ve kuruluşlar aracılığı ile yapılan ihbarlar üzerine muhtaç çocuklar hakkında, il müdürlüklerince yaptırılan sosyal inceleme sonucu düzenlenen raporda, çocuğun korunmaya muhtaç olup olmadığı, muhtaç ise hangi sosyal hizmet modelinden yararlandırılması gerektiği belirtilmektedir (Gözler, 2007: 89). Yapılan inceleme sonucunda 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5.maddesi uyarınca korunmaya muhtaç çocuk hakkında "Eğitim Tedbiri", "Danışmanlık Tedbiri", "Sağlık Tedbiri" ya da "Bakım Tedbiri"nden biri ya da birkaçının alınması uygun bulunabilir. Yapılan sosyal incelemede çocuğun yüksek yararı düşünülerek bir karar vermeye çalışılır ve "bakım tedbiri" son çare olarak düşünülür. Bütün tedbir uygulamaları mahkeme kararı alınarak uygulanır ve mahkeme tarafından ilgili kuruluşlar görevlendirilir. "Bakım Tedbiri"nin uygulanmasında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu görevlendirilir ve il sosyal hizmetler müdürlüğü bünyesinde bulunan kuruluşlar ile bakım tedbiri uygulanır. Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında alınan "bakım tedbiri" uygulanırken 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu gereğince çocuğun kalmakta olduğu kuruluştaki görev yapmakta olan sosyal çalışmacı tarafından her üç ayda bir çocuk hakkında "durum değerlendirme raporu" ve her yıl ayrıntılı olarak "sosyal inceleme raporu" hazırlanır ve bağlı olduğu il müdürlüğü tarafından ilgili mahkemeye gönderilir. Yapılan değerlendirme ve sosyal inceleme sonucunda çocuğun korunma altına alınmasını gerektiren durumun ortadan kalktığına tespit edilmesi sonucunda çocuk hakkında alınan "Bakım Tedbiri Kararı" kaldırılır. Yapılan incelemeler sonucunda "bakım tedbiri kararı"nın devam etmesine karar verildiği takdirde "bakım tedbiri kararı" çocuk 18 yaşını doldurup reşit olduğunda kendiliğinden kalkmış olur; ancak yükseköğrenimine devam edenlerin mahkeme kararı ile 25 yaşına kadar uzatılabilir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından korunmaya muhtaç çocukların sağlıklı gelişimini ve aile ortamında yaşamasını sağlamak amacıyla öncelikli olarak Koruyucu Aile Hizmet Modeli, Evlat Edinme, Eve Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesinden yararlandırılmaları, son çare olarak kuruluş bakımının tercih edilmesi ilkesi benimsemiştir (www.shcek.gov.tr). Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik alınan bakım tedbiri üzerine uygulanan Koruyucu Aile, Kuruluş Bakımı, Çocuk Evi, Ayni Nakdi Yardım Hizmet Modelleri ve Eve Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi aşağıda özetlenmiştir.

1.2 Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Uygulanan Hizmet Modelleri

1.2.1 Kuruluş Bakımı

Kuruluş Bakımı Hizmet Modeli 0–12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren çocuk yuvalarını, 13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren yetiştirme yurtlarını ve 2000 yılında kuruluş bakımının yeniden yapılandırılması sonucu geliştirilen 0-18 yaş grubu korunmaya muhtaç çocuğa hizmet veren çocuk evlerini kapsamaktadır.

1.2.2 Çocuk Yuvası

SHÇEK Çocuk Yuvaları Yönetmeliğine göre çocuk yuvaları 0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklar ile gerektiğinde 12 yaşını doldurup, tek başına yaşamını sürdüremeyecek durumda olanlardan Kurumca himaye olunan kız çocuklarının, bedensel, psiko-sosyal ve duygusal gelişimleri sağlıklı, topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmekle yükümlüdür. Her kuruluşta ihtiyaca göre, Genel Müdürlükçe hazırlanan standart kadrolarda belirtilen sayı ve niteliklere uygun müdür, müdür yardımcısı, sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, öğretmen, çocuk eğiticisi, tabip, diyetisyen,

hemşire, hemşire yardımcısı, teknisyen, teknisyen yardımcısı, genel idare ve yardımcı hizmetler sınıfından olmak üzere çeşitli personel istihdam edilir. Yatak odaları, olanaklar ölçüsünde az sayıda çocuk gruplarının yararlanabileceği şekilde düzenlenir, geceleri hafif şekilde aydınlatılması sağlanır ve kuruluşun bulunduğu yörenin iklim, fiziki ve sağlık koşulları dikkate alınarak ev ortamına uygun şekilde tercihen ahşap malzeme ile döşenir. 0-2 yaş grubu çocukların bulunduğu bölümlerde yatak odasına bitişik olarak emekleme odası düzenlenir. Emekleme odası temiz, düzenli ve çocukların güvenliğini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Dinlenme odalarının, çocukların küçük gruplar halinde yararlanabilecekleri şekilde birden fazla bulunması esastır. Dinlenme odaları çocukların gruplar halinde oturup tartışabilecekleri zeka geliştirici oyunlar oynayabilecekleri, okuma gereksinimlerini giderebilecekleri şekilde, çocukların ilgi ve zevklerinden de yararlanılarak ev ortamı esasları çerçevesinde düzenlenir. Çalışma odaları çocukların grup sorumlularının eşliğinde ders çalıştıkları odalardır. Bu odalarda uygun sayıda masa, sandalye, ders kitapları ve kütüphane dolapları bulunur. Çalışma odaları ev ortamına uygun düzenlenerek aynı zamanda dinlenme amacıyla da kullanılabilir. Banyo, kuruluş binalarında sağlık koşullarına uygun olarak klasik hamam veya duşlu banyo olarak düzenlenir. Kolay temizlenebilecek malzeme ile döşenir. Banyoların giriş kısmında, çocukların soyunup giyinmeleri, banyo sonrası dinlenmeleri için tercihen vinyleks kaplı kanepe ve askılar ile kirli çamaşırlarını koyabilecekleri dolap, sepet gibi uygun malzeme bulundurulur. Ayrıca çocukların özel temizliklerini yapabilecekleri temizlik araçlarının bulunduğu bölüm düzenlenir. Banyonun sürekli olarak temiz ve düzenli tutulması sağlanır.

Çocukların okul başarılarının yükseltilmesi, olumlu sosyal ilişkiler kurmaları, hayata hazırlanmaları için kuruluşlarımızda kültürel, sanatsal, sportif, sosyal etkinlikler yapılmakta, yaz tatillerini iyi bir şekilde değerlendirmeleri için anne ve babasının yanına çeşitli nedenlerle gönderilemeyen çocuklarımız için kamp programları düzenlenmektedir (<http://www.shcek.gov.tr/cocuk-yuvalari.aspx>).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından korunmaya muhtaç çocuklar için sıcak ev ortamı yaratma çalışmaları sürdürülmekte, olanaklar ölçüsünde kışla tipi kuruluşlar yerine küçük kapasiteli çocuk yuvaları veya küçük küçük grup evlerinden çocuk kompleksleri oluşturulmakta ve yüksek kapasiteli kuruluşlarımızın kapasiteleri düşürülmektedir (<http://www.shcek.gov.tr/cocuk-yuvalari.aspx>).

1.2.3 Yetiştirme Yurdu

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş Ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğe göre yetiştirme yurtları 13-18 yaş ve 18 yaşın üzerinde korunma kararının devamını gerektiren koşulları taşıyan korunmaya muhtaç çocukları; Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı, demokrasi bilincine sahip, insan haklarına saygılı, çağdaş, beden, ruh ve duygusal gelişimleri sağlıklı, topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmek, korumak, bir iş veya meslek sahibi yapmakla görevli ve yükümlüdür. Her kuruluşun kapasite ve gereksinimine göre Genel Müdürlükçe hazırlanacak standart kadrolarda belirtilen sayı ve niteliklere uygun olarak, Müdür, Müdür Yardımcısı, Sosyal Hizmet Uzmanı, Psikolog, Öğretmen, Doktor, Diyetisyen, Hemşire, Hemşire Yardımcısı, Teknisyen, Genel İdare ve Yardımcı Hizmetler Sınıfından olmak üzere çeşitli personel istidam edilir. Yatak odalarının olanakları ölçüsünde az sayıda çocuk gruplarının yararlanabileceği şekilde düzenlenmesi, geceleri hafif şekilde aydınlatılması sağlanır ve kuruluşun bulunduğu yörenin, iklim, fiziki ve sağlık koşulları dikkate alınarak ev ortamına uygun şekilde tercihen ahşap malzeme ile döşenir. Dinlenme odalarının; çocukların küçük gruplar halinde yararlanabilecekleri şekilde birden fazla bulunması esastır. Dinlenme odaları çocukların gruplar halinde oturup tartışabilecekleri zeka geliştirici oyunlar oynayabilecekleri, okuma gereksinimlerini giderebilecekleri şekilde, çocukların ilgi ve zevklerinden de yararlanılarak ev ortamı esasları çerçevesinde düzenlenir. Çalışma odaları çocukların grup sorumlularının eşliğinde ders çalıştıkları odalardır. Bu odalarda uygun sayıda masa, sandalye, ders kitapları ve kütüphane dolapları bulunur. Çalışma

odalarının kuruluşdaki grup sayısı kadar olması esastır. Banyo kuruluş binalarında sağlık koşullarına uygun olarak klasik hamam veya duşlu banyo olarak düzenlenir, kolay temizlenebilecek malzeme ile döşenir. Banyoların giriş kısmında, çocukların soyunup giyinmeleri, banyo sonrası dinlenebilmeleri için tercihen vinyleks kaplı kanepeler ve askılar ile kirli çamaşırlarını koyabilecekleri dolap, sepet gibi uygun malzeme bulundurulur. Ayrıca çocukların özel temizliklerini yapabilecekleri temizlik araçlarının da bulunduğu bölüm düzenlenir. Banyonun sürekli olarak temiz ve düzenli tutulması sağlanır.

Öğrenime ve işe devam yanında koruma altında bulunan çocukların serbest zamanlarının değerlendirilmesi yeteneklerinin geliştirilmesi ve toplumla bütünleşmeleri, sağlıklı psiko ' sosyal ve fiziksel gelişimlerinin sağlanması, kendilerine olan güvenlerinin geliştirilmesi ve sosyal beceriler kazandırılması amacıyla kuruluşlarımızda ve kuruluşlarımız arasında sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlenmekte ve çocuklarımızın bu etkinliklere ve ayrıca İldeki diğer kamu ve gönüllü kuruluşların düzenlediği etkinliklere katılımları da sağlanmaktadır (<http://www.shcek.gov.tr/yetistirme-yurtlari.aspx>).

Yetiştirme yurtlarımızda son yıllarda fiziki koşulların iyileştirilmesi çerçevesinde; çocukların sağlıklı psiko-sosyal gelişimlerini desteklemek amacıyla mümkün olduğunca yaşam ortamları küçültülerek ev ortamına uygun şekilde döşemeler yapılmakta, yeni kuruluşlar ise ev tipi şeklinde inşa edilmektedir. Bu amaçla yeni model arayışına gidilerek, “çocuk evleri projesi” hayata geçirilmiştir (<http://www.shcek.gov.tr/yetistirme-yurtlari.aspx>).

1.2.4 Çocuk Evleri

Çocuk Evleri Çalışma Usul Ve Esasları Hakkındaki Yönetmeliğe göre çocuk evleri 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında haklarında korunma ya da tedbir kararı

verilen 0-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bir iş veya meslek sahibi yapmak, izlemek ve desteklemekle görevli ve yükümlüdür. Çocuk evlerine, evleri belirten herhangi bir tabela asılamaz. Her çocuk evinde binanın fiziksel koşullarına ve olanaklarına uygun olarak düzenlenmiş yatak odaları, oturma ve yemek salonu, mutfak, banyo, tuvalet ve diğer ihtiyaç duyulan bölümler bulunur. Bu bölümlerin belirlenen kapasiteye cevap verebilecek büyüklükte olması gerekir. Giriş Bölümü; Çocukların ve personelin ayakkabı ile giysilerini koyabilecekleri ayakkabılık ve portmanto bulunur. Oturma ve yemek salonu; Oturma salonları, çocukların sohbet edebilecekleri, televizyon seyredebilecekleri, bilgisayar kullanabilecekleri, oyunlar oynayabilecekleri ve gerektiğinde yemek yiyebilecekleri şekilde düzenlenmelidir. Mobilyalar, çocukların kullanımına ve güvenliğine dikkat edilerek seçilir. Mutfak; Mutfak duvarları ve yerleri kolay temizlenebilir malzeme ile kaplanmalıdır. Yemek pişirmede kullanılan araç ve gereçler çelik, porselen ve cam olmalı, korunabileceği raf ve dolaplar bulunmalı, yeterli havalandırma sağlanmalıdır. Çocukların istediği zaman çay, kahve pişirip yemek hazırlayabileceği şekilde düzenlenerek mutfak kazalarına, kesici ve delici aletlere karşı korunmalarına yönelik önlemler alınmalıdır. Yatak odası; Yatak odalarında kalacak çocuk sayısı, her bir çocuğa en az 4 m² alan düşecek şekilde hesaplanır. Her çocuğa uygun boy ölçüsünde bir karyola, bir etajer ve odada kalacak çocuk sayısına uygun elbise dolabı bulundurulur. 0-24 aylık bebeklerin bulunduğu çocuk evlerinde; yatak odaları bebek karyolaları, çekmeceli dolaplar ve alt açma masası bulundurulur. Ayrıca, okul grubu çocukların odalarında çocukların rahat hareket etmelerini engellemeyecek ölçüde bir çalışma masası ve kitaplık yer alır. Banyo ve duşlar; Banyolarda, çocukların düşmelerini engelleyici önlemler alınmalı, banyo araç gereçleri çocukların yaş ve özelliklerine göre hijyenik koşullara uygun düzenlenmelidir. Tuvalet ve lavabolar; Tuvaletlerde çocukların kayıp düşmelerini engelleyici önlemler alınmalı, tuvalet kapılarının kilidi, içerden ve dışarıdan açılma özelliğine sahip olmalıdır. Tuvaletler çocukların yaş ve özelliklerine uygun olmalıdır.

Çocuk Evleri 0–18 yaş grubu en çok 6–8 çocuğun barınıp yaşamlarını sürdürebileceği, her ilin sosyal-kültürel ve fiziksel yapısı, çocuk yetiştirmeye uygun

bölgelerinde, tercihen il merkezinde, okullara ve hastanelere yakın apartman dairesi veya müstakil dairelerde bir ev ortamı yaratılarak korunma ve bakım altına alınan çocukların temel gereksinimlerinin karşılanabileceği, toplu yaşamın getirdiği olumsuzlukları yaşamadan kendine güvenli, geleceğe güvenle bakabilen, kendisini buna azami düzeyde hazırlayan ve gelecek kaygısını en aza indirgemiş, arkadaşlık, komşuluk ve mahalle gibi kavramları doyasıya yaşayarak öğrenebilecek, toplumla iç içe ve toplumun gerçeklerini bilerek ayakları üstüne basabilen bir gençlik yetiştirmek amacıyla düzenlenmiştir (www.shcek.gov.tr). İlk çocuk evi Ankara İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı Çevre Eğitim Sağlık Sosyal Yardımlaşma Vakfı ile işbirliği protokolü ile 2000 yılında Ankara İlinde açılmıştır. Uygulamanın son derece başarılı olması, sağlıklı, kendine güvenli, kendisiyle barışık çocuklarımızın yetişmesi sonucu bu hizmet 2005 yılı içerisinde yaygınlaştırılmaya başlamıştır. Çocuk evlerinin yaygınlaştırılması için kamu ve gönüllü kuruluşlar ile işbirliği protokolleri de yapılmakta olup, 80 çocuk evinde hizmet verilmektedir. Ayrıca sevgi evi niteliğinde 12 kuruluş olup, toplam 93 evde hizmet verilmektedir (<http://www.shcek.gov.tr/sevgi-evleri-cocuk-evleri.aspx>).

İzmir ilinde çocuk yuvası ya da yetiştirme yurdundan çocuk evlerinde koruma ve bakım altında olan çocuklarla ilgili gözlemler şu şekildedir:

- Ders başarı düzeylerinin yuva ve yurtlara göre yükseldiği,
- Öz bakımlarının ve özgüvenlerinin daha fazla geliştiği,
- Paylaşımlarının arttığı,
- Arkadaş ilişkilerinde yaşadıkları agresif tutumların yerine daha kabul edilebilir davranışlar geliştirdikleri,
- Toplumsal kuralları uyma yönünde daha fazla çaba sarf ettikleri,
- Çocukların bağımsız olarak iş yapma becerilerinin daha fazla geliştiği ve kendine güvenlerinin arttığı,
- Kuruluş bakımına göre ev sisteminde birebir ilişkilerin daha yoğun yaşanması ve çocukların birbirlerine karşı kontrollerinin daha fazla olması nedeniyle olumsuz davranışlara daha az yöneldikleri,

- Kuruluş ortamına göre ev ortamında çocuklara model olmanın (anne, baba, abla, ağabey modeli) daha etkin olduğu,
- Kuruluş ortamına göre; ev ortamında çocuğa yönelik gözlemlerin arttığı, birebir iletişim ve etkileşimin fazla olduğu, bunun sonucunda çocuğun psiko-sosyal sorunlarının tespiti ile değerlendirilmesinin daha hızlı olduğu,
- Çocuğun psiko-sosyal sorunlarının çözümüne ilişkin gerekli müdahale yöntemlerinin uygulanması için ekip çalışmasının arttığı,
- Çocukların evin işleyişine (alışveriş, temizlik, yemek yapma, evin tertip düzeni, vb.) katkı sağlamaları nedeniyle kendilerine güvenlerinin geliştiği, ileriki yaşantılarına hazırlanma yönünde daha fazla çaba sarf ettikleri,
- Çocuklarda aile olma kavramının geliştirdiği,
- Kuruluşlarda yaşanan izinsiz ayrılma davranışlarının çocuk evlerinde yaşanmadığı, kuruluşlardan gelen çocuklarımızın kısa sürede evin işleyişine uyum sağladıkları gözlenmiştir
(<http://www.izmir-shcek.gov.tr/?m=Sayfalar&id=269>).

1.2.5 Koruyucu Aile

Çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakılamayan çocukların, kısa veya uzun süreli olarak bakımlarını üstlenen aile ya da kişilerin yanında, devlet denetiminde yetiştirilmeleri olarak tanımlanmakta ve bu hizmeti veren aile ya da kişilere “koruyucu aile” denilmektedir. Ülkemizdeki ilk koruyucu aile uygulaması 1949 yılında yapılmıştır. Hizmetin geniş olarak uygulanmasına ise 1952 yılında başlanılmıştır. 02 Eylül 1990 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesinde; çocuğun öncelikle ailesi yanında, bu mümkün olmadığı takdirde ise uygun bir aile ortamı içinde yaşamını sürdürmesi ve gelişmesi hakkına özel bir yer verilmektedir. Ülkemizin de imzalamış olduğu bu sözleşme ile Koruyucu Aile Hizmeti daha da önem kazanmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile vurgulanan Koruyucu Aile Hizmeti'nin dayanağı Türk Medeni Kanunu'nun 347.maddesi ile 24.05.1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

Kanunu'nun 22. ve 23. maddeleridir. Koruyucu Aile Hizmeti bu maddeleri temel alarak hazırlanan 14.10.1993 tarih ve 21728 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği ile Yönetmeliğin bazı maddelerini değiştiren 30.12.2006 tarih ve 26392 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yönetmeliğe uygun olarak yürütülmektedir. (<http://www.shcek.gov.tr/koruyucu-aile-hizmetleri.aspx>).

Ardjoman (1972) koruyucu aileyi “kendi ailesi yanında gerekli bakımı ve eğitimi göremeyen çocuğa, evlatlık bağı olmaksızın, geçici bir süre bakıp, eğiten aile” olarak tanımlamıştır. Bu bakımda, bakımı üstlenecek aile ile çocuk arasında yasal bir ana-baba ve çocuk ilişkisi kurulmaz (İşkol Fidan, 2005: 34-35).

Koruyucu Aile Yönetmeliğine göre Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun öncelikle fiziksel ve psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı olabilmesi için gerekli koşulları sağlamakla, çocuğun yeteneklerinin ve becerilerinin el verdiği ölçüde öncelikle eğitim ve öğretimi ya da meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı göstermekle, çocuğun varsa öz ailesi ve akrabaları ile uygun görülen şekil ve zamanda görüşmesini sağlamakla, koruyucu aileye ve yerleştirilen çocuklara ilişkin olarak mesleki çalışmaları yürüten sosyal çalışmacılara gerekli koşulları hazırlamakla, adres ve ikametgah değişikliklerini, bu değişiklik gerçekleşmeden önce İl Müdürlüğüne bildirmekle yükümlüdür. Koruyucu aile ve yanına yerleştirilen çocuk, görevli sosyal çalışmacı tarafından düzenli olarak izlenir. Ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik gerekli mesleki çalışmalar yapılır. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara karşılık olmak üzere talepte bulunan koruyucu ailelere ödeme genel müdürlükçe gönderilen ödenekten koruyucu aile ve çocuğun takip edildiği İl Müdürlüğüne yapılır. Özürlü çocuklar için yapılacak ödemeler Genel Müdürlükçe belirlenen özür ve yaş durumuna göre yukarıda belirtilen rakamlar iki kat olarak uygulanır.

Koruyucu Aile Hizmet Modelinin amacı çocuk için karmaşık ve sorunlu olan bir dönemde özenli davranılarak çocuğun bu dönemi örselenmeden geçirmesini ve normal

hayatını devam ettirmesini sağlamaktır. Koruyucu aile bakımının, çocuğa sağladığı aile ortamı çocuğun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Kurum bakımının çocuk üzerindeki etkilerine yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde de bu bakım türünün sadece pahalı olmadığı, çocuğun gelişimini bazı yönlerden eksik tamamlamasına da yol açtığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tüm dünya da korunmaya muhtaç çocuklar için en çok tercih edilen bakım şekli Koruyucu Aile bakımındır (<http://www.shcek.gov.tr/koruyucu-aile-hizmetleri.aspx>).

Koruyucu aile statüsünün devam etmesinin sakıncalı olduğu saptanan; çocuğun ihmal ve istismar edildiğinin, kötü muameleye maruz kaldığının belirlenmesi, sosyal ilişkiler açısından toplumun norm ve değerlerine aykırı düşen davranışlarının gözlenmesi, fizik ve ruh sağlığının, çocuğun bakımını etkileyecek derecede bozulmuş olması, çocuğun toplum içinde alacağı konumu olumsuz etkileyecek her hangi bir suçtan ve yüz kızartıcı suçtan ceza alması, periyodik izlemeler ve çocuğun öz ailesi ve yakınlarıyla iletişimini sürdürmesi konularında kolaylık sağlanmaması, mesleki danışmanlık hizmeti ve yönlendirmelere uygun davranılmaması durumlarında koruyucu aileyi izleyen sosyal çalışmacının hazırlayacağı sosyal inceleme raporu Koruyucu Aile Komisyonuna iletilir. Bu durumda Koruyucu Aile Statüsü tümüyle iptal edilmektedir. Komisyonca koruyucu aile statüsü iptal edilen aileye bir daha çocuk verilmemektedir. Koruyucu aileden geri alınan çocuk; öncelikle öz ailesi yanına, bunun mümkün veya uygun olmaması durumunda başka bir koruyucu aile yanına yerleştirilmektedir. Uygun koruyucu aile bulunamaması halinde çocuk, yaş durumu dikkate alınarak bir kuruluştaki bakım altına alınmaktadır (<http://www.shcek.gov.tr/koruyucu-aile-hizmetleri.aspx>).

Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Hizmetlerinin odağı, çocuğun aile yanında yetişmesi olduğundan, her ikisinde de ailelerin seçim kriterleri temelde aynıdır. Ancak aile, evlat edinme yolu ile hukuksal bir süreci tamamlayarak velayet hakkını alırken, koruyucu aile sisteminde aile, çocuğun bakım, yetişme ve eğitim sorumluluğunu Devlet ile paylaşmaktadır, çocuğun velayeti biyolojik ailesinde kalmaktadır. Ailelerin hangi kapsamda yer alacaklarına kesin karar vermeleri gerekmektedir. Çünkü evlat

edindirilebilecek çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmeleri mümkün değildir (<http://www.shcek.gov.tr/koruyucu-aile-hizmetleri.aspx>).

1.2.6 Ayni-Nakdi Yardım Hizmet Modeli ve Eve Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi

Temel gereksinimlerini karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere 28.09.1986 tarihinde yürürlüğe giren, 29.12.1993, 10.04.1997, 31.03.2005, 01.07.2006 ve 31.07.2009 tarihlerinde bazı maddeleri değiştirilen “Ayni Nakdi Yardım Yönetmeliği” hükümleri çerçevesinde sosyal yardım hizmetleri yürütülmektedir. Sosyal yardım yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede dahi sürdürmekte güçlük çeken kişilere ve ailelere kaynakların yeterliliği ölçüsünde yapılan ayni ve nakdi yardımları kapsamaktadır

(http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pdf/Ayni_Nakdi_Yardim.pdf).

Ayni Nakdi yardım Yönetmeliğinin 6.maddesi gereğince bu hizmet modelinden:

- a) Muhtaçlık nedeniyle haklarında korunma kararı aldırılarak, sosyal hizmet kuruluşlarının himayesine bırakılan çocuklarını destekledikleri takdirde yanlarına alabilecek özellikleri taşıyan aile, anne, baba veya yoksul akrabaları.
- b) Korunmaya muhtaç oldukları tespit edilerek haklarında korunma kararı çıkarılmış, ancak çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları veya bakım ve rehabilitasyon merkezlerine yerleştirme imkanı bulunamadığı için sıraya alınmış olan çocuklar.
- c) Tabii afetler nedeniyle muhtaç duruma düşen aileler veya yakınlarını kaybederek kimsesiz ve korunmasız kalmış kişiler.
- d) Olağanüstü bir felaket, hastalık veya kaza geçirerek belirli bir süre kendisinin ve geçindirmekle yükümlü bulunduğu aile fertlerinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlar, hayati tehlike arz eden ve ameliyat

gerektiren durumlarla karşılaşan kişiler ile ekonomik yoksunluğu nedeniyle kendisini geçindiremeyecek durumda olan muhtaç yaşlılar.

- e) Koruma kararı olup da yaş sınırlarını tamamlamaları nedeniyle yetiştirme yurtlarından ayrılan çocuklar.
- f) Korunma kararı olmamakla birlikte maddi sorunlarla karşılaşarak eğitimini devam ettiremeyecek duruma düşen ilköğretim ve orta öğretimdeki öğrenciler.
- g) Muhtaçlık nedeniyle haklarında korunma kararı alınarak Kuruma ait bir sosyal hizmet kuruluşuna yerleştirilmesi talep edilen ve kendilerine ekonomik destek sağlanamaması durumunda Kuruma ait sosyal hizmet kuruluşuna yerleştirilmesi zorunlu görülen, ancak korunma kararı alınmaksızın nakdî yardımla ailesi veya yakınları tarafından bakılabilecek çocuklar.

yararlanabilmektedir. Yardım talebiyle müracaat eden veya yardıma ihtiyacı olduğu duyulan veya tespit edilen kişiler sosyal çalışmacılar tarafından bir ön görüşmeye tabi tutulur. Bu görüşme neticesinde, yardım talebinde bulunan kişilerin durumlarının aynı veya nakdi yardım yapılmasına ihtiyaç bulunduğu kanaatine varıldığı takdirde ilgili için dosya açılır ve gerekli incelemelere başlanır. Aynı ve nakdi yardım hizmetlerinin yürütülmesinde görevli sosyal çalışmacılar veya ihtiyaçlar doğrultusunda görevlendirilecek sosyal hizmet kuruluşları bünyesindeki sosyal çalışmacılar tarafından, kişilerin aile ve çevre şartları ile sosyal ve ekonomik durumlarını kapsayan bir inceleme yapılır ve sosyal inceleme raporu düzenlenir. Sosyal çalışmacılar tarafından düzenlenecek sosyal inceleme raporlarında; muhtaç durumdaki kişilerin geçmişteki yardım talepleri, evvelce yapılan yardımlar, durumlarındaki değişimler, hâlihazırdaki özellikleri, kişisel ve ailevi bilgiler yanında, sosyal ve ekonomik şartlar, mahalli imkanlar, ikamet edilen yer ve konut durumu ile varılan kanaat ve ihtiyaç içindeki kişilerin ne tür bir yardımdan veya hizmetten faydalandırılmasının uygun olacağı, yardımın miktarı, süresi ve şekli ile ilgili hususlar da açıkça belirtilir. Sosyal inceleme raporu kişisel nitelikteki gizli belge olup, gizlilik prensibine dikkat edilerek düzenlenir ve korunur. Ayrıca ödemede esas belge olarak ibraz edilemez ve edilmesi istenemez. Kurumca yapılacak aynı ve nakdi yardımlar karşılıksızdır. Aynı ve nakdi nitelikteki

sosyal yardımlardan bu Yönetmelik esaslarına göre korunma kararına bakılmaksızın öncelikle muhtaç çocuklar ile muhtaçlığı tespit edilen kişiler ve aileler faydalanır. Aynı ve nakdi yardım hizmetinden faydalanmak için korunma kararı olması şartı aranmaz. Sosyal yardımların yapılmasında kişilerin diğer kaynaklardan elde ettikleri yardımlar dikkate alınır. Birden fazla kaynaktan süreli sosyal yardım ödemesinden yararlanılamaz. Çocuklar için aile veya yakınlarına verilen yardımların verildikleri amaçlar doğrultusunda çocuklar yararına kullanılıp kullanılmadıklarının takibi ilgililerce yapılır.

Aynı Nakdi Yardım Hizmet Modeli çerçevesinde ilgili yönetmeliğe göre sadece 6.(a)maddesi uyarınca hizmetten yararlanmak için çocuk hakkında “bakım tedbiri/korunma kararının” olması gerekmektedir. Eve Dönüş Ve Aile Yanında Destek Projesi yönetmeliğin 6.(a) maddesi temel alınarak yürütülmektedir. Eve Dönüş Ve Aile Yanında Destek Projesi kuruluş bakımının olumsuzlukları düşünülerek çocukların aileleri yanında bakımı ve desteklenmesi amacıyla başlatılmıştır. Bu projenin başlatıldığı 2005 yılı Nisan ayından 2006 yılı sonuna kadar kurulularda bakılmakta olan 3326 çocuğun eve dönüşü sağlanmıştır ve aynı nakdi yardım miktarı %100 arttırılmıştır (www.shcek.gov.tr).

1.3. Çocuğun Yetiştirilmesinde ve Korunmaya Muhtaç Duruma Gelmesinde Ailenin Rolü

Aile çocuğun beslenme, korunma, sağlık, sevgi, güven, eğitim ve toplumsallaşma gibi temel gereksinimlerini karşılayan en önemli kurumdur (Aktürk, Öztürk ve Öztürk; Akt: Kalafatoğlu, 2006: 2). Çocuğun ilk ilişki kurduğu ortam olan ailenin genişliği, sosyoekonomik ve kültürel düzeyi onun ilk sosyal deneyimlerini, dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişimini etkilemektedir. Anne-babanın ve ailedeki diğer bireylerin tutumu ve davranışları bu ilk yaşantıların oluşmasında büyük önem taşır (Bulut; Akt: Kalafatoğlu, 2006: 33).

Çocuğun gelişimi, sağlıklı bir insan olabilmesi için duygusal gereksinimlerinin karşılanması da çok önemlidir. Bu, büyük ölçüde çocukluğu boyunca güvenebileceği ve destek görebileceği bakıcıların varlığına dayanır. Bunu en iyi şekilde yapabilecek olan ailedir. Aile, çocuğun kişilik, psikolojik ve bedensel gelişiminde önemli rol oynar. Çocuğun sağlıklı aile ilişkilerinden yoksun kalması, onun duygusal ve zihinsel gelişimini olumsuz biçimde etkileyebilmektedir. (Kutlu, 1992; Akt: İşkol Fidan, 2005: 5) Kars (1995)'a göre de, ebeveynin çocuğun gelişimini engelleyici aktif eylemlerinin yanı sıra, çocuğun dikkate alınmaması, ona gerekli özenin gösterilememesi, bir diğer ifadeyle ihmal edilmesi gibi pasif eylemler de çocuğa zarar verici olabilmektedir (Akt: İşkol Fidan, 2005: 6).

Pek çok araştırma şu değişmez gerçeği ortaya koymaktadır; insanoğlunun ruh sağlığı ve hatta fiziksel sağlığı ancak uygun aile ortamında ve anne ihtimamında gerçekleşebilmektedir. Bir başka deyişle çocuğun fiziksel, ruhsal ve psikososyal gelişiminde annenin ya da onun yerini tutan bir yetişkinin kesintisiz ve teke tek sağlayacağı sevgi ve güven ilişkisi erken dönem yaşantılar için kritik bir önem taşımaktadır. Nitekim deneysel alandaki çalışmalar da bu noktayı şiddetle vurgulamaktadır (İşkol Fidan, 2005: 9). Küntay (1995), doğal ve yasal bakıcısı olmayan, yaşamı bu kişiler dışındaki kimselere bağlı bulunan çocuğun, korunmaya muhtaç olduğunu ifade etmektedir. Ona göre çocuğun doğal bakıcısının var olması halinde normal olarak korunmasının mali ve fiziksel gereksinimlerinin karşılanması büyük sorun oluşturmaz. Ancak çocuğun anne ve babasıyla birlikte yaşamakta oluşu, onun fiziksel, ruhsal ve zihinsel esenliği için her zaman yeterli değildir. Burada, anne ve babası arasında duygusal bir dengenin ve iletişimin varlığı önkoşuldur. Çünkü çocuk ebeveyninin salt davranışlarına değil, duygularına da ilgi ve tepki gösterir (Akt: İşkol Fidan, 2005: 2).

Aile, boşanma, ölüm, dağılma ya da başarısız ana baba ilişkileri nedeniyle işlevini gereği gibi yerine getirmeyebilir (Polat, 2001; Akt: İşkol Fidan, 2005: 9). Bu yapısal değişme sorunlarının bir sonucu olarak korunmaya muhtaç durumda çocuklar ve gençler

ortaya çıkar. Aslında toplumsal ekonomik yapısıyla korunmaya muhtaç durumda olan “aile” dir. Ailenin yapısını sürdürmesi, varlığını koruması ve gelişmesi tehlikededir. Ailenin yaşam koşulları ilişkileri ana-baba ve çocukları çok yönlü olarak etkileyen niteliktedir. Bu süreç içinde; çocuğun ve gencin aile yapısı içindeki konumu değişir, yetişmeleri toplumsal bir sorun olarak belirlenir (Cılga,1989; Akt: Şahan, 2009: 48).

Sorunun ortaya çıkış nedenleri ile ailenin ekonomik ve toplumsal yapıları arasında ilişkiler söz konusudur. Korunmaya muhtaçlık sorununu doğuran temel etmen ailenin ekonomik koşullarıdır. Ailenin ekonomik koşulları; anne-babanın eğitim düzeyiyle, meslek durumuyla ve çalıştıkları işlerle ilgilidir. Ailenin ekonomik düzeyi ve ekonomik durumundaki değişme eğilimleri korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunun temel öğeleridir. Kırsal ve kentsel alanlarda, alt toplumsal statüleri oluşturan aileler; ekonomik düzey olarak yoksuldurlar. Korunmaya muhtaç çocuklar bu aile ortamında oluşurlar (Gökçe, 1971; Akt: Şahan, 2009: 48).

Korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumu; ailenin ekonomik koşullarıyla ilgili olduğu kadar, ailenin diğer toplumsal nitelikleriyle de yakından ilişkilidir. Ailenin demografik nitelikleri, anne ve babanın medeni durumları ile hayatta olma durumları da korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda etkilidir. Aile birliğinin bozulması ve bu süreç içinde ailenin yapısal olarak parçalanması, çocuğun ve gencin kimsesiz olarak kalmasına neden olur (Çılga,1989; Akt: Şahan, 2009: 48). Bütün bunların yanında anne babanın çocuk yetiştirme anlayışı, çocuğa yönelik değerleri, olumlu ve olumsuz tutumları, somutlaşan davranışları, olumlu ve olumsuz yönlendirmeleri, suç işlemiş olmaları, evlilik dışı ilişki sonucunda çocuk sahibi olmaları ve aile birliğinin kurulamaması gibi etmenler korunmaya muhtaç çocukların oluşumuna neden olmaktadır (Şahan, 2009: 49).

Korunmaya muhtaç duruma gelen çocuk çeşitli risklerle karşı karşıya kalarak yaşamını sürdürür ve çocuk ya olumsuz yaşam koşulları nedeniyle aileleri tarafından yapılan başvuru nedeniyle ya da ihmal ve istismara uğramaları nedeniyle yapılan sosyal inceleme sonucunda korunma ve bakım altına alınırlar. Böylece çocuğun korunmaya

muhtaç duruma gelmiş olduğu kendi ailesi içindeki konumu değişir, çocuk aileden uzaklaşır ve devletin kendisinin risklerden uzak tutmak amacıyla sunduğu çeşitli hizmet modellerinden faydalanmaya başlar; ancak çeşitli riskler nedeniyle aileden uzaklaştırılıp korunma altına alınan çocuğa sunulan hizmet modellerinin olumlu ve olumsuz etkileri de tartışma konusudur.

1.4 Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sunulan Hizmet Modellerinin Etkileri

Özellikle kurum bakımında olan çocuklar üzerinde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular normal aile yaşamından yoksun olan çocukların bir takım davranış bozuklukları gösterdiği yönünde odaklanmıştır. Anne ve baba gereksiniminin en yoğun şekilde duyulduğu bir dönemde bu yoksunluğun yanı sıra bir de kurum ortamından kaynaklanabilecek aksaklıklar sonucu çocuğun zarar görmesi hem fiziksel hem de ruhsal gelişimini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Kurum bakımının çocuk üzerinde hem olumlu hem de olumsuz birçok etkisi bulunmaktadır (Dirim, 1980; Akt: Kalafatoğlu, 2006: 37).

Kurum bakımının olumlu etkileri şu şekilde sıralanabilir: Çocuklar kurum bakımında aile ortamında yaşadıkları olumsuz tutum ve davranışlardan ve karşı karşıya kaldıkları fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerini tehdit eden risklerden uzak yaşama fırsatına sahip olurlar. Ayrıca 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu gereğince bakım tedbiri, ayrıca uygulanan sağlık, danışmanlık ve eğitim tedbirlerini de kapsar ve böylece çocuğun kurum bakımındayken sağlık sorunları nedeniyle tedavi olması ve eğitimine devam etmesi, ayrıca ailesinin içinde bulunduğu mevcut durumdan kaynaklı sorunlarının çözümünde ve ailenin çocuklarıyla yeniden bir araya gelmesi ile ilgili olarak danışmanlık alması kanun kapsamında devlet tarafından sağlanır. Bu şekilde kurum bakımı aileye ve çocuğa sağlıklı işlevsellik kazandırma konusunda yardımcı olur (Kalafatoğlu, 2006: 38).

Kurum bakımının kısıtlılıkları ise şu şekilde sıralanabilir: Her çocuk şefkate, tamamen kendine ait birisinin sevgisine, anlaşılmaya, güven duygusu içinde olmaya, akranlarıyla oynamaya ve deneyimler kazanmaya ihtiyaç duyar. Bu fırsatlar için özel odası eşyaları alış-veriş yapacak, para harcayacak, arkadaşlarını evine kabul edecek arkadaşlarının evine misafir olabilecek ortamları olmalıdır. Kurum bakımı bu imkânları çocuklara sağlayamamaktadır. Çocuklar kurumlarda anne yoksunluğunun veya sık sık bakıcı anne değiştirmenin sakıncalarına maruz kalmaktadır. Büyük koğuşı andıran odalardaki bir çocuğun huzursuzluğu ya da sorunu çocukların hepsini rahatsız edebilmektedir (Ersoy, 2001; Kubilay ve Öztekin, 2004; Akt: Kalafatoğlu, 2006: 38).

Çocuk yuvasında yetişen çocuklar, normal aile çocuklarına göre, örneğin okulları ile ilgili sorunlarda aile desteğinden yoksundurlar. Temel ihtiyaçların karşılanması, aile ortamından farklıdır ve yuva personeli tarafından karşılanmaktadır. Karşılaşılan güçlükler çocukta, sosyal, psikolojik, duygusal problemlere, okul ve eğitim hayatında başarısızlıklara yol açabilmektedir. Aile yoksunluğu ve olumsuz çevre koşulları gibi nedenlerin, kurum çocuklarının psikolojik sağlığını, davranışlarını, zekâlarını ve kişiliklerini olumsuz bir biçimde etkilediği varsayılmaktadır. Zekâları yaşlıları gibi gelişemeyince okulda başarısızlık ve yaşa uygun eğitim aşamasında olamama gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (İşkol Fidan, 2005: 1-2). Kulaksızoğlu (1995)'na göre, kurum ve çevresinin bebek ve çocuklara yeterli derecede öğrenme fırsatı sağlamadığı durumlarda, kurumdaki çocuk öğrenme güçlüğü ile karşılaşmaktadır. Çocuğun beş duyu organına ulaşan uyaran çeşidi ve sayısı yeterli doyuruculukta olmadığına, zihni bakımdan gelişme olmamaktadır. Kurum bakımında kalan çocuklarda bu şekilde bir "uyaran yetersizliği" onların fiziksel gelişmesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Akt: İşkol Fidan, 2005: 2).

Kurum bakımı altında yaşamak sosyal, algısal, fiziksel, zihinsel ve duygusal alanlarda birçok farklı mahrumiyetin karışımına maruz kalmakla özdeşleştirilmiştir (MacLean, 2003; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286). Sloutsky (1997) kurumda büyüyen çocuklarla ailelerinin yanında yetişen çocukları karşılaştırırken, gelişimsel

süreçlerin tamamen farklı ortamlarda gerçekleştiğine dikkat çeker; sosyal hayatta ve aile ortamındaki ilişkilerde çok önemli bir yeri olan anlaşma, koopere etme, empati kurma gibi birçok sürecin kurumda yaşayan çocukların hayatlarında yeterince var olmayabileceğini söyler (Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286-287).

Sloutsky'nin (1997) kurumlarda yaşayan çocuklar için ortaya koyduğu bir başka sosyal mahrumiyet de çoklu rollerin gözlenmesini içerir. Aile ortamında çocuklar aile bireylerinin çoklu rollerine tanıklık ederler; annenin aynı zamanda bir eş, kardeşin çocuk olmasını görmeleri gibi, bu da çocukların sosyal algılarının gelişmesini destekler. Fakat bu durum kurum çalışanları ve çocuklar arasındaki ilişkilerde ne yazık ki geçerli değildir. Aksine, kurumlarda, çalışanların sabit rolleri ve davranışlarından söz edilebilir (Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286-287).

Sloutsky (1997) tarafından kurumlardaki olası bilişsel yoksunluklar da tarif edilmiştir. Kurum bakımı altında yaşayan çocuklara kıyasla aileleriyle ev ortamında yaşamlarını sürdüren çocukların hem ev içinde hem de ev dışında oldukları söylenebilir. Oysa kurumda yaşayan çocuklara personel sayısındaki yetersizlik ve kendilerine zarar verme ihtimalleri yüzünden böyle bir imkân verilemeyebilir. Özellikle gelişimin ilk aşamalarında çocukların keşiflerinin, oyunlarının, sosyal aktivitelerinin kısıtlanması veya katı sınırlar içinde tutularak çok sıkı kontrol edilmesi gelişme ve öğrenme için çok önemli olan bilişsel aktivitelerin de şüphesiz engellenmesi anlamına gelmektedir (Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286-287).

Yuvalarda öncelikli olarak çocukların maddi gereksinimlerinin karşılanmaya çalışıldığı fakat toplumsal ve psikolojik gelişimleri için uygun ortamların hazırlanmasında yetersiz kalındığı söylenebilir (Çivi, Altuhul ve Yayıcı, 1993; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 287). Muhamedrahimov, Palmov, Nikiforova, Groark ve McCall (2004) da kurumlarda daha çok sağlık bakımı, hijyen ve beslenmeye odaklanıldığını fakat sosyal ilişkilerin öneminin daha sınırlı kaldığını belirtmişlerdir (Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 287).

1.5 4–18 Yaş Çocuklarının Gelişim Özellikleri

İnsan gelişimini birçok alanda incelemek olanaklıdır. Bunlardan üç temel gelişim alanını biyolojik-fiziksel, bilişsel ve psikososyal gelişim oluşturmaktadır. Bu üç genel alandaki değişim ve gelişmeler birbiri ile etkileşim ve bütünlük içindedir. Ayrıca bu değişimler, doğuştan getirdiğimiz genetik bir plan çerçevesinde olgunlaşma yoluyla gerçekleşir. Ancak genetik potansiyelin ne kadarının gerçekleşebileceği bireyin yaşantısına bağlıdır. Her çocuğun genetik olarak ulaşabileceği belirli bedensel sınırları vardır. Bu sınırlara ulaşp ulaşamayacağı, ne kadar ulaşabileceği, onun beslenmesi, yaptığı fiziksel etkinlikler gibi çevre koşullarına bağlıdır (Küçükkaragöz, 2011: 84). Bu nedenle, bu bölümde araştırmanın evrenini oluşturan 4–18 yaş grubu çocukların bilişsel ve kişilik gelişimine yönelik kuramsal görüşlere yer verilecektir.

1.5.1 Bilişsel Gelişim

Çocuklara ilişkin gözlemlerinden ve deneyimlerinden yola çıkan Piaget, normal zihin gelişiminin bilişsel yapıların biçim değiştirmiş dört dönemi içinde ilerlediği varsayımını ileri sürmektedir (Gander ve Gardiner, 2004: 252). Bu dönemler birbiri içine geçmiş aşamalardan oluşur. Basitten karmaşığa doğru tersine çevrilmiş hiyerarşik bir yapı oluşturmuşlardır. Her bir dönemin özelliği kendisinden sonra gelen diğer dönemlerde de devam etmektedir. Bu dönemlerin, birinden diğerine aniden değil derece derece geçerler ve dönemden döneme geçiş çocuktan çocuğa değişebilmektedir (Cüceloğlu, 1991; Akt: Küçükkaragöz, 2011: 91). Bu dört dönem Duyusal-Hareket(0-2), İşlem Öncesi(2-7), Somut İşlemsel(7-14) ve Soyut İşlemsel(11 ve üzeri) isimleriyle anılmaktadır ve aşağıda 4-18 yaş grubunu kapsayan bilişsel gelişim dönemlerinin özelliklerinden kısaca bahsedilecektir:

İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş): Çocuk bu devrede sözcük kullanmaya ve ilkel bir düzeyde ilk olarak bir sembol ile bu sembolün temsil ettiği nesne arasındaki ilişkiyi

anlamaya başlar (Küçükkaragöz, 2011: 94). Ayrıca, nesnelere büyüklük, renk, biçim ve nesnelere değişmezlik açılarından sınıflandırmayı öğrenir ve dil gelişiminde önemli aşamalar kaydeder (Bacanlı, 2000; Akt: Küçükkaragöz, 2011: 95). Piaget'ye göre mantıksal düşünme "işlemi" bu dönemde gelişmemiştir. Bu dönemde çocuklar, nesnelere görünüşünün etkisi altındadır. Henüz korunum (değişmezlik, nesnenin şekil değiştirmesine rağmen aynı kalması) için gerekli zihinsel kavrama sürecinden yoksundurlar (Yavuzer, 2008: 86). Neyin iyi neyin kötü olduğunu bilmelerine rağmen "ahlak ikilemleri" ile meşgul olamazlar. Bu dönemde "ilahi adalet" duygusu ile cezalandırma inançları vardır. Çocuk kendini evrenin merkezinde görür ve bu nedenle "egosantrik" olarak tanımlanır. Kendi davranışlarını başkalarına göre değiştirmezler. Aynı zamanda büyüsel düşünceye sahip olan çocuk düşüncelerin olayların nedeni olabileceğini sanırlar. Buna ek olarak animistik düşünce ile fiziksel olay ve nesnelere psikolojik özellikleriyle duygu ve eğilimleri olabileceğini düşünürler (Tüzün, 2000: 6-7). Piaget bu dönemdeki çocuğun bilincini işlem öncesi olarak tanımlarken sabit kavramların şekillendiği, soyut düşüncenin ortaya çıktığı, ben merkeziliğin önce güçlenip sonra zayıflamaya başladığı ve hayali inançların yapılandığı bir dönemden söz eder (Küçükkaragöz, 2011: 95).

Somut İşlemsel Dönem (7-14 Yaş): Piaget'nin bu döneme somut işlemsel dönem demesinin nedeni çocuğun mantık yeteneklerini somut nesne ve yaşantılar üzerine uygulayabilmesidir. Bu dönem bir önceki dönemden "düşünceye ileri ve geriye doğru düşünebilme" ve "yaptıkları görev veya durumda birçok yönüne odaklaşma" özelliklerinin kazanılması ile farklılaşır (Dembo, 1991; Akt: Küçükkaragöz, 2011: 98). Bu özelliklerin kazanılması ile birlikte, çocuklar korunum ilkesini anlayabilir. Ayrıca, bir önceki döneme göre çocuğun dili hızla gelişir. Yalnızca olayların ve nesnelere adını öğrenmekle yetinmez; özelliklerini, farklılıklarını ve benzerliklerini de öğrenmek ister (Yavuzer, 2008: 114). Egosantrik düşünce bu dönemde yerini işlemsel düşünceye bırakır. Böylece çocuk olayları başkalarının görüş açısından da görebilecek duruma gelir. Bu dönemde çocuk sınırlı da olsa mantıksal düşünce sürecini kullanmaya

başlamakla birlikte nesnelere gruplandırıp sıraya sokabilir. Kuralları takip eder ve nedenlerini bulur, ahlak duygusu gelişmeye başlar. Kurallarla aşırı ilgilenen çocuklar obsesif kompulsif davranış gösterebilirler (Tüzün, 2000: 6-7).

Soyut İşlemsel Dönem (11 ve Üzeri Yaş): Bütün ergenler soyut işlemsel döneme aynı zamanda girmezler, kişisel yeteneğe bağlı olarak bazı kişiler hiç girmezler ve tüm yaşam boyu somut işlemsel dönemde kalabilirler (Tüzün, 2000: 6-7). Dönemin temel düşünce özellikleri bir bütünün değişkenlerini birleştirebilme ve ayırabilme (değişen birkaç nitelik veya değişkeni içeren problemleri çözebilme) ile ergenlik benmerkezciliğidir. Soyut düşünce ergene daha geniş düşünebilme olanağı vermekle birlikte, ergen kendi düşünceleri ile başkalarının düşünceleri arasında bir karmaşa yaşamaktadır. Benmerkezciliğin etkisiyle henüz kendi düşüncelerini diğer insanlarla kıyaslayamaz. Bu nedenle diğer insanların düşünce ve tepkilerine aşırı önem verir ve yaşamının diğer insanlarınkinden oldukça farklı ve dramatik olduğunu düşünür (Küçükkaragöz, 2011: 101).

Bunlara ek olarak, dil kullanımı karmaşık, mantık kuralları içinde ve dil bilgisi doğrudur. Gelecekle ilgilenme ve olasılıklar bu dönemde gelişir. Gencin soyut olarak düşünmesi, tümünden gelimli ve kavramları tanımlayarak düşünmesi bu dönemin karakteristik özellikleridir. Ergenler olayları anlatabilmek için tüm olası ilişkileri ve hipotezi göz önüne almaya çalışır (Tüzün, 2000: 6-7). Birçok açıdan düşünebilme, ergene yeni bir düşünce esnekliği sağlar. Gerçek ya da olası sosyal sistemlerin çeşitliliği konusuna ilgisinin artması sonucu, genç kendi standartlarına eleştirici bir tavır takınır ve toplumun gelenek ve göreneklerine, kurallarına karşı tutumu değişir (Yavuzer, 2008: 267-268). Bunlarla bağlantılı olarak, soyut düşünme ergenin felsefe, din, etik ve siyaset konularına ilgisi ile kendini gösterebilir. (Tüzün, 2000: 6-7).

1.5.2 Kişilik Gelişimi

Kişilik, bireyi diğer bireylerden ayırt eden, tutarlı olarak sergilenen, bireye özgü özellikler bütünüdür. Kişilik gelişimi üzerinde çalışan psikologların bu konudaki görüşleri arasında farklılıklar bulunmakla birlikte, kişiliğin bireyin doğuştan gelen kalıtsal özellikleriyle çevresel etmenlerin etkileşimine bağlı olarak şekillendiği bilinmektedir (Can, 2011: 125). Bu nedenle, bu bölümde araştırma evrenini oluşturan 4-18 yaş dönemi çocuğunun kişilik gelişimi; psikoseksüel gelişim, psikososyal gelişim ve ahlaki gelişim başlıkları altında kısaca incelenmiştir.

1.5.2.1 Psikoseksüel Gelişim

Freud'a göre yeni doğmuş bebekler farklı aşamalardan geçerek kişiliklerini geliştirirler. Freud bu aşamaları, "psikoseksüel gelişim dönemleri" olarak adlandırır ve yaşamın ilk altı yılına denk gelen gelişim dönemlerinde geçirilen yaşantıların önemini vurgulayarak, o dönemlerde geçirilen yaşantıların izlerinin hiçbir zaman tümüyle yok olmadığını ve yetişkinlik yıllarında da davranışları etkilemeye devam ettiğini öne sürmektedir (Erkenci, 2010). Freud, kişilik gelişimini birbirini izleyen beş psikoseksüel gelişim döneminde incelemiştir ve bu dönemleri sırasıyla oral, anal, fallik, gizil ve genital dönemler olarak adlandırmıştır (Can, 2011: 128). Freud'a göre psikoseksüel gelişimde yaşamın ilk altı yılının özellikle önemli olması nedeniyle, aşağıda 4-18 yaş grubunu kapsayan psikoseksüel gelişim dönemlerinin özelliklerine ek olarak 0-4 yaş dönemini kapsayan gelişim dönemlerinden kısaca bahsedilecektir.

Oral Dönem (0-1,5 Yaş): Freud'a göre bu dönemde çocuğun kendi dışındaki dünyayı algılaması, kendini ifade etme biçimi ve gereksinimlerini karşılaması ağız ve çevresindeki organlarla gerçekleşmektedir. Bu dönemde, çocuğun gereksinimlerinin kısıtlanması ya da aşırı bir şekilde karşılanması çocuğun bu dönemde karşılaştığı karmaşaları çözümleyememesine neden olmaktadır. Freud'a göre bu dönemde

gereksinimleri gerektiği gibi doyurulan çocuk, dış dünyaya karşı temel bir güven duygusu oluşturmaya başlar (Gençtan, 1981; Akt: Can, 2011: 129). Gereksinimleri yeterince karşılanmayan çocuklar ise, yetişkinlik yıllarına kadar uzanabilen güvensizlik duyguları ve bağımlı kişilik özellikleri geliştirebilir (Can, 2011: 129).

Anal Dönem (1,5-4 Yaş): Bu dönemde çocuk anüs ve anüsle ilişkili olan eylemlerinden doyum sağlamaktadır ve tuvalet eğitimi sırasında, ortaya çıkan çatışmalar sonucu çocuk, bir yandan bağımlılık duyguları, öte yandan ayrılma, bireyselleşme ve bağımsızlaşma isteklerini içeren karşıt duyguları birlikte yaşar. Katı bir tuvalet eğitimi içinde, anneye karşı cezalandırılma beklentileri geliştiren çocukların yetişkinlik yıllarında aşırı düzenlilik, katı görüşlülük, inatçılık, dik kafalılık ve cimrilik gibi olumsuz özellikleri geliştirecekleri, buna karşın tuvalet eğitimi sırasında uyumlu ilişkilerin özerklik, bağımsızlık, girişimcilik, kararlılık ve iş birliği yapabilme yeteneklerini kazandıracığı ifade edilmektedir (Gençtan, 1981; Akt: Can, 2011: 130).

Fallik Dönem (4-6 Yaş): Bu dönemde çocuklar için doyum kaynağı cinsel organlarıdır. Freud çocukta psikoseksüel gelişim doğumdan sonra başladığını ifade etmekle birlikte, cinsiyet rolünün benimsenmesinin dört ile altı yaşlar arasında, hatta yedinci yaşlarda yaşanan krizlere bağlı olarak gerçekleştiği görüşündedir. Erkek çocuklardaki Oedipus karmaşası ile kız çocuklarda görülen Elektra karmaşası bu dönemde yaşanan başlıca psikoseksüel karmaşalardır (Can, 2011: 130). Çocuklar yaşadıkları karmaşada, karşı cins ebeveyne açık olarak daha fazla sevgi gösterisinde bulunurlar. Karşı cinsten olan ebeveyne karşı ise düşmanca duyguların oluşur (http://www.psikoloji.gen.tr/freud/index_dosyalar/fallik.htm). Gerek oedipus gerekse elektra karmaşalarının başarılı bir biçimde çözümlenebilmesi için çocuğun aynı cinsten olan ebeveyni ile özdeşim kurarak, onun cinsel rolünü içselleştirmelidir (Can, 2011: 131). Psikanalistlere göre çocuğunda kendine özgü bir tür cinsel yaşamı vardır; fakat bu büyüklerinkinden çok ayırdır. Ayrıca çocuk 3-4 yaşlarında iken nasıl doğduğunu

sorgulamaya başlar. Bu zamanda atlatmaca yanıtlar yerine doğru yanıt verme yolu tutulmalıdır. Bu yapılmazsa bu sorunlar çocukta birer karmaşa biçimine dönüşebilir ve sürer gider (http://www.psikoloji.gen.tr/freud/index_dosyalar/fallik.htm).

Bunlara ek olarak, çocuk bu dönemde ahlaki standartları da kazanmaya başlamaktadır. Bu dönemde çocuğun cinsellikle ilgili duygularının ahlak dışı, kötü, günahkar olduğuna ve cinselliğin kabul edilemez bir durum olduğuna ilişkin katı bir tutum takınılır ise yaşanan karmaşaların çözümlenememesine, çocuğun cinsellik yönelimlerini bastırmasına ve sonuç olarak yetişkinlik yıllarında yoğun suçluluk duygularına neden olacaktır (Can, 2011: 131).

Özetle, bu dönemin davranış özellikleri: benmerkezcil varoluştan toplumsal ilişkilere dönük davranışlara geçilmesi, cinsel ayrılıkların bilincine varılması ve cinsel ilgilerin, düşlemlerin başlaması, oedipal bağlanma ve çatışma, iğdişlik korkusunun ortaya çıkması, öğrenme ve cinsel meraklara karşı toplumsal yasaklarla karşılaşma ve özdeşim yaparak büyüme ilgisinin gelişmesi, büyüklük özentileri ve çocuksu girişimlerdir. Bu döneme özgü sorunlar ise aşırı çekingenlik, ürkeklik ve çabuk suçlanma eğilimlerinin yerleşmesi ve cinsel kimlik duygusunda bozuklukların, sapmaların başlamasıdır (Öztürk, 2004: 89).

Gizil Dönem (6-12 Yaş): Bu dönem, daha önceki dönemlerde kazanılan özelliklerin pekiştirildiği gelişim evrelerinin ilkidir. Çocuk anne ve babası dışında öğretmenleri ve diğer yetişkinlerle de özdeşim kurmaya başlar ve ilgisi sosyal, entelektüel beceri edinme üzerinde yoğunlaşır. Bu dönemin başarılı bir biçimde sonuçlanması çocuğun öğrenme ve sosyal beceriler edinme çabalarını kolaylaştırmaktadır ve bu konulardaki başarı deneyimleri özerklik duygusu geliştirmektedir (Can, 2011: 131). Aksi takdirde, yaptıklarının değersizliğine inanır ve aşağılık duygusuna kapılır. Bu dönemde çocuk cinsiyetle ilgili konulardan hoşlanmaz. Kendini daha çok oyuna verir. Çocuklar sevgi gösterilerini ev dışında arkadaşlarına yöneltirler. 6-9 yaşlarında çocuk ergenlik dönemi

ile ilgili hazırlıklarını bilinçaltında yapmaktadır. Bu durgunluk döneminde çocuğun cinsel yaşamı büyüklerinkine hiç benzemeyen bir duygular ve eğilimler toplamıdır (http://www.psikoloji.gen.tr/freud/index_dosyalar/gizil.htm).

Özetle, bu dönemin davranışsal özellikleri: duygusal tepkilerde denetim oluşması, çocuğun öğrenme merakının artık toplumsal beklentilere, yani o toplum için geçerli öğrenme alanlarına yoğunlaşması, yetişkin yaşama geçiş için beceriler kazanma yolunda çabaların gelişmesi, oyun etkinliklerinin çocukluk düşlemlerinden sıyrılıp, beceriler ve başarılar kazanmaya yönelik eylemlere dönüşmesi, arkadaş ve dostlukların oluşmasıdır. Bu döneme özgü sorunlar ise becerememe, başaramama korkularının aşağılık yetersizlik duygularının gelişmesi, toplumsal beklentilere, kurallara, yasalara başkaldırma davranışının başlaması, yalnızlık ve içe dönüklüktür (Öztürk, 2004: 91-92).

Genital Dönem (12-22 Yaş): Hızlı fiziksel gelişme ve buluğa erme ile içsel ve cinsel dürtüler artmaktadır (http://www.psikoloji.gen.tr/freud/index_dosyalar/genital.htm). Bu döneme girmekle birlikte, gencin cinsel ilgi odağı artık kendisi ve ailesi dışındaki bir diğer kişi olmuştur. Freud'a göre bu dönemde aileyle ilişkili çözümlenememiş olan eski karmaşaların tekrar ortaya çıkması olanaklıdır. Gencin bu çatışmaları çözebilmek için yeni girişimlerde bulunması genital dönemde yeniden gündeme gelmekte, bu da gencin başarılı bir kimlik oluşturmasını kolaylaştırmaktadır. Aksi takdirde, gencin olgun bir sevgi ilişkisini gerçekleştirerek, bir yetişkin gibi bağımsız davranışlar sergileyebilmesi güçleşmektedir (Can, 2011: 132).

1.5.2.2 Psikososyal Gelişim

Erikson'a göre sonraki bütün kişilik gelişimi ve uyumu daha önceki gelişimden ve uyumdan evrimleşir ve ilk yaşantılar bir kişinin gelecekteki kimliğini kolaylaştırır ya da tehlikeye sokar. Erikson doğumdan ölüme kadar, her birine psikolojik bunalımın eşlik

ettiği sekiz evrelik bir sıralama önermektedir. Onun kullandığı anlamda “bunalım” terimi, bir felaket tehdidi değil, artan bir yararlanabilirlik ve aynı zamanda gizil gücün artması anlamına gelmektedir (Erikson, 1968; Akt: Gander ve Gardiner, 2004: 238). Psikososyal gelişim dönemleri olarak adlandırılan kişilik gelişim dönemleri içinde yaşanan karmaşalar şöyle sıralanabilir.

- Temel güvene karşı güvensizlik (0-1 yaş),
- Özerkliğe karşı kuşku ve utanç (1-3 yaş),
- Girişimciliğe karşı suçluluk (3-6 yaş),
- Çalışma ve başarılı olmaya karşı aşağılık duygusu (6-12 yaş),
- Kimliğe karşı kimlik bocalaması (12-18 yaş),
- Yakınlığa karşı uzaklık (ilk yetişkinlik dönemi),
- Üreticiliğe karşı durgunluk (yetişkinlik dönemi),
- Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk (olgunluk dönemi).

Erikson’a göre, bireyin bir dönemdeki karmaşayı başarılı bir biçimde atlatabilmesinin önceki dönemlerde yaşanan karmaşaların çözümlenmiş olmasına bağlıdır (Can, 2011: 134). Bu nedenle, aşağıda 4-18 yaş grubunu kapsayan psikososyal gelişim dönemlerinden; girişimciliğe karşı suçluluk(4-6 yaş), çalışma ve başarılı olmaya karşı aşağılık duygusu(7-11 yaş) ve kimliğe karşı kimlik bocalaması(12-17 yaş) yanında temel güvene karşı güvensizlik(0-1 yaş) ve özerkliğe karşı kuşku ve utanç(1-3 yaş) evrelerinden de kısaca bahsedilecektir.

Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-1 Yaş): Yaşamın ilk yılında hayatta kalabilmek için bağımlı olduğu ana-babasının ya da onların yerine geçen kişilerin bebeğin temel gereksinimlerini düzenli bir biçimde karşılayıp karşılayamamaları, bebekte insanların güvenilir ya da güvenilmez oldukları biçiminde bir duygunun yerleşmesine yol açmaktadır. Eğer bebeğin ana-babası, ya da onların yerine bakımını üstlenen kişiler, bebeğin beslenmesi, sevilmesi, rahatı ve güvenliğinin sağlanmasında

tutarlı bir biçimde gereken titizliği gösterirlerse, bebek de diğer insanların ve kendi dışındaki dünyanın güvenilir olduğunu özümseyecektir. Aksi halde bebek, daha yaşamın ilk yılı içinde çevresindeki insanlara güvenmemeyi öğrenecek, muhtemelen bu dönemde öğrenmiş olduğu güvensizlik duygularını giderek tüm insanlara genelleyecektir (Can, 2011: 136). Erikson'un kabul ettiği güven, yaşamsal bir kişiliğin ve bir kimlik duygusunun temel taşıdır. Temel güvensizliğin ise kişilik anormallikleri ve uyumsuzluk çeken insanlarda gözlemlenebileceği söylenmektedir (Gander ve Gardiner, 2004: 239).

Özerkliğe Karşı Kuşku ve Utanç (1-3 Yaş): Bu dönemde yürümeyi ve konuşmayı öğrenmiş olan çocuk kısmen de olsa annesinden bağımsız hareket etmekte, kendi isteği doğrultusunda girişimlerde bulunabilmektedir. Aynı zamanda çocuk artık tipik bir biçimde başkalarının yardımını da reddederek, yapmak istediğini kendi başına yapmakta ısrar etmektedir (Can, 2011: 136). Bununla birlikte, çocuklar bakıma, desteğe ve ana-babalarının rehberliğine gereksinim duyarlar (Gander ve Gardiner, 2004: 240). Bu noktada, yapmak istediklerini yapmasına izin verilen, bu tür eylemleri kısıtlanmayan ve bu eylemlerinden dolayı cezalandırılmayan çocuklar kendilerinin yeterli olduklarını öğrenerek, özerk bir biçimde davranabilme yeteneği geliştirirler. Özerk davranışlarda bulunmasına izin verilmeyen, kendi kendilerine girişimlerde bulunmaları engellenen, bu nedenle ana-babalarınca cezalandırılan çocuklar ise, yapmayı tasarladıkları bir eylemin ana-babası tarafından beğenilmeyeceği endişesini yaşarlar. Bu durum ise, çocuğun kendi davranışlarından kuşku duyarak utanç duyguları geliştirmelerine yol açar (Can, 2011: 136-137).

Girişimciliğe Karşı Suçluluk (3-6 Yaş): Okul öncesi döneme denk düşen bu dönemde, çocuğun bağımsız hareket edebilme olanağı daha da genişlemiştir. Çocuğu giderek kendini daha geniş bir sosyal ilişkiler ağı içinde bulması, bu dönemde başa çıkması gereken güçlüklerin de artmış olması anlamına gelmektedir (Can, 2011: 137). Psikososyal gelişiminin bu evresinde, çocuğun cinsel konulara dalması, bitmek bilmez

bir öğrenme tutkusunun ortaya çıkması, anne ya da baba yerine geçmeye özenmesi ve bu doğrultuda emeller beslemesi girişim duygusunun öncüleridir. Bu evrede oluşan temel işlev-örüntü “girişim” ve “becerebilme” dir. Çocuksu eylemleri, atılmaları, soru sormaları ve cinsel ilgileri yüzünden sık sık korkutulan, ceza gören çocukta giderek ağır suçluluk duyguları doğuran bir üstbenlik gelişir. Bu üstbenlik kimi kişilerde ilkel, acımasız ve çok katı olabilir. Böyle bir üst benliği olan çocuk aşırı ürkek, uysal ve girişim duygusundan yoksun büyüyebilir. Bireyin girişim ve becerme gücü ceza korkusu ve suçluluk duygusu ile kısıtlanır. Bu durum yetişkinlikte edilgin, ürkek ve bağımlı kalmasına; kimi zamanda histerik kısıtlanış belirtilerine, cinsel güçsüzlük ve yetersizlik duygularına neden olabilir (Öztürk, 2004: 101-104).

Çalışma ve Başarılı Olmaya Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 Yaş): Bu dönemde, çocukların ilgileri oyundan çok akademik ve sosyal konular üzerinde yoğunlaşır ve çocuklar, sosyal ve akademik yönlerden kendi durumunu arkadaşlarının durumu ile kıyaslayarak doyum sağlamak isterler (Can, 2011: 138). Okur-yazar toplumlarda mesleklere yönelebilmek için temel olarak okuma-yazma eğitiminden geçmek gerekir. Meslekler ve uzmanlaşmanın karmaşık olduğu bu toplumlarda, girişimcilik amaçları daha az belirli, toplumsal amaçlar daha karmaşık, ana-babalık rolleri daha esnektir. Bu toplumlarda okuma ve okulun kendisi, amaçları, sorunları, başarıları ve başarısızlıkları ile başlı başına bir kültürü oluşturur. Bu dönemde çocuğun karşılaşabileceği tehlike yetersizlik ve aşağılık duygusudur. Çocuk eğer araç-gereç ve öğrenim dünyasına uyum yapamaz ve umudunu yitirirse, onları benimseyemeyebilir. Bunun sonucunda çocuk kendi araç-gereç takımının yani ellerinin, kollarının, cinsel organının, bunlarla ilgili becerebilme yetilerinin, zihinsel yetilerinin vb. zayıflığına, yetersizliğine inanır. Böyle bir durumda çocuğun bağımlı, çekingen ve yetersiz olmaması için toplumun teknolojisi içinde geçerli olan rollerin çocuk için bir anlam taşıması sağlanmalıdır (Öztürk, 2004: 101-104).

Bunlara ek olarak, yaptıkları beğenilmeyen, kendilerinden aşırı ölçüde başarı beklenen ya da sürekli bir biçimde çevresindeki başarılı çocuklarla kıyaslanan çocukların, yetişkinlerin bu türden davranışları karşısında, bu dönemin temel gelişim görevi olan başarılı olmak duygusunu kazanmaları tehlikeye düşer. Bu durumda çocuğun kişilik yapısında, başarılı olma yerine aşağılık ve yetersizlik duyguları egemen olur (Can, 2011: 138). Bu durumun sonucu olarak çocuk için sorun; kötü çalışma alışkanlıkları, başarısızlık korkusuyla yarışmalardan kaçınmak ve daha sonraki gelişim görevleriyle başa çıkmada yetersizliktir (Gander ve Gardiner, 2004: 405-406).

Kimliğe karşı kimlik bocalaması (12-18 yaş): Kimlik duygusunun kazanılması sürecinde çocuklukta yaşanmış olan kavgalar, çatışmalar (bağımlılık-bağımsızlık, güven-güvensizlik, Oedipal eğilimlerin canlanması ile ilgili çatışmalar,...) yeni baştan yaşanır. Bu dönemde delikanlı kendine göre kendisinin kim olduğu ve ne olacağı ile başkalarına göre kendisinin kim ve ne olduğu sorularına yanıt arar. Erikson'un kimlik duygusu olarak belirlediği duygu, eskiden çekirdek durumda var olan kimlik duygusu ile bu dönemde gelişen ve toplumsal anlam yüklenen kimlik duygusunun bütünleşmesi ve buna bağlı olan güven duygusudur (Öztürk, 2004: 101-104). Bu dönemi başarılı bir biçimde tamamlamış olan bir gençten, kendine özgü olumlu bir kimlik duygusu geliştirmesi beklenir. Kendi ilgi ve yetenekleriyle uyumlu bir kimlik duygusu geliştirebilmiş olan birey, gelecek yaşamıyla ilgili kararlarını vermeye başlamış, kendine özgü bir değerler sistemi oluşturarak kişisel ve mesleki planlar oturtabilmiş demektir (Can, 2011: 139).

Kişinin toplumsal yerini, mesleki konumunu, cinsel kimliğini tanımaya, yerine oturtmaya çalıştığı dönem ise "kimlik dönemeci"dir. Kimlik dönemeci ile kimlik kargaşasını birbirinden ayırmak gerekir. Kimlik dönemecinde beliren bunalımlar her delikanlının kendi kimlik duygusunu kazanabilmesi için bilinçli ya da bilinçdışı olarak verdiği savaşımın belirtileridir. Bu savaşım kiminde daha sessiz kiminde daha dalgalı, fırtınalı geçebilir. "Kimlik kargaşası" ise bir gencin bu dönemeci ağır bunalımlarla

aşmaya çalışmak zorunda kaldığı bir durumdur. Bunda, cinsel, toplumsal, mesleki alanlardaki kimlik savaşımında, geçici de olsa, oldukça ağır bozulmalar görülebilir. Böyle bir durumda bocalayan genç, aşırı uçlara sapabilir; ağır cinsel kuşkulara, yetersizlik duygularına kapılabilir; bunaltıya, panik durumlarına, çökkünlüğe girebilir. Ana-babaya, topluma karşı gelebilir. Zaman zaman anne-babanın hatta kendisinin beklentilerine ters düşen davranışlar deneyerek ters kimlik belirtileri gösterebilir. Kimlik kargaşası ruhsal çöküntü, aşırı taşkınlık, anti-sosyal davranışlar, hatta şizofreniye benzer belirtilerle ortaya çıkabilir. Kimilerinde ters kimlik yerleşebilir ya da bu bocalamanın yıllarca sürdüğü görülür (Öztürk, 2004: 101-104).

1.5.2.3 Ahlak Gelişimi

Ahlak, bireyin doğru ile yanlış ayırt edebilmesini sağlayan ilkeler ve değerler bütünüdür. Kimi psikologlar ahlak gelişiminin bilişsel gelişim ile sosyal gelişim arasında bir gelişim dönemi olduğunu, kimileri de sosyal gelişimin bir alt boyutu olduğunu ileri sürmüşlerdir (Can, 2011: 141). Kohlberg ise ahlak gelişiminin bilişsel gelişim ile paralellik gösteren bir yaklaşım içerisinde oluştuğunu açıklamıştır (Onur, 1995; Akt: Kılavuz ve Gürses, 2010: 5).

Kohlberg, kendi kuramını İngiltere, Tayvan, Tayland, Malezya, Meksika, Türkiye gibi çeşitli ülkelerdeki köy ve kentlerde gerçekleştirmiş olduğu araştırma bulgularına dayandırmıştır (Can, 2011:142; Onur, 1995; Akt: Kılavuz ve Gürses, 2010: 5) ve bu ülkelerde yaşayan bireylerde birbirine benzer gelişim süreçlerinin varlığını saptamıştır (Onur, 1995; Akt: Kılavuz ve Gürses, 2010: 5).

Kohlberg, ahlak gelişimini her biri iki evreden oluşan ve gelenek öncesi, geleneksel, gelenek sonrası düzeyler olarak adlandırılan üç düzey içinde ele almıştır (Can, 2011: 142). Bu üç düzey, çocuk ya da yetişkinin “doğru” olarak, ya da “ahlakî davranış” olarak neyi algıladığına ve bunu nasıl belirlediğine göre sıralanmıştır. Diğer dönem

kuramlarında olduğu gibi, her bir düzey kendinden önceki düzeye dayanmakta, kendinden sonraki döneme temel oluşturmaktadır. Ancak aynı kişi, bazı zaman ve durumlarda bir aşamada davranış gösterirken, bir başka zaman ve durumda da başka bir aşamada davranış gösterebilmektedir. İçinde yaşanan toplum, evrensel hiyerarşik basamakları kapsayan ahlakî gelişimi hızlandırabilir, yavaşlatabilir ya da tamamen durdurabilir (Nermin, 2000; Akt: Kılavuz ve Gürses, 2010: 5).

Gelenek Öncesi Düzey: Gelenek öncesi düzeyde birinci evre ceza-boyun eğme ve ikinci evre bireysenciliktir (Can, 2011: 144). Ceza-boyun eğme evresinde çocuğun, iyi kötü, doğru yanlış konusundaki yargıları, kendisinin yakınında bulunan ve fiziksel üstünlüğe sahip, genellikle anne baba gibi otorite kaynaklarına dayanır. Bu aşamada, doğru ya da yanlış olanı yargılarken çocuğun kullandığı ölçütler, içsel olmaktan çok dışsaldır. Özellikle, çocuğun eylemlerinin doğru ya da yanlış oluşunu belirleyen, bu eylemlerin fiziksel sonuçlarıdır ve olayın gerisindeki neden önemli değildir (Kılavuz ve Gürses, 2010: 5-10). Çocuklar yapılan davranışı, cezalandırılmışlarsa yapılan davranış doğru değil, cezalandırılmamışlarsa doğru olarak kabul ederler (Can, 2011: 144).

Gelenek öncesi düzeyde ikinci evresi ise bireysenciliktir. Bu evrede çocuk bir davranışı kendi açısından yararlı buluyorsa, o davranış doğrudur (Can, 2011: 144). Bu düzeydeki çocuklar, insan yaşamının değerini, sadece kendi ihtiyaçlarını karşılayacak bir araç olarak görürler ve kendi ihtiyaçlarını ön planda tutarak, bu ihtiyaçlarını tatmine yönelirler. Çocuklar bu dönemde diğer insanların da ilgilerinin farkına varırlar; ancak, ahlakî yargıda bulunacakları zaman, başkalarının ihtiyaçlarını somut bir şekilde dikkate almakla birlikte, hala ilk planda kendilerinin ihtiyaçları ile ilgilidirler (Kılavuz ve Gürses, 2010: 5-10). Eğitim ve sosyokültürel yönden az gelişmiş ülkelerde, insanların çoğunluğunun ahlak gelişimi açısından bu düzeyin üstüne çıkamadıkları belirtilmektedir (Can, 2011: 144).

Geleneksel Düzey: Geleneksel düzeyde üçüncü evre kişiler arası uyum ve dördüncü evre kanun-düzendir. Kişiler arası uyum evresinde aile, grup ve diğer insanların beklentileri her şeyden önemlidir. Bu beklentiler yakın ve açık sonuçları düşünülmezsizin kabul edilir (Kılavuz ve Gürses, 2010: 5-10). Çocuğun ahlaki çıkarsamaları, kişiler arasındaki ilişkilerdeki karşılıklı beklentiler çerçevesinde gerçekleşir. Birey kendisinden beklenen davranışı göstermenin doğru olduğu yargısındadır ve ana-babası, öğretmeni ve arkadaşlarının kendisinden beklediği gibi davranırsa, onların sevgisini kazanabileceği, onlar tarafından takdir edilerek kabul görebileceği düşüncesindedir. Davranışlar, ilk defa niyete göre değerlendirilmeye başlanır. İkinci evredeki “mutlak eşitlik”, yerini “adalet” anlayışına bırakır ve dolayısıyla üçüncü evredeki bir birey, hem kendi gözünde, hem de başkalarının gözünde iyi bir insan olma ihtiyacı hisseder (Can, 2011: 144).

Geleneksel düzeyde dördüncü evre olan kanun ve düzen evresinde ise, ahlaki anlayış çevredeki önemli görülen bireylerin beklentilerine uygun davranışların doğru bulunması yerine, davranışların toplumsal sistemin yasal kurallarına ve normlarına uygun olması esas alınır. Oldukça gelişmiş bir ahlak anlayışını temsil eden bu durumda birey, toplum içinde diğer bireylerin de haklarına da saygılı olmayı benimser (Can, 2011: 145). Ayrıca, birey yalnızca toplumun veya otoritenin kurallarına, beklentilerine, geleneklerine uymakla kalmaz aynı zamanda bu düzeydeki kuralları destekler, haklı görür ve kurallara sadakat gösterir. Bu noktada yalnız toplumsal düzene uymak değil, bu düzeni korumak, desteklemek ve bu düzenin kurum ve gruplarıyla özdeşleşmek de önem kazanır (Kılavuz ve Gürses, 2010: 5-10).

Gelenek Sonrası Düzey: Kohlberg’in ahlak gelişim kuramının en üst düzeyini oluşturan gelenek sonrası dönemin ahlak anlayışına çok az insanın ulaşabildiği belirtilmektedir. Gelenek sonrası düzeyde beşinci evre sosyal sözleşme ve altıncı evre evrensel ilkelerdir. Sosyal sözleşme evresinde, birey için uyulması gereken kurullarla yasalar, toplumun yararı için olan gerekliliklerdir. Böyle olmakla birlikte toplumun

gereksinimlerini karşılayabilmekte yetersiz kalan kuralların ve yasaların değiştirilmesi de gerekmektedir (Can, 2011: 145). Bu evredeki birey için doğru olan davranış, insanların farklı düşünce ve değerlere sahip olduğunu bilme, bu göreceli değerleri, çoğunluğun görüşüne ters düşse bile korumaktır. Bununla birlikte, bu temel haklara herhangi bir müdahale olduğu takdirde, demokratik süreçleri işleterek hakların tekrar kazanılmasını sağlamak önemlidir. Kanunlar, sosyal düzeni korumak, temel yaşama ve özgürlük haklarını güvence altına almak için gerekli görülür (Kılavuz ve Gürses, 2010: 5-10).

Gelenek sonrası düzeyde altıncı evre olan evrensel ilkeler evresinde ise, bireyin ahlak anlayışı toplumsal normların ve yasaların da ötesinde, bunlardan daha yüce görülen evrensel düzeydeki ahlaki ilkeler ve kavramlardan hız alır. Toplum düzenine ve toplumsal yarara yönelik yasalar evrensel ilkelerle çeliştiğinde, bu evreye uygun bir ahlak anlayışı geliştirebilmiş bireylerin evrensel ilkelere uygun davranışlara yöneldiği görülür (Can, 2011: 145). Bu ilkeler, evrensel adalet ilkelerini, insan haklarının eşitliğini ve bireysel bir kişi olarak insanın onuruna duyulan saygıyı içermektedir. Bu evredeki bireylerin sahip olduğu ahlakî inançlar, çoğu zaman toplumdaki çoğunluk tarafından kabul edilen sosyal düzenle çatışma halindedir (Kılavuz ve Gürses, 2010: 5-10).

1.6 Duygusal Sorunlar(Uyum) ve Davranış Sorunları

Çocuklar her yeni gelişim dönemine geçtiklerinde yeni beceriler kazanırlar. Çocuğun edindiği her yeni beceri beraberinde çözülmesi gereken bir sorunu da getirir. Gelişim dönemlerinde karşılaşılan sorunlar olağan ve geçicidir, ancak çocuk bu dönemlerde çevresindeki yetişkinlerin yanlış tutumlarına maruz kalırsa veya sorunlarını çözerken engellemelerle karşılaşarsa, dönemsel (olağan) diye nitelenen bu sorunların çözümü yeni gelişim dönemlerine ve çocuğun ileriki yaşlarına ertelenir. Bu durumlarda ortaya çıkan sorunlar uyum ve davranış bozuklukları olarak adlandırılır (Kulaksızoğlu, 2000; Akt: Ünal, 2006: 20). Örneğin, çocuk sosyal-duygusal gelişimi gereği

gerçekleştirmesi gereken görevler için uygun ortamdan maruz bırakılırsa, yaşına uygun sorumluluklar kendisine verilmeyip çevresindeki yetişkinler tarafından yapılırsa, baskıcı, aşırı disiplinli, aşırı koruyucu, alaycı, aşağılayıcı aile tutumları ile yetiştiriliyorsa kendisinde uyum ve davranış sorunları meydana gelebilir. Uyum ve davranış bozuklukları yalnızca ailenin yanlış tutumlarına bağlı olarak gelişmez, çevresel faktörlere bağlı olarak da gelişebilir. Yangın, deprem, tüp patlaması gibi travmatik olaylar; evdeki kavga ve huzursuzluklar, aile içi şiddet gibi aile içi sorunlar; ölüm veya boşanma nedeniyle anne-babadan uzak kalma gibi kayıp ve ayrılıklar da uyum ve davranış bozukluklarına yol açan çevresel faktörlere örnek olarak verilebilir (Erden ve Kargı, 2005; Akt: Ünal, 2006: 20).

Carr ve Durand (1985) problem davranışları, “bireylerin toplumda etkili işlev görmelerini engelleyen, kendilerinin ve akranlarının güvenliklerini tehlikeye sokan herhangi bir davranış” olarak tanımlamaktadır. Diğer bir tanımda ise; a) öğrencilerin ya da diğer öğrencinin öğrenmesine engel olan, b) sosyal ilişkileri ve etkileşimi etkileyen, c) öğrenciye, akranlara, yetişkinlere ve aile bireyelerine zarar veren davranışlar olarak açıklanmaktadır (İftar ve diğer., 2004; Akt: Savi, 2008:18).

Problem davranışların; a) sosyal ilgi ve dikkat elde etme; problem davranışların başka kişilerin ilgi ve dikkat göstermesi nedeniyle olumlu pekiştirilmesi, b) nesne elde etme; problem davranışların yiyecek, oyuncak ve etkinlik elde etme yoluyla olumlu pekiştirilmesi, c) duyuşsal uyarı elde etme; problem davranışlar sonucunda görme, işitme ya da dokunma şeklinde duyuşsal geri bildirimler sağlanması, ve d) kaçma; problem davranışlar göstererek istenmeyen durumlardan kaçma yoluyla davranışların olumsuz pekiştirilmesi şeklinde dört işlevi vardır (Chandler ve Dahlquist, 2002; Akt: Erbaş, 2002; Akt: Yücesoy ve Erbaş, 2002: 52).

Çocuklarda görülen uyum ve davranış bozuklukları aşağıdaki gibi sıralanabilir: Altını ıslatma ve dışkı kaçırma, psikolojik kökenli kekemelik, parmak emme, tırnak yeme, fobiler ve korkular, yeme bozuklukları ve iştahsızlık, uyku bozuklukları,

mastürbasyon (kendi kendini tatmin etme), içe kapanıklık, çalma, yalan söyleme, aşırı hareketlilik, saldırganlık, saç yolma, uyurgezerlik, bağımlılık, aşırı inatçılık (Vanderbleek, 2004; Akt: Ünal, 2006: 20).

Ergenlik dönemi uyum ve davranış sorunları arasında; erken yada geç puberte ve boy kısalığı, davranış bozukluğu, alkol ve madde bağımlılığı, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı, cinsel kimlik bozuklukları, yeme bozuklukları (Anoreksiya nevrosa ve bulimiya) sıklıkla ele alınırken; ruhsal bozukluklar grubunda ise, otizm, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, özel öğrenme bozukluğu, sosyal fobi, panik bozukluğu, tik bozuklukları, konversiyon bozuklukları, obsesif-kompulsif bozukluklar, depresyon, şizofreni olarak ele alınmaktadır (Ekşi, 1999; Akt: Savi, 2008: 18).

1.6.1 Duygusal Sorunlar(Uyum) ve Davranış Sorunlarının Sınıflandırılması

Uyum, bireyin sahip olduğu özelliklerinin kendi benliği ile içinde bulunduğu çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bu ilişkiyi sürdürebilmesi şeklinde tanımlanabilir. Gelişim evrelerinin getirdiği doğal zorlanmalar yakın çevrenin olumsuz etkileri katıldığında, çocukta bunlara tepki olarak çoğunlukla duygusal düzeyde bozukluklar görülebilir. Bu olumsuz tepkilere “uyum ve davranış bozuklukları” denir. Bu ana başlık altında, parmak emme, tırnak yeme, altını ıslatma gibi alışkanlık bozukluklarından, suçluluk olarak tanımlanan anti sosyal davranışa kadar uzanan uyum güçlükleri toplanabilir. Uyum ve davranış bozuklukları, çocuğun çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı olarak, iç çatışmalarını davranışına aktarması sonucu ortaya çıkar. Başka bir deyişle, bu çocukların çevreleriyle ilişkileri sürekli olarak gergin ve sürtüşmelidir. Sürekli hırçınlık, sinirlilik, geçimsizlik, kavgacılık, okuldan kaçma, çalma, yangın çıkarma, sürekli başkaldırma ve kuralları çiğneme gibi belirtiler bu kümede toplanır (Yörükoğlu, 1998; Akt: Ünal, 2006: 23).

Yörükoğlu (1998), zihinsel gerilikleri ve öğrenme bozukluklarını dışarıda tutarak çocuklukta ruhsal sorunları dört ana kümede toplamıştır; Bunlar a) Davranış Bozuklukları (sürekli hırçınlık, geçimsizlik, kuralları çiğneme, çalma...); b) Duygusal Bozukluklar (korkular, kuruntular, saplantılı düşünceler, uyku bozuklukları, kekemelik, tikler...); c) Alışkanlık Bozuklukları (parmak emme, mastürbasyon, gece işemeleri, dışkı kaçırma...); d) Ağır Ruhsal Sorunlar (içe kapanıklık, psikoz) (Akt: Ünal, 2006: 25). Algozzine (1991)'e göre ise; psikolojik bozukluğu tanımlayan davranışlar iki ana boyutta ele alınabilir; 1) duygusal problem davranışlar ve 2) sosyal problem davranışlar (Akt: Ünal, 2006: 26).

Kokkinos ve diğer. (2005) öğrencilerin istenmeyen davranışlarını ciddiyetine göre altı grupta değerlendirmektedirler. Bunlar: antisosyal davranışlar, karşı gelme/meydan okuma, kişiler- arası duyarsızlık, saygısızlık/ dikkatsizlik, negatif duygulanım ve düşüncesizlik/ ihmalkârlıktır (Akt: Savi, 2008: 19).

DSM – IV, davranım bozukluğu davranışlarını dört guruba ayırarak özetler: “Diğer insanlara ve hayvanlara fiziksel zarar veren agresif davranış, nitelik kaybına ve ya zararına sebep olan agresif olmayan davranış, dolandırıcılık veya hırsızlık ve son olarak ciddi kural dışılık. Etkili bir tedavi uygulanmaz ise davranım bozukluğu olan öğrencilerin madde bağımlılığı, akademik başarısızlık, suça karışma, intihar girişimleri gibi problemlerle karşılaşacağı tahmin edilmekte ve bunun sonucu olarak erken ölüm ihtimali artmaktadır (Horne, Glaser, Sayger ve Wright, 1992; Akt: Ünal, 2006: 23).

Çocuktaki davranışın 'problem' olarak nitelendirilmesinde davranışı değerlendirmede süreklilik, yoğunluk ve şiddet boyutları önemli yere sahiptir (Taub, 2002; Akt: Ünal, 2006: 24). Yavuzer (2008: 230) ise çocuk ve gencin davranışlarının normal ya da normal dışı olup olmadığını belirlemek üzere beş ölçüt ileri sürmüştür: Bunlar; yaşa uygunluk, sapan davranışın yoğunluğu, süreklilik, cinsel rol beklentisi ve kültürel faktörlerdir.

1.6.2 Duygusal Sorunlar ve Davranış Sorunları Gösteren Çocukların Davranış Profili

Kernberg ve Chazan (1991) yaptıkları klasik çalışma sonucunda üç temel profil belirlemişlerdir. Bunlar:

- a) Davranım Bozukluğu (conduct disorder):** "Saldırgan, düşmanca ve kavgacı davranışlar" ile karakterize olur.
- b) Kişilik Problemi (personality problem):** "Kaygılı, geri çekinik ve içe dönük davranışlar" ile karakterize olur.
- c) Yetersizlik-Olgunlaşmamışlık (inadequacy-immaturity):** "Kaygı, ilgi azlığı, tembellik, dalgınlık ve pasiflik" ile karakterize olur. Bu faktör ayrıca; çevreye ilgisizlik ya da farkındalık yoksunluğu ve diğer otistik özellikli davranışlar (autistic-like behavior) ile de bağlantılıdır (Akt: Ünal, 2006: 27).

Kernberg ve Chazan (1991) davranış bozuklukları ile ilgili üç temel profilden bahsederken, Coleman'a (1992) göre; davranış bozukluğu gösteren çocuklara ait bu temel profiller rahatlıkla, İçsellik (İnternalizing) ve Dışsallık (Externalizing) olarak ifade edilen iki başlık altında ele alınabilir. Kişilik problemi ve yetersizlik olgunlaşmamışlık (problemi), içsel (İnternalizing) davranışlar başlığı altında toplanabilir. Davranım bozukluğu da Dışsal (Externalizing) davranışlar başlığı altında toplanabilir. Böylece; Kernberg ve Chazan (1991) tarafından geliştirilen davranış bozukluğunun değişkenleri Coleman (1992) tarafından şu şekilde sınıflanmıştır (Akt: Ünal, 2006: 27-28);

- **İçsel Davranışlar (Internalizing):** Utangaçlık, içe kapanma, aşağılık duygusu, düşük kişisel farkındalık, aşırı duyarlılık, korku duyma, kaygılı olma, gruplara katılmaktan sakınma, üzgün olma, huysuzluk, alınganlık, ilgisizlik, kafası meşgul olma, dikkatsizlik .
- **Dışsal Davranışlar (Externalizing):** Meydan okuma, söz dinlememe, saldırganlık (eşya ve insanlara karşı), aşırı ilgi çekme beklentisi, küfürlü

konuşma, güvensizlik, başkalarını suçlama, yıkıcılık, zarar vericilik, hiperaktiflik, öfke nöbetleri geçirme, kıskançlık gibi davranışlardan oluşur (Ünal, 2006: 27-28).

Center ve Kemp (2003)'e göre davranış bozukluklarına ilişkin araştırmalarda şu yaklaşımın temel alınabileceğini vurgulamaktadırlar; İçsellik faktörü; içe kapanık bir doğanın getirdiği problemleri, kişinin endişelerini, korkularını, somatik şikâyetlerini ve sosyal geri çekinikliği içerir. Bu faktör ayrıca; aşırı kontrollülük (overcontrolled), aşırı bastırılmışlık (overinhibited), utanma, kaygı ve kişilik bozukluğu (personality disorder) olarak da adlandırılmıştır. Dışsallık faktörü; dışarı yansıyan saldırganlık, aşırı hareketlilik, kurallara uymama, öfke nöbetleri ve suç işleme gibi davranışları içerir. Dışsallık ayrıca; kontrolsüzlük (undercontrolled), saldırganlık ve davranım bozukluğu olarak da adlandırılmıştır. Dışsal davranış bozuklukları (Externalizing Disorders); doğasında dışa dönük ve kişilerarasıdır. Saldırgan ve suçlu davranışlara çoğunlukla hiperaktivite ve davranım bozuklukları eşlik etmektedir. Bu nedenle; bu tür çocuklar çoğunlukla okulda ve toplumda otorite ile sürekli bir çatışma içindedir (Ünal, 2006: 28).

İçselleştirilmiş Davranış Sorunları (Internalizing): Reynolds (1990), içselleştirmeyi; içe yöneltilmiş, göreceli olarak örtük ve gözlenemez, bu nedenle de gizli ve yüksek denetimli davranışlar olarak tanımlamaktadır. Utangaçlık, içe kapanma, aşağılık duygusu, düşük kişisel farkındalık, aşırı duyarlılık, korku, kaygı, gruplara katılmaktan sakınma, üzüntü, huysuzluk, alınganlık, ilgisizlik, dikkatsizlik bu grupta yer alan davranışlardandır (Akt: Akan, 2001; Akt: Savi, 2008: 19). Ayrıca, içselleştirilmiş problemler, duygulanım bozuklukları, çekingenlik, somatik şikâyetler, anksiyete/depresyon olarak adlandırılırken; diğer problemler başlığında ise, sosyal problemler, öğrenme problemleri ve dikkat problemleri ele alınmaktadır (Garnefski ve diğer., 2005; Akt: Savi, 2008: 19-20).

Dışsallaştırılmış Davranış Sorunları (Externalizing): Dışsallaştırma dışa yöneltilmiş, oldukça açık ve gözlenebilir, bu nedenle de daha kolayca tanı konulabilen düşük denetimli davranışlar olarak özetlenmektedir (Albayrak, 1994; Akt: Savi, 2008: 20). Meydan okuma, söz dinlememe, saldırganlık (eşya ve insanlara karşı), aşırı ilgi çekme beklentisi, küfürlü konuşma, güvensizlik, başkalarını suçlama, yıkıcılık, zarar vericilik, hiperaktivite, öfke nöbetleri geçirme, kıskançlık (Akan, 2001; Akt: Savi, 2008: 20); davranış bozuklukları, suç işleme, saldırganlık bu grupta yer alan sorunlardır (Garnefski ve diğer., 2005; Akt: Savi, 2008: 20).

Dışsallaştırma kişinin kendi düşünce, duygu ya da algılarını dış çevreye ilişkin görme eğilimini tanımlar. Nevrotik kişilerde bu durum daha çok, kendi güçlüklerinden ötürü dış etmenleri sorumlu tutma biçiminde görülür. Benliğini ölküleştiren kişi gerçek benliğinden uzaklaşır. Dışsallaştırmada ise benlik alanı tümünden terk edilerek olaylar benliğin dışında yer alıyormuş gibi algılanır ve yaşanır (Geçtan, 1989; Akt: Savi, 2008: 20).

1.6.3 Duygusal ve Davranış Sorunlarının Nedenleri

Duygusal sorunlar ve davranış sorunları, bireylerin yaşamını olumsuz etkileyen davranış örüntülerini içermektedir. Bu davranış örüntülerinin oluşum sürecinde rol oynayan birçok faktör vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- **Bilişsel ve sosyal beceri eksikliği** (yanlış algılama ve yanlış çözüm seçeneklerini kullanma, empatik yaklaşım eksikliği, çözüm üretecek kadar bilgi edinmeme, agresifliğin getireceği sonuçları değerlendirmeme)
- **Akademik zorluklar** (kötü akademik geçmiş, dil problemleri)
- **Ailesel geçiş ve sosyal çevre** (genetik geçiş ve davranışsal öğrenme)

- **Cinsiyet farklılığı** (erkek çocuk olma)
- **Ailesel etkenler - zorlayıcı yaşam olayları** (olumsuz anne-baba tutumları, hatalı çocuk yetiştirme uygulamaları, anne-babanın işlevlerini yerine getirmede yetersiz kalması karmaşık ev davranışları, babanın evden uzak olması, parçalanmış aile ya da karmaşık aile yapısı, suç davranışı, anne-baba arasındaki tartışmalar, anne-baba psikopatolojisi, çocuğun kötüye kullanımı ve ihmali, anne-babalardaki sosyopati-alkol bağımlılığı ve madde kötüye kullanımı, anne-babanın reddi ve ihmali, bebeklik dönemi bakım ve eğitimindeki tutarsızlık ya da baskı, fiziksel ya da cinsel sömürü, denetim eksikliği, erken dönemlerde başlayan bir kurum/yurt yaşamı, bakım veren kişilerin sık değişmesi, suçlu çocuk gruplarıyla arkadaşlık etme, geniş aile ortamında büyümüş olma ve aşırı ilgi görme, ilk veya tek erkek çocuk olma)
- **Aile içi iletişim becerileri eksikliği** (anne-babada yargılayıcılık ve cezalandırıcılık, sabırsızlık ve fiziksel cezaya yatkınlık, kararsızlık, çocuğu takip etme ve inceleme konusunda yetersizlik, emir verme, daha az net olma, çocuğun anne-baba ile nitelikli vakit geçirmemesi, çocuğun aşırı televizyon izlemesi ve daha az yapıcı oyunlar oynaması,)
- **Sosyo-kültürel etkenler** (sosyo-ekonomik yoksunluk) (Ünal, 2006: 21-26).

Yaratılış kuramcılarına göre; çocuk kendini diğerlerinden farklı kılan özelliklerle dünyaya gelmektedir. Bu farklılıklar doğumda gözlenmemekle ya da var olmamakla veya etkileri hemen fark edilmemekle birlikte, bu anormalliklerin çocukta var olduğuna inanılmaktadır. Gelişim kuramcıları ise; çocuğun yaşadıklarının onun ulaşacağı nokta üzerinde büyük etkisi olduğunu düşünmektedirler. Normal ve normal dışı gelişimler bu süreç ile oluşmaktadır (Algozzine, 1991; Akt: Savi, 2008: 24).

Jessor ve Jessor (1977), problem davranış teorisine göre, problem davranışların kişilik sistemi, algılanan sosyal çevre ve davranış sistemi olmak üzere üç sistemden oluştuğunu belirtmekte ve her sistemin kendi içerisinde koruyucu faktörler ve risk faktörlerinin yer aldığını açıklamaktadır (Jessor, 1998; Jessor ve ark, 2003; Akt: Savi, 2008: 21). Risk faktörleri problem davranışlarla ilgilenme olasılığını arttıran faktörler olarak tanımlanmaktadır (Costa ve diğerleri, 1999; Jessor ve diğerleri, 1998, Jessor ve diğerleri, 1998; Jessor, ve diğerleri, 1995; Akt: Savi, 2008: 21). Koruyucu faktörler ise problem davranışlara karşı kişisel ve sosyal kontrol sağlanması ve algılanan sosyal desteğin yeterli olması gibi problem davranışlarla ilgilenme olasılığını azaltan faktörler olarak belirtilmektedir (Jessor, 1987; Akt: Savi, 2008: 21). Koruyucu faktörler aynı zamanda problem davranışlarının açıklanmasında etkili olan risk faktörleri üzerinde de dolaylı bir etkiye sahiptir. Koruyucu faktörlerin etkisi azaldığı zaman risk faktörlerinin arttığı ve problem davranışların daha fazla sergilendiği görülmektedir (Jessor ve diğerleri, 1994, Jessor, ve diğerleri, 2003; Akt: Siyez, 2006; Akt: Savi, 2008: 21).

Rutter (1985), davranış bozukluklarının gelişiminde risk ve koruyucu faktörlerden söz ederek, ergenlerin davranış problemlerinin içinde büyüdükleri çevrenin bir yansıması olduğunu belirtmektedir (Akt: Savi, 2008: 26). Güvenli ve dengeli koşulların, sağlıklı davranışsal örneklerin oluşumu için gerekli olduğunu belirterek, Garmez (1983), ergenlerin normal gelişimine zarar veren risk faktörlerini: düşük sosyoekonomik düzey, büyük aile, çocukluk istismarı, aile uyumsuzluğu ve ebeveyn çatışması olarak ifade etmektedir (Akt: Savi, 2008: 26). Werner (1985)'e göre ise koruyucu faktörler arasında; güvenli ve dengeli bir çevre sağlamaya yardım eden faktörler, çocuğun direnç oluşturması ve başa çıkma stratejileri geliştirecek stresörlerin etkisini azaltır. Bu faktörler; yüksek benlik yeterliği, ortalama üstü IQ, sosyal uyum ve aile desteğidir. Risk faktörlerinin sayısı arttıkça daha çok koruyucu faktöre ihtiyaç vardır (Akt: Savi, 2008: 26).

Baykara (2008: 801-806)' ya göre ise çocuğun ruh sağlığının genel anlamda korunması ve mevcut bozuklukların tedavi edilmesinde koruyucu ve risk faktörlerinin

iyi bilinmesi gerekmektedir ve bu faktörlerden anne-babaya ilişkin özellikler, çocuğa ilişkin özellikler, sosyal alana ilişkin özellikler olmak üzere üç ana başlık altında aşağıda bahsedilmiştir:

1. Anne-Babaya İlişkin Özellikler:

a) Ruhsal Bozukluk: Anne babadan birinde ya da her ikisinde var olan ruhsal bozukluğun varlığı önemli risk faktörlerinden biridir. Anne babadan birinde ya da ikisinde var olan ruhsal bozukluk aile içi dinamikleri olumsuz etkileyeceği gibi çocuğa yönelik tutum hatalarının sıkça görülme nedenidir (Appleyard, Egeland, Dulmen ve Sroufe, 2005; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Ayrıca biyolojik açıdan genetik yükünlüğün de bir göstergesidir. Bu konuda yapılmış araştırmalar çocukluk ruhsal bozukluklarının birçoğunda ailede benzer ya da başka bozuklukların veya ruhsal belirtinin varlığını ortaya koymuştur (Spencs, Najman, Bor ve Williams, 2002; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Ancak kabul edilen, bu genetik yatkınlığın olumsuz çevre koşullarıyla etkileşim içinde işlendiğinde risk oluşturacağıdır (Harrington, 2002; Schachar ve Tannock, 2002 Akt: Baykara, 2008:801-806).

b) Tutum Özellikleri: Gebelikte ve doğumdan sonra annenin bebeği ile doyurucu ruhsal ilişkiye girmesinde güçlüğü olduğunda bu durum çocukluk ve ergenlik döneminde görülebilecek birçok ruhsal bozukluğun temelini oluşturmada rol oynar (Steinhausen, 2002; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Erken bebeklik döneminde duygusal yönden yetersiz anne-bebek ilişkisi önemli risk etkenlerinden biridir. Ayrıca erken bebeklik döneminde anneden ayrılma ve yerini alacak herhangi bir bakıcının olmaması bir diğer ciddi risk etkenidir. Çocuğun gelişim süreci içinde ve ortaya çıkan herhangi bir sorunda anne-babanın uygun tutumu koruyucu etkenlerin başında gelmektedir (Mathijssen, Koot, Verhulst, Bruyn ve Oud, 1998; Vance, Bowen, Fernandez, Thompson, 2002; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Ayrıca herhangi bir bozuklukta anne-

babanın çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları hekimi ile işbirliği içinde yaptığı uygun tutum, bozukluğun gidişinde olumlu bir ölçüttür (Baykara, 2008: 801-806).

c) Eğitim Durumu: Anne-babanın eğitim düzeyi ile çocuk ruh sağlığı arasında birebir bir ilişki belirlenmemiş olsa da anne-babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarında gördükleri belirti için vakit geçirmeden yardım almaları mümkün olduğundan eğitim düzeyinin yüksekliği koruyucu bir faktör olarak kabul edilmelidir. Ancak anne-babanın eğitim düzeyindense anne-babanın çocuğa olan tutumundaki sağduyu ve empatik yaklaşım daha önemlidir (Dunn, Deckard, Pickering, O'Connor, 1998; McFarlene, Bellissimo, Norman, 1995; Akt: Baykara, 2008: 801-806).

d) Sosyoekonomik Düzey: Sosyoekonomik düzeyin iyi olması koruyucu etkenler arasında ilk sıralarda yer almamakla birlikte düşük sosyoekonomik düzeyle risk arasındaki ilişkiden söz edilebilir (Appleyard, Egeland, Dulmen ve Sroufe, 2005; Miller, Clayton, Miller, Bilyeu, Hunter ve Kraus, 2000; Schachar ve Tannock, 2002; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Sosyoekonomik düzeyin düşüklüğü, çocuğun yaşamının ilki olan ev ortamından başlayarak birçok yoksunlukla karşı karşıya olmasına yol açar. Beslenme, eğitim gibi temel alanlarda yetersizlikle büyüyen çocuğun ihmal riski artmaktadır. Ailenin eğitim düzeyinin düşüklüğü ve çok çocukluluk da eşlik ettiğinde çocuk için hem ruhsal bozukluğa sahip olma hem de herhangi bir ruhsal bozukluğun olumsuz gidişinde risk ciddi anlamda yükselir (Baykara, 2008: 801-806).

e) Madde Bağımlılığı: Anne-babadan birinde ya da ikisinde alkol veya diğer herhangi başka bir madde bağımlılığı söz konusu ise çocuk, kaç yaşında olursa olsun, ciddi riske sahiptir (Gabel ve Shindledecker, 1992; Knorring, 1991; Merikangas ve Dierker, 1998; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Çocuk her türlü ihmal ve istismara açıktır. Böyle bir durumda çocuğun korunma altına alınması gerekir (Baykara, 2008: 801-806).

2. Çocuğa İlişkin Özellikler:

a) Zekâ Düzeyi: Çocuğun bozukluğu ne olursa olsun zekâ düzeyinin iyi olması önemli koruyucu faktörlerden biridir. Zekâ düzeyinin normal ve normalin üstünde olması çocuk için bir kazanımdır. Zekâ düzeyinin geriliği ise düzelme ve olumlu gidiş için ciddi risk taşımaktadır. Kaynaklarda, DEHB ve yıkıcı davranım bozukluğunun klinik gidişi ile zekâ düzeyinin ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalara rastlanmaktadır (Schacher ve Tannock, 2002; Vance, Bowen, Fernandez ve Thompson, 2002; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Yalnızca ruhsal bozuklukların tedavisinde değil döneme özgü sorunların terapisinde de çocuğun ve ergenin yararlanmasında iyi düzeyde bir zekânın katkısı büyüktür (Baykara, 2008: 801-806).

b) Özel Yetenek ve Uğraşların Varlığı: Ruhsal bozukluğu olan bir çocuk ve ergenin kendisine olan saygıyı geliştirmeye, enerjisini yönlendirmeye katkıda bulunacak herhangi bir alanda uğraşının olması olumlu özelliklerden biridir. Kişinin yeteneğine ve isteğine uygun uğraş alanının seçilmesi yüceltme, yer değiştirme gibi savunma mekanizmalarının kullanılmasını ve böylece saldırganlığın zarar verici boyutunun başarıyla halledilmesini sağlar (Baykara, 2008: 801-806).

c) İçgörü: Çocuğun ve ergenin var olan belirtileriyle kendi iç nedenleri arasında ilişki kurabilmesi, anıların çarpıtılmış algısını düzene koyması basamak basamak iç barışıklığın kazanılmasını sağlar. İçgörü sahibi olma küçük yaştaki bir çocukta bile söz konusu olabilir. Bu yetenek, çocuk ve ergenin çevresindeki yetişkinlerin duygu ve düşüncelerini anımsamasına da katkıda bulunur. Kendisinin sergilediği davranışların nedenlerini kavraması, kendisi dışındaki insanların nedenlerini kavramasında da etkilidir. Böylece çocuğun ve ergenin daha empatik olması mümkündür (Baykara, 2008: 801-806).

d) Akademik Başarı: akademik başarının iyi olması ile ruh sağlığı arasında birebir bir ilişki gösterilememiştir; ancak ruhsal sağlıksızlık durumunda akademik başarısızlık daha sık görülür (Miller, Clayton, Miller, Bilyeu, Hunter ve Kraus, 2000; Woodward ve Fergusson, 2000; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Çocuk ve ergenin akademik başarısı aynı çabayı göstermesine rağmen düşüş gösteriyorsa, diğer taraftan çocuk ve ergen arkadaşsız, sosyal becerisi ve yaşamı olmayan, benmerkezci düşünceye sahipse risk taşır. Bu başarı düşüklüğünün altında birçok ruhsal sorun yatabilir. Başarı düşüklüğünün dikkat çekici bir durum olması alta yatan nedenlerin fark edilmesine katkı sağlar ve koruyuculuk rolü oynar (Baykara, 2008: 801-806).

e) Özdeğer Duygusu ve Benlik Gücü: Çocuk ve ergenin, benlik gücünün ve özdeğer duygusunun ne ve nasıl olduğu önemlidir ve korunmuş, abartısız özdeğer duygusunun ve benlik gücünün varlığı bozuklukların olumlu gidişinde koruyucu faktörlerden biri olarak kabul edilir (McFarlane, Bellissimo, Norman, 1995; Wild, Flisher, Bhana, Lombard, 2004; Akt: Baykara, 2008: 801-806).

f) Biyokimyasal İşleyiş: Yapılmış olan bazı çalışmalarda çocukta depresyon, DEHB, yıkıcı davranım bozukluğu gibi bazı bozukluklarda serotonin düzeyinin yüksekliğinin varlığını ortaya koymuştur. Hatta tedaviye yanıtla serotonin düzeyi arasındaki ilişkiden söz edilmektedir (Halperin, Kamlar, Schulz, Marks, Sharma ve Newcorn, 2006; Schachar ve Tannock, 2002; Akt: Baykara, 2008: 801-806).

g) Mizaç ve Huy Özellikleri: Mizaç ve sosyal gelişmenin ilişkisi araştırıldığında negatif tepkisellikle dışsallaştırma(externalizing) davranış sorunu, inhibisyonla içselleştirme(internalizing) davranış sorunu ilişkisi bulunmuştur. Sakin, uyumlu, nedensiz çok ağlamaları olmayan, huzurlu bir bebeğin mizaç açısından; hırçın, mutsuz

görünümlü, sakinleşemeyen, huzursuz, sebat eden beslenme ve uyku sorunu olan bir bebeğe kıyasla daha az risk taşıdığı söylenebilir (Baykara, 2008: 801-806).

3. Sosyal Alana İlişkin Özellikler:

a) Sosyal Destek Sistemi: Herhangi bir yaşam olayında çocuğun ve ergenin krizin üstesinden gelebilmesinde ve ruhsal gücünü yeniden kazanmasında sosyal destek sistemlerinin varlığı önemlidir. Arkadaşlar, aile büyüklerinin ve empatik akrabaların varlığı koruyucu etkenlerden kabul edilir (McFarlane, Bellissimo ve Norman, 1995; Miller, Clayton, Miller, Bilyeu, Hunter ve Kraus, 2000; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Bir çocuğun ve ergenin seçtiği arkadaş grubu sosyal kuralları hiçe sayan, şiddet içeren davranışları benimseyen bir grupsa o zaman, risk açısından dikkat etmek gerekir. Özellikle ergenlik döneminde madde kullanımı, yıkıcı davranış sergileyen arkadaş grubunun varlığı önemli risk faktörü olarak kabul edilmektedir (Deckard, 2001; Vance, Bowen, Fernandez, Thompson, 2002; Akt: Baykara, 2008: 801-806).

b) Boşanma ve Tek Ebeveynlilik: Her çocuğu anne-babasının boşanması etkiler; ancak çocuk için risk oluşturan boşanmanın kendisi değil boşanma sürecinde yaşananlardır. Anne-babanın birbirine yönelik öfkelerini çocuk aracılığıyla çıkartmaları, çocuğu kendi taraflarına çekmek için duygusal istismarları çok açıısından risk oluşturur. Sık tartışma ve kavganın olduğu, anne-babadan birinde madde kullanımı ya da kişilik bozukluğunun olduğu durumlarda ise boşanma çocuk için risk oluşturmaz. Bu durumda evliliği sürdürmek çocuk için daha örseleyici olabilir (Appleyard, Egeland, Dulmen ve Sroufe, 2005; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Tek ebeveynlilik kişinin evlilik dışı çocuk sahibi olması ya da ebeveynlerden birinin ölümü sonucunda ortaya çıkar. Aile üyelerinden biri olan babadan yoksunluk, erkek çocuk için özdeşim nesnesinin yokluğu yanında her iki cinsiyetteki çocuk için kimlik ve cinsel kimlik gelişimi açısından sorun yaratabilir. Eğer tek ebeveynli aile, sosyal destek sistemlerinden de yoksunsa çocuğun

taşıyacağı risk daha da artar (Deckard, 2001; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Bazı çalışmalar tek ebeveynliğin tutum uygunsu çocuğun ruhsal gelişimi açısından sorun yaratmadığını ortaya koymuştur (McFarlene, Bellissimo ve Norman, 1995; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Ölüm olayının ise çocuğu etkileme düzeyi bazı etkenlere bağlıdır. Bunlar: çocuğun kayıptaki yaşı, kaybedilenin ölüm biçimi, sağ kalan ebeveynin benlik gücü ve kaybı nasıl yaşadığı, sağ kalan ebeveynin ve çocuğun destek sistemlerinin ne olduğu, ölümden önce kaybedilen ebeveynle doyurucu ilişkinin olup olmadığıdır. Boşanmanın ya da ölümün risk etkeni haline gelmesi özellikle sağ kalan ya da çocukla birlikte yaşayan ebeveynin bu sorunla başa çıkabilme yöntemlerinin yetersizliğine, çocuğun destek sistemlerinin yokluğuna ve zihinsel gücünün düşüklüğüne, herhangi bir yeteneğinin olmamasına ve ölümün ekonomik sorunu da beraberinde getirmesine bağlıdır (Baykara, 2008: 801-806).

c) Göç, Yer Değiştirme: Göç olgusunun çocuğun etkilenmesinde rol oynayan özelliklerden biri çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemidir (Murad, Joung, Lenthe, Arslan ve Crijnen, 2003; Akt: Baykara, 2008: 801-806). Ergenlik döneminde akran grubundan ayrılma, uyum yapılmış çevrenin değişmesi gibi nedenler kimlik arayışı, ikinci ayrılma bireyselleşme sürecinin daha krizli atlatılmasına yol açabilir. Anoreksiya ve bulimiya nevroza bozukluğunu tetikleyen nedenlerden biri olarak ailenin iç dengesini bozan ve doğrudan benlik saygısına etki eden ayrılık, kayıp, göç gibi çevresel etkenlerin olduğu bildirilmiştir (Steinhausen, 2002; Akt: Baykara, 2008: 801-806).

d) Okul Ortamı: Son zamanlarda yapılan çalışmalar, çocuk ve ergen ruh sağlığında okul ortamının, aileden sonra en önemli ortam etkeni olduğunu ortaya koymuştur. Koruyucu bir faktör olarak okul ev ortamının eksikliklerini giderir, uygun eğitim programlarıyla benlik gelişimini destekler, çocuğun yeteneklerine uygun programların ile farklı yaş gruplarıyla ilişki ve iletişim becerilerini geliştirir, yaşlılarıyla birlikte bulunabileceği etkinlikler planlar, öğrenciye ve anne-babaya ruhsal destek ve rehberlik

programları içerir. Ancak benlik gücünün gelişimini desteklemekten uzak, sorun çözme becerisini geliştirmeye katkısı olmayan, akran istismarının yoğun yaşandığı, şiddeti önleme programlarının uygulanmadığı bir okul ortamı ise risk faktörleri arasında yer alır (Miller, Clayton, Miller, Bilyeu, Hunter ve Kraus, 2000; Vance, Bowen, Fernandez ve Thompson, 2002; Woodward ve Fergusson, 2000; Akt: Baykara, 2008: 801-806).

e) Yaşam Olayları: Savaş, deprem, ölüm, boşanma, göç, iflas, tecavüze uğrama gibi bazı yaşam olayları hem aileyi hem de çocuğu olumsuz etkiler (Bolton, O’Ryan, Udwin, Boyle ve Yule, 2000; Akt: Baykara, 2008: 801-806).

Baykara (2008: 806)’ya göre risk etkenlerinden birden fazlası ve özellikle bazıları (genetik yüklülük ve olumsuz anne-baba tutumu gibi) bir arada iken ve birleriyle etkileşim içinde olduklarında bozukluğun ortaya çıkması kolaylaşır. Koruyucu etkenlerden bazıları tek başına önemli rol oynarken (anne-baba tutumu gibi) bazılarının varlığı da herhangi bir risk etkeninin gücünü azaltıcıdır.

1.7. Problem Durumu

Bazı ailelerin türlü nedenlerle yeterli düzeyde imkânları çocukları için sağlayamaması söz konusudur (Gözler, 2007: 71). Bu durum korunmaya muhtaçlık sorunun ortaya çıkışında temel bir rol oynamaktadır. Ailenin ekonomik koşulları(anne-babanın eğitim düzeyi, meslek durumu, çalıştıkları işler) (Gökçe, 1971:130; Akt: Şahan, 2009: 48), ayrıca anne babanın boşanmaları, hayatta olmamaları, anne babanın çocuğa yönelik olumsuz tutumları, kötü yolla yönlendirme eğilimleri, anne babanın suç işlemiş olmaları, kötü yolda olmaları, çocuğun ihmali ve istismarı ekonomik yoksullukla birlikte çocuğun korunmaya muhtaç hale gelmesinde önem kazanmaktadır (Cılga, 1989; Akt: Şahan, 2009: 49).

Bununla birlikte, her toplum çocukların iyi ve sağlıklı yetişebilmesi için uygun aile, çevre ve toplum koşullarının olmasını öngörür; ancak o nedenle toplum çocuğu yetiştirmelerinde ana babaya yardımcı olmak, görevlerini daha rahat yerine getirebilmeleri için haklarını korumak durumundadır. Burada ‘parents patria’ doktrininden bahsetme mümkündür. Doktrine göre; devlet toplum adına herkesin ve çocukların babalığını üstlenmiştir. Politikası ana-babanın onun yerine geçenlerin davranışlarından, yetersizliklerinden ve yokluklarından doğacak zarara karşı çocuğu korumaktır. Böyle durumlarda ana-babaların çocukları üzerlerindeki doğal hakları ile devletin çocuğu gözetme hakkı birbiriyle çatışmaktadır. Ebeveyn haklarının, çocuğun haklarına karşı olması söz konusudur. Bu karşıtlık toplum adına mahkeme kararıyla belirlenir ve çocuğun yükümlülüğünü devlet üstlenir. Devlet bu yükümlülüğünü bir kurum aracılığı ile yerine getirir. Bu kurumlar her ülkede değişik ad ve statüde, özel veya kamu örgütünün bir bölümü olarak görev yaparlar, toplum adına gerekli müdahalede bulunarak, olumsuz şartların söz konusu olduğu çocukları esirgeme, gözetme yükümlülüklerini yerine getirir (Gözler, 2007: 71).

Ülkemizde ise bu görevi “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” üstlenmiştir ve bünyesinde bulunan il ve ilçe sosyal hizmet müdürlükleri tarafından “korunmaya muhtaç çocuklar”ın tespitini yaparak bu çocuklara çeşitli hizmet modelleri sunmaktadır. Yapılan inceleme sonucunda 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 5.maddesi uyarınca korunmaya muhtaç çocuk hakkında “Eğitim Tedbiri”, “Danışmanlık Tedbiri”, “Sağlık Tedbiri” ya da “Bakım Tedbiri”nden biri ya da birkaçının alınması uygun bulunabilir. Yapılan sosyal incelemede çocuğun yüksek yararı düşünülerek bir karar vermeye çalışılır. Öncelikli olarak Koruyucu Aile Hizmet Modeli, Evlat Edinme, Eve Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi; eğer mümkün değilse “bakım tedbiri” son çare olarak düşünülür. Bütün tedbir uygulamaları mahkeme kararı alınarak uygulanır ve mahkeme tarafından ilgili kuruluşlar görevlendirilir. “Bakım Tedbiri”nin uygulanmasında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu görevlendirilir ve il sosyal hizmetler müdürlüğü bünyesinde bulunan kuruluşlar ile bakım tedbiri uygulanır;

ancak kurum bakımının da çocukların sağlıklı gelişimi açısından yeterliliği ve duygusal ve davranış sorunları üzerine etkisi tartışma konusudur.

Konu ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, yaklaşık 65 yıldır kurum bakımı altındaki çocukların fiziksel ve psikososyal sağlıklarına yönelik araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Çalışmalar, kurum bakımında büyüyen çocukların aile yanında büyüyen çocuklara göre daha fazla saldırgan davranışlar, depresyon, anksiyete, hiperaktivite gibi duygusal ve davranışsal sorunlar gösterdiğini ortaya koymaktadır (Tizard ve Hodges 1978, McCann ve diğer. 1996, Voria ve diğer. 1998, Wolff ve Fesseha 1999, Roy ve diğer. 2000, Rushton ve Minnis 2002, Maclean 2003, Yörükoğlu 2003, Ellis ve diğer. 2004, Şimşek 2004, The St. Petersburg-USA Orphanage Research Team 2005, Erol ve diğer. 2005, Üstüner ve diğer. 2005; Akt: Şimşek ve diğer., 2008: 236).

Ülkemizde de koruma ve bakım altındaki çocuklar hakkında birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin; Yörükoğlu (1968) yaptığı çalışmada, yuva çocuklarının iyi bir yaşam ortamında yeterli fiziksel bakım almalarına rağmen duygusal gelişimleri açısından anneli büyüyen çocuklara göre çok geri kaldıklarını (Çivi, Altuhul ve Yayı, 1993; Akt: Özdemir, Sefer ve Türkdoğan, 2008: 287); sallanma ve parmak emme gibi stereotipik davranış bozukluklarının yuva çocukları arasında sıklıkla gözlendiğini rapor etmiş ve bunları önemli ölçüde anne yoksunluğuna bağlamıştır (Özdemir ve diğer., 2008: 287). Bulut (1995: 127) tarafından korunmaya muhtaç genç kızların ruh sağlığına etki eden psikolojik faktörler üzerine yapılan çalışmada, sağlıksız bir psikososyal çevreden gelen gençleri bünyesinde barındıran yetiştirme yurtlarının gençlerin ruh sağlığı açısından riskli bir psikososyal çevre oluşturduğu; gençlerle, özellikle depresyona daha yakın olduğu belirtilen kız grupla, daha yakın, bireysel ilişkilere olanak tanıyan bakım sistemlerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Ayrıca, çocuğun erken dönemlerde anne-baba tarafından reddedilmiş olmasının veya aile içinde tacize uğramasının davranış sorunlarının gelişiminde çok önemli bir etkiye sahip olduğu; bunun yanı sıra ciddi şekilde tacize uğramış çocuk ve ergenlerin aşırı bir

duyarlılık gösterdikleri, zararsız durumları bile yanlış yorumladıkları ve şiddet göstererek tepki verdikleri belirlenmiştir (Erden ve Kargı, 2005; Akt: Savi, 2008: 23-24).

Rutter (1985), davranış bozukluklarının gelişiminde risk ve koruyucu faktörlerden söz ederek, çocuk ve ergenlerin davranış problemlerinin içinde büyüdükleri çevrenin bir yansıması olduğunu belirtmektedir (Akt: Savi; 2008: 26). Elmacı (2010: 952) ise, yetiştirme yurtlarında, koruyucu ailelerde ve aileleri yanında kalan çocukların karşılaştırılmalarından tam olarak sağlıklı bilgiler elde etmenin zor olduğunu; bu noktada çocuğun hangi nedenle koruma altına alındığının önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Greenberg ve diğer. (2001) koruma altındaki çocuklarda davranışsal ve duygusal sorunlara yol açan tek bir nedenden ya da risk faktöründen söz etmenin çoğunlukla olası olmadığı; gelişimin karmaşık olduğunu belirtmiştir (Gökler, 2003; Akt: Balat, Şimşek ve Akman, 2008: 264). Hukkanen, Sourander, Bergroth ve Piha (1999: 268) da benzer olarak, koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenler için; birleşik travmatizasyon, cinsel istismar, okul güçlükleri, erkek olma, büyük yaş (> 11 yaş), koruma altına alınma ve mevcut hizmet modeline yerleştirme yaşının büyük olması (> 7 yaş), ek olarak ebeveynler ile ilişkide zorluklar gibi yaşam olaylarının varlığının daha şiddetli davranış problemleri ve düşük genel işlevsellikle ilişkili olmasının mümkün olduğunu ifade etmiştir.

Bütün bu tartışmalarla birlikte, toplumsal değişim süreci içinde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik Soysal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından verilen kurum bakımı hizmeti yeniden yapılandırılmış ve halen hizmet veren toplu yaşanan kuruluşlar dışında, toplu yaşamın getirdiği olumsuzlukları yaşamadan kendine güvenli çocuklar yetiştirmek amacıyla “Çocuk Evi” adında bir hizmet modeli geliştirilmiştir.

Çocuk Evleri 0–18 yaş grubu en çok 6–8 çocuğun barınıp yaşamlarını sürdürebileceği, her ilin sosyal-kültürel ve fiziksel yapısı, çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerinde, tercihen il merkezinde, okullara ve hastanelere yakın apartman dairesi veya müstakil dairelerde bir ev ortamı yaratılarak korunma ve bakım altına alınan çocukların temel gereksinimlerinin karşılanabileceği, toplu yaşamın getirdiği olumsuzlukları yaşamadan kendine güvenli, geleceğe güvenle bakabilen, kendisini buna azami düzeyde hazırlayan ve gelecek kaygısını en aza indirgemiş, arkadaşlık, komşuluk ve mahalle gibi kavramları doyasıya yaşayarak öğrenebilecek, toplumla iç içe ve toplumun gerçeklerini bilerek ayakları üstüne basabilen bir gençlik yetiştirmek amacıyla düzenlenmiştir (www.shcek.gov.tr).

Yapılan literatür taramasında Türkiye’de ailesi ile yaşayan çocuklar ile ya da koruyucu aile bakımındaki çocuklar ile kurum bakımının karşılaştırıldığı görülmüş; ancak farklı yatılı hizmet modellerinin etkilerinin karşılaştırılmasına ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ayrıca, ülkemizde ilk defa 2000 yılında açılan ve 2005 yılında yaygınlaşmaya başlayan çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuklar hakkında yapılmış bir araştırmaya ise hiç rastlanılmamıştır. Bu nedenle, daha önce yapılan araştırmaların da ışığıyla, ülkemizde yatılı kurum bakımı hizmetinin ve yeni çocuk evi hizmetinin çocuk ve ergenler üzerinde etkisini incelemenin koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlere sunulan hizmetlerin gelişiminin sağlanabilmesi adına gerekli olduğu düşünülmüştür.

1.8.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte kişilerin birbirlerine ilgi ve desteklerinin giderek azalması, insanların izole yaşama geçişi sonucunda aileler geleneksel toplumlarda akrabaları tarafından sağlanan sosyal destekten mahrum kalmaktadır ve karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunlar ile baş edememeleri sonucunda aile içi çözümler meydana gelmektedir. Buna paralel olarak aileler çocuklarına bakamamakta,

çocukları korunmaya muhtaç hale gelmekte ve aileler profesyoneller tarafından sağlanan hizmetlere ihtiyaç duymaktadırlar.

Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yürütülmektedir ve Türkiye’de önemli sayıda korunmaya muhtaç çocuğa Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu yuva ve yurtlarında bakım verilmektedir. 2007 Kasım ayı verilerine göre 81 ilde toplam 95 çocuk yuvası (9184 çocuk) ve 110 yetiştirme yurduyla (10418 çocuk) toplam 19602 korunmaya muhtaç çocuğa Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde hizmet verilmektedir (ww.shcek.gov.tr; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 284). Bu sayı 2006 verilerinde 20076 (SHÇEK Faaliyet Raporu, 2006; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 284), 2004 verilerinde 19000, 2003 verilerinde 18572, 2002 verilerinde ise 17887 olarak belirtilmiştir (Ulusal Eylem Planı, 2003; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 284).

İstatistikler, kurum bakımı altında bulunan korunmaya muhtaç çocuk sayısında 2000–2002 yılları arasında %5’lik, 2002–2004 ve 2004-2006 yılları arasında %6’lık bir artış olduğunu göstermektedir (Özdemir ve diğer., 2008: 284). 2011 Temmuz ayı verilerine göre ise; 72 çocuk yuvası (3958 çocuk), 45 sevgi evi (2418 çocuk), 408 çocuk evi (2330 çocuk), 92 yetiştirme yurdu (4025 çocuk) olmak üzere toplam 12661 çocuğa fiili olarak hizmet vermektedir. Ayrıca toplam 20111 koruma altında bulunan çocuk bu hizmetlere kayıtlıdır (<http://www.shcek.gov.tr/2011-yili-temmuz-ayi.aspx>). Bu veriler, 2007-2011 yılları arasında %2.59’luk bir artış olduğunu ve koruma muhtaç çocuk sayısında gün geçtikçe artış olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplumsal değişim süreci içinde korunmaya muhtaç çocuklara yönelik Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından verilen kurum bakımı hizmeti yeniden yapılandırılmış ve halen hizmet veren toplu yaşanan kuruluşlar dışında, toplu yaşamın getirdiği olumsuzlukları yaşamadan kendine güvenli çocuklar yetiştirmek amacıyla “Çocuk Evi” adında bir hizmet modeli geliştirilmiştir.

Konu ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, yaklaşık 65 yıldır kurum bakımı altındaki çocukların fiziksel ve psikososyal sağlıklarına yönelik araştırmaların yapıldığı; yurt dışında ve ülkemizde korunmaya muhtaç çocukların önemli bir sosyal sorun olarak ele alındığı ve araştırmalar sonucunda elde edilen bilimsel bilgilerin sunulan hizmetlerin geliştirilmesinde önemli olduğu görölmektedir. Bu bağlamda “Yararlandıkları hizmet modeline göre korunmaya muhtaç çocuklarda davranış ve duygusal sorunlar” konusunu temel alan bu çalışmanın amacı; 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve/veya 2828 Sayılı SHÇEK Kanunu gereğince koruma ve bakım altında bulunan 4–18 yaş grubu çocukların bazı sosyo-demografik değişkenlere ve yararlandıkları hizmet modeline göre davranış ve duygusal sorunlarını ortaya koymaktır.

Yapılan literatür taramasında Türkiye’de korunmaya muhtaç çocukların yararlandıkları hizmet modellerine ilişkin çeşitli araştırmaların yapıldığı görölmüş; ancak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun geliştirmiş olduğu bu yeni hizmet modeli hakkında bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda bu araştırma elde edilen bulgulardan hareketle; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından sağlanan bu üç bakım modelinin davranış ve ruhsal sorunlar açısından çocuklar üzerindeki etkilerini karşılaştırması, korunmaya muhtaç çocukların duygusal ve davranış sorunları üzerinde farklılık yaratan sosyodemografik değişkenleri belirlemesi, koruma ve bakım altında bulunan çocukların davranış ve duygusal sorunlarına yönelik olarak sunulan hizmetlerin geliştirilebilmesi için var olan durumu betimlemesi ve bu alanda çalışan meslek elemanlarına yol gösterici olması sebebiyle önem taşımaktadır.

1.9. Problem Cümlesi

Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi; “5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve/veya 2828 Sayılı SHÇEK Kanunu gereğince koruma ve bakım altında bulunan 4–18 yaş grubu çocukların yararlandıkları hizmet modeline göre davranış ve duygusal sorunları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?”

1.10. Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1. Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları;
  - 1.a. cinsiyete,
  - 1.b. yaşlarına,
  - 1.c. aile yapısına,
  - 1.d. ailedeki çocuk sayısına,
  - 1.e. ebeveyn yaşam durumuna,
  - 1.f. ebeveyn birliktelik durumuna,
  - 1.g. anne eğitim düzeyine,
  - 1.h. baba eğitim düzeyine,
  - 1.i. anne çalışma durumuna,
  - 1.j. baba çalışma durumuna

göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
2. Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları;
  - 2.a. korunma altına alınma yaşına,
  - 2.b. korunma altına alınma nedenine,
  - 2.c. korunma altında geçen süreye,
  - 2.d. mevcut hizmet modeline,
  - 2.e. mevcut hizmet modelinden yararlanma süresine
  - 2.f. daha önceki hizmet modellerinden yararlanılan toplam süreye

göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?
3. Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların yararlandıkları hizmet modeli ile,
  - 3.a. cinsiyetleri,

- 3.b. yaşları,
  - 3.c. korunma altına alınma yaşı,
  - 3.d. korunma altına alınma nedeni,
  - 3.e. hizmet modelinden yararlanma süreleri,
  - 3.f. ebeveyn yaşam durumu
- arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

1.11.Araştırmanın Sayıltıları

Bu araştırmanın temel sayıltısı şudur:

1. Araştırmanın örneklemini oluşturan korunmaya muhtaç çocuklara bakım verenlerin ve hizmet veren birimlerde çalışan meslek elemanlarının ölçme aracını içtenlikle ve yansız olarak yanıtlayacağı varsayılmaktadır.

1.12. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma İzmir ilinde 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5.1(c) maddesi ve/veya 2828 Sayılı SHÇEK Kanunu gereğince koruma ve bakım altına bulunup çocuk yuvasında, yetiştirme yurdunda ve çocuk evinde yaşayan çocuklar ile sınırlıdır.
2. Araştırma verileri kullanılacak ölçme araçlarının ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.
3. Araştırma kapsamındaki bireylerden elde edilen bilgiler ancak benzer gruplara genellenebilir.
4. Bu araştırmanın sonuçları araştırma kapsamına alınan deneklerden elde edilen veriler, "4-18 Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği", "6-18 Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu"ndan alınan sonuçlarla sınırlıdır.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1 Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Yapılmış Araştırmalar

Literatürde kurum bakımı altında olmak çoğu zaman sosyal ve pratik ihtiyaçlar anlamında yoksunlukla eş tutulmuş ve 60 yıldır yapılan çalışmalarda kurumlarda yetişen çocuklarda fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal alanlarda gelişim bozuklukları ve gelişim gerilikleri görüldüğü ortaya konmuştur (Smyke, Koga, Johnson, Fox, Marshall, Nelson, Zeanah and BEIP 2007; MacLean, 2003; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286). Kurum bakımı altında yaşamanın kurum çocukları üzerindeki etkileri ilk olarak 1945 yılında Spitz tarafından gündeme getirilmiştir. Bu dönemde Spitz, Bowlby ve Goldfarb gibi araştırmacılar kuruma çok küçük yaşta yerleştirilen çocuklarda gözlemlenen her türlü bilişsel, sosyal ve duygusal geriliğin ana sebebinin bu çocukların annelerinden veya birincil bakım vericilerinden ayrı kalmaları olduğunu söylemişler ve anneye karşı oluşturulamayan duygusal, güvenli bağın bu çocuklarda görülen geriliklerde etkin bir rol oynadığını ileri sürmüşlerdir (Sloutsky, 1997; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286). O dönemde aynı araştırmacılar kurumların çocukların gelişiminde engellenemeyen, geri dönüşümü olmayan uzun süreli ve zararlı etkileri olduğunu savunmuşlardır. Denilebilir ki bu araştırmacılar o dönemde olayın daha çok ‘duygusal’ tarafına odaklanmışlardır (Sloutsky, 1997; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286). Casler (1961) daha önceki bakış açılarını ve kullanılan araştırma yöntemlerini eleştirerek alternatif bir görüşle ortaya

çıkmiş ve kurumlarda yetişen çocuklarda gözlenen gelişim geriliklerini kurum ortamına, kurumların sağlayabildiği sınırlı bakıma ve özellikle yetersiz bilişsel uyarıma bağlamıştır (McCall, 1996; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286). Casler ve daha sonra Tizard ve Tizard kurumların çocuklar üzerinde yarattığı etkilerin kısa süreli olduğunu ve erken müdahaleler ile bu etkilerin ortadan kalkacağını savunmuşlardır (Sloutsky, 1997; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286). Bu araştırmacıların da durumun daha çok bilişsel tarafına odaklandıkları görülmektedir (MacLean 2003; Akt: Sloutsky, 1997; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286).

Doğar doğmaz yetimhanelere verilerek büyütülen çocukların gelişimlerine ilişkin alanın klasik çalışmalarında ana problemin yanıtına dair pek çok çarpıcı bulgu gözlemlenmiştir. Üstün koşullara sahip evlere evlatlık verilmelerini takiben hayatlarında meydana gelen değişimlerin irdelendiği 10 ila 20 yıl arasında değişen süreleri kapsayan bazı boylamsal çalışmalarda (Skeels, 1965; Skodak & Skeels, 1949; Akt: İşkol Fidan, 2005: 38) evlatlık verilenlerin kurumda kalan yaşlılarına oranla çok daha yüksek bir IQ puanına ulaştıkları, eğitim hayatlarında üniversiteye kabul edilecek kadar başarılı oldukları, kendi kendilerine yeten bireyler haline geldikleri ve suç davranışları geliştirmedikleri saptanmıştır. Sayısı arttırılabilecek bu tip çalışmalardan elde edilebilecek ortak sonuçlar, çevresel koşullar ile çocuğun fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimi arasında yüksek oranda bir ilişkinin varlığını telkin etmektedir (Çörüş, 2005; Akt: İşkol Fidan, 2005: 38).

Bıyıklı, doçentlik tezinde yetiştirme yurduna yuvadan gelen 7-11 yaş grubu korunmaya muhtaç çocukların zihinsel ve psikososyal gelişimini alt sosyo –ekonomik düzeyden aileye sahip çocuklarla karşılaştırmıştır. Sonuçlara göre; yuvada kalan çocukların zihinsel gelişimleri, ailesi olan çocuklara göre daha geridir. Psikososyal gelişim açısından iki grup karşılaştırıldığında, özellikle uyum, toplumsallaşma, sorumluluk, dil gelişimi ile bağımsız etkinliklerde kontrol grubu daha üst seviyede çıkmıştır. Araştırmacı, yetiştirme yurdunda kalan çocukların genel gelişim geriliklerini

sevgisiz geçen ilk yılların olumsuz etkisine ve kurum koşullarının bunu pekiştirici rolüne bağlamaktadır (Şahin, 1994; Akt: İşkol Fidan, 2005: 38).

Spitz (1945)'in araştırmaları, yaşamının ilk yılında annesinden ayrılan ve sevginin olmadığı çocuk yuvası atmosferine gelen, sadece karnı doyurulan ve okşayıcı sevgiden mahrum kalan çocuğun sonraki hayatında telafisi mümkün olmayan ruhsal rahatsızlıklara maruz kalacağını belirtmiştir. Rahatsızlığın şiddeti, sevgiden mahrum oluş süresi ile ilgili olmaktadır. Nitekim yuvaya bırakıldıktan 1 ay sonra çocukta ruhsal gelişme yavaşlamakta; 2 ay geçince kendisine yaklaşımlarda endişe ve korku duyma, iştahsızlık, yeterli beslense bile kiloda azalma gibi açık işaretlerle gözlenebilmektedir. Böylece ruhi olgunlaşmada bir durgunlaşmaya giren çocuk 3 ay sonra ruhsal gelişim bakımından geri kalmakta; başkalarıyla temas kuramama ortaya çıkmakta, hareketler daha çok zayıflamakta, uykusuzluk başlamakta ve bulaşıcı hastalıklara elverişli hale gelmektedir. Üç aylık bir çocuğun sevgiden yoksun olmasından ortaya çıkan bu rahatsızlıklar, eğer çocuk ihtiyacı olan sevgiyi bulursa hızlı bir biçimde gerilemekte, bulamaz ise üç ayı izleyen iki ay içinde artış göstermekte ve çocuk hastalanmaya daha elverişli hale gelmektedir. Bu çocuklar için en iyi bakım koşulları sağlansa bile, duygusal rahatsızlıklar ve zihinsel gelişim geriliği bütün hayatı boyunca onlarla beraber olmaktadır ve bu çocuklar hayati becerilerini hiçbir zaman istenen seviyeye çıkaramamaktadır. Bu sarsıcı sonuçlar çocuğa gösterilen sevginin yalnızca ruh sağlığı için değil, çocuğun tüm gelişimi için de büyük önem taşıdığını göstermektedir (Akt: İşkol Fidan, 2005: 38-39).

Tizard ve Hodges (1978) ilk 2 yılını kurumda geçiren 65 çocuk üzerinde yaptıkları araştırmada, kurum bakımının 8 yaş çocuklarının gelişimine etkisini incelemişlerdir. 2-4 yaş arası çocuklardan 24 tanesi evlat edinilmiş, 15'i ailesine geri verilmiş ve 24'ü kurum bakımında kalmıştır. Çocuklar 8 yaşına geldiklerinde evlat edinilen çocukların IQ puanları ve akademik başarılarının yüksek olduğu; ailesine geri verilen çocukların daha girişken oldukları, kurumda kalan çocukların ise anksiyete ve düşmanlık duygularının

çok yüksek bulunduğu görülmüştür (Hodges ve Tizard, 1989; Akt: İşkol Fidan, 2005: 39).

Saltz (1973) tarafından 81 çocuk üzerinde yapılan araştırmada, kısa süreli anne eğitim programının kurum çocuklarının zihinsel ve sosyal gelişimleri üzerine etkisi araştırılmıştır. Araştırmada deney grubuna kısa süreli anne programı uygulanmış, kontrol grubuna kurum bakımına ek olarak hiçbir program uygulanmamıştır. Araştırma sonucunda deney grubunun sosyal gelişim puanlarının ve IQ puanlarının önemli ölçüde farklılık gösterdiği bulunmuştur (Akt: İşkol Fidan 2005: 40).

Fanshel ve Shinn (1978) New York'ta koruyucu ailelerde bakılmakta olan 624 çocuk üzerinde yaptıkları araştırmada, koruyucu ailelerde bakılan çocukların kurum bakımı altında bulunan çocuklara göre daha az oranda kişilik bozuklukları ve daha fazla zeka skorları gösterdiklerini belirtmişlerdir (Akt: İşkol Fidan, 2005: 41).

Coşkun ve arkadaşları tarafından kurumlarda bulunan çocukların durumları konusunda ülke düzeyinde yapılan bir araştırmada, kurum idarecilerinin çoğunluğunun koruyucu aile yanındaki çocukların zeka, kişilik gelişimi, dil gelişimi ve sosyal hayata uyumun daha başarılı olacağı görüşünü taşıdıkları saptanmıştır (Çukur, 1994; Akt: İşkol Fidan, 2005: 41).

İhmalin çocuk gelişimini nasıl biçimlendirdiğine dikkat çeken boylamsal bir araştırma, Hildyard ve Wolfe (2002) tarafından yapılmıştır. Emosyonel olarak ihmal edilen katılımcılar, "Bayley Scales of Infant Developmental Test"inde en dramatik sonuçları alan grup olmuştur. Diğer çalışmalar da ihmal, erken bilişsel gelişmelerdeki gecikmelerle de bağlantılamışlardır. 12, 18, 24 ve 36 aylık olan ve yetersiz psikolojik ilgi alan çocukların IQ ölçümleri, yeterli psikolojik ilgi görenlere göre daha düşük olmuştur (Akt: İşkol Fidan, 2005: 44). Perez ve Widom'un (1994) 28 yaşındaki yetişkinlerle yaptıkları büyük bir çalışmada, istismar ve ihmal geçmişi olanların zeka testlerinde düşük puan aldıklarını bulmuştur (Akt: İşkol Fidan, 2005: 44).

Kaler ve Freeman'ın (1994) Romanya yetimhanelerinde kalan çocuklarla yaptıkları çalışmada yetimhanedeki hiçbir çocuğun Bayley Çocuk Gelişim Envanteri'ne göre kronolojik yaşı seviyesinde işlev gösteremediği bulunmuştur. Benzer şekilde Morrison, Ames ve Chisholm'un Geliştirilmiş Denver Öntarama Gelişim Testi ile yaptıkları ölçümlerde Romanya'daki yetimhane çocuklarının %78'inde kişisel-sosyal gelişim, ince motor gelişimi, kaba motor gelişimi ve dil gelişimi alanlarında kronolojik yaşlarına göre gelişimsel gerilikler olduğu saptanmıştır. Kurum bakımı altında yaşayan çocukların fiziksel gelişimlerinde de kurumdan çıktıktan sonra bile bazı gerilikler gözlemlendiğine dair veriler vardır (MacLean, 2003; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 287).

Benzer şekilde, Sloutsky (1997) de düşük Wechsler IQ puanlarının gösterdiği üzere, Romanya yetimhanelerinde yetişen çocukların bilişsel gelişimlerinin, sosyal yetkinliklerinin, kendilerinin ve başkalarının duygularını anlayabilme/tanıyabilme yetilerinin ve bireyselliklerinin olumsuz yönde etkilendiğini göstermiş ve buna sebep olarak kurumlardaki sosyal ve duygusal yoksunluklar üzerinde durmuştur. Bu çalışmada ayrıca çocuğun kuruma çok küçük yaşta yerleştirilmesinin ve kurumda uzun süre kalmasının Wechsler IQ puanları üzerinde olumsuz etki yarattığı da bulunmuştur. Kurumda kalma süresiyle gelişimsel gerilik seviyesi arasında bulunan bu ilişki başka çalışmalarla da desteklenmiştir. Kurumda büyüyen çocuklarda dikkat problemleri, aşırı hareketlilik ve dürtüsellik gibi okul döneminde de devam edebilen davranış problemleri görüldüğünden de bahsedilmiştir ((MacLean, 2003; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 287).

Yörükoğlu (1968)'nin Türkiye'de yaptığı çalışmada da yuva çocuklarının iyi bir yaşam ortamında yeterli fiziksel bakım almalarına rağmen duygusal gelişimleri açısından anneli büyüyen çocuklara göre çok geri kaldıkları bulunmuştur (Çivi, Altuhul ve Yayı, 1993; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 287). Sallanma ve parmak emme gibi stereotipik davranış bozukluklarının yuva çocukları arasında sıklıkla gözlemlendiğini rapor etmiş ve bunları önemli ölçüde anne yoksunluğuna bağlanmıştır (Özdemir ve diğer., 2008: 287).

Çörüş ve Arık (1995), düşük ve orta sosyoekonomik düzeyli ailelerde ve çocuk esirgeme kurumlarında yetişen çocuklarda, bilişsel gelişimin aile ve sosyoekonomik düzeyden nasıl etkilendiğini araştırmışlardır. Sonuçlar, her iki sosyoekonomik seviyeli ailelerde yetişen çocukların, çocuk esirgeme kurumlarında yetişen çocuklara göre daha üstün olduklarını göstermiştir (Akt: İşkol Fidan, 2005: 2).

Kurum bakımındaki çocukların zihinsel problemleri dışında psikolojik problemlerinin de olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır. Örneğin; Cebe (2005) çalışmasında, İstanbul ilindeki yetiştirme yurtlarında yaşayan 13-18 yaşları arasındaki çocukların, aileleri yanında kalan çocuklardan daha düşük özsaygıya sahip olduklarını, bununla birlikte daha yüksek seviyede depresyon ve kaygı geliştirdiklerini bulmuştur (Akt: İşkol Fidan, 2005: 3).

2.2 Davranış ve Duygusal Sorunlar Hakkında Yapılmış Araştırmalar

Davranım bozukluğu bireyi, aileyi ve toplumu olumsuz yönde etkileyen, diğer insanların temel haklarının çiğnendiği, yaşa uygun toplumsal norm ve kuralların hiçe sayıldığı davranışlardan oluşan bir bozukluktur. Çocuk ve ergenlerde davranım bozukluğu görülme sıklığı %11, elverişsiz çevrelerde yaşayan çocuklarda ise bu oran %20–35'e yükselebilmektedir. Literatürde elverişsiz çevre özellikleri üvey anne ya da babaya sahip olma, suç işlemiş, sabıka kaydı olan çocuklar, erkek çocuk ve tek ebeveynli olma, çocuk istismarının ve eş istismarının yaşandığı aileler, eşler arasında evlilik uyumsuzluğu, annede depresyon olması, olumsuz anne-baba tutumları, iki ya da ikiden daha fazla çocuğa sahip ebeveynler, sosyoekonomik düzeyin düşük olması, işsizlik, ebeveyn stres düzeyinin yüksek ve öz yeterlilik düzeyinin düşük olması, sosyal destek yetersizliği, geniş aileler, yetersiz meskenler, madde kullanımı olarak tanımlanmakta ve davranım bozukluğu için iki kat risk faktörü olduğu belirtilmektedir (Arkan ve Üstün, 2009: 156-157).

İletişim becerileri ile davranış problemlerinin sıklığı arasındaki ilişki birçok araştırmacı tarafından araştırılmıştır (Casey 1978, Talkington ve ark, 1971; Akt: Sucuoğlu ve Kuloğlu Aksaz, 2010). Bazı araştırmacılar davranış problemlerinin sözel olamayan iletişim becerileri olduğu görüşünü savunarak çocuklara bu davranışların yerine geçecek sözel iletişim becerilerinin öğretilmesini önermişler ve bu şekilde davranış problemlerinin azalacağını belirtmişlerdir (Shodel ve Reiter 1968, Talkington ve ark, 1971; Akt: Sucuoğlu ve Kuloğlu Aksaz, 2010). Aynı yaklaşımla Carr ve Durand (1985), çocuğa, durumuna, ortama ve isteklerine uygun biçimde seçilen sözel iletişim becerileri(kelime veya cümleler) öğretilirse, bu cümlelerin davranış problemi yerine geçebileceğini böylece davranış problemlerinin azalacağını savunmuşlardır (Akt: Sucuoğlu ve Kuloğlu Aksaz, 2010).

Problem davranışların azaltılması ve ortadan kaldırılmasında kullanılan çeşitli davranış değiştirme tekniklerinin (ceza, sönme, ayrımlı pekiştirme) etkililiğini değerlendirmeye yönelik pek çok araştırma yapılmıştır (Marcus, Vollmer, 1995; Carr, 1977; Akt: Erbaş, 2001: 74). Yapılan bu çalışmalarda sözü edilen teknikler problem davranışları azaltmada ya da ortadan kaldırmada etkili bulunmalarına rağmen, bazı çalışmalarda tartışmalı sonuçlar da elde edilmiştir (Brown, 1998; Repp, Felce, Barton, 1988; Akt: Erbaş, 2001: 74). Bu nedenle, araştırmacılar daha etkili davranış değiştirme tekniklerini önermek için. Problem davranışların çevresel değişkenlerle olan ilişkisini ortaya çıkaracak ve bu davranışların işlevlerini belirleyecek, işlevsel analiz gibi ek değerlendirme tekniklerine gereksinim duymuşlardır (Erbaş, 2001: 74).

Du, Li, Wang, Jiang, Livesley, Jang, Wang ve Wang (2006)'a göre yıkıcı davranış bozukluklarının gelişiminde DEHAB'nin rolü tartışmalı bir konu olmakla birlikte KGB ve DEHAB birlikteliğinin davranım bozukluğu belirtilerinin erken başlangıcı için bir belirleyici olabileceği üzerinde durulmaktadır. Genelde DEHAB'nin DB'nin gelişimsel seyrini ve ağırlığını etkilediği düşüncesi, literatür bilgilerinin ulaştığı bir nokta olarak bildirilmektedir (Akt: Ünal, 2006: 44).

Çocukluk çağı agresifliğini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmanın sonucunda çocukluk agresifliğinin üç yaş gibi oldukça küçük bir yaşta bile yüksek bir sıklıkta görüldüğünü belirtmiştir. Yine benzer olarak Richman, Stevanson ve Graham (1982) da üç yaş düzeyinde agresif olan çocukların büyük bir kısmının (%87) 8 yaşında da agresif olduğunu göstermiştir (Akt: Ünal, 2006: 44). Ayrıca Kazdin'in (1987) yaptığı çalışma karşı olma karşı gelme bozukluğunun agresifliğin gelişiminde büyük rol oynadığını ve bu rolün antisosyal davranışlarla gelecekte de sürdüğünü göstermektedir (Akt: Ünal, 2006: 44). Webster-Stratton ve Herbert (1994) yaptığı çalışmaya göre en ciddi bozukluklarda bile çocukların %50'sinden azının antisosyal erişkinler haline geldiği göz önüne alındığında çocuğa karşı ön yargılı olunmamalı ve aileye ileriye dönük olumsuz mesajlar verilmemelidir (Akt: Ünal, 2006: 44). Bu meta analiz çalışmasında davranım bozukluğunun devamı ile ilişkili olan risk faktörleri ise şöyle sıralanmıştır:

- Karşı olma karşı gelme bozukluğu ve davranış bozukluğu bulguları gösteren 6 yaşından küçük çocukların ileride antisosyal erişkinler olma olasılığı bu bozuklukları adölesan döneminde başlayanlardan daha yüksektir. Erişkin ve adölesanda görülen en önemli davranış bozuklukları okul öncesi dönemden kaynaklanmaktadır (White ve ark, 1990; Akt: Ünal, 2006: 45).
- İletişim sorunlarının sadece evde değil başka yerlerde de yaşanması.
- Fazla sayıda ve sıklıkta davranış sorunu göstermesi. En az altı davranış bozukluğu olan adölesanların %46'sı antisosyal yetişkin tanısı alırken üç ya da daha az davranış bozukluğu olanlarda bu oran %18'e kadar geriler (Robins, Tipp ve Przybeck 1991; Akt: Ünal, 2006: 45).
- Gizli davranış bozuklukları (çalma-yalan söyleme-ateş yakma) ve abartılı davranış bozukluklarında erişkin yaşam için risk daha yüksekken, agresif davranış zaman içinde daha stabil kama eğilimindedir (Robins, 1981; Akt: Ünal, 2006: 45).
- Biyolojik ebeveynleri antisosyal kişilikte olanlar daha yüksek risk altındadır (Kazdin, 1987; Akt: Ünal, 2006: 46).

Patterson, De Baryshe ve Ramset (1989) yaptıkları son araştırmalarda davranış bozukluğunu gelişim evresine göre, erken başlayan ve geç başlayan olmak üzere iki tipe ayırmıştır (Akt: nal, 2006: 46). Erken başlayan tip okul öncesi başlangıçlı olup karşı olma karşı gelme, agresif ve agresif olmayan (yalan, çalma) bulguları içerir ve adölesan çağda daha ciddi davranış bozuklukları yaşar (Lahey ve ark, 1992; Akt: nal, 2006: 46). Aksine geç başlangıçlı tipte semptomlar adölesan çağında başlar ve çocuğun normal bir çocukluk davranışı ve hikayesi vardır (White ve ark, 1990; Akt: nal, 2006: 46). Daha önce de işaret edildiği gibi geç başlangıçlı tipin seyri erken başlangıçlı kronik zorluklarda devam edenden davranış bozukluğundan çok daha iyidir (nal, 2006: 46).

Türkiye’de davranım bozukluğu ile ilgili az sayıda araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda davranım bozukluğunun tanılanması amacı ile ilgili geliştirilen ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirlikleri, davranım bozukluğu gösteren öğrencilerin demografik özellikleri ve sosyoekonomik düzeyleri, davranım bozukluklarında çevresel faktörlerin rolü, davranım bozukluğu gösteren çocukların anne-baba özellikleri ve davranım bozukluğunun diğer bozuklarla bir arada grlme düzeyleri incelenmiştir (nal, 2006: 47).

18-20 yaşındaki sevgi ve saygıya dayalı bir aile ortamı içinde yaşayan gençler ile reddedilen, gereksinimleri karşılanmayan gençler arasındaki davranışsal farklar incelenmiştir. Sevgi ve saygıya dayalı bir aile ortamı içinde yetişen gençlerin kendini kabul düzeyi yüksek, sosyal ilişkilerinde başarılı, bağımsız bireyler oldukları gözlenirken, reddedilen ve kısıtlanan gençlerin ise içine kapanık, kendilerine fiziksel olarak zarar veren, çevresine saldırganca davranan kişiler oldukları saptanmıştır (ztrk, 1990; Akt: Savi, 2008: 63).

Demirarslan ve ark, (1999) yaptıkları bir çalışmada, ergenlerin başvuru semptomları değerlendirilmiş, anksiyete, obsesyon, kişiler arası güçlük, paranoid ve hostile skorlarında yükselmenin anlamlı olduğu görülmüştür. Ancak genel olarak sosyo-demografik verilere bakıldığında, başvuran olguların yaklaşık yarısının açlık sınırının

altında bir gelir ile yaşamlarını sürdürdükleri belirlenmiştir. Bu yaşam ortamında, onaylanma, dikkate alınma gibi temel gereksinimlerin doyurulmadığı, öğrenilmiş çaresizliklerin yaşandığı vurgulanmaktadır. Uygun olmayan davranış ve ilişkilere yol açan negatif davranışlar zorlayıcı bir ortam içinde olmak, sosyal desteğin olmaması ile sosyalleşmenin azalması, diğer topluluklardan izole olma, ailede stres, olası ihmal ve istismarın davranış sorunları için risk etkenleri olduğu bilinmektedir (Akt: Savi, 2008: 63).

Yılıgör (1992), yetiştirme yurdunda yaşayan 13-17 yaş grubu okuyan ergenler ile aileleri yanında yaşayan ve okuyan aynı yaş grubu ergenlerin ergenlik problemlerini, bedensel gelişim, karşı cinsle ilişki ve cinsel bilgiler, psikolojik gelişim ve gelecek beklentileri başlıkları altında karşılaştırmış, sonuç olarak yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin, ergenlik dönemi problemlerini aile durumları ile bağlantılı olarak ailesi ile ergenlere oranla daha yoğun yaşadıklarını saptamıştır (Savi, 2008: 63).

Üstüner, Erol ve Şimşek (2004) Ankara ilinde SHÇEK kayıtlarında bulunan ve koruyucu aile hizmet modelinden faydalanan çocukların davranış ve duygusal sorunlarına yönelik bir araştırma yapmışlardır. Yapılan araştırmada “6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği”, “Koruyucu Aile Soru Formu”, “Öğretmen Bilgi Formu” ve “Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır ve araştırma sonucunda kurum bakımı altında yaşayan çocuklarda daha fazla sorun davranışlar saptanmıştır. Koruyucu aile ve kendi ailesi yanında büyüyen çocukların toplam problem puanı arasında ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Sorunların türüne bakıldığında, Dışa Yönelim sorunlarından Kurallara Karşı Gelme alt testi kurumda yaşayan çocuklarda diğer iki gruptan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Koruyucu aile yanında yaşayan çocuklarda Dikkat Sorunları ve Düşünce Sorunları alt testleri diğer iki gruba göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Koruyucu aile ve kendi ailesi yanında kalan çocukların sorun davranış sıklığı arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, yuva ve yurttaki yetişen çocukların sorun davranış sıklığının anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Koruyucu aile yanında yaşayan çocukların sorun davranışlarını etkileyen

faktörler incelendiğinde, cinsiyetin ve yaşın sorun davranışlara anlamlı bir etkide bulunmadığı saptanmıştır. Çocukların %82.4'nün öz ailesi hayatta, %14.7'nin vefat etmiş ve %2.9'nun ise durumu bilinmemektedir. Çocukların %48.6'sı öz ailesiyle görüşmekte, %51.4'ü ise görüşmemektedir. Öz ailesi ile görüşen çocuklar ile görüşmeyen çocuklar incelenerek, öz aile ile görüşme durumunun sorun davranışlara etkisi araştırılmıştır. Her üç ölçekte de öz ailesi ile görüşmeme durumunda Toplam Problem, Dışa Yönelim, Saldırgan Davranışlar ve Dikkat Sorunları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Şimşek, Erol, Öztop ve Özer Özcan (2008) ulusal örnekleme kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisine yönelik bir araştırma yapmışlardır. Yapılan araştırmada “6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği”, “Sosyo-Demografik Bilgi Formu”, “Öğretmen Bilgi Formu” ve “11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır ve araştırma sonucunda çocukların cinsiyet ve yaş dağılımları benzerdir. Yaklaşık yarısının 6 ve yukarı yaşlarda kurum bakımına verildiği, ancak her beş çocuktan birinin 3 yaş ve altında kuruma verildiği saptanmıştır. Çocukların çoğunluğu aile birliğinin bozulması nedeniyle kuruma bırakılmış olup, yaklaşık %70'inin annesi, babası ya da her ikisi de hayattadır. Anneler/bakım verenler içe yönelim sorunlarını kurum bakımında büyüyen çocuklarda ailesi yanında büyüyenlere göre daha az, dışa yönelim ve toplam problemi sırasıyla 3.7 ve 2.3 kat oranında anlamlı olarak yüksek bildirmişlerdir. Cinsiyet ve yaş gruplarına göre incelendiğinde, İçe Yönelim sorunları kurum bakımındaki kızlarda ve küçük yaş erkeklerde, aile yanında büyüyenlerde ise 12 yaş ve üstü kızlarda diğer gruplara göre anlamlı olarak yüksektir. Dışa yönelim ve toplam problem kurumda ve ailede küçük yaş erkeklerde anlamlı olarak yüksek bildirilmiştir. anneler/bakım verenler, öğretmenler ve ergenler sosyal sorunları, düşünce sorunlarını ve dikkat sorunlarını kurum bakımında anlamlı olarak yüksek bildirmişlerdir. Cinsiyet ve yaşa göre analiz edildiğinde, anneler/bakım verenlere göre, sosyal sorunlar toplum örneğinde küçük yaş erkeklerde (%5) büyük yaş grubuna göre anlamlı farklılık gösterirken, kurum bakımındaki çocuklarda yaş ve cinsiyete göre farklılık bulunmamıştır. Düşünce sorunları alt testi açısından kurum bakımında ve toplum

örneğinde yaş ve cinsiyet farkı saptanmamıştır. Dikkat sorunları alt testinde ise, kurum bakımındaki çocuklarda yaş ve cinsiyete göre farklılık bulunmazken, ailesi yanında büyüyen erkeklerde kızlara göre dikkat sorunları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Küçük yaşta kuruma alınmanın, iki ya da daha fazla sayıda kurum değiştirmenin, istismar nedeniyle koruma altına alınmanın, tekrarlayan tıbbi sorunların sorun davranışları arttırdığı, çocuğun yeterlik düzeyinin yüksek olmasının ise sorun davranışları azalttığı saptanmıştır.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada, çocuk yuvasında, yetiştirme yurdunda ve çocuk evinde korunma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu korunmaya muhtaç çocukların bazı sosyodemografik özelliklere göre davranış ve duygusal sorunları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu amaçla bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi betimlemek üzere ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2006: 81). Çalışmada karşılaştırma amacıyla herhangi bir kontrol grubu kullanılmamış; bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında çoklu ilişkiler aranmıştır.

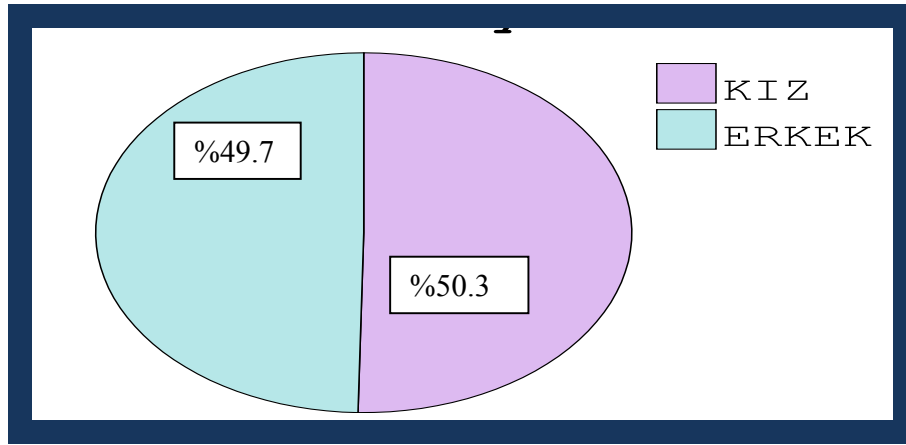
3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Türkiye’de Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde hizmet veren çocuk yuvalarında, yetiştirme yurdunda ve çocuk evlerinde korunma ve bakım altında bulunan 4–18 yaş grubu korunmaya muhtaç çocuklardan,

araştırmanın çalışma evreni ise İzmir ilinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde hizmet veren çocuk yuvalarında, yetiştirme yurdunda ve çocuk evlerinde korunma ve bakım altında bulunan 4–18 yaş grubu korunmaya muhtaç çocuklardan oluşmuştur. Araştırma kapsamında, ayrıca örneklem seçilmemiş ve çalışma evreninin tamamını oluşturan İzmir ilinde koruma ve bakım altında bulunup söz konusu hizmet modellerinden yararlandırılan 4-18 yaş grubu bütün çocuklara (toplam 296 korunmaya muhtaç çocuk) ulaşılmıştır.

Örnekleme oluşturan 296 çocuk ve ergenin %50.3'ü kız ve %49.7'si erkek olmak üzere cinsiyete göre dağılımları Şekil 1'de verilmektedir.

Şekil 1
Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı

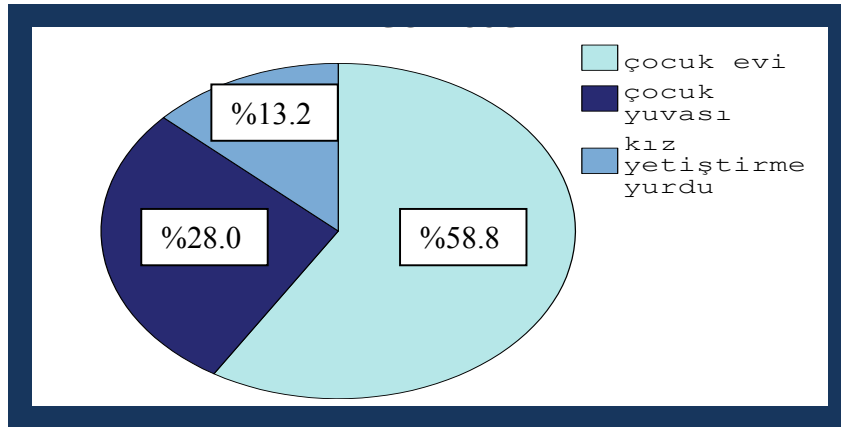

Örnekleme oluşturan çocuk ve ergenlerin yararlandıkları hizmet modeline göre dağılımları Şekil 2'de verilmektedir. Çocuk ve ergenlerin %58.8'i (n=174) çocuk evi, %28'i (n=83) çocuk yuvası ve %13.2'si (n=39) kız yetiştirme yurdu hizmet modellerinden faydalanmaktadır. Bunlara ek olarak, araştırma kapsamında ulaşılan çocuk evi hizmet modelinden faydalanan 174 çocuk ve ergen İzmir merkez ve çevre

ilçelerinde açılmış 31 ayrı çocuk evinde en az dört en çok yedi kişi birlikte olmak üzere kalmaktadır. Çocuk yuvası hizmet modelinden faydalanan 83 çocuk ise aynı çatı altında en fazla dokuz çocuğun bir arada kaldığı, üç yatak odası, salon, üç banyo ve mutfaktan oluşan evlerde yaşamını sürdürmektedir. Kız yetiştirme yurdu hizmet modelinde ise koğuş sisteminin hâkim olduğu öğrenilmiştir. Çocuk evi ve çocuk yuvasında her ev için üç bakıcı anne vardiyalı olarak görev yapmaktadır. Kız yetiştirme yurdunda ise bakıcı annenin olmadığı, sadece grup sorumlusu öğretmenlerin görev yaptığı bilgisine ulaşılmıştır.

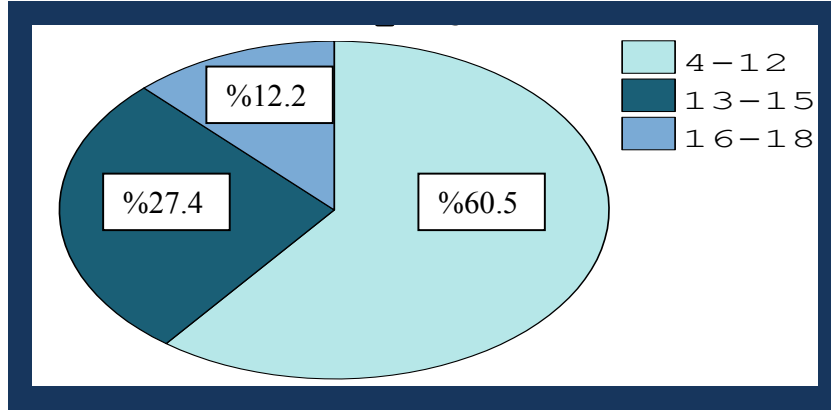
Şekil 2

Örneklemin Yararlandıkları Hizmet Modeline Göre Dağılımı

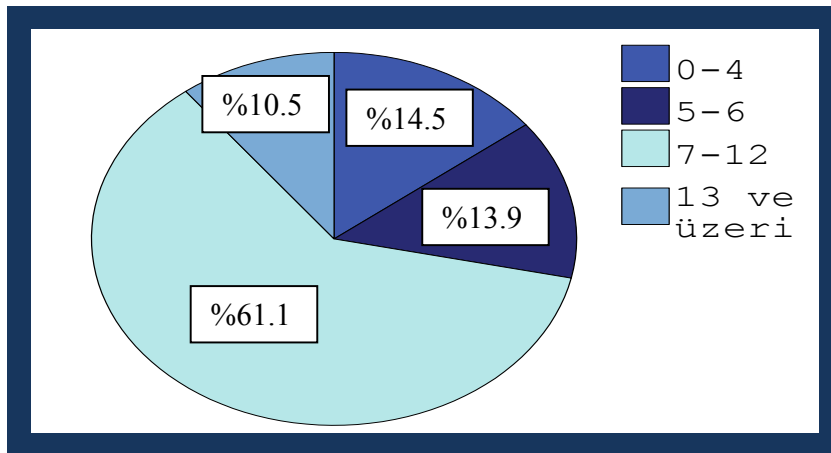
Örneklemini oluşturan çocuk ve ergenlerin yaşlarına göre dağılımları Şekil 3'te verilmektedir. Çocuk ve ergenlerin %60.5'i 4-12 yaş, %27.4'ü 13-15 yaş, %12.2'si 16-18 yaş grubundandır.

Şekil 3
Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı

Örneklemini oluşturan çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma yaşlarına göre dağılımları Şekil 4'te verilmektedir. Çocuk ve ergenlerin %61.1'i 7-12 yaş, %14.5'i 0-4 yaş, %13.9'u 5-6 yaş ve %10.5'i 13 ve üzeri yaş aralığında korunma altına alınmıştır.

Şekil 4
Örneklemin Koruma Altına Alınma Yaşına Göre Dağılımı

3.3 Uygulamanın Yapıldığı Şubeler Ve Kuruluşlar

Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde İzmir İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlı aşağıda ismi geçen merkez ve kuruluşlar belirlenmiş ve uygulama gerçekleştirilmiştir:

1. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (31 Çocuk Evi)
2. Şehit Asteğmen Âdem Dertsiz Çocuk Yuvası
3. Karşıyaka Çocuk Yuvası
4. Buca Kız Yetiştirme Yurdu

3.4 Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada verileri toplamak amacıyla çocukların bazı sosyodemografik özelliklerini ortaya koymak üzere ilgili alanyazın incelenerek araştırmacılar tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” (Küçükkaragöz; Uslu; 2011), “4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği” ve “6-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği” (Achenbach ve Edelbrock, 1983) olmak üzere üç temel veri toplama aracı kullanılmıştır.

3.4.1 4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Checklist For Ages 4-18-CBCL/4-18):

Farklı yaş gruplarındaki çocuk ve gençler için geliştirilen ve 50 ülkede standardizasyon ve adaptasyon çalışması yapılmış olan bu ölçek 4-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin yeterlik alanları ve sorun davranışlarını anne-babalardan ya da çocuğa bakım veren diğer bireylerden elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmek amacıyla Achenbach ve Edelbrock (1983) tarafından geliştirilmiştir (Erol ve Şimşek, 1999: 375; Erol ve Şimşek, 2010:2). Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa ve Asya

ülkelerinde pek çok epidemiyolojik araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bu ölçeğin ülkemizde de güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapılmıştır (Erol, Arslan ve Akçakın,1995; Akt: Erol ve şimşek, 1999: 375).

Ölçek 20 yeterlik ve 118 problem maddesinden oluşmaktadır. Yeterlik ile ilgili maddeler "Çocuğunuzun yapmaktan en çok hoşlandığı sporları sıralayınız" gibi, çocuk ve gencin ilgilendiği ve aktif olarak katıldığı spor ve spor dışı etkinlikleri, ev ya da ev dışında yaptığı işleri kapsar. Derecelendirme katılımın miktarı ve niteliğine göre yapılır. Ayrıca herhangi bir spor ya da sosyal kuruluş, klüp ya da gruba üyeliği, arkadaş, kardeş, anne baba ilişkileri, kendi başına oyun oynama ya da iş yapma gibi sosyal alanlardaki işlevleri belirler. Okuldaki başarı durumunu, sorunlarını ve okul etkinliklerine katılımın niteliğini ve niceliğini de yansıtır. Etkinlik, Sosyallik ve Okul alt ölçeklerinin toplamından Toplam Yeterlik puanı elde edilir. Ölçekte Yeterlik ile ilgili maddelerin yanı sıra açık uçlu bazı sorular ve ifadeler de yer almaktadır. Bunlar çocuk ve gencin herhangi bir hastalığı, fiziksel ya da zihinsel özrüünün olup olmadığı, çocuğun anne babayı en çok kaygılandıran özellikleri ile çocuğun en beğenilen özelliklerine ilişkin bilgilerdir. Bu maddeler profilde puanlanmamaktadır (Erol ve şimşek, 1999: 376).

Ölçeğin 2. bölümünde ise, çocuk ve gençlerde görülen davranış ve duygusal sorunları tanımlayan 118 maddeye yer verilmiştir. Örneğin "Hep dikkat çekmek ister" gibi. Sorun davranışlar son 6 ayda görölme sıklık derecesine göre 0, 1 ve 2 olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten "İçe Yönelim" ve "Dışa Yönelim" gibi, iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İçe Yönelim grubunu "Sosyal İçe Dönüklük, Somatik Yakınmalar, Anksiyete/Depresyon", Dışa Yönelim grubunu ise "Suça Yönelik Davranışlar ve Saldırgan Davranışlar" alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca her iki gruba da girmeyen "Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları" da ölçekte yer almaktadır. Bu alt testlerin toplamından "Toplam Problem" puanı elde edilmektedir. Her iki bölümden ve her bir alt testten elde edilen puanlar kız ve erkekler için ayrı olarak hazırlanmış profil kağıtlarına yaş dilimleri dikkate alınarak işaretlenir ve o çocuğa özgü bir profil oluşturulur. Ölçek

çocuk ve gençlerin sosyal yeterlik alanlarını ve sorun davranışlarını birlikte ele alıp değerlendirebilmektedir (Achenbach 1991; Akt: Erol ve Şimşek, 1999: 376).

CBCL/4-18, çocuğun problem davranış ve yeterliliklerinin aile ya da çocuğu tanıyan bir yakını tarafında değerlendirildiği bir ölçektir; tanı koyucu bir özelliğe sahip değildir. Davranışların standart biçimde tanımlanmasını sağlamaktadır. Ölçek bir tedaviden sonra çocuğun davranışlarındaki değişimi ölçmek için de kullanılabilir. Genellikle ölçek 15-20 dakikada tamamlanmaktadır. Sorun davranışlardan oluşan 2. Bölümde 8 maddenin üstünde boş bırakılan formlar değerlendirilmeye alınmamaktadır. Maddeler oldukça açık ve anlaşılır olmakla birlikte, testi alanın ilkokulu bitirmiş olması tercih edilmektedir. Eğitim düzeyi düşük olan anne baba ya da yakınlar ise form bir görüşmeci tarafından uygulanabilmektedir. Test doldurulduktan sonra veriler mevcut bilgisayar programına puanlanarak girilmektedir. Ölçekte ortalamanın bir standart sapma üstü sınır, 1.5 standart sapma üstü klinik düzey olarak kabul edilmiştir (Savi, 2008: 76). Sorun Davranışlar için T değeri ≥ 67 klinik sınır olarak kabul edilmektedir (Sabuncuoğlu, Çelikaslan ve Berkem, 2003). CBCL/4-18'in geçerliği ampirik olarak saptanmıştır (Savi, 2008: 76).

Ölçeğin, objektif puanlama olanağı sağlaması, verilerin kolaylıkla toplanabilmesi, karşılaştırılabilmesi, tekrarlanabilir olması ve sadece sorunlara değil çocuk ve gencin güçlü yanlarına, yeteneklerine ve yeterlik alanlarına da yönelmesi nedeniyle, ölçek yaygın olarak kültürler arası karşılaştırmalarda ve araştırmalarda kullanılmaktadır (Neşe ve Erol, 1999: 376).

CBCL/ 4-18'in 1981 formu ülkemizde Türkçe'ye ilk kez Melda Akçakın ve Işık Savaşır tarafından 1983 yılında çevrilmiş, güvenilirlik çalışması yapılmış ve 6-11 yaşında toplam 80 çocuğa uygulanmıştır (Akçakın 1983, Akçakın 1985; Akt: Neşe ve Erol, 1999: 376). Çalışmada farklı yaş grupları ve cinsiyet değişkenlerine göre normlar toplanmadığı için ölçek daha sonraları ülkemizde yaygın olarak kullanılmamıştır. CBCL'nin 1991 formu, Türkçeye Neşe Erol ve Cengiz Kılıç tarafından çevrilmiş ve

ülkemizdeki 1983 çeviri formuyla sürekliliğini sağlayabilmek amacıyla çeviriler karşılaştırılmış, farklılık ve benzerlikler gözden geçirilmiştir. Daha sonra ölçek bir Türk dilbilimci tarafından incelenmiş ve Türkçe ifadelerde bazı düzeltmeler yapılmıştır. Ölçek bu şekliyle başka bir psikolog ve psikiyatr tarafından tekrar İngilizceye çevrilerek karşılaştırma yapılmıştır. Daha sonra ölçek, eğitim düzeyi düşük olan 10 anneye uygulanarak alanda uygulama yapılmıştır. Bunlara ek olarak iki dilde tekrarlar tekniği kullanılmış ve ölçek İngilizce ve Türkçeyi iyi bilen 24 anneye bir hafta ara ile bir kez Türkçe bir kez İngilizce olarak iki kez uygulanmış ve korelasyonlar Toplam Yeterlikte .89, Toplam Problemde .93 bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe test-tekrar test güvenilirliği, 50 anneye bir hafta ara ile 2 kez uygulanarak hesaplanmış ve korelasyonlar Toplam Yeterlikte .78, Toplam Problemde ise .84 olarak saptanmış ve korelasyonların yüksek olduğu belirlenmiştir (Erol, Arslan ve Akçakın, 1995; Akt: Neşe ve Erol, 1999: 377). Ölçeğin iç tutarlılığı, bu çalışmanın örneklemini oluşturan 4488 çocuk ve gencin puanları üzerinden Cronbach alpha katsayısı ile hesaplanmış ve katsayılar; İç Yönelimde .82, Dışa Yönelimde .81 ve Toplam Problemde .88 olarak bulunmuştur. Toplam Yeterlikte ise, katsayı .70 olarak saptanmıştır. Ölçeğin yerleşim yeri tipine göre Toplam Problem Katsayıları ise; il merkezinde .85, ilçede .86 ve köyde .84 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin iç tutarlılığının test tekrar test korelasyonundaki gibi yüksek olduğunu ve ele alınan cinsiyet ve yaş grupları ile il, ilçe ve köylerde güvenilir olarak kullanıldığını göstermektedir (Neşe ve Erol, 1999: 377). (EK-1).

3.4.2 6-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Checklist For Ages 6-18-CBCL/6-18):

21.yüzyıl baskısı olarak bilinen 6-18 Yaş Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL/6-18), 1991 formu 4-18 Yaş Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL/6-18)'nin gözden geçirilmiş halidir. Yeni baskıda 4-5 yaşlar değerlendirme dışı bırakılmış ve nadiren işaretlenen altı madde klinik ve normal çocukları ayırt etmemesi nedeniyle değiştirilmiştir (Erol ve Şimşek, 2011: 2).

Sekiz alt ölçeğe giren tüm maddeler için faktör yük değerleri yeniden hesaplanmış ve her bir maddenin faktör yük değerinin .39 ile .85 arasında anlamlı olduğu görülmüştür (Erol ve Şimşek, 2011: 101). Doğrulayıcı faktör analizi kullanılarak yapılan geçerlik çalışmasında, maddelerin %99'unun ölçülmesi amaçlanan belirtileri anlamlı ($p < .01$), pozitif ve tatmin edici düzeyde ölçtüğünü göstermiştir (Erol ve Şimşek, 2000, Dümenci ve diğer., 2004; Akt: Erol ve Şimşek, 2010: 101). (EK-2).

3.4.3 Çalışma Kapsamında Yapılan Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Araştırmada kullanılan “6-18 Yaş Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği”nin korunmaya muhtaç çocukların değerlendirilmesinde -ulaşılabilir veriler üzerinden- en son 2008 yılında kullanılmış olması ve araştırmanın 4 ve 5 yaş grubunun da kapsıyor olması nedeniyle ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, araştırma kapsamında ulaşılan örneklem grubu ile yeniden yapılmıştır; ancak İzmir ilinde ulaşılabilir örneklem grubunun kısıtlı olması nedeniyle ayrı bir örneklem grubu alınamamış; ölçeğin geçerlilik ve güvenirliliği uygulama sonrasında değerlendirilmiştir.

3.4.3.1. Yapı Geçerliliği

Faktör analizi, değişkenlerin faktörle nasıl ilişkili olduğunu keşfetmek ya da değişkenlerin bir yapı(faktör) altında olup olmadığını doğrulamak amacıyla kullanılır. Araştırmanın temel amacı keşfetmek ise açımlayıcı faktör analizi; doğrulamak ise doğrulayıcı faktör analizi kullanılmalıdır (Schumacker ve Lomax, 1996; Akt: Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010:282). Mevcut araştırmada ise amaç, geçerlilik ve güvenirlik çalışması yapılmış olan söz konusu ölçeğin araştırmanın örneklem grubu üzerindeki geçerliliğini doğrulamaktır. Yapılan analiz sadece alt ölçekleri kapsamakla birlikte öncelikle açımlayıcı ardından doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

Açımlayıcı Faktör Analizi

Verilerin faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett's küresellik (sphericity) testi ile incelenebilir. KMO katsayısı, veri matrisinin faktör analizi için uygun olup olmadığı, veri yapısının faktör çıkarma için uygunluğu hakkında bilgi verir. Faktörleştirilebilirlik için KMO'nun .60'dan yüksek çıkması beklenir. Barlett's testi, değişkenler arasında ilişki olup olmadığını kısmi korelasyonlar temelinde inceler. Hesaplanan ki-kare istatistiğinin anlamlı çıkması, veri matrisinin uygun olduğunun göstergesidir. Test sonucunun anlamlı çıkması puanların normalliğinin de bir kanıtı olarak görülebilir (Büyüköztürk, 2010: 126). Yapılan analiz sonucunda ise KMO katsayısı .882 ve Barlett's testi sonucunda hesaplanan ki-kare istatistiği anlamlı olarak bulunmuştur (EK-6).

“Communalities” ve “Total Variance Explained” tabloları incelendiğinde (EK-6), analize alınan 8 alt ölçeğin öz değeri 1'den büyük olan tek bir faktör altında toplandığı görülmektedir. Bu tek faktörün ölçeğe ilişkin açıkladığı varyans %61.309'dur. Alt ölçeklerle ilgili tanımlanan tek faktörün ortak varyanslarının (communalities) 0.836 ile 0.318 arasında değiştiği gözlenmektedir. Bu durum ölçeğin genel bir faktöre sahip olduğunun bir kanıtıdır.

Yapılan analiz sonucunda alt ölçeklerin tek bir faktör altında çıkması ve ölçeğin orijinal halinde alt ölçeklerinin beş farklı faktöre ayrılmış olması nedeniyle faktör sayısı beş olarak seçilip analiz tekrarlanmıştır. Ayrıca Varimax döndürme yöntemi kullanılmıştır. Varimax yönteminde basit yapıya ve anlamlı faktörlere ulaşmada faktör yükleri matrisinin sütunlarına öncelik verilir. Varimax yönteminde daha az değişkenle faktör varyanslarının maximum olması sağlanacak şekilde döndürme yapılır (Tavşancıl, 2006; Akt: Çağıl Karabuğa, 2011).

“Communalities” ve “Total Variance Explained” tabloları incelendiğinde (EK-7) analize alınan 8 alt ölçeğin öz değeri 4.905-.912-.697-.565-.336 olan beş faktör altında

toplandığı görülmektedir; ancak öz değer katsayısının, hem faktörlerce açıklanan varyansı hesaplamada hem de önemli faktör sayısına karar vermede dikkate alınan (Büyüköztürk, 2010:125) bir sayı olması nedeniyle çıkan sonucun anlamlı olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte alt ölçeklerin faktörlere dağılımına baktığımızda beklenen sonuca ulaşılmadığı görülmüştür.

Doğrulayıcı Faktör Analizi

6-18 Yaş Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği'nden elde edilen verilere doğrulayıcı faktör analizi uygulanarak sekiz alt ölçeğe ait modelin uyum iyiliği indekslerinin çoğu açısından doğrulandığı bulunmuştur. Yapılan analiz sonucunda genel olarak t değerlerinin $p < .01$ düzeyinde anlamlı olduğu, anksiyete/depresyon ve kurallara karşı gelme alt ölçekleri için ise t değerinin hesaplanmadığı görülmüştür. Alt ölçeklerin hata varyansları incelendiğinde hata varyanslarının düşük olduğu bulunmuştur. Beklenen kovaryans matrisi ile gözlenen kovaryans matrisi arasındaki fark (χ^2 değeri) $p < .01$ düzeyinde anlamlıdır. Yapılan analiz sonucunda p değerinin anlamlı olmaması arzu edilen bir durum olmakla birlikte, pek çok doğrulayıcı faktör analizinde örneklemin büyük olması nedeniyle p değerinin anlamlı normal kabul edilmekte ve iki matris arasındaki uyuma ilişkin alternatif uyum indekslerinin de değerlendirilmesinde yarar görülmektedir (Çokluk ve diğer., 2010:307). Uyum indeksi (χ^2/sd) 3.51 olarak (< 5) bulunmuştur ve orta düzey uyuma karşılık gelmektedir. RMSEA=0.092'dir ve ($< .10$) zayıf uyuma işaret ettiği söylenebilir. Uyum indekslerinin incelenmesine devam edildiğinde GFI'nin 0.94 (iyi uyum) ve AGFI'nin 0.89 (zayıf uyum) olduğu görülmektedir. Standardize edilmiş RMR 0.035 (mükemmel uyum) olarak bulunmuştur. Son olarak NNFI ve CFI uyum indeksleri incelendiğinde NNFI'nin 0.98 ve CFI'nin 0.98 olarak mükemmel uyuma sahip oldukları görülmüştür (EK-8).

Faktörler Arası Korelasyon Değerleri

Alt ölçekler arasındaki korelasyon değerleri .292 ile .839 arasında değişiklik göstermektedir. Uygun bir ölçme modelinde faktör korelasyonlarının 0,85'den küçük olması beklenmektedir (Çepni, 2010). (EK-9)

3.4.3.2. İç Tutarlık

6-18 Yaş Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği'nin maddelerinin ve alt ölçeklerinin iç tutarlık katsayısını sınamak amacıyla Cronbach alfa güvenirlik katsayıları hesaplanmış ve Cronbach alfa güvenirlik katsayısının ölçek maddeleri için .96 ve alt ölçekler için .84 olduğu bulunmuştur. (EK-10). Psikolojik test için hesaplanan güvenirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenirliği için genel olarak yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2010:171).

Bütün bunlara ek olarak 6-18 Yaş Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği'nin kapsam geçerliliği ile ilgili olarak üç öğretim üyesinden olumlu görüş alınmıştır. Ayrıca söz konusu ölçeğin ülkemizde ve yurt dışında korunmaya muhtaç çocuklar ve toplum örneklemleri üzerinde sıklıkla kullanılması nedeniyle de araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılmasının uygun olduğu düşünülmüştür. Bu konuda yapılan araştırmalardaki mevcut görüşlerden örnek vermek gerekirse, Hukkanen ve diğer., (1999: 269-274) benzer olarak korunma ve bakım altında bulunan çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmada veri toplama aracı olarak kullandıkları "Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL)" için aşağıdakileri belirtmişlerdir:

"Yatılı bakım alanında araştırma yapmak, her ülkede çocuk bakım kurumlarının farklı kalitede ve çocuk refah sistemlerinin farklı yapıda olması, ayrıca çapraz bilgi veren ve standart araştırma araçlarının az olması nedeniyle problemlidir. Yatılı bakımdaki çocukların duygusal sağlıkları üzerine yapılmış geçmiş birçok araştırmada psikopatoloji için standartlaştırılmış araçlar ya da başka bir kriter kullanılmamıştır. Birkaç standartlaştırılmış araç yatılı bakımdan faydalanan çocuklar için saptanan kriterlere sahiptir. CBCL orijinal olarak ebeveynler tarafından tamamlanacak şekilde tasarlanmıştır. Çalışmanın sonuçları

yorumlanırken, bunu dikkate almak gerekir. Bununla birlikte, burada çocuk evi sorumluları ebeveyn sorumluluğunu üstlenen kişiler anlamındalar. Araçlar, örneğin tek başına CBCL, duygusal ve davranışsal bozuklukların tam bir kapsamlı değerlendirilmesini sağlamıyor; ancak CBCL bakım altındaki çocukların zorluklarını görüntüleyen standartlaştırılmış bir araç ve kurum bakımındaki çocukların hayatlarındaki risk ve koruyucu faktörleri saptamak için bir arka plan sağlıyor.”

3.4.4 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada, çocuk yuvasında, yetiştirme yurdunda ve çocuk evinde korunma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu korunmaya muhtaç çocukların bazı sosyodemografik özelliklerine göre davranış ve duygusal sorunları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kişisel Bilgi Formu, çocukların demografik ve psikososyal niteliklerini ortaya koymak üzere ilgili literatür incelenerek araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup, çocuklara ve ailelerine ait çocuğun yaşı, korunma altına alınma nedeni, aile yapısı gibi demografik özellikleri ortaya koymaya yönelik toplam 14 sorudan oluşmaktadır. (EK-3).

3.5 Veri Toplama Süreci

Çalışma, Mayıs 2010 ve Eylül 2011 tarihleri arasında tamamlanabilmiştir. Araştırma için gerekli izinler alındıktan sonra psikososyal servis elemanı (sosyal hizmet uzmanı ve psikolog) ile görüşme yapılarak bilgi alınmış ve Kişisel Bilgi Formu doldurulmuştur. “4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği” ve “6-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği” ise psikososyal servis elemanlarının aracılığıyla koruma ve bakım altındaki çocuk ve ergenlere bakım veren bakıcı anne ya da grup sorumlusuna ulaştırılarak cevaplanması sağlanmıştır. Ölçek ve formların üzerine çocukların gizliliğin korunması amacıyla isimleri yazılmamış ve numaralandırılmıştır. Yapılan tüm uygulamalar sonucunda veriler analiz edilmek üzere bir araya getirilmiştir.

Koruma ve bakım altında bulunan çocukların mahremiyetinin korunması ve kurumun işleyişinin aksamaması adına araştırma izni oldukça kısıtlı verilmiştir. Bu nedenle çocuklara bakım veren personel hakkında çocuğu ne kadar süredir tanıdığı, cinsiyeti, eğitim durumu, hangi vardiyada görev yaptığı gibi bilgilere ulaşılammış ve bununla ilgili olarak bir sınırlılık getirilememiştir. Ayrıca psikososyal servis elemanlarının zamanlarının kısıtlı olması ve çocukların korunma altına alınma sürecinde genellikle değerlendirilmede ikinci planda olması nedeniyle ebeveyn çalışma durumu, eğitim düzeyi gibi verilere araştırma kapsamında çoğunlukla ulaşılammıştır.

3.6 Verilerin İşlenmesi ve Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler “SPSS 15.0” ve “Lisrel 8.80” istatistik programı ile analiz edilmiştir. Kişisel Bilgi Formundan elde edilen verilere ilişkin betimsel istatistiklere (frekans ve yüzdelik dağılımlarına) yer verilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine göre ilgili ölçekten elde edilen toplam puan ve alt ölçek puanlarına ilişkin karşılaştırmalar ile ilgili çözümler için öncelikle normal dağılım gösterip göstermediğini değerlendirmek amacıyla “Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov Testi” ve homojen olup olmadığını anlamak amacıyla “Levene Homojenlik Testi” kullanılmıştır. Sonuç olarak, uygulama sonucu elde edilen veri gruplarının tamamının normal dağılım göstermediği ve sadece bazı veri gruplarının homojenlik özelliği taşıdığı bulunmuştur (EK-4 ve EK-5). Parametrik testlerin kullanılması için örneklem grubunun homojen ve normal dağılım göstermesi gerektiğinden (Eymen, 2007: 87-91) araştırma verileri çözümlenirken parametrik olmayan Mann Whitney U ve Kruskal Wallis Test teknikleri kullanılmıştır ve aynı nedenden ötürü regresyon analizi yapılamamıştır. Bunlara ek olarak, bazı sosyodemografik özellikler ile hizmet modeli arasında bir ilişki olup olmadığı da değerlendirilmiştir. Bu analiz için Pearson Ki-Kare ve Phi ve Cramer’s V test teknikleri kullanılmıştır.

Ki-Kare Bağımsızlık Testi; çapraz tablo biçiminde verilen iki değişkenin alt kategorileri arasında bağımlılık, birlikte değişim olup olmadığını ortaya koymak için uygulanan bir analiz yöntemidir. Ki-kare dağılımı, genellikle iki bağımsız niteliksel kriteri test etmek için kullanılır. Sıfır hipotezi (H_0), iki kriterin bağımsız olduğunu; araştırma hipotezi (H_A) ise, iki kriterin arasında ilişki olduğunu ifade eder (Güngör ve Bulut, 2008: 84). Tablo tipine ve tablo gözelerindeki frekansların beklenen değerlerinin büyüklükleri göz önüne alınarak farklı biçimlerde uygulanır ve farklı isimlerle anılır. 2*2 tablolarında; Pearson Ki-Kare, Yates Ki-Kare, (Continuity Correction Chi Square Test), Fisher Ki-Kare testleri ile ve r*c tablolarında ise Pearson Ki-Kare testi ile yapılır. 2*2 çapraz tablosunda; eğer gözlerdeki teorik değerlerin tümü 25'den büyük ise ($T_{ij} \geq 25$) Pearson Ki-Kare yöntemi, eğer gözlerdeki teorik değerlerin herhangi biri 5 ile 25 arasında ise ($5 \leq T_{ij} < 25$) Yates Ki-Kare yöntemi, eğer gözlerdeki teorik değerlerin herhangi biri 5'den küçük ise ($T_{ij} < 5$) Fisher Ki-Kare yöntemi kullanılarak bağımsızlık analizi yapılır. r*c biçiminde çapraz tablo biçiminde ise X ve Y alt sınıflarının birbirlerine bağımlılığını test etmek için Pearson Ki-Kare testinden yararlanılır; ancak eğer 5'ten küçük teorik değer içeren göz sayısı toplam göz sayısının %20'sinden daha fazla ise Monte Carlo örnekleme ile Exact Pearson Ki-Kare analizi kullanılır (Mutlu, 2010).

Ki-Kare, örneklem büyüklüğü, değişkenler arasındaki bağımsızlık yapısının miktarı ve serbestlik derecesinin bir fonksiyonu olduğu için yorumlanması zordur. Yorum zorluğunun üstesinden gelmek için, isimsel iki değişken arasındaki ilişkinin derecesini ölçen çeşitli istatistikler geliştirilmiştir. Bunlardan ikisi Phi katsayısı ve Cramer's V katsayısıdır. Bu katsayılar ki-kare değerine bağlı oldukları için, önemlilik düzeyleri de ki-kare değerinin istatistiksel olarak önemli olup olmamasına bağlıdır (Bölükbaşı ve Çakmur Yıldız, 2009: 359).

Phi katsayısı; iki sonuçlu isimsel değişken arasındaki ilişkinin büyüklüğünü ölçen bir ilişki katsayısı olup, 2*2 boyutundaki tablolar için hesaplanır. Verilerin çoğunluğu köşegen hücrelerinde yer alıyorsa değişkenler arasında aynı yönlü, köşegen dışı

hücrelerde yer alıyorsa ters yönlü ilişki bulunmaktadır. Phi katsayısının değeri (-1) ve (1) arasında değişir. Değişkenler birbirinden tamamen bağımsız olduklarında, diğer bir deyişle aralarında ilişki olmadığında ilişki katsayısı 0'a eşit olur. Değişkenler tam bir ilişki içindeyse ilişki katsayısı 1'e (ya da -1) eşit olur (Bölükbaşı ve Çakmur Yıldıztan, 2009: 359).

Cramer's V katsayısı ise, bütün çapraz tablolara uygulanabilir. Cramer's V katsayısı, 0 ile 1 arasında değerler üretir: Değişkenler arasındaki ilişki güçlendikçe 1'e, zayıfladıkça 0'a yakın değerlere ulaşılır. Cramer's V, değişkenler arasında ilişkinin gücünü göstermekle beraber simetrik bir ölçüdür ve etkinin yönüne ilişkin bilgi sunmaz (Savaşan ve Çoban, 2007: 148-164). Bu ilişki katsayısının anlamlılığı P-value değeri ile güvenilirlik değerinin karşılaştırılması ile anlaşılır (Şahin, 2006: 11).

Mevcut araştırmada, 2*2 tablolarda beklenen (teorik) değerin $T_{ij} \geq 25$; r*c tablolarda ise beklenen (teorik) değerin $T_{ij} < 5$ olması nedeniyle Pearson Ki-Kare analiz yöntemi ve 2*2 tablolarda Phi katsayısı, r*c tablolarda Cramer's V katsayısı uygulanmıştır.

Araştırmada kullanılan "Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği" 1991 formu 4-18 yaşlar arası; 21.yüzyıl baskısı olarak bilinen 2001 yılı baskısı ise 6-18 yaş aralığını kapsamaktadır. İki form arasında toplam 118 maddeden sadece altı maddenin farklı olması nedeniyle söz konusu olan maddeler 4-5 yaş grubu çocuklar için ayrı olarak değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, incelenen değişkenler, alt problemler ve araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerde bulunan altı farklı madde ile ilgili verilerin istatistiksel analizlerinden elde edilen bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Örneklemi Tanıtıcı Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan 296 korunma altındaki çocuk ve ergen ile anne ve babalarının sosyodemografik özelliklerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

4.1.1. Çocuk ve Ergenleri Tanıtıcı Bulgular

Çocuk ve ergenlerin cinsiyet ve yaş durumlarına göre dağılımları Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1
Çocuk ve Ergenlerin Cinsiyet ve Yaş Durumlarına Göre Dağılımları

Özellikler		n	%	
Cinsiyet	Kız	149	50.3	
	Erkek	147	49.7	
Yaş	4-12	179	60.5	
	13-15	81	27.4	
	16-18	36	12.2	
Çapraz Dağılım	4-12	13-15	16-18	
	Kız	68	51	30
	%	45.6	34.2	20.1
	Erkek	111	30	6
	%	75.5	20.4	4.1

N=296

Tablo 1’de görüldüğü gibi, örneklem grubunun cinsiyet ve yaş durumları incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %50.3’ünün (n=149) kız, %49.7’sinin (n=147) erkek olduğu; %60.5’inin (n=179) 4-12 yaş, %27.4’ünün (n=81) 13-15 yaş, %12.2’sinin (n=36) 16-18 yaş grubunda yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca çocukların yaş ortalaması 11.52 olarak bulunmuştur.

Örneklem grubunun cinsiyetlerinin yaşlara göre dağılımı incelendiğinde, kızların %45.6’sının (n=68) 4-12 yaş, %34.2’sinin (n=51) 13-15 yaş ve %20.1’nin (n=30) 16-18 yaş grubunda; erkeklerin ise %75.5’inin (n=111) 4-12 yaş, %20.4’ünün (n=30) 13-15 yaş ve %4.1’inin (n=6) 16-18 yaş grubunda yer aldığı saptanmıştır.

4.1.2. Çocuk ve Ergenlerin Aile Yapısını ve Ebeveynlerini Tanıtıcı Bulgular

Çocuk ve ergenlerin aile yapısı ve ailedeki çocuk sayısına göre dağılımları Tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2**Çocuk ve Ergenlerin Aile Yapısı ve Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Dağılımları**

Özellikler		n	%
Aile Yapısı	Çekirdek	42	14.2
	Parçalanmış	151	51.0
	Tek ebeveynli ya da Tek Ebeveyn+Üvey Ebeveyn	97	32.8
	Bilinmiyor	6	2.0
Ailedeki Çocuk Sayısı	1	21	7.1
	2	33	11.1
	3	40	13.5
	4	31	10.5
	5 ve fazlası	32	10.8
	Bilinmiyor	139	47.0

N=296

Tablo 2’de verilen çocuk ve ergenlerin aile yapıları incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %51.0’inin (n=151) parçalanmış, %32.8’inin (n=97) tek ebeveynli ya da tek ebeveyn+üvey ebeveyn, %14.2’sinin (n=42) çekirdek aile yapısında geldiği ve %2.0’sinin (n=6) ise aile yapısının bilinmediği görülmektedir.

Ailedeki çocuk sayısına ilişkin dağılım incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %47.0’sinin (n=139) ailesindeki çocuk sayısının bilinmediği, %13.5’inin (n=40) 3, %11.1’inin (n=33) 2, %10.8’inin (n=32) 5 ve fazlası, %10.5’inin (n=31) 4, %7.1’inin (n=21) ise 1 çocuk sahibi aileden geldiği görülmektedir. Ayrıca ailelerin sahip olduğu ortalama çocuk sayısı bütün örnekleme ait veri toplanamadığı için hesaplanmamıştır.

Çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin yaşam ve birliktelik durumlarına göre dağılımları Tablo 3’te verilmektedir.

Tablo 3
Çocuk ve Ergenlerin Ebeveynlerinin Yaşam ve Birliktelik Durumlarına Göre Dağılımları

Özellikler		n	%
Yaşam	Her ikisi de yaşıyor	245	82.8
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi de vefat etmiş	38	12.8
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	4.4
Birliktelik	Birlikte	44	14.9
	Boşanma/Ayrılık/Terk Sonucu Ayrı	202	68.2
	Vefat Sonucu Ayrı	38	13.2
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	3.7

N=296

Tablo 3'te verilen ebeveynlerin yaşam durumu incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %82.8'inin (n=245) ebeveynlerinin her ikisinin yaşadığı, %12.8'inin (n=38) ebeveynlerinden birinin ya da her ikisinin de vefat ettiği ve % 4.4'ünün annesi ve/veya babası hakkında kurum tarafından yakın zamanda bilgi alınmadığı görülmektedir.

Ebeveynlerin birliktelik durumları incelendiğinde ise, çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin %68.2'sinin (n=202) boşanma, ayrılık ya da terk sonucunda ayrı olduğu, %14.9'unun (n=44) birlikte olduğu, %13.2'sinin (n=38) eşlerden birinin vefat etmesi nedeniyle ayrı olduğu ve %3.7'sinin (n=12) birliktelik durumu hakkında bilgi alınmadığı görülmektedir.

Çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin anne ve baba eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4**Çocuk ve Ergenlerin Ebeveynlerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları**

Özellikler		n	%
Anne Eğitim Düzeyi	Hiç okula gitmemiş ya da ilkokuldan mezun olamamış	42	14.2
	İlköğretim ya da lise mezunu	33	11.1
	Bilinmiyor	221	74.7
Baba Eğitim Düzeyi	Hiç okula gitmemiş ya da ilkokuldan mezun olamamış	14	4.7
	İlköğretim ya da lise mezunu	51	17.2
	Bilinmiyor	231	78.0

N=296

Tablo 4'te verilen anne ve babaların eğitim düzeyleri incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin annesinin %74.7'sinin (n=221) eğitim düzeyinin bilinmediği, %14.2'sinin (n=42) hiç okula gitmediği ya da ilkokuldan mezun olamadığı, %11.1'inin ilköğretim ya da lise mezunu olduğu; babasının ise %78.0'inin (n=231) eğitim düzeyinin bilinmediği, %17.2'sinin ilköğretim ya da lise mezunu olduğu ve %4.7'sinin (n=14) hiç okula gitmediği ya da ilkokuldan mezun olamadığı görülmektedir.

Çocuk ve ergenlerin annelerinin çalışma durumu, mesleği ve çalışmama nedenlerine göre dağılımları Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5
Çocuk ve Ergenlerin Annelerinin Çalışma Durumu, Mesleği ve Çalışmama Nedenlerine Göre Dağılımları

Özellikler		n	%
Çalışma Durumu	Çalışıyor	45	15.2
	Çalışmıyor	84	28.4
	Bilinmiyor	153	51.7
	Vefat Etmiş	14	4.7
Mesleği ve Çalışmama Nedenleri	İşçi	23	7.8
	Memur	1	0.3
	Esnaf	3	1.0
	Geçici İşçi	18	6.1
	Ev Hanımı	58	19.6
	İşsiz	11	3.7
	Cezaevinde olması nedeniyle çalışmama	8	2.7
	Zihinsel-ortopedik engelli/psikiyatrik hasta olması nedeniyle çalışmama	7	2.4
	Bilinmiyor	153	51.7
	Vefat Etmiş	14	4.7

N=296

Tablo'5'te verilen annelerin çalışma durumu incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin annelerinin %51.7'sinin (n=153) çalışma durumu hakkında bilgi alınamadığı, %28.4'ünün (n=84) çalışmadığı, %15.2'sinin (n=45) çalıştığı, %4.7'sinin (n=14) ise vefat etmiş olduğu; meslekleri ve çalışmama nedenleri incelendiğinde ise %19.6'sının (n=58) ev hanımı, %7.8'inin (n=23) işçi, %6.1'inin (n=18) geçici işçi, %1.0'inin (n=3) esnaf, %0.3'ünün (n=1) memur olarak çalıştığı ve %3.7'sinin (n=11) işsiz olması, %2.7'sinin (n=8) cezaevinde olması ve %2.4'ünün (n=7) zihinsel, ortopedik ya da psikiyatrik hasta olması nedeniyle çalışmadığı görülmektedir.

Çocuk ve ergenlerin babalarının çalışma durumu, mesleği ve çalışmama nedenlerine göre dağılımları Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6
Çocuk ve Ergenlerin Babalarının Çalışma Durumu, Mesleği ve Çalışmama Nedenlerine Göre Dağılımları

	Özellikler	n	%
Çalışma Durumu	Çalışıyor	74	25.0
	Çalışmıyor	46	15.5
	Bilinmiyor	149	50.3
	Vefat Etmiş	27	9.1
Mesleği ve Çalışmama Nedenleri	İşçi	39	13.2
	İşveren	2	0.7
	Memur	2	0.7
	Esnaf	14	4.7
	Geçici İşler	15	5.1
	Çiftçi	3	1.0
	İşsiz	19	6.4
	Emekli	3	1
	Cezaevinde olması nedeniyle çalışmama	16	5.4
	Zihinsel-ortopedik engelli/psikiyatrik hasta olması nedeniyle çalışmama	8	2.7
	Bilinmiyor	148	50.0
	Vefat Etmiş	27	9.1

N=296

Tablo 6'da verilen babaların çalışma durumu incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin babalarının %50.3'ünün (n=149) çalışma durumu hakkında bilgi alınamadığı, %25.0'inin (n=74) çalışmadığı, %15.5'inin (n=46) çalıştığı, %9.1'inin (n=27) ise vefat etmiş olduğu; meslekleri ve çalışmama nedenleri incelendiğinde ise %13.2'sinin (n=39) işçi, %5.1'inin (n=15) geçici işçi, %4.7'sinin (n=14) esnaf, %1.0'inin (n=3) çiftçi, %0.7'sinin (n=2) memur ve %0.7'sinin (n=2) işveren olarak çalıştığı ve %6.4'ünün (n=19) işsiz olması, %5.4'ünün (n=16) cezaevinde olması, %2.7'sinin (n=8) zihinsel,

ortopedik ya da psikiyatrik hasta olması ve %1.0'ünün (n=3) emekli olması nedeniyle çalışmadığı görülmektedir.

4.1.3. Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altında Bulunma Durumlarına İlişkin Tanıtıcı Bulgular

Çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma yaşı ve nedenine göre dağılımları Tablo 7'de verilmektedir.

Tablo 7
Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Yaşına ve Nedenine Göre Dağılımları

Özellikler		n	%
Korunma Altına Alınma Yaşı	0-4	43	14.5
	5-6	41	13.9
	7-12	181	61.1
	13 ve üzeri	31	10.5
Korunma Altına Alınma Nedeni	Terk/bulunma ya da yakınlarının talebi	31	10.5
	Çocuk bakımına yönelik bilgi sahibi olmama(ihmal) ya da duygusal ve/veya fiziksel istismar	56	18.9
	Aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest	27	9.1
	Ölüm/terk/ebeveynin cezaevinde olması/ayrılık/boşanma nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyal ve ekonomik yetersizlik	150	50.7
	Ebeveynin psikiyatrik hasta/bağımlı/mental retarde/ortopedik engelli olması	32	10.8

N=296

Tablo 7'de verilen korunma altına alınma yaşı incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %61.1'inin (n=181) 7-12 yaş, %14.5'inin (n=43) 0-4 yaş, %13.9'unun (n=41) 5-6 yaş ve

%10.5'inin (n=31) 13 ve üzeri yaş aralığında korunma altına alındığı görülmektedir. Ayrıca çocukların korunma altına alınma yaşı ortalaması 8.30 olarak bulunmuştur.

Korunma altına alınma nedeni incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %50.7'sinin (n=150) ölüm, terk, ebeveynin cezaevinde olması, ayrılık ya da boşanma nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyal ve ekonomik yetersizlik, %18.9'u (n=56) çocuk bakımına yönelik bilgi sahibi olmama (ihmal) ya da duygusal ve/veya fiziksel istismar, %10.8'i (n=32) ebeveynin psikiyatrik hasta, bağımlı, mental retarde ya da ortopedik engelli olması, %10.5'i (n=31) terk, buluntu ya da yakınlarının talebi ve %9.1'i (n=27) aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma altına alındığı görülmektedir.

Çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma süresi, mevcut hizmet modeli ve hizmet modelinden yararlanma süresine göre dağılımları Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 8

Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Süresi, Mevcut Hizmet Modeli, Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi ve Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresine Göre Dağılımları

Özellikler		n	%
Korunma Altına Alınma Süresi	6 aydan az	46	15.5
	6 ay-1 yıl	56	18.9
	1-3 yıl	65	22.0
	3-5 yıl	62	20.9
	5-7 yıl	35	11.8
	7 yıl ve üzeri	32	10.8
Hizmet Modeli	Çocuk Evi	174	58.8
	Çocuk Yuvası	83	28.0
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	13.2
Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi	6 aydan az	63	21.3
	6 ay-1 yıl	94	31.8
	1-3 yıl	127	42.9
	3 yıl ve fazlası	12	4.1
Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresi	Daha önce yararlanan hizmet modeli yok.	91	30.7
	6 aydan az	51	17.2
	6 ay-1 yıl	13	4.4
	1-3 yıl	61	20.6
	3 yıl ve daha fazla	80	27.0

N=296

Tablo 8’de verilen korunma altına alınma süresi incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %22.0’sinin (n=65) 1-3 yıl, %20.9’unun (n=62) 3-5 yıl, %18.9’unun (n=56) 6 ay-1 yıl, %15.5’inin (n=46) 6 aydan az, %11.8’inin (n=35) 5-7 yıl ve %10.8’inin (n=32) 7 yıl ve daha fazla zamandır koruma altında olduğu görülmektedir. Ayrıca koruma altına alınma süresinin ortalama 3.08 yıl olduğu bulunmuştur.

Yararlandıkları hizmet modeline ilişkin dağılımları incelendiğinde çocuk ve ergenlerin %58.8’inin (n=174) çocuk evi, %28.0’inin (n=83) çocuk yuvası ve %13.2’sinin (n=39) kız yetiştirme yurdu hizmet modellerinden faydalandıkları görülmektedir.

Mevcut hizmet modelinden yararlanma süresine ilişkin dağılım incelendiğinde ise, çocuk ve ergenlerin %42.9’u (n=127) 1-3 yıl, %31.8’i (n=94) 6 ay- 1 yıl, %21.3’ü (n=63) 6 aydan az, %4.1’i (N=12) 3 yıl ve daha fazla zamandır aynı hizmet modelinden faydalandığı görülmektedir. Ayrıca mevcut hizmet modelinden yararlanma süresi ortalaması 1.25 yıl olduğu bulunmuştur.

Önceki hizmet modelinden toplam yararlanma süresine ilişkin dağılım incelendiğinde ise, -mevcut hizmet modelinden daha önce- çocuk ve ergenlerin %30.7’sinin (n=91) daha önce başka bir hizmet modelinden faydalanmadığı, %27’sinin (n=80) 3 yıl ve daha fazla süre, %20.6’sının (n=61) 1-3 yıl arası, %17.2’si (n=51) 6 aydan az ve %4.4’ü (n=13) 6 ay-1 yıl arası bir süre başka bir hizmet modelinden faydalandığı görülmektedir.

4.2. Alt Problemlere İlişkin Bulgular

4.2.1. Araştırmanın birinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 9’da verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin davranış sorunlarının cinsiyet açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 9’da verilmektedir.

Tablo 9

Çocuk ve Ergenlerde Davranış Sorunları ile Cinsiyete İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Cinsiyet	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	Z	P																																																																																																																																
Anksiyete/Depresyon	Kız	149	150.06	22359.50	10718.500	-.319	.750																																																																																																																																
	Erkek	147	146.91	21596.50				Sosyal İçer Dönüklük/Depresyon	Kız	149	151.57	22584.00	10494.000	-.631	.528	Erkek	147	145.39	21372.00	Somatik Yakınmalar	Kız	149	159.04	23697.00	9381.000	-2.410	.016*	Erkek	147	137.82	20259.00	İçer Yönelim	Kız	149	152.59	22736.00	10342.000	-.830	.407	Erkek	147	144.35	21220.00	Sosyal Sorunlar	Kız	149	146.47	21823.50	10648.500	-.415	.678	Erkek	147	150.56	22132.50	Düşünce Sorunları	Kız	149	143.44	21372.50	10197.500	-1.167	.243	Erkek	147	153.63	22583.50	Dikkat Sorunları	Kız	149	153.11	22814.00	10264.000	-.939	.348	Erkek	147	143.82	21142.00	Kurallara Karşı Gelme	Kız	149	143.61	21398.00	10223.000	-1.003	.316	Erkek	147	153.46	22558.00	Saldırgan Davranışlar	Kız	149	141.79	21126.50	9951.500	-1.367	.172	Erkek	147	155.30	22829.50	Dışer Yönelim	Kız	149	142.24	21194.50	10019.500	-1.269	.204	Erkek	147	154.84	22761.50	Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217	Erkek	147	154.62	22729.00	Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676
Sosyal İçer Dönüklük/Depresyon	Kız	149	151.57	22584.00	10494.000	-.631	.528																																																																																																																																
	Erkek	147	145.39	21372.00				Somatik Yakınmalar	Kız	149	159.04	23697.00	9381.000	-2.410	.016*	Erkek	147	137.82	20259.00	İçer Yönelim	Kız	149	152.59	22736.00	10342.000	-.830	.407	Erkek	147	144.35	21220.00	Sosyal Sorunlar	Kız	149	146.47	21823.50	10648.500	-.415	.678	Erkek	147	150.56	22132.50	Düşünce Sorunları	Kız	149	143.44	21372.50	10197.500	-1.167	.243	Erkek	147	153.63	22583.50	Dikkat Sorunları	Kız	149	153.11	22814.00	10264.000	-.939	.348	Erkek	147	143.82	21142.00	Kurallara Karşı Gelme	Kız	149	143.61	21398.00	10223.000	-1.003	.316	Erkek	147	153.46	22558.00	Saldırgan Davranışlar	Kız	149	141.79	21126.50	9951.500	-1.367	.172	Erkek	147	155.30	22829.50	Dışer Yönelim	Kız	149	142.24	21194.50	10019.500	-1.269	.204	Erkek	147	154.84	22761.50	Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217	Erkek	147	154.62	22729.00	Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676	Erkek	147	150.60	22137.50								
Somatik Yakınmalar	Kız	149	159.04	23697.00	9381.000	-2.410	.016*																																																																																																																																
	Erkek	147	137.82	20259.00				İçer Yönelim	Kız	149	152.59	22736.00	10342.000	-.830	.407	Erkek	147	144.35	21220.00	Sosyal Sorunlar	Kız	149	146.47	21823.50	10648.500	-.415	.678	Erkek	147	150.56	22132.50	Düşünce Sorunları	Kız	149	143.44	21372.50	10197.500	-1.167	.243	Erkek	147	153.63	22583.50	Dikkat Sorunları	Kız	149	153.11	22814.00	10264.000	-.939	.348	Erkek	147	143.82	21142.00	Kurallara Karşı Gelme	Kız	149	143.61	21398.00	10223.000	-1.003	.316	Erkek	147	153.46	22558.00	Saldırgan Davranışlar	Kız	149	141.79	21126.50	9951.500	-1.367	.172	Erkek	147	155.30	22829.50	Dışer Yönelim	Kız	149	142.24	21194.50	10019.500	-1.269	.204	Erkek	147	154.84	22761.50	Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217	Erkek	147	154.62	22729.00	Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676	Erkek	147	150.60	22137.50																				
İçer Yönelim	Kız	149	152.59	22736.00	10342.000	-.830	.407																																																																																																																																
	Erkek	147	144.35	21220.00				Sosyal Sorunlar	Kız	149	146.47	21823.50	10648.500	-.415	.678	Erkek	147	150.56	22132.50	Düşünce Sorunları	Kız	149	143.44	21372.50	10197.500	-1.167	.243	Erkek	147	153.63	22583.50	Dikkat Sorunları	Kız	149	153.11	22814.00	10264.000	-.939	.348	Erkek	147	143.82	21142.00	Kurallara Karşı Gelme	Kız	149	143.61	21398.00	10223.000	-1.003	.316	Erkek	147	153.46	22558.00	Saldırgan Davranışlar	Kız	149	141.79	21126.50	9951.500	-1.367	.172	Erkek	147	155.30	22829.50	Dışer Yönelim	Kız	149	142.24	21194.50	10019.500	-1.269	.204	Erkek	147	154.84	22761.50	Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217	Erkek	147	154.62	22729.00	Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676	Erkek	147	150.60	22137.50																																
Sosyal Sorunlar	Kız	149	146.47	21823.50	10648.500	-.415	.678																																																																																																																																
	Erkek	147	150.56	22132.50				Düşünce Sorunları	Kız	149	143.44	21372.50	10197.500	-1.167	.243	Erkek	147	153.63	22583.50	Dikkat Sorunları	Kız	149	153.11	22814.00	10264.000	-.939	.348	Erkek	147	143.82	21142.00	Kurallara Karşı Gelme	Kız	149	143.61	21398.00	10223.000	-1.003	.316	Erkek	147	153.46	22558.00	Saldırgan Davranışlar	Kız	149	141.79	21126.50	9951.500	-1.367	.172	Erkek	147	155.30	22829.50	Dışer Yönelim	Kız	149	142.24	21194.50	10019.500	-1.269	.204	Erkek	147	154.84	22761.50	Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217	Erkek	147	154.62	22729.00	Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676	Erkek	147	150.60	22137.50																																												
Düşünce Sorunları	Kız	149	143.44	21372.50	10197.500	-1.167	.243																																																																																																																																
	Erkek	147	153.63	22583.50				Dikkat Sorunları	Kız	149	153.11	22814.00	10264.000	-.939	.348	Erkek	147	143.82	21142.00	Kurallara Karşı Gelme	Kız	149	143.61	21398.00	10223.000	-1.003	.316	Erkek	147	153.46	22558.00	Saldırgan Davranışlar	Kız	149	141.79	21126.50	9951.500	-1.367	.172	Erkek	147	155.30	22829.50	Dışer Yönelim	Kız	149	142.24	21194.50	10019.500	-1.269	.204	Erkek	147	154.84	22761.50	Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217	Erkek	147	154.62	22729.00	Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676	Erkek	147	150.60	22137.50																																																								
Dikkat Sorunları	Kız	149	153.11	22814.00	10264.000	-.939	.348																																																																																																																																
	Erkek	147	143.82	21142.00				Kurallara Karşı Gelme	Kız	149	143.61	21398.00	10223.000	-1.003	.316	Erkek	147	153.46	22558.00	Saldırgan Davranışlar	Kız	149	141.79	21126.50	9951.500	-1.367	.172	Erkek	147	155.30	22829.50	Dışer Yönelim	Kız	149	142.24	21194.50	10019.500	-1.269	.204	Erkek	147	154.84	22761.50	Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217	Erkek	147	154.62	22729.00	Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676	Erkek	147	150.60	22137.50																																																																				
Kurallara Karşı Gelme	Kız	149	143.61	21398.00	10223.000	-1.003	.316																																																																																																																																
	Erkek	147	153.46	22558.00				Saldırgan Davranışlar	Kız	149	141.79	21126.50	9951.500	-1.367	.172	Erkek	147	155.30	22829.50	Dışer Yönelim	Kız	149	142.24	21194.50	10019.500	-1.269	.204	Erkek	147	154.84	22761.50	Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217	Erkek	147	154.62	22729.00	Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676	Erkek	147	150.60	22137.50																																																																																
Saldırgan Davranışlar	Kız	149	141.79	21126.50	9951.500	-1.367	.172																																																																																																																																
	Erkek	147	155.30	22829.50				Dışer Yönelim	Kız	149	142.24	21194.50	10019.500	-1.269	.204	Erkek	147	154.84	22761.50	Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217	Erkek	147	154.62	22729.00	Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676	Erkek	147	150.60	22137.50																																																																																												
Dışer Yönelim	Kız	149	142.24	21194.50	10019.500	-1.269	.204																																																																																																																																
	Erkek	147	154.84	22761.50				Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217	Erkek	147	154.62	22729.00	Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676	Erkek	147	150.60	22137.50																																																																																																								
Diğer Problemler	Kız	149	142.46	21227.00	10052.000	-1.234	.217																																																																																																																																
	Erkek	147	154.62	22729.00				Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676	Erkek	147	150.60	22137.50																																																																																																																				
Toplam Problem	Kız	149	146.43	21818.50	10643.500	-.418	.676																																																																																																																																
	Erkek	147	150.60	22137.50																																																																																																																																			

İstatistiksel Analiz: Mann Whitney U Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 9’da verilen çocuk ve ergenlerin davranış sorunları ile cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde, somatik yakınmalar ($U=9381$, $p<.05$) ile cinsiyet arasında anlamlı bir farkın olduğu ve sıra ortalamaları dikkate alındığında kızların erkeklerden daha fazla somatik yakınmalar yaşadığı söylenebilir.

4.2.2. Araştırmanın ikinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları yaşları açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 10, Tablo 11 ve Tablo 12’de verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının yaş açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 10’da verilmektedir.

Tablo 10

Çocuk ve Ergenlerin Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Yaş	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	4-12	179	144.81	2	1.076	.584
	13-15	81	151.69			
	16-18	36	159.67			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	4-12	179	145.29	2	4.401	.111
	13-15	81	143.35			
	16-18	36	176.03			
Somatik Yakınmalar	4-12	179	140.05	2	5.831	.054
	13-15	81	163.49			
	16-18	36	156.81			
İçe Yönelim	4-12	179	144.67	2	2.260	.323
	13-15	81	148.25			
	16-18	36	168.11			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 10'da verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile yaşları arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının yaş açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 11'de verilmektedir.

Tablo 11

Çocuk ve Ergenlerin Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Yaş	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	4-12	179	148.48	2	2.151	.341
	13-15	81	140.90			
	16-18	36	165.69			
Saldırgan Davranışlar	4-12	179	150.68	2	.855	.652
	13-15	81	141.25			
	16-18	36	153.99			
Dışa Yönelim	4-12	179	150.14	2	1.496	.473
	13-15	81	139.93			
	16-18	36	159.64			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 11’de verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ile yaşları arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler (kakasını tuvaletten başka yere yapma, övünme, hayvanlara eziyet etme, yememe, tırnak yeme, aşırı yeme, şişmanlık, maskaralık yapma, çok uyuma, çok konuşma, parmak emme, gündüz altını ıslatma, gece altını ıslatma, mızırndanma, karşı cinsi gibi olma isteğini içerir) ve toplam davranış sorunlarının yaş açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 12’de verilmektedir.

Tablo 12

Çocuk ve Ergenlerin Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Davranış Sorunları ile Yaşa İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Yaş	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	4-12	179	150.66	2	1.209	.546
	13-15	81	140.19			
	16-18	36	156.47			
Düşünce Sorunları	4-12	179	148.81	2	.175	.916
	13-15	81	149.91			
	16-18	36	143.76			
Dikkat Sorunları	4-12	179	149.68	2	4.895	.087
	13-15	81	135.19			
	16-18	36	172.58			
Diğer Problemler	4-12	179	154.82	2	2.769	.250
	13-15	81	136.22			
	16-18	36	144.74			
Toplam Problem	4-12	179	148.99	2	1.621	.445
	13-15	81	141.07			
	16-18	36	162.79			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 12’de verilen çocuk ve sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları ile yaşları arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları yaşlarına göre farklılık göstermemektedir.

4.2.3. Araştırmanın üçüncü alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları aile yapısı açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 13, Tablo 14 ve Tablo 15’te verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının aile yapısı açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 13’te verilmektedir.

Tablo 13

Çocuk ve Ergenlerin Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Aile Yapısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Aile Yapısı	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Çekirdek	42	142.48	3	3.235	.357
	Parçalanmış	151	157.10			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	138.35			
	Bilinmiyor	6	138.50			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Çekirdek	42	156.75	3	3.706	.295
	Parçalanmış	151	153.29			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	135.80			
	Bilinmiyor	6	175.50			
Somatik Yakınmalar	Çekirdek	42	142.11	3	3.920	.270
	Parçalanmış	151	155.70			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	138.59			
	Bilinmiyor	6	172.42			
İçe Yönelim	Çekirdek	42	145.80	3	5.355	.148
	Parçalanmış	151	158.64			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	133.25			
	Bilinmiyor	6	158.92			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 13'te verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile aile yapısı arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları aile yapısına göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının aile yapısı açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 14’te verilmektedir.

Tablo 14

Çocuk ve Ergenlerin Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Aile Yapısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Aile Yapısı	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	Çekirdek	42	131.56	3	3.400	.334
	Parçalanmış	151	154.54			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	144.61			
	Bilinmiyor	6	177.92			
Saldırgan Davranışlar	Çekirdek	42	122.21	3	7.027	.071
	Parçalanmış	151	159.52			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	143.56			
	Bilinmiyor	6	134.92			
Dışa Yönelim	Çekirdek	42	123.24	3	6.112	.106
	Parçalanmış	151	158.55			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	143.54			
	Bilinmiyor	6	152.67			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 14’te verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ile aile yapısı arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları aile yapısına göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunlarının aile yapısı açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 15’te verilmektedir.

Tablo 15

**Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Kurallara Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-
Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem ile Aile Yapısına İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları**

Davranış Sorunları	Aile Yapısı	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Çekirdek	42	134.99	3	3.131	.372
	Parçalanmış	151	156.76			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	141.64			
	Bilinmiyor	6	146.17			
Düşünce Sorunları	Çekirdek	42	131.76	3	3.880	.275
	Parçalanmış	151	155.95			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	144.52			
	Bilinmiyor	6	142.67			
Dikkat Sorunları	Çekirdek	42	137.36	3	1.328	.723
	Parçalanmış	151	153.23			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	145.59			
	Bilinmiyor	6	154.42			
Diğer Problemler	Çekirdek	42	120.00	3	7.364	.061
	Parçalanmış	151	157.27			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	149.30			
	Bilinmiyor	6	114.25			
Toplam Problem	Çekirdek	42	130.37	3	4.321	.229
	Parçalanmış	151	157.92			
	Tek Ebeveynli ya da Tek Ebeveynli+Üvey Ebeveyn	97	141.75			
	Bilinmiyor	6	147.33			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 15’te verilen çocuk ve sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları ile aile yapısı arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları aile yapısına göre farklılık göstermemektedir.

4.2.4. Araştırmanın dördüncü alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları ailedeki çocuk sayısı açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 16, Tablo 17, Tablo 18 ve Tablo 19’da verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının ailedeki çocuk sayısı açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 16’da verilmektedir.

Tablo 16

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Çocuk Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Çocuk Sayısı	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Tek Çocuk	21	150.29	5	5.889	.317
	2 Çocuk	33	170.17			
	3 Çocuk	40	153.10			
	4 Çocuk	31	147.13			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	166.50			
	Bilinmiyor	139	137.92			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Tek Çocuk	21	135.21	5	15.076	.010*
	2 Çocuk	33	183.65			
	3 Çocuk	40	153.57			
	4 Çocuk	31	171.56			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	163.77			
	Bilinmiyor	139	132.04			
Somatik Yakınmalar	Tek Çocuk	21	123.05	5	14.586	.012*
	2 Çocuk	33	184.15			
	3 Çocuk	40	168.04			
	4 Çocuk	31	138.00			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	134.22			
	Bilinmiyor	139	143.89			
İçe Yönelim	Tek Çocuk	21	143.31	5	13.632	.018*
	2 Çocuk	33	189.18			
	3 Çocuk	40	157.21			
	4 Çocuk	31	155.19			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	161.16			
	Bilinmiyor	139	132.71			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 16’da verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile ailedeki çocuk sayısı arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal içe dönüklük/depresyon (X^2 (sd=5, n=296)=15.076, $p < .05$), somatik yakınmalar (X^2 (sd=5, n=296)=14.586, $p < .05$) ve içe yönelim (X^2 (sd=5, n=296)=13.632, $p < .05$) davranış sorunları ile ailedeki çocuk sayısı arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin sosyal içe dönüklük/depresyon sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 4, 5 ve fazlası, 3, 1 çocuk sahibi ve çocuk sayısı bilinmeyen ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin izlediği, 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin somatik yakınmalar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 3, çocuk sayısı bilinmeyen, 4, 5 ve fazlası, 1 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin izlediği ve 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin içe yönelim sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 5 ve fazlası, 3, 4, 1 çocuk sahibi ve çocuk sayısı bilinmeyen ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının ailedeki çocuk sayısı açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 17’de verilmektedir.

Tablo 17

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Çocuk Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Çocuk Sayısı	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	Tek Çocuk	21	146.71	5	20.488	.001**
	2 Çocuk	33	182.71			
	3 Çocuk	40	164.28			
	4 Çocuk	31	156.90			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	179.70			
	Bilinmiyor	139	127.05			
Saldırgan Davranışlar	Tek Çocuk	21	168.02	5	32.846	.000**
	2 Çocuk	33	196.42			
	3 Çocuk	40	161.05			
	4 Çocuk	31	157.53			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	182.69			
	Bilinmiyor	139	120.68			
Dışa Yönelim	Tek Çocuk	21	164.67	5	30.309	.000**
	2 Çocuk	33	194.38			
	3 Çocuk	40	162.41			
	4 Çocuk	31	155.73			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	182.48			
	Bilinmiyor	139	121.73			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 17’de verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının ile ailedeki çocuk sayısı arasındaki ilişki incelendiğinde, kurallara karşı gelme (X^2 (sd=5, n=296)=20.488, $p < .01$), saldırgan davranışlar (X^2 (sd=5, n=296)=32.846, $p < .01$) ve dışa yönelim (X^2 (sd=5, n=296)=30.309, $p < .01$) davranış sorunları ile ailedeki çocuk sayısı arasında anlamlı

düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin sosyal kurallara karşı gelme sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 5 ve fazlası, 3, 4, 1 çocuk sahibi ve çocuk sayısı bilinmeyen ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin izlediği, 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin saldırgan davranışlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 5 ve fazlası, 1, 3, 4 çocuk sahibi ve çocuk sayısı bilinmeyen ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin izlediği ve 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin dışa yönelim sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 5 ve fazlası, 1, 3, 4 çocuk sahibi ve çocuk sayısı bilinmeyen ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları ve diğer problemler davranış sorunlarının ailedeki çocuk sayısı açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 18'de verilmektedir.

Tablo 18

Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler Davranış Sorunları ile Çocuk Sayısına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Çocuk Sayısı	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Tek Çocuk	21	164.17	5	29.508	.000**
	2 Çocuk	33	188.44			
	3 Çocuk	40	166.56			
	4 Çocuk	31	166.50			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	176.92			
	Bilinmiyor	139	120.90			
Düşünce Sorunları	Tek Çocuk	21	126.29	5	7.172	.208
	2 Çocuk	33	168.50			
	3 Çocuk	40	164.09			
	4 Çocuk	31	147.15			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	153.53			
	Bilinmiyor	139	141.77			
Dikkat Sorunları	Tek Çocuk	21	165.74	5	28.454	.000**
	2 Çocuk	33	185.12			
	3 Çocuk	40	163.48			
	4 Çocuk	31	168.87			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	179.42			
	Bilinmiyor	139	121.23			
Diğer Problemler	Tek Çocuk	21	169.36	5	28.026	.000**
	2 Çocuk	33	189.24			
	3 Çocuk	40	176.16			
	4 Çocuk	31	151.03			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	168.48			
	Bilinmiyor	139	122.55			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 18’de verilen çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler davranış sorunlarının ile ailedeki çocuk sayısı arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal sorunlar (X^2 (sd=5, n=296)=29.508, $p < .01$), dikkat sorunları (X^2 (sd=5, n=296)=28.454, $p < .01$) ve diğer problemler (X^2 (sd=5, n=296)=28.026, $p < .01$) davranış sorunları ile ailedeki çocuk sayısı arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 5 ve fazlası, 3, 4, 1 çocuk sahibi ve çocuk sayısı bilinmeyen ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin izlediği, 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin dikkat sorunları sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 5 ve fazlası, 4, 1, 3 çocuk sahibi ve çocuk sayısı bilinmeyen ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin izlediği ve 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin diğer problemler sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 2, 3, 1, 5 ve fazlası, 4 çocuk sahibi ve çocuk sayısı bilinmeyen ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer problemler davranış sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin toplam davranış sorunlarının ailedeki çocuk sayısı açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 19’da verilmektedir.

Tablo 19
Çocuk ve Ergenlerde Toplam Davranış Sorunları ile Çocuk Sayısına İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Çocuk Sayısı	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Toplam Problem	Tek Çocuk	21	160.57	5	28.266	.000**
	2 Çocuk	33	194.27			
	3 Çocuk	40	163.35			
	4 Çocuk	31	161.18			
	5 Çocuk ve Fazlası	32	176.56			
	Bilinmiyor	139	122.25			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 19’da verilen çocuk ve ergenlerin toplam davranış sorunlarının ile ailedeki çocuk sayısı arasındaki ilişki incelendiğinde, toplam davranış sorunları (X² (sd=5, n=296)=28.266, p< .01) ile ailedeki çocuk sayısı arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin toplam davranış sorunlarının sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 5 ve fazlası, 3, 4, 1 çocuk sahibi ve çocuk sayısı bilinmeyen ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok toplam davranış sorunları yaşamaktadır.

4.2.5. Araştırmanın beşinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları ebeveyn yaşam durumu açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 20, Tablo 21 ve Tablo 22’de verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının ebeveyn yaşam durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 20’de verilmektedir.

Tablo 20

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Ebeveyn Yaşam Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Ebeveyn Yaşam Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Her ikisi de yaşıyor	245	151.02	2	6.030	.049*
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	121.20			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	180.73			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Her ikisi de yaşıyor	245	148.91	2	2.019	.364
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	136.80			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	174.96			
Somatik Yakınmalar	Her ikisi de yaşıyor	245	149.96	2	.783	.676
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	138.36			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	150.73			
İçe Yönelim	Her ikisi de yaşıyor	245	150.20	2	4.620	.099
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	126.25			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	181.50			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi

N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 20’de verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile ebeveyn yaşam durumu arasındaki ilişki incelendiğinde, sadece anksiyete/depresyon (X² (sd=2, n=296)=6.030, p< .05) davranış sorunu ile ebeveyn yaşam durumu arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate

alındığında anne ve babası hakkında bilgiye ulaşamamış çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ebeveynlerinin her ikisi de yaşayan ve ebeveynlerinden biri ya da her ikisi vefat etmiş çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, anne ve babası hakkında bilgiye ulaşamamış çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok anksiyete/depresyon sorunu yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının ebeveyn yaşam durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 21’de verilmektedir.

Tablo 21

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Ebeveyn Yaşam Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Ebeveyn Yaşam Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	Her ikisi de yaşıyor	245	149.99	2	2.685	.261
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	130.99			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	171.58			
Saldırgan Davranışlar	Her ikisi de yaşıyor	245	149.57	2	2.165	.339
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	133.66			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	171.73			
Dışa Yönelim	Her ikisi de yaşıyor	245	149.54	2	2.678	.262
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	132.53			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	175.62			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 21’de verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ile ebeveyn yaşam durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ebeveyn yaşam durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunlarının ebeveyn yaşam durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 22’de verilmektedir.

Tablo 22

Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Ebeveyn Yaşam Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Ebeveyn Yaşam Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Her ikisi de yaşıyor	245	150.33	2	3.329	.189
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	128.34			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	172.88			
Düşünce Sorunları	Her ikisi de yaşıyor	245	147.32	2	1.444	.486
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	147.76			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	172.96			
Dikkat Sorunları	Her ikisi de yaşıyor	245	149.03	2	3.125	.210
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	133.75			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	181.69			
Diğer Problemler	Her ikisi de yaşıyor	245	149.43	2	2.617	.270
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	133.20			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	175.77			
Toplam Problem	Her ikisi de yaşıyor	245	149.65	2	3.631	.163
	Ebeveynlerden biri ya da her ikisi vefat etmiş	38	130.11			
	Anne ve/veya baba hakkında bilgi yok	13	180.62			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 22’de verilen sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları ile ebeveyn yaşam durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları ebeveyn yaşam durumuna göre farklılık göstermemektedir.

4.2.6. Araştırmanın altıncı alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları ebeveyn birliktelik durumu açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 23, Tablo 24 ve Tablo 25’te verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının ebeveyn birliktelik durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 23’te verilmektedir.

Tablo 23

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Ebeveyn Birliktelik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Ebeveyn Birliktelik Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Birlikte	44	141.32	3	5.510	.138
	Boşanmış/Ayrılmış	202	155.20			
	Vefat sonucu Ayrı	38	121.20			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	148.58			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Birlikte	44	156.97	3	1.276	.735
	Boşanmış/Ayrılmış	202	148.40			
	Vefat sonucu Ayrı	38	136.80			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	156.21			
Somatik Yakınmalar	Birlikte	44	143.14	3	1.505	.681
	Boşanmış/Ayrılmış	202	152.08			
	Vefat sonucu Ayrı	38	138.36			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	140.00			
İçe Yönelim	Birlikte	44	146.00	3	3.204	.361
	Boşanmış/Ayrılmış	202	152.99			
	Vefat sonucu Ayrı	38	126.25			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	152.50			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 23'te verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile ebeveyn birliktelik durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe

dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ebeveyn birliktelik durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının ebeveyn birliktelik durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 24'te verilmektedir.

Tablo 24

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Ebeveyn Birliktelik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Ebeveyn Birliktelik Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	Birlikte	44	138.56	3	3.646	.302
	Boşanmış/Ayrılmış	202	152.56			
	Vefat sonucu Ayrı	38	130.99			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	172.00			
Saldırgan Davranışlar	Birlikte	44	130.02	3	4.491	.213
	Boşanmış/Ayrılmış	202	154.68			
	Vefat sonucu Ayrı	38	133.66			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	159.25			
Dışa Yönelim	Birlikte	44	131.33	3	4.496	.213
	Boşanmış/Ayrılmış	202	154.24			
	Vefat sonucu Ayrı	38	132.53			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	165.46			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 24’te verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ile ebeveyn birliktelik durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ebeveyn birliktelik durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunlarının ebeveyn birliktelik durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 25’te verilmektedir.

Tablo 25

Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Ebeveyn Birliktelik Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Ebeveyn Birliktelik Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Birlikte	44	135.45	3	4.346	.226
	Boşanmış/Ayrılmış	202	154.78			
	Vefat sonucu Ayrı	38	128.34			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	154.38			
Düşünce Sorunları	Birlikte	44	133.82	3	2.144	.543
	Boşanmış/Ayrılmış	202	151.29			
	Vefat sonucu Ayrı	38	147.76			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	157.71			
Dikkat Sorunları	Birlikte	44	137.97	3	3.239	.356
	Boşanmış/Ayrılmış	202	152.06			
	Vefat sonucu Ayrı	38	133.75			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	173.96			
Diğer Problemler	Birlikte	44	122.80	3	7.406	.060
	Boşanmış/Ayrılmış	202	157.14			
	Vefat sonucu Ayrı	38	133.20			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	145.75			
Toplam Problem	Birlikte	44	134.84	3	4.064	.255
	Boşanmış/Ayrılmış	202	154.10			
	Vefat sonucu Ayrı	38	130.11			
	Anne-Baba Hakkında Bilgi Yok	12	162.50			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 25’te verilen sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları ile ebeveyn birliktelik durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları ebeveyn birliktelik durumuna göre farklılık göstermemektedir.

4.2.7. Araştırmanın yedinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları anne eğitim düzeyi açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 26, Tablo 27 ve Tablo 28’de verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının anne eğitim düzeyi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 26’da verilmektedir.

Tablo 26

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Anne Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	140.86	2	1.061	.588
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	160.98			
	Bilinmiyor	221	148.09			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	150.86	2	.406	.816
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	156.41			
	Bilinmiyor	221	146.87			
Somatik Yakınmalar	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	148.14	2	1.348	.510
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	162.83			
	Bilinmiyor	221	146.43			
İçe Yönelim	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	144.62	2	.909	.635
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	161.61			
	Bilinmiyor	221	147.28			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 26’da verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile anne eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının anne eğitim düzeyi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 27’de verilmektedir.

Tablo 27

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Anne Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	164.74	2	2.399	.301
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	156.32			
	Bilinmiyor	221	144.25			
Saldırgan Davranışlar	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	156.38	2	3.360	.186
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	170.88			
	Bilinmiyor	221	143.66			
Dışa Yönelim	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	158.52	2	2.902	.234
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	167.53			
	Bilinmiyor	221	143.75			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 27’de verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ile anne eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunlarının anne eğitim düzeyi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 28’de verilmektedir.

Tablo 28

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Anne Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Anne Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	160.69	2	5.284	.071
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	174.98			
	Bilinmiyor	221	142.23			
Düşünce Sorunları	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	156.70	2	.585	.746
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	146.74			
	Bilinmiyor	221	147.20			
Dikkat Sorunları	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	170.24	2	4.996	.082
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	163.48			
	Bilinmiyor	221	142.13			
Diğer Problemler	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	155.73	2	1.131	.568
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	159.41			
	Bilinmiyor	221	145.50			
Toplam Problem	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	42	156.11	2	2.350	.309
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	33	166.71			
	Bilinmiyor	221	144.33			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 28’de verilen sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları ile anne eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları anne eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

4.2.8. Araştırmanın sekizinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları baba eğitim düzeyi açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 29, Tablo 30 ve Tablo 31’de verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının baba eğitim düzeyi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 29’da verilmektedir.

Tablo 29

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Baba Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	154.50	2	.210	.900
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	144.24			
	Bilinmiyor	231	149.08			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	154.04	2	.353	.838
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	142.48			
	Bilinmiyor	231	149.49			
Somatik Yakınmalar	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	137.89	2	.386	.824
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	146.02			
	Bilinmiyor	231	149.69			
İçe Yönelim	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	146.68	2	.172	.917
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	144.19			
	Bilinmiyor	231	149.56			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 29’da verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile baba eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının baba eğitim düzeyi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 30'da verilmektedir.

Tablo 30

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Baba Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	151.79	2	1.483	.476
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	161.26			
	Bilinmiyor	231	145.48			
Saldırgan Davranışlar	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	141.07	2	2.027	.363
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	163.78			
	Bilinmiyor	231	145.58			
Dışa Yönelim	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	141.21	2	2.027	.363
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	163.85			
	Bilinmiyor	231	145.55			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 30'da verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ile baba eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunlarının ebeveyn yaşam durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 31’de verilmektedir.

Tablo 31

Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Baba Eğitim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	142.54	2	.721	.697
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	157.46			
	Bilinmiyor	231	146.88			
Düşünce Sorunları	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	113.68	2	3.273	.195
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	147.01			
	Bilinmiyor	231	150.94			
Dikkat Sorunları	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	149.86	2	.874	.646
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	158.50			
	Bilinmiyor	231	146.21			
Diğer Problemler	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	150.61	2	.544	.762
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	156.25			
	Bilinmiyor	231	146.66			
Toplam Problem	Hiç Okula Gitmemiş ya da İlkokuldan Mezun Olmamış	14	144.82	2	5.539	.764
	İlköğretim ya da Ortaöğretim Mezunu	51	156.44			
	Bilinmiyor	231	146.97			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 31’de verilen sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları ile baba eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve

ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermemektedir.

4.2.9. Araştırmanın dokuzuncu alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları anne çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 32, Tablo 33 ve Tablo 34’te verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının anne çalışma durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 32’de verilmektedir.

Tablo 32

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Anne Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Anne Çalışma Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Çalışıyor	45	175.61	3	6.009	.111
	Çalışmıyor	84	141.99			
	Bilinmiyor	153	145.93			
	Vefat Etmiş	14	128.50			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Çalışıyor	45	175.56	3	6.662	.083
	Çalışmıyor	84	151.80			
	Bilinmiyor	153	139.79			
	Vefat Etmiş	14	136.96			
Somatik Yakınmalar	Çalışıyor	45	169.82	3	4.789	.188
	Çalışmıyor	84	139.77			
	Bilinmiyor	153	146.73			
	Vefat Etmiş	14	151.68			
İçe Yönelim	Çalışıyor	45	179.40	3	7.270	.064
	Çalışmıyor	84	144.96			
	Bilinmiyor	153	142.95			
	Vefat Etmiş	14	131.04			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 32’de verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile anne çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları anne çalışma durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının anne çalışma durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 33'te verilmektedir.

Tablo 33

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Anne Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Anne Çalışma Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ₂	P
Kurallara Karşı Gelme	Çalışıyor	45	183.46	3	10.024	.018*
	Çalışmıyor	84	148.71			
	Bilinmiyor	153	139.81			
	Vefat Etmiş	14	129.86			
Saldırgan Davranışlar	Çalışıyor	45	188.28	3	12.912	.005**
	Çalışmıyor	84	149.12			
	Bilinmiyor	153	138.48			
	Vefat Etmiş	14	126.43			
Dışa Yönelim	Çalışıyor	45	187.69	3	12.382	.006**
	Çalışmıyor	84	149.02			
	Bilinmiyor	153	138.60			
	Vefat Etmiş	14	127.61			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 33'te verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının ile anne çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde, kurallara karşı gelme (X^2 (sd=3, n=296)=10.024, p< .05), saldırgan davranışlar (X^2 (sd=3, n=296)=12.912, p< .01) ve dışa yönelim (X^2 (sd=5, n=296)=12.382, p< .01) davranış sorunları ile anne çalışma durumu arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında annesi çalışan çocuk ve ergenlerin sosyal kurallara karşı gelme sıra

ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla annesi çalışmayan, annesinin çalışma durumu bilinmeyen ve annesi vefat eden çocuk ve ergenlerin izlediği, annesi çalışan çocuk ve ergenlerin saldırgan davranışlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla annesi çalışmayan, annesinin çalışma durumu bilinmeyen ve annesi vefat eden çocuk ve ergenlerin izlediği ve annesi çalışan çocuk ve ergenlerin dışa yönelim sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla annesi çalışmayan, annesinin çalışma durumu bilinmeyen ve annesi vefat eden çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, annesi çalışan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları ve diğer problemler davranış sorunlarının anne çalışma durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 34'te verilmektedir.

Tablo 34

Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Anne Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Anne Çalışma Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Çalışıyor	45	183.91	3	11.560	.009**
	Çalışmıyor	84	151.61			
	Bilinmiyor	153	139.13			
	Vefat Etmiş	14	118.46			
Düşünce Sorunları	Çalışıyor	45	178.28	3	8.392	.039*
	Çalışmıyor	84	142.13			
	Bilinmiyor	153	143.41			
	Vefat Etmiş	14	146.71			
Dikkat Sorunları	Çalışıyor	45	184.22	3	11.114	.011*
	Çalışmıyor	84	150.69			
	Bilinmiyor	153	139.16			
	Vefat Etmiş	14	122.57			
Diğer Problemler	Çalışıyor	45	185.14	3	11.247	.010*
	Çalışmıyor	84	145.05			
	Bilinmiyor	153	142.48			
	Vefat Etmiş	14	117.18			
Toplam Problem	Çalışıyor	45	188.27	3	12.375	.006**
	Çalışmıyor	84	147.26			
	Bilinmiyor	153	139.54			
	Vefat Etmiş	14	126.07			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 34'te verilen çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler davranış sorunlarının ile anne çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal sorunlar (X^2 (sd=3, n=296)=11.560, p< .01), düşünce

sorunları (X^2 (sd=3, n=296)=8.392, $p < .05$), dikkat sorunları (X^2 (sd=3, n=296)=11.114, $p < .05$), diğer problemler (X^2 (sd=3, n=296)=11.247, $p < .05$) ve toplam problem (X^2 (sd=3, n=296)=12.375, $p < .01$) davranış sorunları ile anne çalışma durumu arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında annesi çalışan çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla annesi çalışmayan, annesinin çalışma durumu bilinmeyen ve annesi vefat eden çocuk ve ergenlerin izlediği, annesi çalışan çocuk ve ergenlerin düşünce sorunları sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla annesi annesinin çalışma durumu bilinmeyen, annesi vefat etmiş ve annesi çalışmayan çocuk ve ergenlerin izlediği, annesi çalışan çocuk ve ergenlerin dikkat sorunlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla annesi çalışmayan, annesinin çalışma durumu bilinmeyen ve annesi vefat eden çocuk ve ergenlerin izlediği, annesi çalışan çocuk ve ergenlerin diğer problemler sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla annesi çalışmayan, annesinin çalışma durumu bilinmeyen ve annesi vefat eden çocuk ve ergenlerin izlediği ve annesi çalışan çocuk ve ergenlerin toplam problem sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla annesi çalışmayan, annesinin çalışma durumu bilinmeyen ve annesi vefat eden çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, annesi çalışan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır.

4.2.10. Araştırmanın onuncu alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları baba çalışma durumu açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 35, Tablo 36 ve Tablo 37’de verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının baba çalışma durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 35’te verilmektedir.

Tablo 35

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Baba Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Baba Çalışma Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Çalışıyor	74	157.64	3	5.112	.164
	Çalışmıyor	46	145.97			
	Bilinmiyor	149	150.74			
	Vefat Etmiş	27	115.41			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Çalışıyor	74	153.66	3	.903	.825
	Çalışmıyor	46	142.29			
	Bilinmiyor	149	149.60			
	Vefat Etmiş	27	138.89			
Somatik Yakınmalar	Çalışıyor	74	147.50	3	.960	.811
	Çalışmıyor	46	154.57			
	Bilinmiyor	149	149.23			
	Vefat Etmiş	27	136.85			
İçe Yönelim	Çalışıyor	74	156.86	3	2.840	.417
	Çalışmıyor	46	144.80			
	Bilinmiyor	149	149.71			
	Vefat Etmiş	27	125.19			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 35’te verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile baba çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe

dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları baba çalışma durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının baba çalışma durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 36'da verilmektedir.

Tablo 36

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Baba Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Baba Çalışma Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	Çalışıyor	74	167.49	3	6.473	.091
	Çalışmıyor	46	135.63			
	Bilinmiyor	149	146.76			
	Vefat Etmiş	27	127.98			
Saldırgan Davranışlar	Çalışıyor	74	163.49	3	3.422	.331
	Çalışmıyor	46	140.51			
	Bilinmiyor	149	145.75			
	Vefat Etmiş	27	136.22			
Dışa Yönelim	Çalışıyor	74	164.99	3	4.392	.222
	Çalışmıyor	46	138.43			
	Bilinmiyor	149	146.21			
	Vefat Etmiş	27	133.06			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 36'da verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ile baba çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve

ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları baba çalışma durumuna göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunlarının baba çalışma durumu açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 37’de verilmektedir.

Tablo 37

Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Baba Çalışma Durumuna İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Baba Çalışma Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Çalışıyor	74	165.34	3	4.270	.234
	Çalışmıyor	46	138.38			
	Bilinmiyor	149	145.36			
	Vefat Etmiş	27	136.94			
Düşünce Sorunları	Çalışıyor	74	149.42	3	.743	.863
	Çalışmıyor	46	140.03			
	Bilinmiyor	149	150.83			
	Vefat Etmiş	27	147.56			
Dikkat Sorunları	Çalışıyor	74	162.80	3	3.014	.389
	Çalışmıyor	46	149.12			
	Bilinmiyor	149	142.35			
	Vefat Etmiş	27	142.22			
Diğer Problemler	Çalışıyor	74	160.28	3	2.602	.457
	Çalışmıyor	46	136.75			
	Bilinmiyor	149	147.83			
	Vefat Etmiş	27	139.94			
Toplam Problem	Çalışıyor	74	163.40	3	3.727	.293
	Çalışmıyor	46	139.95			
	Bilinmiyor	149	146.66			
	Vefat Etmiş	27	132.41			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 37’de verilen sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları ile baba çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları baba çalışma durumuna göre farklılık göstermemektedir.

4.2.11. Araştırmanın on birinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları korunma altına alınma yaşı açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 38, Tablo 39 ve Tablo 40’ta verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının korunma altına alınma yaşı açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 38’de verilmektedir.

Tablo 38

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Yaşına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Korunma Altına Alınma Yaşı	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	0-4	43	119.30	3	6.541	.088
	5-6	41	144.98			
	7-12	181	154.37			
	13 ve Üzeri	31	159.37			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	0-4	43	116.06	3	12.330	.006**
	5-6	41	127.59			
	7-12	181	159.74			
	13 ve Üzeri	31	155.52			
Somatik Yakınmalar	0-4	43	130.06	3	8.242	.041*
	5-6	41	127.02			
	7-12	181	155.72			
	13 ve Üzeri	31	160.32			
İçe Yönelim	0-4	43	113.22	3	11.004	.012*
	5-6	41	135.63			
	7-12	181	157.75			
	13 ve Üzeri	31	160.47			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 38’de verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile korunma altına alınma yaşı arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal içe dönüklük/depresyon (X^2 (sd=3, n=296)=12.330, $p < .01$), somatik yakınmalar (X^2 (sd=3, n=296)=8.242, $p < .05$) ve içe yönelim (X^2 (sd=3, n=296)=11.004, $p < .05$) davranış sorunları ile korunma altına alınma yaşı arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında 7-12 yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin sosyal içe dönüklük/depresyon sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 13 ve üzeri, 5-6 ve 0-4 yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin izlediği, 13 ve üzeri yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin somatik yakınmalar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 7-12, 0-4 ve 5-6 yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin izlediği ve 13 ve üzeri yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin içe yönelim sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 7-12, 5-6 ve 0-4 yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 7-12 yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok sosyal içe dönüklük/depresyon davranış sorunu; 13 ve üzeri yaş aralığında korunma altına alınanlar ise diğerlerine göre daha çok somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının korunma altına alınma yaşı açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 39’da verilmektedir.

Tablo 39

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Yaşına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Korunma Altına Alınma Yaşı	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	0-4	43	143.66	3	.979	.806
	5-6	41	138.94			
	7-12	181	151.98			
	13 ve Üzeri	31	147.53			
Saldırgan Davranışlar	0-4	43	144.43	3	.147	.986
	5-6	41	148.06			
	7-12	181	149.04			
	13 ve Üzeri	31	151.56			
Dışa Yönelim	0-4	43	143.44	3	.340	.952
	5-6	41	144.44			
	7-12	181	150.38			
	13 ve Üzeri	31	149.92			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 39’da verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ile korunma altına alınma yaşı arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları korunma altına alınma yaşına göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunlarının korunma altına alınma yaşı açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 40’te verilmektedir.

Tablo 40

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Yaşına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Korunma Altına Alınma Yaşı	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	0-4	43	138.73	3	1.557	.669
	5-6	41	138.71			
	7-12	181	152.40			
	13 ve Üzeri	31	152.26			
Düşünce Sorunları	0-4	43	165.97	3	3.115	.374
	5-6	41	142.54			
	7-12	181	147.31			
	13 ve Üzeri	31	139.10			
Dikkat Sorunları	0-4	43	138.92	3	2.786	.426
	5-6	41	142.66			
	7-12	181	148.35			
	13 ve Üzeri	31	170.39			
Diğer Problemler	0-4	43	147.42	3	.093	.993
	5-6	41	146.05			
	7-12	181	149.66			
	13 ve Üzeri	31	146.48			
Toplam Problem	0-4	43	135.29	3	2.097	.553
	5-6	41	139.48			
	7-12	181	152.38			
	13 ve Üzeri	31	156.08			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 40'ta verilen sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları ile korunma altına alınma yaşı arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve

ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam davranış sorunları korunma altına alınma yaşına göre farklılık göstermemektedir.

4.2.12. Araştırmanın on ikinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları korunma altına alınma nedeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 41, Tablo 42, Tablo 43, Tablo 44 ve Tablo 45’te verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar davranış sorunlarının korunma altına alınma nedeni açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 41’de verilmektedir.

Tablo 41

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Nedenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Korunma Altına Alınma Nedeni	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Terk/Buluntu ya da Yakınlarının Talebi	31	131.06	4	5.402	.248
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	147.36			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	178.54			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	145.00			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	158.47			
Sosyal İçeride Dönüklük/Depresyon	Terk/Buluntu ya da Yakınlarının Talebi	31	128.53	4	8.003	.091
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	151.06			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	186.74			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	143.58			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	154.14			
Somatik Yakınmalar	Terk/Buluntu ya da Yakınlarının Talebi	31	140.45	4	7.432	.115
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	139.43			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	184.35			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	148.47			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	142.05			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi

N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 41’de verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içeride dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar davranış sorunları ile korunma altına alınma

nedeni arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar davranış sorunları korunma altına alınma nedenine göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin içe yönelim davranış sorununun korunma altına alınma nedeni açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 42’de verilmektedir.

Tablo 42

Çocuk ve Ergenlerde İçe Yönelim Davranış Sorunu ile Korunma Altına Alınma Nedenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunu	Korunma Altına Alınma Nedeni	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
İçe Yönelim	Terk/Buluntu ya da Yakınlarının Talebi	31	131.97	4	8.404	.078
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	145.48			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	191.28			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	144.51			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	152.41			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 42’de verilen çocuk ve ergenlerin içe yönelim davranış sorunu ile korunma altına alınma nedeni arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin içe yönelim davranış sorunu korunma altına alınma nedenine göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının korunma altına alınma nedeni açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 43’te verilmektedir.

Tablo 43

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Nedenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Korunma Altına Alınma Nedeni	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	Terk/Bulutnu ya da Yakınlarının Talebi	31	142.65	4	5.243	.263
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	128.81			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	164.83			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	155.15			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	143.67			
Saldırgan Davranışlar	Terk/Bulutnu ya da Yakınlarının Talebi	31	148.60	4	11.659	.020*
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	122.54			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	183.48			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	155.06			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	133.59			
Dışa Yönelim	Terk/Bulutnu ya da Yakınlarının Talebi	31	144.79	4	10.648	.031*
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	122.74			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	180.91			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	155.52			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	136.94			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 43'te verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının ile korunma altına alınma nedeni arasındaki ilişki incelendiğinde, saldırgan davranışlar (X^2 (sd=4, n=296)=11.659, $p < .05$) ve dışa yönelim (X^2 (sd=4, n=296)=10.648, $p < .05$) davranış sorunları ile korunma altına alınma nedeni arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin saldırgan davranışlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla “ölüm/terk/ebeveynin cezaevinde olması/boşanma/ayrılık nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyal-ekonomik yetersizlik”, “terk/buluntu ya da yakınlarının talebi”, “ebeveynin psikiyatrik hasta/bağımlı/mental retarde/ortopedik engelli olması” ve “çocuk bakımına yönelik bilgi sahibi olmama(ihmal) ya da duygusal ve/veya fiziksel istismar” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin izlediği, aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin dışa yönelim sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla “ölüm/terk/ebeveynin cezaevinde olması/boşanma/ayrılık nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyal-ekonomik yetersizlik”, “terk/buluntu ya da yakınlarının talebi”, “ebeveynin psikiyatrik hasta/bağımlı/mental retarde/ortopedik engelli olması” ve “çocuk bakımına yönelik bilgi sahibi olmama(ihmal) ya da duygusal ve/veya fiziksel istismar” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin diğerlerinden daha çok saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarının korunma altına alınma nedeni açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 44'te verilmektedir.

Tablo 44

**Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları
Davranış Sorunları ile Korunma Altına Alınma Nedenine İlişkin Varyans Analizi
Sonuçları**

Davranış Sorunları	Korunma Altına Alınma Nedeni	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Terk/Buluntu ya da Yakınlarının Talebi	31	142.45	4	7.591	.108
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	139.13			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	185.93			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	150.34			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	130.53			
Düşünce Sorunları	Terk/Buluntu ya da Yakınlarının Talebi	31	149.32	4	1.360	.851
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	145.05			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	144.94			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	152.66			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	137.25			
Dikkat Sorunları	Terk/Buluntu ya da Yakınlarının Talebi	31	137.90	4	15.734	.003**
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	134.43			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	206.94			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	148.64			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	133.42			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 44’te verilen çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarının ile korunma altına alınma nedeni arasındaki ilişki incelendiğinde, dikkat sorunları (X^2 (sd=4, n=296)=15.734, $p < .01$) ile korunma altına alınma nedeni arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin dikkat sorunları sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla “ölüm/terk/ebeveynin cezaevinde olması/boşanma/ayrılık nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyal-ekonomik yetersizlik”, “terk/buluntu ya da yakınlarının talebi”, “çocuk bakımına yönelik bilgi sahibi olmama(ihmal) ya da duygusal ve/veya fiziksel istismar” ve “ebeveynin psikiyatrik hasta/bağımlı/mental retarde/ortopedik engelli olması” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin diğerlerinden daha çok dikkat sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin diğer problemler ve toplam problem davranış sorunlarının korunma altına alınma nedeni açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 45’te verilmektedir.

Tablo 45

**Çocuk ve Ergenlerde Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile
Korunma Altına Alınma Nedenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları**

Davranış Sorunları	Korunma Altına Alınma Nedeni	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Diğer Problemler	Terk/Bulutnu ya da Yakınlarının Talebi	31	151.81	4	14.850	.005**
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	118.25			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	182.04			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	157.35			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	128.45			
Toplam Problem	Terk/Bulutnu ya da Yakınlarının Talebi	31	140.13	4	10.893	.028*
	Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi Olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar	56	128.74			
	Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Ensest	27	191.56			
	Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyal-Ekonomik Yetersizlik	150	152.15			
	Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması	32	137.77			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 45'te verilen çocuk ve ergenlerin diğer problemler ve toplam problem davranış sorunları ile korunma altına alınma nedeni arasındaki ilişki incelendiğinde, diğer problemler (X^2 (sd=4, n=296)=14.850, $p < .01$) ve toplam problem (X^2 (sd=4,

n=296)=10.893, $p < .05$) davranış sorunları ile korunma altına alınma nedeni arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin diğer sorunlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla “ölüm/terk/ebeveynin cezaevinde olması/boşanma/ayrılık nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyal-ekonomik yetersizlik”, “terk/buluntu ya da yakınlarının talebi”, “çocuk bakımına yönelik bilgi sahibi olmama(ihmal) ya da duygusal ve/veya fiziksel istismar” ve “ebeveynin psikiyatrik hasta/bağımlı/mental retarde/ortopedik engelli olması” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin izlediği; aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin toplam problem sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla “ölüm/terk/ebeveynin cezaevinde olması/boşanma/ayrılık nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyal-ekonomik yetersizlik”, “terk/buluntu ya da yakınlarının talebi”, “çocuk bakımına yönelik bilgi sahibi olmama(ihmal) ya da duygusal ve/veya fiziksel istismar” ve “ebeveynin psikiyatrik hasta/bağımlı/mental retarde/ortopedik engelli olması” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok diğer problemler ve toplam problem davranış sorunları yaşamaktadır.

4.2.13. Araştırmanın on üçüncü alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları korunma altında geçen süre açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 46, Tablo 47, Tablo 48 ve Tablo 49’da verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının korunma altında geçen süre açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 46’da verilmektedir.

Tablo 46

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Korunma Altında Geçen Süreye İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Korunma Altında Geçen Süre	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	6 Aydan Az	46	142.07	5	1.813	.874
	6 Ay-1 Yıl	56	137.86			
	1-3 Yıl	65	152.72			
	3-5 Yıl	62	151.01			
	5-7 Yıl	35	154.49			
	7 Yıl ve Üzeri	32	156.41			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	6 Aydan Az	46	170.46	5	8.535	.129
	6 Ay-1 Yıl	56	127.42			
	1-3 Yıl	65	140.76			
	3-5 Yıl	62	155.63			
	5-7 Yıl	35	143.11			
	7 Yıl ve Üzeri	32	161.63			
Somatik Yakınmalar	6 Aydan Az	46	154.16	5	3.201	.669
	6 Ay-1 Yıl	56	138.05			
	1-3 Yıl	65	154.65			
	3-5 Yıl	62	139.59			
	5-7 Yıl	35	155.44			
	7 Yıl ve Üzeri	32	155.83			
İçe Yönelim	6 Aydan Az	46	160.02	5	3.158	.676
	6 Ay-1 Yıl	56	132.82			
	1-3 Yıl	65	147.28			
	3-5 Yıl	62	149.46			
	5-7 Yıl	35	150.34			
	7 Yıl ve Üzeri	32	157.98			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 46’da verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile korunma altında geçen süre arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar davranış sorunları korunma altında geçen süreye göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının korunma altında geçen süre açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 47’de verilmektedir.

Tablo 47

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Korunma Altında Geçen Süreye İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Korunma Altında Geçen Süre	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	6 Aydan Az	46	161.88	5	7.505	.186
	6 Ay-1 Yıl	56	128.47			
	1-3 Yıl	65	151.49			
	3-5 Yıl	62	145.88			
	5-7 Yıl	35	139.73			
	7 Yıl ve Üzeri	32	172.91			
Saldırgan Davranışlar	6 Aydan Az	46	157.09	5	6.495	.261
	6 Ay-1 Yıl	56	126.07			
	1-3 Yıl	65	148.32			
	3-5 Yıl	62	150.85			
	5-7 Yıl	35	149.44			
	7 Yıl ve Üzeri	32	170.19			
Dışa Yönelim	6 Aydan Az	46	157.02	5	6.538	.257
	6 Ay-1 Yıl	56	126.40			
	1-3 Yıl	65	149.29			
	3-5 Yıl	62	150.43			
	5-7 Yıl	35	146.94			
	7 Yıl ve Üzeri	32	171.28			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 47’de verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ile korunma altında geçen süre arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve

ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları korunma altında geçen süreye göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları ve diğer problemler davranış sorunlarının korunma altında geçen süre açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 48’de verilmektedir.

Tablo 48

Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler Davranış Sorunları ile Korunma Altında Geçen Süreye İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Korunma Altında Geçen Süre	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	6 Aydan Az	46	162.38	5	6.585	.253
	6 Ay-1 Yıl	56	124.02			
	1-3 Yıl	65	156.18			
	3-5 Yıl	62	151.90			
	5-7 Yıl	35	146.31			
	7 Yıl ve Üzeri	32	151.58			
Düşünce Sorunları	6 Aydan Az	46	141.95	5	11.446	.043*
	6 Ay-1 Yıl	56	125.22			
	1-3 Yıl	65	150.81			
	3-5 Yıl	62	148.52			
	5-7 Yıl	35	168.04			
	7 Yıl ve Üzeri	32	172.56			
Dikkat Sorunları	6 Aydan Az	46	175.76	5	10.372	.065
	6 Ay-1 Yıl	56	123.61			
	1-3 Yıl	65	142.43			
	3-5 Yıl	62	155.08			
	5-7 Yıl	35	154.07			
	7 Yıl ve Üzeri	32	146.36			
Diğer Problemler	6 Aydan Az	46	153.20	5	3.579	.611
	6 Ay-1 Yıl	56	131.71			
	1-3 Yıl	65	157.39			
	3-5 Yıl	62	147.06			
	5-7 Yıl	35	145.87			
	7 Yıl ve Üzeri	32	158.75			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 48’de verilen çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları ve diğer problemler davranış sorunları ile korunma altında geçen süre arasındaki ilişki incelendiğinde, düşünce sorunları (X^2 (sd=5, n=296)=11.446, $p < .05$) ile korunma altında geçen süre arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında 7 yıl ve üzeri bir süredir korunma altında bulunan çocuk ve ergenlerin düşünce sorunları sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 5-7 yıl, 1-3 yıl, 3-5 yıl arası, 6 aydan az ve 6 ay- 1 yıl arası süredir korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 7 yıl ve üzeri bir süredir korunma altında bulunan çocuk ve ergenler diğerlerine göre daha çok düşünce sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin toplam problem davranış sorununun korunma altında geçen süre açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 49’da verilmektedir.

Tablo 49

Çocuk ve Ergenlerde Toplam Problem Davranış Sorunu ile Korunma Altında Geçen Süreye İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Korunma Atında Geçen Süre	n	Sıra Ortalaması	Sd	X^2	P
Toplam Problem	6 Aydan Az	46	160.28	5	6.296	.278
	6 Ay-1 Yıl	56	124.46			
	1-3 Yıl	65	149.20			
	3-5 Yıl	62	153.12			
	5-7 Yıl	35	149.49			
	7 Yıl ve Üzeri	32	162.17			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablo 49’da verilen çocuk ve ergenlerin toplam problem davranış sorunu ile korunma altında geçen süre arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık

saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin toplam problem davranış sorunu korunma altında geçen süreye göre farklılık göstermemektedir.

4.2.14. Araştırmanın on dördüncü alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları hizmet modeli açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 50, Tablo 51 ve Tablo 52’de verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının hizmet modeli açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 50’de verilmektedir.

Tablo 50

Çocuklarda ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Hizmet Modeline İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Hizmet Modeli	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Çocuk Evi	174	144.91	2	5.387	.068
	Çocuk Yuvası	83	142.28			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	177.73			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Çocuk Evi	174	135.72	2	12.440	.002**
	Çocuk Yuvası	83	158.08			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	185.13			
Somatik Yakınmalar	Çocuk Evi	174	143.29	2	2.892	.236
	Çocuk Yuvası	83	151.48			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	165.40			
İçe Yönelim	Çocuk Evi	174	138.43	2	8.916	.012*
	Çocuk Yuvası	83	153.63			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	182.53			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 50’de verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal içe dönüklük/depresyon (X^2 (sd=2, n=296)=12.440, $p < .01$) ve içe yönelim (X^2 (sd=2, n=296)=8.916, $p < .05$) davranış sorunları ile hizmet modeli arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenlerin sosyal içe dönüklük/depresyon sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği, kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenlerin sosyal içe yönelim sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenler

diğerlerinden daha çok sosyal içe dönüklük/depresyon ve içe yönelim davranış sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının hizmet modeli açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 51’de verilmektedir.

Tablo 51

Çocuklarda ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Hizmet Modeline İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Hizmet Modeli	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	Çocuk Evi	174	135.80	2	10.115	.006**
	Çocuk Yuvası	83	162.67			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	174.97			
Saldırgan Davranışlar	Çocuk Evi	174	131.51	2	17.461	.000**
	Çocuk Yuvası	83	168.55			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	181.62			
Dışa Yönelim	Çocuk Evi	174	132.55	2	15.576	.000**
	Çocuk Yuvası	83	166.36			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	181.63			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 51’de verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının ile hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde, kurallara karşı gelme (X² (sd=2, n=296)=10.115, p< .01), saldırgan davranışlar (X² (sd=2, n=296)=17.461, p< .01) ve dışa yönelim (X² (sd=2, n=296)=15.576, p< .01) davranış sorunları ile hizmet modeli arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında kız yetiştirme yurdu

hizmet modelinden faydalanan ergenlerin kurallara karşı gelme sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği, kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenlerin saldırgan davranışlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği ve kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenlerin dışa yönelim sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenler diğerlerinden daha çok kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam problem davranış sorunlarının hizmet modeli açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 52’de verilmektedir.

Tablo 52

**Çocuklarda ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-
Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Hizmet Modeline İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları**

Davranış Sorunları	Hizmet Modeli	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Çocuk Evi	174	129.31	2	22.317	.000**
	Çocuk Yuvası	83	171.32			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	185.55			
Düşünce Sorunları	Çocuk Evi	174	149.89	2	.176	.916
	Çocuk Yuvası	83	147.36			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	144.74			
Dikkat Sorunları	Çocuk Evi	174	126.57	2	31.616	.000**
	Çocuk Yuvası	83	169.75			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	201.13			
Diğer Problemler	Çocuk Evi	174	136.03	2	9.162	.010*
	Çocuk Yuvası	83	165.72			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	167.50			
Toplam Problem	Çocuk Evi	174	131.94	2	17.858	.000**
	Çocuk Yuvası	83	164.52			
	Kız Yetiştirme Yurdu	39	188.29			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 52’de verilen çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam problem davranış sorunları ile hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal sorunlar (X² (sd=2, n=296)=22.317, p< .01), dikkat sorunları (X² (sd=2, n=296)=31.616, p< .01), diğer problemler (X² (sd=2, n=296)=9.162, p< .05) ve toplam problem (X² (sd=2, n=296)=17.858, p< .01) davranış sorunları ile hizmet modeli arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında kız yetiştirme yurdu hizmet

modelinden faydalanan ergenlerin sosyal sorunlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği, kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenlerin dikkat sorunları sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği, kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenlerin diğer problemler sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin ve kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenlerin toplam problem sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden faydalanan ergenler diğerlerinden daha çok sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam problem davranış sorunları yaşamaktadır.

4.2.15. Araştırmanın on beşinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları hizmet modelinden yararlanma süresi açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 53, Tablo 54 ve Tablo 55’te verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunlarının hizmet modelinden yararlanma süresi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 53’te verilmektedir.

Tablo 53

Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon-Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Hizmet Modelinden Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	6 Aydan Az	63	143.87	3	4.666	.198
	6 Ay-1 Yıl	94	156.16			
	1-3 Yıl	127	141.26			
	3 Yıl ve Fazlası	12	189.38			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	6 Aydan Az	63	169.15	3	8.551	.036*
	6 Ay-1 Yıl	94	145.02			
	1-3 Yıl	127	137.30			
	3 Yıl ve Fazlası	12	185.92			
Somatik Yakınmalar	6 Aydan Az	63	153.13	3	3.662	.300
	6 Ay-1 Yıl	94	145.47			
	1-3 Yıl	127	144.87			
	3 Yıl ve Fazlası	12	186.29			
İçe Yönelim	6 Aydan Az	63	159.21	3	6.008	.111
	6 Ay-1 Yıl	94	150.82			
	1-3 Yıl	127	137.54			
	3 Yıl ve Fazlası	12	190.13			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 53'te verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile hizmet modelinden yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal içe dönüklük/depresyon (X^2 (sd=3, n=296)=8.551, p< .05) davranış sorunu ile hizmet modelinden yararlanma süresi arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin sosyal içe dönüklük/depresyon sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 6 aydan az, 6

ay-1 yıl ve 1-3 yıl arası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok sosyal içe dönüklük/depresyon davranış sorunu yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının hizmet modelinden yararlanma süresi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 54'te verilmektedir.

Tablo 54

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Hizmet Modelinden Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	6 Aydan Az	63	153.44	3	10.180	.017*
	6 Ay-1 Yıl	94	157.38			
	1-3 Yıl	127	134.19			
	3 Yıl ve Fazlası	12	204.46			
Saldırgan Davranışlar	6 Aydan Az	63	152.09	3	12.403	.006**
	6 Ay-1 Yıl	94	157.59			
	1-3 Yıl	127	133.70			
	3 Yıl ve Fazlası	12	215.17			
Dışa Yönelim	6 Aydan Az	63	150.86	3	13.509	.004**
	6 Ay-1 Yıl	94	158.70			
	1-3 Yıl	127	133.18			
	3 Yıl ve Fazlası	12	218.33			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 54'te verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının ile hizmet modelinden yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde, kurallara karşı gelme (X^2 (sd=3, n=296)=10.180, $p < .05$), saldırgan davranışlar (X^2 (sd=3, n=296)=12.403, $p < .01$) ve dışa yönelim (X^2 (sd=3, n=296)=13.509, $p < .01$) davranış sorunları ile hizmet modelinden yararlanma süresi arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 6 ay-1 yıl, 6 aydan az ve 1-3 yıl arası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği, 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin saldırgan davranışlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 6 ay-1 yıl, 6 aydan az ve 1-3 yıl arası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği ve 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin dışa yönelim sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 6 ay-1 yıl, 6 aydan az ve 1-3 yıl arası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam problem davranış sorunlarının hizmet modelinden yararlanma süresi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 55'te verilmektedir.

Tablo 55

Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler-Toplam Problem Davranış Sorunları ile Hizmet Modelinden Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	6 Aydan Az	63	157.44	3	15.277	.002**
	6 Ay-1 Yıl	94	152.08			
	1-3 Yıl	127	133.86			
	3 Yıl ve Fazlası	12	228.42			
Düşünce Sorunları	6 Aydan Az	63	146.40	3	4.365	.225
	6 Ay-1 Yıl	94	155.31			
	1-3 Yıl	127	141.33			
	3 Yıl ve Fazlası	12	182.00			
Dikkat Sorunları	6 Aydan Az	63	165.25	3	15.764	.001**
	6 Ay-1 Yıl	94	148.96			
	1-3 Yıl	127	132.87			
	3 Yıl ve Fazlası	12	222.42			
Diğer Problemler	6 Aydan Az	63	149.87	3	12.817	.005**
	6 Ay-1 Yıl	94	161.61			
	1-3 Yıl	127	132.46			
	3 Yıl ve Fazlası	12	208.38			
Toplam Problem	6 Aydan Az	63	154.61	3	12.968	.005**
	6 Ay-1 Yıl	94	155.16			
	1-3 Yıl	127	133.80			
	3 Yıl ve Fazlası	12	219.79			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 55’te verilen çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam problem davranış sorunları ile hizmet modelinden yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal sorunlar (X^2 (sd=3, n=296)=15.277, $p < .01$), dikkat sorunları (X^2 (sd=3, n=296)=15.764, $p < .01$), diğer problemler (X^2 (sd=3, n=296)=12.817, $p < .01$) ve toplam problem (X^2 (sd=3, n=296)=12.968, $p < .01$) davranış sorunları ile hizmet modelinden yararlanma süresi arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 6 aydan az, 6 ay-1 yıl ve 1-3 yıl arası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği, 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin dikkat sorunları sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 6 aydan az, 6 ay-1 yıl ve 1-3 yıl arası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği, 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin diğer problemler sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 6 ay-1 yıl, 6 aydan az ve 1-3 yıl arası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği ve 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin toplam problem sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 6 ay-1 yıl, 6 aydan az ve 1-3 yıl arası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 3 yıl ve daha fazlası bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha çok sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam problem davranış sorunları yaşamaktadır.

4.2.16. Araştırmanın on altıncı alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların davranış ve duygusal sorunları önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 56, Tablo 57 ve Tablo 58’de verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve ie yönelim davranış sorunlarının önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 56’da verilmektedir.

Tablo 56

**Çocuk ve Ergenlerde Anksiyete/Depresyon Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon-
Somatik Yakınmalar-İçe Yönelim Davranış Sorunları ile Önceki Hizmet
Modellerinden Toplam Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları**

Davranış Sorunları	Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Anksiyete/Depresyon	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	142.35	4	7.679	.104
	6 aydan az	51	143.34			
	6 ay-1 yıl	13	97.31			
	1-3 yıl	61	156.54			
	3 yıl ve daha fazla	80	160.98			
Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	155.26	4	9.223	.056
	6 aydan az	51	128.50			
	6 ay-1 yıl	13	102.50			
	1-3 yıl	61	147.94			
	3 yıl ve daha fazla	80	161.46			
Somatik Yakınmalar	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	149.99	4	3.792	.435
	6 aydan az	51	151.79			
	6 ay-1 yıl	13	109.04			
	1-3 yıl	61	147.93			
	3 yıl ve daha fazla	80	151.55			
İçe Yönelim	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	151.45	4	8.978	.062
	6 aydan az	51	136.47			
	6 ay-1 yıl	13	89.69			
	1-3 yıl	61	150.59			
	3 yıl ve daha fazla	80	160.78			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 56’da verilen çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları ile önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresine göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunlarının önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 57’de verilmektedir.

Tablo 57

Çocuk ve Ergenlerde Kurallara Karşı Gelme-Saldırgan Davranışlar-Dışa Yönelim Davranış Sorunları ile Hizmet Modelinden Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Kurallara Karşı Gelme	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	147.38	4	4.861	.302
	6 aydan az	51	131.51			
	6 ay-1 yıl	13	125.00			
	1-3 yıl	61	160.73			
	3 yıl ve daha fazla	80	155.10			
Saldırgan Davranışlar	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	151.21	4	8.778	.067
	6 aydan az	51	128.40			
	6 ay-1 yıl	13	110.54			
	1-3 yıl	61	146.94			
	3 yıl ve daha fazla	80	165.59			
Dışa Yönelim	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	148.96	4	7.186	.126
	6 aydan az	51	129.61			
	6 ay-1 yıl	13	112.12			
	1-3 yıl	61	152.98			
	3 yıl ve daha fazla	80	162.52			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 57’de verilen çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim davranış sorunları ile önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar ve dışa yönelim

davranış sorunları önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresine göre farklılık göstermemektedir.

Çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları ve diğer sorunlarının önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 58’de verilmektedir.

Tablo 58

Çocuk ve Ergenlerde Sosyal Sorunlar-Düşünce Sorunları-Dikkat Sorunları-Diğer Problemler ile Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X ²	P
Sosyal Sorunlar	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	157.33	4	6.830	.145
	6 aydan az	51	129.44			
	6 ay-1 yıl	13	113.50			
	1-3 yıl	61	146.16			
	3 yıl ve daha fazla	80	158.08			
Düşünce Sorunları	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	127.95	4	17.606	.001*
	6 aydan az	51	154.84			
	6 ay-1 yıl	13	131.58			
	1-3 yıl	61	143.52			
	3 yıl ve daha fazla	80	174.38			
Dikkat Sorunları	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	158.88	4	9.309	.054
	6 aydan az	51	128.11			
	6 ay-1 yıl	13	101.85			
	1-3 yıl	61	146.88			
	3 yıl ve daha fazla	80	158.51			
Diğer Problemler	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	149.86	4	2.145	.709
	6 aydan az	51	137.82			
	6 ay-1 yıl	13	137.08			
	1-3 yıl	61	145.44			
	3 yıl ve daha fazla	80	157.95			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Tablo 58’de verilen çocuk ve ergenlerin sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları ve diğer problemler ile önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde, düşünce sorunları (X^2 (sd=4, n=296)=17.606, $p < .05$) ile önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda sıra ortalamaları dikkate alındığında 3 yıl ve daha fazla süre başka hizmet modellerinden faydalanan çocuk ve ergenlerin düşünce sorunları sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu sırasıyla 6 aydan az, 1-3 yıl, 6 ay- 1 yıl arası başka hizmet modellerinden faydalanan ve daha önce başka hizmet modelinden faydalanmayan çocuk ve ergenlerin izlediği görülmektedir. Başka bir deyişle, 3 yıl ve daha fazla süre başka hizmet modellerinden faydalanan çocuk ve ergenler diğerlerine göre daha çok düşünce sorunları yaşamaktadır.

Çocuk ve ergenlerin toplam davranış sorunlarının önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi açısından incelenmesine ait bulgular Tablo 59’da verilmektedir.

Tablo 59

Çocuk ve Ergenlerde Toplam Davranış Sorunları ile Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Davranış Sorunları	Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresi	n	Sıra Ortalaması	Sd	X^2	P
Toplam Problem	Daha önce yararlanılan hizmet modeli yok.	91	150.91	4	7.838	.098
	6 aydan az	51	130.93			
	6 ay-1 yıl	13	104.42			
	1-3 yıl	61	150.69			
	3 yıl ve daha fazla	80	162.46			

İstatistiksel Analiz: Kruskal Wallis Testi
N=296, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablo 59’da verilen çocuk ve ergenlerin toplam davranış sorunları ile önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin toplam davranış sorunları önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresine göre farklılık göstermemektedir.

4.2.17. 4-18 ve 6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeklerinde Farklı Olan Altı Maddeye İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında kullanılan “Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği” 4-18 yaşlar arasını (Achenbach, 1991a), 21.yüzyıl baskısı olarak bilinen 2001 yılı baskısı ise 6-18 yaş aralığını kapsamaktadır. Davranım problemleri, dikkat sorunları ve depresyonu daha iyi değerlendirebilmek için 1991 formunda nadiren işaretlenen ya da etkisi düşük olan aşağıdaki altı madde değiştirilmiş ve 2001 formunda yerlerine başka maddeler konulmuştur (Erol ve Şimşek, 2010: 2). Örneklemin 4-18 yaş grubunu kapsıyor olması nedeniyle mevcut araştırmada ölçeğin hem 1991 hem de 2001 formu kullanılmış ve ölçeğin yorumlanmasında farklı olan altı madde 4-5 yaş grubu çocuklar için ayrı olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak da Neşe ve Erol(2010)’un belirttiği gibi söz konusu maddelerin çok nadir işaretlendiği görülmüştür.

Tablo 60
4-18 ve 6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme
Ölçeklerinde Farklı Olan Altı Maddenin 4-5 Yaş Grubu İçin Sonuçları

Maddeler	Derecelendirme	4 Yaş n	5 Yaş n
Alerjisi vardır (yeme, koklama ile, tozlu bir yerde bulunmakla kaşıntı, döküntü, göz yaşarması..vs. olması)	Doğru değil	10	8
	Bazen ya da biraz doğru	1	0
	Çok ya da sıklıkla doğru	0	0
Astımı (nefes darlığı) vardır	Doğru değil	11	8
	Bazen ya da biraz doğru	0	0
	Çok ya da sıklıkla doğru	0	0
Karşı cinsten biri gibi davranır	Doğru değil	11	8
	Bazen ya da biraz doğru	0	0
	Çok ya da sıklıkla doğru	0	0
Yenilip içilmeyecek şeyleri yer ya da içer (kum, kil, kalem silgi..gibi).	Doğru değil	11	7
	Bazen ya da biraz doğru	0	1
	Çok ya da sıklıkla doğru	0	0
Kakası ile oynar ya da etrafa bulaştırır.	Doğru değil	11	8
	Bazen ya da biraz doğru	0	0
	Çok ya da sıklıkla doğru	0	0
Temizliğe ve titizliğe aşırı düşkündür.	Doğru değil	9	6
	Bazen ya da biraz doğru	2	2
	Çok ya da sıklıkla doğru	0	0

N=19

4.2.18. Araştırmanın on yedinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların yararlandıkları hizmet modeli ile cinsiyetleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 61’de ve Şekil 5’te verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin cinsiyetleri ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişkinin incelenmesine ait bulgular Tablo 61’de verilmektedir.

Tablo 61

Çocuk ve Ergenlerin Cinsiyetleri ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki

Hizmet Modeli		Çocuk Evi	Kurum Bakımı	Toplam	Pearson X ²	Sd	P	Phi	Phi P
Kız	Göze Değeri	79	70	149	4.114	1	0.043*	-0.118	0.043*
	Teorik Değer	87.6	61.4	149.0					
	%	% 53.0	% 47.0	% 100					
Erkek	Göze Değeri	95	52	147					
	Teorik Değer	86.4	60.6	147.0					
	%	% 64.6	% 34.4	% 100					

İstatistiksel Analiz: Pearson Ki-Kare Testi & Phi ve Cramer’s V Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

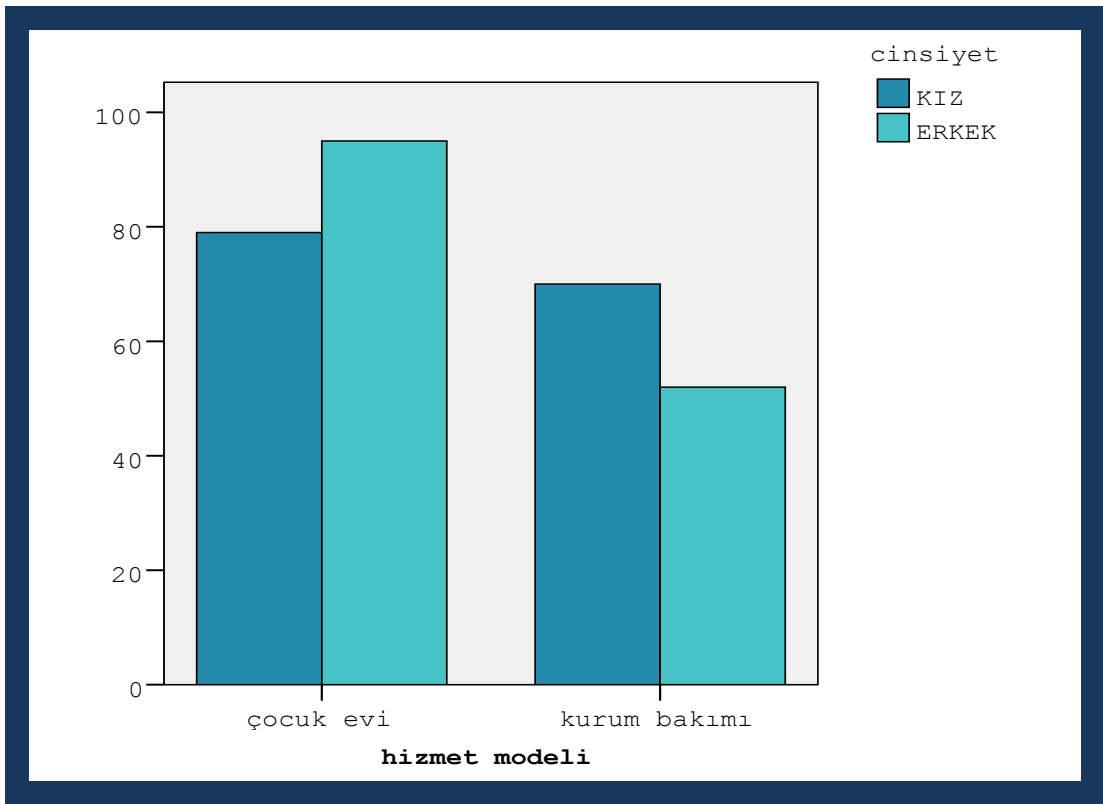
Minimum teorik değer: 60.59

Tablo 61’de verilen çocuk ve ergenlerin cinsiyetleri ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde; en küçük teorik değer 60.59 (>25) olması nedeniyle Pearson Ki-Kare analizi yapılmış ve cinsiyet ile hizmet modeli (X² (sd=1, n=296)=4.114, p< 0.05) arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda veriler arasında nasıl bir ilişki olduğunu saptamak amacıyla yapılan Phi ve Cramer’s V testinde

tablonun 2*2 olması nedeniyle Phi analiz sonucu dikkate alınmış ve cinsiyet ile hizmet modeli ($p < 0.05$) arasında 0.118'lik anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çocuk ve ergenlerin cinsiyetlerine göre yararlandıkları hizmet modeli dağılımı Şekil 5'te verilmektedir.

Şekil 5
Çocuk ve Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı

Şekil 5'te verilen, kızların %53'ü ($n=79$) ve erkeklerin %64.6'sı ($n=95$) çocuk evi; kızların %47'si ($n=70$) ve erkeklerin %34.4'ü ($n=52$) ise kurum bakımı hizmet modelinden faydalanmaktadır.

4.2.19. Araştırmanın on sekizinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların yararlandıkları hizmet modeli ile yaşları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 62’de ve Şekil 6’da verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin yaşları ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişkinin incelenmesine ait bulgular Tablo 62’de verilmektedir.

Tablo 62

Çocuk ve Ergenlerin Yaşları ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki

Hizmet Modeli		Çocuk Evi	Kurum Bakımı	Toplam	Pearson X^2	Sd	P	Cramer’s V	Cramer’s V P
Yaş									
4-12	Göze Değeri	96	83	179	13.077	2	0.01*	0.210	0.001**
	Teorik Değer	105.2	73.8	179.0					
	%	% 53.6	% 46.4	% 100					
13-15	Göze Değeri	61	20	81					
	Teorik Değer	47.6	33.4	81.0					
	%	% 75.3	% 24.7	% 100					
16-18	Göze Değeri	17	19	36					
	Teorik Değer	21.2	14.8	36.0					
	%	% 47.2	% 52.8	% 100					

İstatistiksel Analiz: Pearson Ki-Kare Testi & Phi ve Cramer’s V Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Minimum teorik değer: 14.84

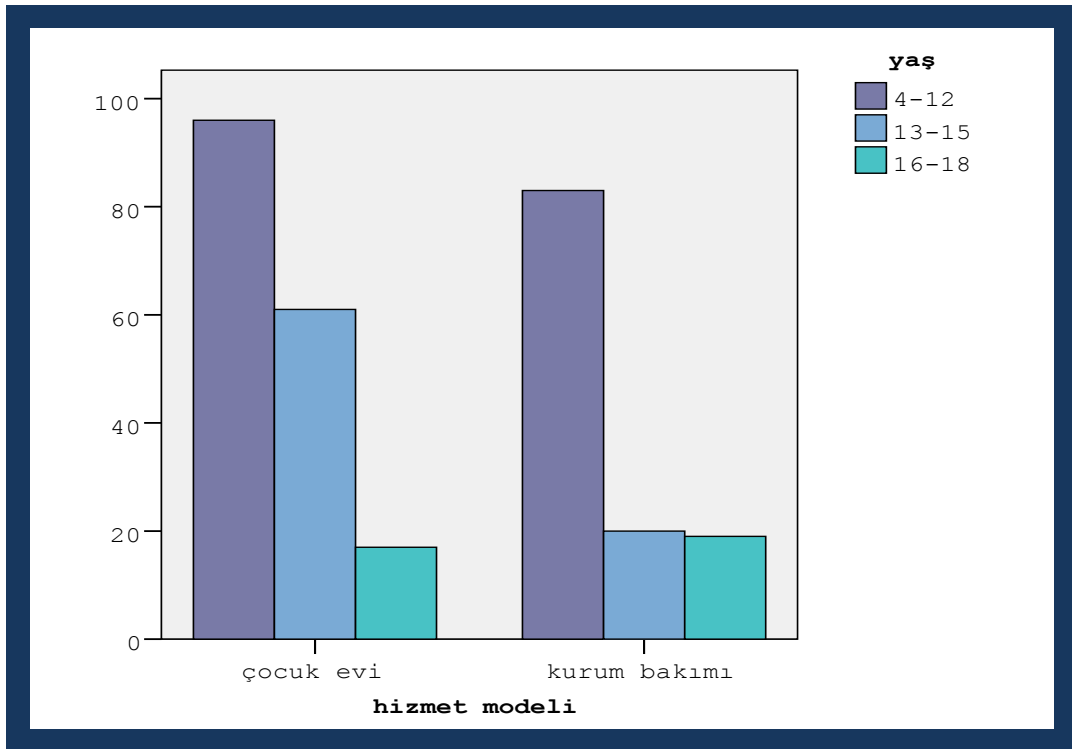
Tablo 62’de verilen çocuk ve ergenlerin yaşları ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde; en küçük teorik değer 14.84 (>5) olması nedeniyle Pearson Ki-Kare analizi yapılmış ve yaş ile hizmet modeli (X^2 (sd=2, n=296)=13.077, p< 0.05) arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda veriler arasında nasıl bir ilişki olduğunu saptamak amacıyla yapılan Phi ve Cramer’s V testinde tablonun 3*2

olması nedeniyle Cramer's V analiz sonucu dikkate alınmış ve yaş ile hizmet modeli ($p < 0.01$) arasında 0.210'luk anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çocuk ve ergenlerin yaşlarına göre yararlandıkları hizmet modeli dağılımı Şekil 6'da verilmektedir.

Şekil 6

Çocuk ve Ergenlerin Yaşlarına Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı

Şekil 6'da verilen, 4-12 yaş grubu çocukların %53.6'sı (n=96) çocuk evi, % 46.4'ü (n=83) kurum bakımı; 13-15 yaş grubu %75.3'ü (n=61) çocuk evi, %24.7'si (n=20) kurum bakımı ve 16-18 yaş grubu ergenlerin 47.2'si (n=17) çocuk evi, % 52.8'i (n=19) kurum bakımı hizmet modellerinden faydalanmaktadır.

4.2.20. Araştırmanın on dokuzuncu alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların yararlandıkları hizmet modeli ile korunma altına alınma yaşı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 63’te ve Şekil 7’de verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma yaşı ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişkinin incelenmesine ait bulgular Tablo 63’te verilmektedir.

Tablo 63

Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Yaşı ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki

Hizmet Modeli		Çocuk Evi	Kurum Bakımı	Toplam	Pearson X ²	Sd	P	Phi	Phi P
Korunma Altına Alınma Yaşı									
0-6	Göze Değeri	44	40	84	1.985	1	0.159	-0.082	0.159
	Teorik Değer	49.4	34.6	84.0					
	%	% 52.4	% 47.6	% 100					
7 ve Üzeri	Göze Değeri	130	82	212					
	Teorik Değer	124.6	87.4	212.0					
	%	% 61.3	% 38.7	% 100					

İstatistiksel Analiz: Pearson Ki-Kare Testi & Phi ve Cramer’s V Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Minimum teorik değer: 34.62

Tablo 63’te verilen çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma yaşı ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde; en küçük teorik değer 34.62 (>25) olması nedeniyle Pearson Ki-Kare analizi yapılmış ve korunma altına alınma yaşı ile hizmet modeli arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yapılan Phi ve Cramer’s V testinde tablonun 2*2 olması nedeniyle Phi analiz sonucu dikkate alınmış ve

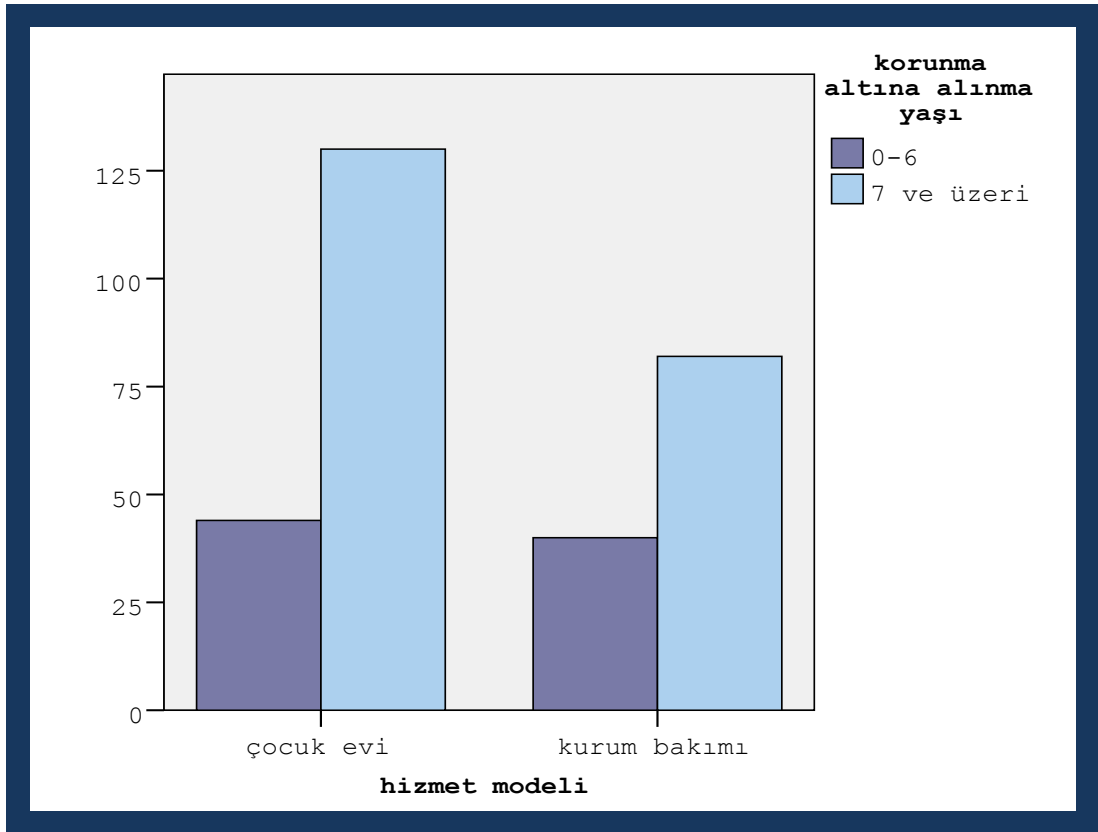

korunma altına alınma yaşı ile hizmet modeli arasında bir ilişki olmadığı tekrar görülmüştür.

Çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma yaşı göre yararlandıkları hizmet modeli dağılımı Şekil 7’de verilmektedir.

Şekil 7

Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Yaşına Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı

Şekil 7’de verilen, 0-6 yaşları arasında korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin %52.4’ü (n=44) çocuk evi, %47.6’sı (n=40) kurum bakımı; 7 ve üzeri yaşlarda korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin %61.3’ü (n=130) çocuk evi, %38.7’si (n=82) kurum bakımı hizmet modellerinden faydalanmaktadır.

4.2.21. Araştırmanın yirminci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların yararlandıkları hizmet modeli ile korunma altına alınma nedeni arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 64’te ve Şekil 8’de verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma nedeni ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişkinin incelenmesine ait bulgular Tablo 64’te verilmektedir.

Tablo 64

Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Nedeni ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki

Hizmet Modeli		Çocuk Evi	Kurum Bakımı	Toplam	Pearson X ²	Sd	P	Cramer's V	Cramer's V P
Korunma Altına Alınma Nedeni									
Terk/ Buluntu ¹	Göze Değeri	14	17	31	35.232	4	0.000**	0.345	0.000**
	Teorik Değer	18.2	12.8	31.0					
	%	% 45.	% 54.8	% 100					
İhmal/ Fiziksel- Duygusal İstismar ²	Göze Değeri	26	30	56					
	Teorik Değer	32.9	23.1	56.0					
	%	% 46.4	% 53.6	% 100					
Cinsel İstismar ³	Göze Değeri	5	22	27					
	Teorik Değer	15.9	11.1	27.0					
	%	% 18.5	% 81.5	% 100					
Aile Birliğinin Bozulması + SEY ⁴	Göze Değeri	105	45	150					
	Teorik Değer	88.2	61.8	150.0					
	%	% 70.0	% 30.0	% 100					
Ebeveynin Hasta Olması ⁵	Göze Değeri	24	8	32					
	Teorik Değer	18.8	13.2	32.0					
	%	% 75.0	% 25.0	% 100					

İstatistiksel Analiz: Pearson Ki-Kare Testi & Phi ve Cramer's V Testi Minimum teorik değer: 11.13

N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

¹Terk/Buluntu ya da Yakınlarının Talebi ²Çocuk Bakımına Yönelik Bilgi Sahibi olmama(İhmal) ya da Duygusal ve/veya Fiziksel İstismar ³Aile Dışı Cinsel İstismar ve/veya Enstest ⁴ Ölüm/Terk/Ebeveynin Cezaevinde Olması/Boşanma/ Ayrılık Nedeniyle Aile Birliğinin Bozulması + Sosyoekonomik Yetersizlik ⁵Ebeveynin Psikiyatrik Hasta/Bağımlı/ Mental Retarde/Ortopedik Engelli Olması

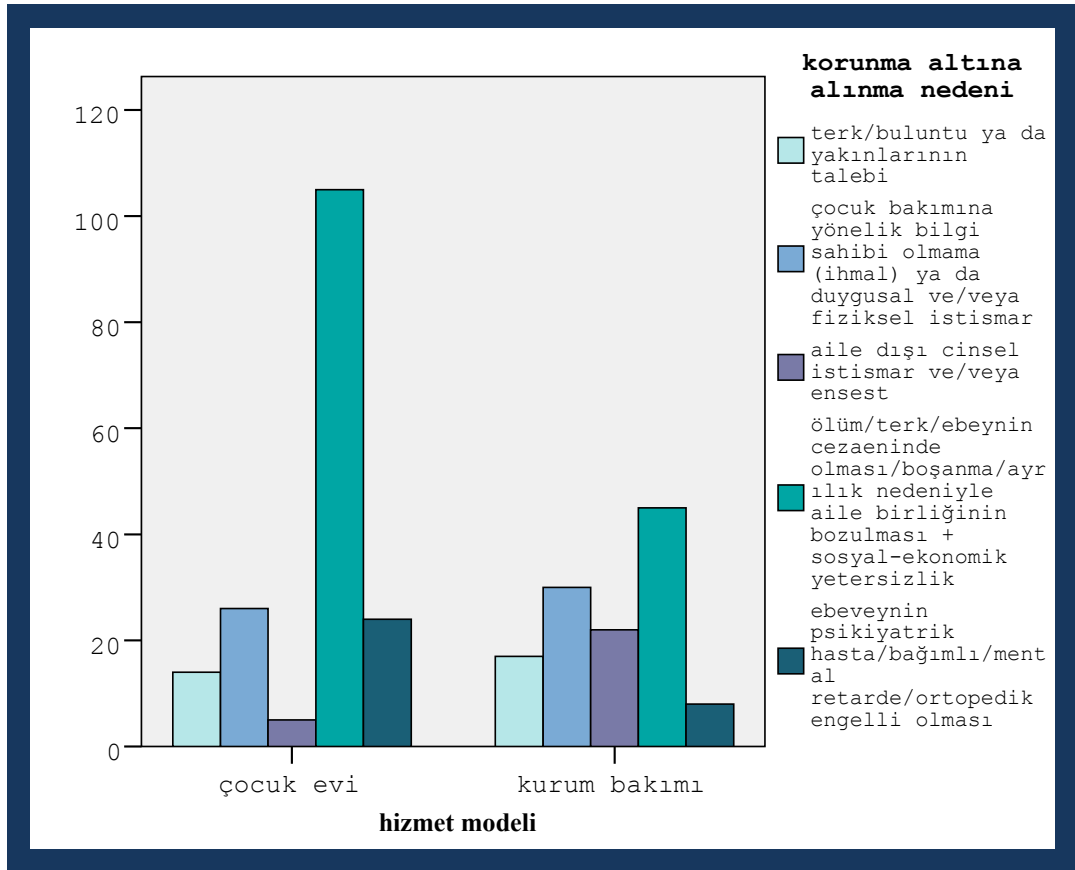
Tablo 64'te verilen çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma nedenleri ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde; en küçük teorik değer 11.13 (>5) olması nedeniyle Pearson Ki-Kare analizi yapılmış ve korunma altına alınma nedeni ile hizmet modeli (X² (sd=4, n=296)=35.232, p< 0.01) arasında bir ilişki olduğu

bulunmuştur. Bu doğrultuda veriler arasında nasıl bir ilişki olduğunu saptamak amacıyla yapılan Phi ve Cramer's V testinde tablonun 5*2 olması nedeniyle Cramer's V analiz sonucu dikkate alınmış ve korunma altına alınma nedeni ile hizmet modeli ($p < 0.01$) arasında 0.345'lik anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma nedenine göre yararlandıkları hizmet modeli dağılımı Şekil 8'de verilmektedir.

Şekil 8

Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altına Alınma Nedenine Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı

Şekil 8’de verilen, terk/bulutnu ya da yakınlarının talebi nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin %45’i (n=14) çocuk evi, %54.8’i (n=17) kurum bakımı; çocuk bakımına yönelik bilgi sahibi olmama(ihmal) ya da duygusal ve/veya fiziksel istismar nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin %46.4’ü (n=26) çocuk evi, %53.6’sı (n=30) kurum bakımı; aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin %18.5’i (n=5) çocuk evi, %81.5’i (n=22) kurum bakımı; ölüm/terk/ebeveynin cezaevinde olması/boşanma/ayrılık nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyoekonomik yetersizlik nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin %70’i (n=105) çocuk evi, %30’u (n=45) kurum bakımı; ebeveynin psikiyatrik hasta/bağımlı/ mental retarde/ortopedik engelli olması nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin %75’i (n=24) çocuk evi, %25’i (n=8) kurum bakımı hizmet modellerinden faydalanmaktadır.

4.2.22. Araştırmanın yirmi birinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların yararlandıkları hizmet modeli ile hizmet modelinden yararlanma süresi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 65’te ve Şekil 9’da verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin hizmet modelinden yararlanma süresi ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişkinin incelenmesine ait bulgular Tablo 65’te verilmektedir.

Tablo 65

**Çocuk ve Ergenlerin Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi ile Yararlandıkları
Hizmet Modeli Arasındaki İlişki**

Hizmet Modeli		Çocuk Evi	Kurum Bakımı	Toplam	Pearson X^2	Sd	P	Cramer's V	Cramer's V P
6 Aydan Az	Göze Değeri	14	49	63	48.352	2	0.000**	0.404	0.000**
	Teorik Değer	37.0	26.0	63.0					
	%	% 22.2	% 77.8	% 100					
6 Ay- 1 Yıl	Göze Değeri	57	37	94					
	Teorik Değer	55.3	38.7	94.0					
	%	% 60.6	% 39.4	% 100					
1 Yıl ve Fazlası	Göze Değeri	103	36	139					
	Teorik Değer	81.7	57.3	139.0					
	%	% 74.1	% 25.9	% 100					

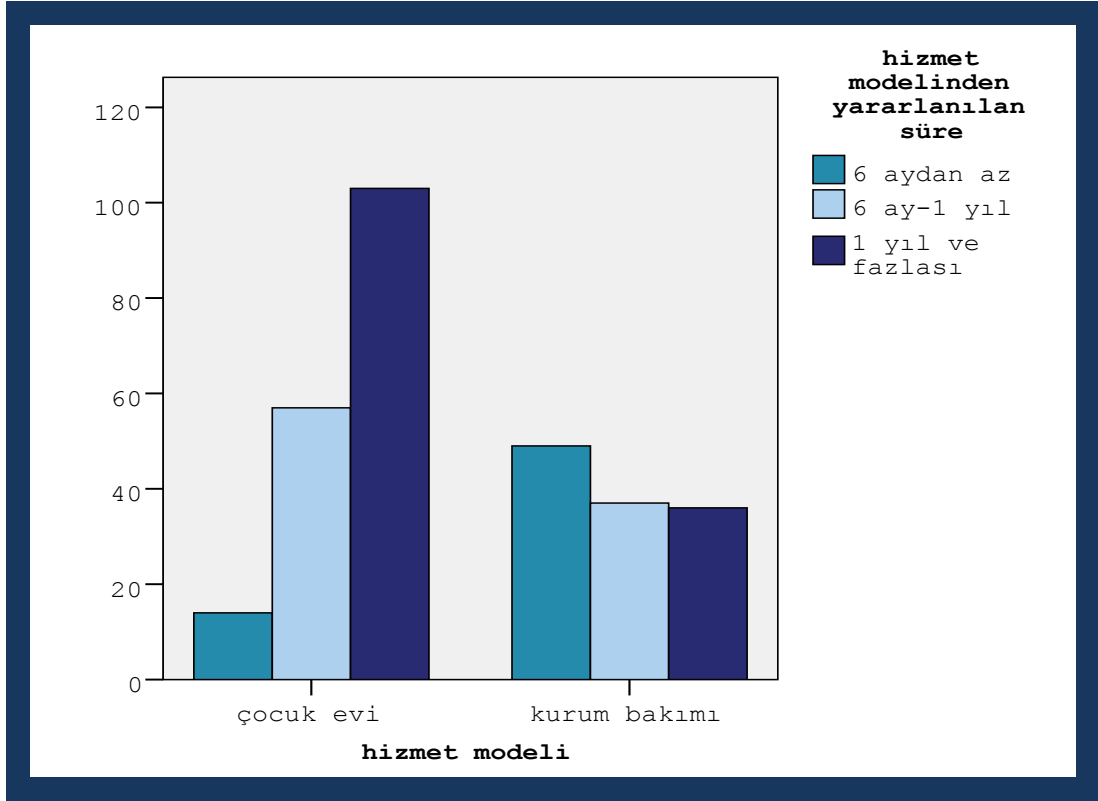
İstatistiksel Analiz: Pearson Ki-Kare Testi & Phi ve Cramer's V Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Minimum teorik değer: 25.97

Tablo 65'te verilen çocuk ve ergenlerin hizmet modelinden yararlanma süresi ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde; en küçük teorik değer 25.97 (>5) olması nedeniyle Pearson Ki-Kare analizi yapılmış ve hizmet modelinden yararlanma süresi ile hizmet modeli (X^2 (sd=2, n=296)=48.352, p< 0.01) arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda veriler arasında nasıl bir ilişki olduğunu saptamak amacıyla yapılan Phi ve Cramer's V testinde tablonun 3*2 olması nedeniyle Cramer's V analiz sonucu dikkate alınmış ve hizmet modelinden yararlanma süresi ile hizmet modeli (p< 0.01) arasında 0.404'lük anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çocuk ve ergenlerin hizmet modelinden yararlanma sürelerine göre yararlandıkları hizmet modeli dağılımı Şekil 9'da verilmektedir.

Şekil 9
Çocuk ve Ergenlerin Hizmet Modelinden Yararlanma Sürelerine Göre
Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı

Şekil 9'da verilen, 6 aydan az bir süredir aynı hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin %22.2'si (n=14) çocuk evi, %77.8'i (n=49) kurum bakımı; 6 ay-1 yıl arası bir süredir aynı hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin %60.6'sı (n=57) çocuk evi, %39.4'ü (n=37) kurum bakımı; 1 yıl ve daha fazla bir süredir aynı hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin %74.1'i (n=103) çocuk evi, %25.9'u (n=36) kurum bakımı hizmet modellerinden faydalanmaktadır.

4.2.23. Araştırmanın yirmi ikinci alt problemi “Koruma ve bakım altında bulunan 4-18 yaş grubu çocukların yararlandıkları hizmet modeli ile ebeveyn yaşam durumu arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?” şeklinde ifade edilmiştir.

Bu alt probleme ilişkin bulgular aşağıda Tablo 66’da ve Şekil 10’da verilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin ebeveyn yaşam durumu ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişkinin incelenmesine ait bulgular Tablo 66’da verilmektedir.

Tablo 66

Çocuk ve Ergenlerin Ebeveyn Yaşam Durumu ile Yararlandıkları Hizmet Modeli Arasındaki İlişki

Hizmet Modeli		Çocuk Evi	Kurum Bakımı	Toplam	Pearson X^2	Sd	P	Cramer’s V	Cramer’s V P
Ebeveyn Yaşam Durumu									
Her ikisi de yaşıyor	Göze Değeri	142	103	245	.969	2	0.616	0.057	0.616
	Teorik Değer	144.0	101.0	245.0					
	%	% 58.0	% 42.0	% 100					
Biri ya da her ikisi de vefat etmiş	Göze Değeri	25	13	38					
	Teorik Değer	22.3	15.7	38.0					
	%	% 65.8	% 34.2	% 100					
Ebeveynler hakkında bilgi yok	Göze Değeri	7	6	13					
	Teorik Değer	7.6	5.4	13.0					
	%	% 53.8	% 46.2	% 100					

İstatistiksel Analiz: Pearson Ki-Kare Testi & Phi ve Cramer’s V Testi
N=296, *p< 0.05, **p< 0.01

Minimum teorik değer: 5.36

Tablo 66’da verilen çocuk ve ergenlerin ebeveyn yaşam durumu ile yararlandıkları hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde; en küçük teorik değer 5.36 (>5) olması

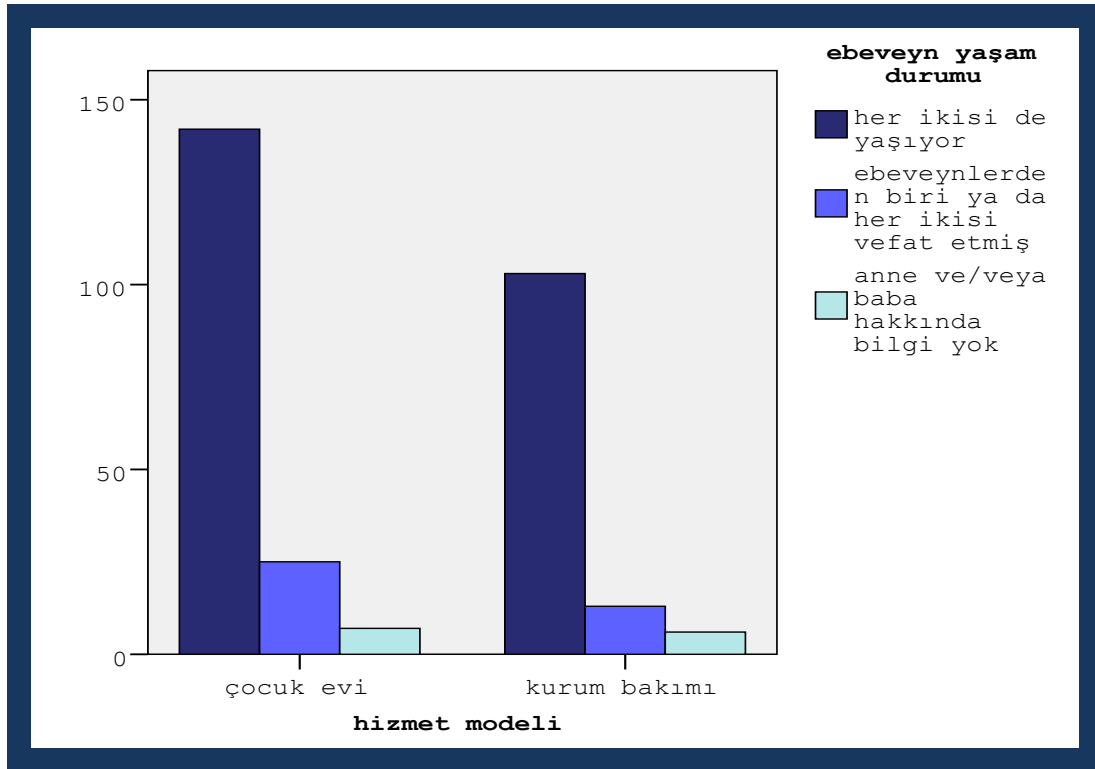

nedeniyle Pearson Ki-Kare analizi yapılmış ve ebeveyn yaşam durumu ile hizmet modeli arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yapılan Phi ve Cramer's V testinde tablonun 3*2 olması nedeniyle Cramer's V analiz sonucu dikkate alınmış ve ebeveyn yaşam durumu ile hizmet modeli arasında bir ilişki olmadığı tekrar görülmüştür.

Çocuk ve ergenlerin ebeveyn yaşam durumuna göre yararlandıkları hizmet modeli dağılımı Şekil 10'da verilmektedir.

Şekil 10

Çocuk ve Ergenlerin Ebeveyn Yaşam Durumuna Göre Yararlandıkları Hizmet Modeli Dağılımı

Şekil 10'da verilen, her iki ebeveyni de yaşayan çocuk ve ergenlerin %58'i (n=142) çocuk evi, %42'si (n=103) kurum bakımı; ebeveynlerinden biri ya da her ikisi de vefat

etmiş çocuk ve ergenlerin %65.8'i (n=25) çocuk evi, %34.2'si (n=13) kurum bakımı; ebeveynlerinin yaşam durumu hakkında bilgiye ulaşılamamış olan çocuk ve ergenlerin %53.8'i (n=7) çocuk evi, %46.2'si (n=6) kurum bakımı hizmet modellerinden faydalanmaktadır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve/veya 2828 Sayılı SHÇEK Kanunu gereğince koruma ve bakım altında bulunan 4–18 yaş grubu çocuk ve ergenlerin yararlandıkları hizmet modeline göre davranış ve duygusal sorunları incelenmiştir. Araştırma kapsamında davranış sorunlarının bazı sosyodemografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı ve hizmet modeli ile bazı sosyodemografik değişkenler arasında ilişki olup olmadığı da değerlendirilmiştir.

Bu bölümde ilk olarak davranış sorunları ile çocuk ve ergenleri tanıtıcı sosyodemografik değişkenler ile ilgili bulgular; daha sonra çocuk ve ergenlerin aile yapısını ve ebeveynlerini tanıtıcı sosyodemografik değişkenler ile ilgili bulgular, çocuk ve ergenlerin korunma altında bulunma durumunu tanıtıcı sosyodemografik değişkenler ile ilgili bulgular ve son olarak çocuk ve ergenlerin yararlandıkları hizmet modeli ile bazı sosyodemografik değişkenlerin arasındaki ilişki ile ilgili bulgular literatür kapsamında değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

5.1. Davranış Sorunları ile Çocuk ve Ergenleri Tanıtıcı Sosyodemografik Özelliklerin Etkileşimi

Bu araştırmada, çocuk ve ergenlerin davranış sorunları ile cinsiyet ve yaş durumlarına ilişkin bulgular sadece bakıcı annelerin/grup sorumlularının algısına göre değerlendirilmiştir.

5.1.1. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde; kızlarla erkekler arasında anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, içe yönelim sorununda anlamlı bir farklılık saptanmazken; somatik yakınmalar sorununda anlamlı bir farklılık vardır. Ayrıca sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarında; kuralara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim sorunlarında; diğer problemler ve toplam problemde ise anlamlı bir farklılık yoktur. Buna göre; kızlar erkeklere göre daha çok somatik yakınmalar yaşamaktadır. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, erkeklerde sosyal sorunlar, düşünce sorunları, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, diğer problemler ve toplam problemlerin; kızlarda ise anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, içe yönelim ve dikkat sorunlarının sıra ortalamaları daha yüksektir.

Bu sonuç bazı araştırma bulguları ile kısmen uyumluyken; bazı araştırma sonuçları ile hiç paralellik göstermemektedir. Örneğin; ergenlerde yaşanan sorunların taranmasına ilişkin yapılan bir çalışmada; somatoform bozukluklar kızlarda erkelerden üç kat daha yüksek bulunmuştur (Savi, 2008: 66). Offord ve arkadaşlarının araştırmasında (1987) ise, 12-16 yaş grubu ergenlerde, kızlarda %11, erkeklerde %4 oranında somatoform bozukluk saptamıştır (Akt: Fritz ve Campo, 2002; Akt: Savi, 2008: 66). Çuhadaroğlu ve Sonuvar (1994)'ın 13-21 yaşları arasındaki 256 kız, 208 erkek ergen üzerinde Beck Depresyon Envanteri kullanarak yaptıkları çalışmada kızların depresyon puanı ortalamaları erkeklerden daha yüksek bulunmuştur; ancak patolojik düzeyde depresyon

gösterme açısından iki cins arasında fark bulunmadığı ve ergenlik döneminde kızların erkeklerden daha fazla depresyon göstermediği bulunmuştur (Bulut, 1995: 120).

Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin ruhsal belirtileri hakkında yapılan bir başka araştırmada, kızların depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite düzeyleri erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Karadağ Çaman ve Özcebe, 2011: 96). Offord ve arkadaşları (1987) ise 12-16 yaşlar arasında 1231 denek üzerinde yaptıkları çalışmalarda depresif belirti gösterme sıklığının kızlarda % 37, erkeklerde % 56 olduğunu saptamışlardır (Akt: Bulut, 1995: 120). Tanrıku (2002) yetiştirme yurdunda yaşayan 161 ve ailesi yanında yaşayan 218, 15-17 yaşları arasındaki ergenlerle yapmış olduğu çalışmada, içedönük tepkiler puanı kızlarda erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur (Akt: Tamdağ ve Öz; 2005: 18). Batıgün'ün (2002) yapmış olduğu çalışmada yine benzer şekilde kızların almış olduğu içedönük tepkiler puanı erkeklere göre yüksek bulunmuştur (Akt: Tamdağ ve Öz; 2005: 18).

Kızlarla erkekler arasında davranış sorunlarının karşılaştırılmasında elde edilen sonuç; erkeklerin daha yoğun dışsallaştırılmış davranış sorunları yaşadığı ve kızların daha çok içselleştirilmiş sorunlar yaşadığını ortaya koyan diğer araştırma bulgularıyla genel anlamda paralellik göstermemektedir (Achenbach ve Edelbrock, 1978; Anderson, Williams, Mcgee ve Silva, 1989; Crovter ve diğer., 1981; Grieger ve Richards, 1976; Kohn ve Romsan, 1973; Pianta ve Caldwell, 1990; Rutter ve Garmezzy, 1983; Velhust, Berden ve Sanders-Woudstra, 1985; Akt: Albayrak-Kaymak, 1994; Akt: Savi, 2008: 173).

Diğer ülkelerde cinsiyetler arası farkın karşılaştırıldığı bazı çalışmalarda, toplam problemler erkeklerde kızlara oranla daha fazla bildirilirken (Bird ve diğer. 1989, Offord ve diğer. 1987, Rutter ve diğer. 1970; Akt: Erol ve Şimşek, 1999: 385), bazı çalışmalarda ise fark belirtilmemiştir (Velez ve diğer. 1989; Akt: Erol ve Şimşek, 1999: 385). Yatılı bakım hizmetinden faydalanan çocuklarda riskleri değerlendiren en son çalışmalar, belirli bir biçimde, kızların artmış psikopatoloji gösterdiği ve erkeklere göre

çalışma ile ilgili daha çok zorluk hissettikleri bulunmuştur (Handwerk ve diğer., 2006; Akt: Hagaman ve diğer., 2010: 525). Kazdin (1995)'e göre erkekler için daha fazla problem davranış bildirilmektedir (Balat ve diğer., 2008: 271). Amerikan Psikiyatri Birliği (1994), özellikle dışa yönelim sorunlarının erkeklerde kızlara oranla daha yaygın olduğunu belirtmektedir (Balat ve diğer., 2008: 271). Pek çok çalışma da, benzer olarak erkeklerin kızlara oranla anlamlı derecede daha fazla problem davranış gösterdiğine ilişkin bulgulara işaret etmektedir (Duncan ve ark, 1994, Eiden 1999, Kaiser ve diğer.2000, Lavigne ve diğer. 1996 Akt: Balat ve diğer., 2008: 271). CWCL Amerikan Ulusal Veri Analiz Sistemi web sitesi üzerinden ulaşılabilir verilere göre ise, çocuk refahı popülasyonunda cinsiyet farklılıklarının bütün olarak belirgin olmadığı, özel olarak bakımın düzeyi ile ilgili olduğunu ileri sürülmektedir (CWCL, 2003; Akt: Baker, Archer ve Curtis, 2005: 191).

Kaynaklarda ruhsal sorunlar açısından cinsiyetler arasındaki farklılıklara yaygın olarak işaret edilmekte ve bu farkın ergenlik döneminde belirginleşmeye başladığı belirtilmektedir. Cinsiyetler arasındaki bu fark, beyin gelişimine ve işleyişine etki eden hormonal mekanizmalar (Martel ve diğer. 2009; Akt: Karadağ Çaman ve Özcebe, 2011: 100) ile ilişkilendirilmesinin yanı sıra sağlık hizmetlerine erişimdeki farklar vb. toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi (Chibber ve diğer. 2008; Akt: Karadağ Çaman ve Özcebe, 2011: 100), kız ergenlerin cinsel istismara daha fazla uğraması vb. travma öyküleri gibi cinsiyetlere göre farklı çevresel etkenlerle de ilişkilendirilmektedir (Chamberlein ve diğer. 2006; Akt: Karadağ Çaman ve Özcebe, 2011: 100). Patterson'un (1975) agresif çocuklar üzerindeki araştırması ise, erkeklerin davranış sorunlarına kızlardan daha yatkın olduğunu ve eğer kontrol altına alınamazsa daha ciddi sorunlara yol açabileceğini göstermiştir (Akt: Savi, 2008: 23).

Ülkemizde yapılan araştırmalar sonucunda cinsiyetin davranış sorunlarına etkisi ile ilgili çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin; Ankara'da 191 çocuğun incelendiği "Geçiş Toplumundaki İlkokul Çocuklarında Ruhsal Uyumsuzluk ve Görülme Sıklığı" isimli çalışmada ise kız ve erkek çocuklar arasında sorun davranışlar arasında farklılık

bulunmamıştır (Sonuvar ve Yalın, 1973). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu tarafından Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı adına (1988) yapılan ve tüm Türkiye'yi temsil edecek şekilde 3080 hane halkını içine alan bir çalışmada, kentsel yörede genç kızların erkeklerden daha nörotik ve daha az dışa dönük oldukları ve daha çok yalan söyledikleri saptanmıştır (Bulut, 1995: 120).

Türkiye Ruh Sağlığı Profili araştırmasının, erişkin nüfusta ruhsal hastalıkların yaygınlığı, ilişkili faktörler, yeti yitimi ve ruh sağlığı hizmeti kullanımı ile ilgili çalışmada, alkol bağımlılığı dışında tüm ruhsal hastalık tanıları kadınlarda daha yaygın olarak saptanmıştır. Her beş kadından birinde herhangi bir ruhsal hastalık tanısı varken, erkeklerde bu oran onda birdir. Kadınlarda somatoform ağrı bozuklukları yüksek oranda görülürken bunu majör depresyon izlemektedir. Anksiyete ve depresyon spektrumundaki hastalıklar tanılarının büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır (Kılıç, 1998; Akt: Erol ve Şimşek, 1999: 385-386). Kızlarda İçe yönelim sorunlarının yüksek olması ve yaş ilerledikçe artması, erişkin nüfusta da sık görülmesi konunun önemini ortaya koymaktadır. Diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak yapılan çalışmalarda da Anksiyete ve Depresyon skalasının anlamlı olarak yüksek bulunması konunun önemini gösterdiği belirtilmektedir (Erol ve Şimşek, 1999: 385-386).

“4-18 Yaş Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL)”ni kullanarak, Şimşek ve diğer. (2008: 240-241) tarafından kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunları belirlemek amacıyla yapılan ulusal örnekleme karşılaştırmalı çalışmada içe yönelim sorunlarının kurum bakımındaki kızlarda ve küçük yaş erkeklerde, dışa yönelim ve toplam problem küçük yaş erkeklerde diğer gruplara göre anlamlı olarak yüksek saptanmıştır. Sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları alt testinde ise kurum bakımındaki çocuklarda yaş ve cinsiyete göre farklılık saptanmamıştır.

Üstüner ve ark (2005: 134) tarafından koruyucu aile bakımı altındaki çocuklarda davranış ve duygusal sorunları belirlemek amacıyla yapılan diğer çalışmada koruyucu

aile ve kurum bakımı sistemleri karşılaştırılmış ve CBCL toplam problem puanına yaşın anlamlı etkisinin olmadığı, cinsiyet ve bakım modelinin anlamlı ve bağımsız etkilerinin olduğu belirlenmiştir.

Erol ve Şimşek (1999: 381) tarafından Türk çocuklarında ruh sağlığı profilini belirlemek amacıyla yapılan bir diğer çalışmada anneler, erkeklerde kızlara oranla daha fazla sorun davranış bildirmişlerdir. Sorunların türüne bakıldığında, kızlar daha çok içe yönelim, sosyal içe dönüklük, somatik yakınmalar ve anksiyete/depresyon sorunu yaşarken, erkeklerin dışa yönelim, suça yönelik davranışlar, saldırgan davranışlar, düşünce sorunlarını daha çok yaşadığı saptanmıştır. Sosyal Sorunlar ve Düşünce Sorunlarında cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Toplam Problem'de anneler, erkeklerde kızlara oranla daha fazla sorun davranış bildirilmiştir.

Tüm bu araştırma sonuçları incelendiğinde, sorun davranışların sadece cinsiyetle ilişkilendirilmesinin doğru ve yeterli olmayacağı; koruma altındaki çocukların ve ergenlerin anti-sosyal davranışlar veya suça yönelik davranışlar göstermelerinde, olumsuz sosyal çevre, yetersiz sosyal destek, düşük sosyoekonomik statü gibi faktörlerin de söz konusu olduğu görülmektedir. Hukkanen ve diğer. (1999: 268) birleşik travmatizasyon, cinsel istismar, okul güçlükleri, erkek olma, büyük yaş (> 11 yaş), koruma altına alınma ve mevcut hizmet modeline yerleştirme yaşının büyük olması (> 7 yaş), ek olarak ebeveynler ile ilişkide zorlukların daha şiddetli davranış problemleri ve düşük genel işlevsellikle ilişkili olmasının mümkün olduğunu ifade etmiştir. Bunlara ek olarak, Barrera ve Garrison (1992) aile ve arkadaş desteğinin düşük olduğu durumlarda depresyonun arttığını ortaya koymuşlardır (Akt: Bulut, 1995: 12). Yetersiz sosyal destekten (Öztürk, 1994; Akt: Bulut, 1995: 120) ve sosyo- ekonomik düzeydeki bozulmalardan kızların daha çok etkilendiği bildirilmektedir (Çuhadaroğlu ve Sonuvar, 1992; Akt: Bulut, 1995: 120). Bu faktörlerin kızlar üzerinde daha etkili olması, sosyoekonomik faktörlerle, kültürel faktörler arasında yakın ilişkinin bulunması ile açıklanmaktadır. Üvey ana baba, tek ebeveynli olma, boşanma gibi olumsuz yaşam

olayları ile de depresyon arasında ilişki olduğu belirtilmektedir (Öy, 1995; Akt: Bulut, 1995: 120).

5.1.2. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Yaş Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile yaş arasındaki ilişki incelendiğinde; yaş grupları arasında anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunlarında; sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarında; kuralara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim sorunlarında; diğer problemler ve toplam problemde anlamlı bir farklılık yoktur. Ayrıca, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, 16-18 yaş grubu ergenlerde anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları ve toplam problemlerin; 13-15 yaş grubu ergenlerde somatik yakınmalar ve düşünce sorunlarının; 4-12 yaş grubu çocuklarda ise diğer problemlerin sıra ortalamaları daha yüksektir.

Duygusal ve davranışsal sorunların yaşa göre farklılaşmasının nedenleri incelendiğinde; çocuklardaki duygusal gelişim düzeyindeki farklılıkların davranışsal sorunlar üzerinde etkisinin olduğu görülmektedir.

2-6 yaş arası kapsayan ilk çocukluk döneminde, çocukların korkularında farklılaşma ve artmalar görülür. Yapılan araştırmalar bu korkuların 6 yaşından 12 yaşına kadar giderek azaldığını; 11 yaşından itibaren belirgin bir düşüşün olduğunu göstermektedir. Bu yaş döneminde genellikle eve yeni bir kardeşin gelmesi ile birlikte kıskançlık duygusunun yarattığı etkiyle çocukta alt ıslatma, tırnak yeme, parmak emme gibi gerileme belirtileri ve vurma, ısırma gibi şiddet davranışları görülebilir. Bu yaşlarda çocukların öfke tepkilerinin yapılan incelemeler sonucunda beş dakikadan fazla sürmediği saptanmıştır. Yeterince anne-baba sevgisi olmadığını, kötü bir hareketinin cezalandırılacağını ya da terk edilerek yalnız bırakılacağını düşünmek gibi bazı olumsuz

ortamlar ve beklentiler nedeniyle ya da saldırganlık, cinsellik veya bağımsızlık dürtülerini yeterince ifade edememenin verdiği sıkıntı ile çocukta anksiyete duygusu oluşabilir. Bu dönemde anksiyeteye neden olan etkenlere sık rastlanır ve çocuk iç çekilme, bastırma, inkar, gerileme ve yansıtma savunma mekanizmalarını bu duyguyla baş etmede kullanır (Yavuzer, 2008: 97-103).

6-12 yaş arasını kapsayan orta çocukluk döneminde, çocukların korkuları bedensel zarar, soygun, çocuk hırsızları gibi korkuların; canavarların ve hayaletlerin yerine geçmesi ile değişim geçirir. Bu dönemde okul fobisi ve ölüm korkusu olan iki özgül fobi ortaya çıkabilir. Ayrıca, çocuk toplumun kurallarına karşı anne-babalık üslubu, aile içi etkileşimler, çocuk ve öğretmen ilişkisi, modelden öğrenme, televizyondaki şiddet içerikli programlar gibi faktörlerden etkilenerek ya olumlu-kararlı ya da saldırgan-fiziksel-düşmanca tavırlar sergiler (Gander ve Gardiner, 2004: 414-420).

12-18 yaş arasını kapsayan ergenlik döneminde ise, ergenin tüm yaşamında etkili olan yüksek bir duygusallık görülmektedir. Duyguların şiddetlenmesi sonucu oluşan gerginlik nedeniyle uyum sağlayamayanlarda tırnak yeme, saç çekme gibi davranış sorunları ortaya çıkabilir. Çocukluk döneminde duygusal ve sosyal etkileşim açısından başarılı bir çocukluk dönemi geçirmeyen birey, ergenlik sorunlarını çözme konusunda sıkıntı yaşayabilir. Bu dönemde ergenler için korkunun temel kaynağı bilinmeyen “şeyler”dir. Yılan, köpek, uçak gibi objelere, diğer insanlarla tanışma, topluluk önünde konuşma gibi sosyal korkular ve yoksulluk, ölüm, hastalığa yakalanma gibi kendisiyle ilgili korkular hissedebilirler. Gencin yaşadığı anksiyetenin ise olgunlaşma ve değişen sosyal hayat ile birlikte kaynağı ve şiddeti değişime uğrar. Ergen sosyal kaynaklı uyarımların etkisiyle öfke duygusuna kapılabilir. Bu dönemde alay edilmesi, yalan söylenmesi öfkeyi oluşturan başlıca etkenlerdendir. Ayrıca bir amacın önüne çıkan biyolojik yetersizlikler, yetersiz alışkanlık-yetenek-beceri, çevresel yetersizlikler-tehlikeler gibi iç ve dış engellerle karşılaşmak öfke ve sıkıntı hali doğurur. Çocuklar bu durumda öfkeli bir patlama ile tepki verirken, ergenler bu öfke ve duygusal kırıklığı toplumun kabul edeceği bir davranış biçimi ile belli eder. Bu engellenme durumunun sık

sık yaşanması ise ruhsal zorlanmalara(stres) neden olur. Bu noktada, bireyin kaldıramayacağı yükte bir gerilimle karşılaşması, henüz yeterince savunma mekanizması geliştirememiş ergenin savunmasının çökmesine ve duygusal-davranışsal sorunlara yol açabilir (Yavuzer, 2008: 270-275).

Edmonson ve Bullock (1998) tarafından ilkökul çocukları ve ergenler ile yapılan araştırmalarda ergenlerin ilkökul çağı çocuklarına kıyasla daha sinirli ve saldırgan davranışlar gösterdiklerini ortaya koyan bulgular elde etmişlerdir. Ergenlik dönemine gelen çocuk, kendi kaderini tayin edebilmek ve denetleyebilmek için mücadele etmekte ve bağımsız olmak istemektedir. Bu nedenle ergenlikte öfke en yoğun şekilde, aile içinde yaşanmaktadır. Ergenin öfkesi çoğunlukla, aile içinde öfke patlamaları şeklinde ani ve sert olmaktadır (Bauman ve Riche, 1997; Akt: Savi, 2008: 61-62).

Yurtdışı ve sınırlı sayıdaki yurtiçi araştırmalar ise kurum bakımının özellikle küçük yaş çocuklarında olumsuz etkilerine ilişkin önemli bulgular vermektedir (Şimşek ve diğer., 2008: 236). Connors ve arkadaşları (1997) ise, artan yaşla birlikte sorun davranışların arttığını belirtmişlerdir (Savi, 2008: 66).

Ankara’da yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin ruhsal belirtileri üzerine yapılan bir çalışmada yaş değişkeni ruhsal sorun ile ilişkili bulunmamıştır (Karadağ Çaman ve Özcebe, 2011: 97). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir başka araştırmada ergenlerin yaşları ilerledikçe sürekli öfke ve bu öfkelerini dışa yansıtımalarında önemli düzeyde artma olduğu görülmüştür (Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu, 2007: 359).

“4-18 Yaş Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL)”ni kullanarak, Erol ve Şimşek (1999: 381) tarafından, Türk çocuklarında ruh sağlığı profilini belirlemek amacıyla yapılan ulusal örnekleme karşılaştırmalı araştırmada anneler, küçük yaş (4-11) grubu çocuk ve gençlerde büyük yaş grubuna (12-18) oranla daha fazla sorun davranış bildirmişlerdir. Diğer bir deyişle yaş ilerledikçe sorun

davranışların azaldığı belirtilmektedir. Toplam problem, dışa yönelim ve dışa yönelimi oluşturan saldırgan davranışlar ve suça yönelik davranışlarda alt testlerinde yaş ilerledikçe sorunlarda azalma görüldüğü; ancak, içe yönelim ve içe yönelimi oluşturan sosyal içe dönüklük ve somatik yakınmalar alt testlerinde yaş ilerledikçe sorunlarda artma olduğu saptanmıştır. Anksiyete/depresyon alt testinde ise yaşa bağlı anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Şimşek ve diğer. (2008: 240-241) tarafından kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunları belirlemek amacıyla yapılan ulusal karşılaştırmalı araştırmada içe yönelim sorunları kurum bakımındaki kızlarda ve küçük yaş erkeklerde, dışa yönelim ve toplam problem sorunları küçük yaş erkeklerde diğer gruplara göre anlamlı olarak yüksek saptanmıştır. Sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları alt testinde ise kurum bakımındaki çocuklarda yaş ve cinsiyete göre farklılık saptanmamıştır.

Üstüner ve diğer. (2005: 134) tarafından koruyucu aile bakımı altındaki çocuklarda davranış ve duygusal sorunları belirlemek amacıyla yapılan diğer araştırmada koruyucu aile ve kurum bakımı sistemleri karşılaştırılmış ve CBCL toplam problem puanına yaşın anlamlı etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Yapılan mevcut araştırma sonucunda elde edilen sonuç, toplum örneklemiyle yapılan bazı çalışmalarla genel olarak uyumlu değilken; koruma ve bakım altında bulunan çocuklar hakkında yapılan bazı araştırmalarla kısmen paralellik göstermektedir. Bütün bu araştırmalar incelendiğinde, çocukların gelişimde yaş faktörünün önemli olduğu kabul etmekle birlikte, koruma ve bakım altındaki çocukların duygusal ve davranışsal problemlerini sadece yaşa bağlı gelişim dönemleri ile açıklamak yetersiz olacaktır. Bunlara ek olarak, araştırmada cinsiyete göre yaş gruplarının davranış sorunları üzerindeki etkisi veri grubunun parametrik olmaması nedeniyle değerlendirilememiş ve ulaşılan sonucun bu nedenle sınırlı olduğu söylenebilir.

5.2. Davranış Sorunları ile Çocuk ve Ergenlerin Aile Yapısını ve Ebeveynlerini Tanıtıcı Sosyodemografik Özelliklerin Etkileşimi

Bu araştırmada, çocuk ve ergenlerin davranış sorunları ile aile yapısı, ailedeki çocuk sayısı, ebeveynlerin yaşam ve birliktelik durumu, anne-baba eğitim düzeyi ve anne-baba çalışma durumuna ilişkin bulgular sadece bakıcı annelerin/grup sorumlularının algısına göre değerlendirilmiştir.

5.2.1. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Aile Yapısı ve Ebeveyn Birliktelik Durumu Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile aile yapısı arasındaki ilişki incelendiğinde; çocukların korunma altına alındıkları esnada içinde buldukları farklı aile yapıları arasında anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunlarında; sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarında; kuralara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim sorunlarında; diğer problemler ve toplam problemde anlamlı bir farklılık yoktur. Ayrıca, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, parçalanmış ailelerden gelen çocuk ve ergenlerde anksiyete/depresyon, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, diğer problemler ve toplam problemlerin; aile yapısı bilinmeyen çocuk ve ergenlerde ise sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim, kurallara karşı gelme ve dikkat sorunlarının sıra ortalamaları daha yüksektir.

Davranış sorunları ile ebeveyn birliktelik durumu arasındaki ilişki incelendiğinde; anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunlarında; sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarında; kuralara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim sorunlarında; diğer problemler ve toplam problemde anlamlı bir farklılık yoktur. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, ebeveynleri boşanmış/ayrı olan çocuk ergenlerde anksiyete/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim, sosyal sorunlar ve diğer

problemlerin; ebeveynleri birlikte olan çocuk ve ergenlerde sosyal içe dönüklük/depresyon davranış sorununun; ebeveynlerinin birliktelik durumu bilinmeyen çocuk ve ergenlerde kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, düşünce sorunları, dikkat sorunları ve toplam problemlerinin sıra ortalamaları daha yüksektir.

SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporu (2005)'nda belirtilen 7-12 yaş çocuk yuvalarında bakım altında bulunan 4163 çocuk için çıkarılan istatistiklerde yuvalarda kalan çocukların anne ve babasının %81.5'inin evliliğinin devam etmediği rapor edilmiştir (Özdemir ve diğer., 2008: 285). Mevcut araştırmada da benzer olarak; parçalanmış, tek ebeveynli ya da üvey ebeveynin bulunduğu karma ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin oranı %83.8 olarak bulunmuştur.

Croatia'da ev dışı bakım modellerinden faydalanan çocukların davranışsal ve duygusal problemleri üzerine yapılan araştırma verilerine göre ise koruyucu aile bakımı altındaki çocuklar için dul kalmış ebeveynler en yüksek isabet ederken, çocuk evindeki çocuklar için en yüksek oran boşanmış ebeveynler olarak bulunmuştur (Ajdukovic ve Sladovic Franz, 2005: 168).

Çocuklarda ve ergenlerde davranışsal ve duygusal sorunların aile yapısı ve ebeveyn birliktelik durumlarına farklılaşmasının nedenleri incelendiğinde; yapılan araştırmalar çekirdek, geniş, parçalanmış, tek ebeveynli ya da tek ebeveyn ve üvey ebeveyn(karma aile) oluşan aile yapılarının çocuklar üzerinde farklı etkilerinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ailelerin bu şekilde sınıflandırılması ile birlikte, her ailenin değişik roldeki insanların beklentileri, etkileşim örüntüleri, gelişim tarihi ve öteki sistemlerle ilişkileri bakımından tek olduğunu kabul etmenin önemli olduğu da unutulmamalıdır (Smart ve Smart, 1980; Akt: Gander ve Gardiner, 2004: 298).

Ailedeki sorunlar hatta şiddet olayları yıllardır çocukların gözü önünde yaşanmış olsa bile yine de, ailenin dağılması çocuğu sarsar; çocuklar her zaman ailenin bir arada olmasını isterler. Çocuklar ailenin dağılmasına karşı korku, üzüntü, öfke, suçluluk,

yalnızlık gibi duygular hissedebilir ve reddetme, gerileme, uyku sorunları, kendi kendini tatmin, okul sorunları, fiziksel(somatik) sorunlar, yemek yeme ile ilgili sorunlar gösterebilirler. Bu süreçte eğer çocukların bu duyguları açığa çıkarılmazsa ve bu duygularla yüzleşmelerine izin verilmezse, onlar daha sonra şekil değiştirerek, depresyon, endişe, ayrılık endişesi, kişilik sorunları ve konsantrasyon bozukluğu olarak ortaya çıkabilir. Ayrıca ailenin dağılması karşısında da erkek çocukların saldırganlık ve öfke gibi dışsallaştırılmış; kız çocukların ise suçluluk, endişe duyma ve depresyon gibi içselleştirilmiş tepkiler göstermesi beklenmektedir (Benedek ve Brown, 1997: 52-62).

Boşanmış ebeveynin tekrar evlenmesi ve aileye üvey bir ebeveynin katılması ise çocuk için boşanma ile başlayan kayıplara bir yenisinin eklenmesi gibidir. Bu durum ebeveynlerin tekrar bir araya gelip evlenmesi olasılığını yok eder. Çocuklar üvey de olsa, bir ebeveyn daha kazandıklarını değil, bir ebeveyni ikici kez kaybettiklerini düşünürler. Yeniden evlenme durumuyla birlikte çocuklardan yeni ebeveyni sevmeleri, yeni bir eve taşınmaları, yeni bir okul ortamına alışmaları, yeni arkadaşlar edinmek zorunda kalmaları beklenebilir. Çocukların hayatlarındaki bu tür kayıplar ve değişiklikler hayatları üzerinde çok az kontrol sahibi oldukları duygusunu kuvvetlendirecektir. Çocukların aileye üvey ebeveynin katılması ile yaşanan değişikliğe verdiği tepkiler yaş, cinsiyet, mizaç, kişilik, gelişim aşaması ve zihinsel kapasite gibi birçok faktöre göre değişiklik göstermektedir. Genel olarak, çocukların yaşları ne kadar küçükse üvey ebeveyne uyum sağlamaları bir o kadar kolay olmaktadır. Ergenlik döneminden çıkmak üzere olan çocuklar ise yakın zamanda evden ayrılıp yeni bir hayat kurma sürecini yaşadıkları için, yeni evliliğe anne ya da babaları kendilerini destekleyecek bir hayat arkadaşı bulmuş olduğu için rahatlatıcı bularak kolayca uyum sağlayabilirler. Bazen de rahatlama ile birlikte öfke de hissedebilirler. Bu süreci en zor atlatan yaş grubu ise buluş çağına girmek üzere olan ya da yeni girmiş olan ergenlerdir. İçinde buldukları döneme özgü karışık duygularla birlikte ebeveynin yeniden evlenmesine ve üvey ebeveyne çok daha zor uyum sağlarlar (Benedek ve Brown, 1997: 199-202).

Özellikle az gelişmiş ülkelerde veya gelişmekte olanların kırsal kesimlerinde yaygın olarak görülen geniş ailenin ise bireyleri arasında tartışmasız bir dayanışmanın olması söz konusudur. Kongar, geleneksel geniş ailenin işlevlerini ekonomik, saygınlık, koruma, dinsel, eğlenme ve dinlenme, eşler arasında sevgiyi sağlama ve çocuk yapma olarak sıralamıştır (Akt., Dönmezer, 1999; Akt: Özatça, 2009: 50). Sosyal ve ekonomik sebeplerle aile ölçüsü daralmış, geniş aileler çekirdek ailelere dönüşmüştür. Bireysellik gelişmeye başladıkça geniş ailenin sürdürülmesi ekonomik olmaktan çıkmış, yavaş yavaş çözümlenerek yerini çekirdek ailelere bırakmıştır (Çakıcı, 2006: 15).

Çekirdek ailelerin yaygınlaşmasıyla geniş ailenin pek çok görevi aile dışındaki diğer toplumsal kurumlar tarafından üstlenilmeye başlanmış ama biyolojik işlevi (üreme), sosyolojik işlevi (toplumsallaştırma), psikolojik işlevi (sevgi ve sıcaklık ile büyütme) ve ekonomik işlevleri her zaman temel görevleri olmuştur (Nirun, 1994; Akt: Çakıcı, 2006: 21). Kondiyoti (1972)'ye göre toplumsal değişme ve gelişmelere paralel olarak aile yapısında olduğu gibi işlevlerinde de değişimler olmuştur. Bu bağlamda, sanayi toplumlarında yaygın olan çekirdek ailenin, geleneksel geniş ailede görülen işlevlerin birçoğunu kaybettiği, bu işlevleri diğer toplumsal kurumlara devrettiği görülmektedir (Akt: Özatça, 2009: 50).

Bütün bunlarla birlikte, hızlı gelişen yaşam koşulları, değişen değer yargıları ve davranış biçimleri aile içinde çatışma ve ayrılımlara neden olabilmektedir. Ana-baba ve çocukları arasındaki iletişim eksikliği ve kuşaklar arası boşluk çatışmalara neden olmakta, çocuklar ile ana-babalar, özellikle ergenlerle yetişkinler arasında uzaklaşmalar gözlenmektedir. Ekonomik ve sosyal güvenceler yeterli kazanmış olmasına karşın bireysel yaşam tarzı toplumun değişik kesimlerinde yalnızlık ve ruhsal doyumsuzluklara neden olabilmektedir (Çakıcı, 2006). Erişkin kesimde depresyon, alkolizm, mistik eğilimler ve intihar girişimlerinde artma, ergenlerde ise anti sosyal davranışlar, madde bağımlılığı, mistik bağlanmalar, saldırganlık yüksek oranda görülebilmektedir (Özgüven, 2001; Akt: Çakıcı, 2006: 12-14).

Üvey ana baba, tek ebeveynli olma, boşanma gibi olumsuz yaşam olayları ile de depresyon arasında ilişki olduğu belirtilmektedir (Öy, 1995; Akt: Bulut, 1995: 120). Bununla birlikte, ailelerin çekirdek, geniş, parçalanmış, tek ebeveynli ya da tek ebeveyn ve üvey ebeveyn (karma aile) aile yapısında olması dışında sağlıklı işlevsel özellikler taşıması da büyük önem taşımaktadır. Araştırmalar, sorunlu bir evliliğin de en az boşanma kadar çocuklar üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Özkan, 2010). Eşler arasındaki çatışma ile çocuğun uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir grup çalışmada çocuktaki saldırganlık, antisosyal davranış ve kaygı gibi değişkenler ele alınmış ve çocukların ebeveynleri arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklarda örnek alma yoluyla kavranın bir çözüm yolu olduğunu öğrendiği; bu durumun çocuğun saldırganlığını arttırdığı; benmerkezci olan küçük çocukların ise, ebeveynleri arasındaki çatışmadan dolayı kendilerini suçladıkları sonucuna varılmıştır (Yılmaz, 2001; Akt: Erbek, Beştepe, Akar, Eradamlar ve Alpkan, 2005: 41-42). Ayrıca, eşler arasındaki çatışmaya uzun süre maruz kalan çocukların, daha sonraki çatışma ortamlarında daha incinebilir oldukları ve daha çok duygusal tepki verdikleri görülmektedir. Literatürde, çatışmanın aslında insanın yaşamının bir parçası olduğu ve çocukların eşler arasında yaşanan sıradan çatışmalara maruz kalmalarının yaşamda karşılaştıkları çatışmalar ile nasıl başa çıkacaklarını öğrenmeleri açısından yararlı olabileceği de vurgulanmaktadır; ancak bu çatışmalar kişiler arası ilişkileri yıpratmamışsa, çözümlenebiliyorsa ve fiziksel şiddet uygulama aşamasına gelmemiş ise, çocukların duygusal gelişiminde önemli bir rol oynayabileceği görülmektedir (Yılmaz, 2001; Akt: Erbek ve diğer., 2005: 43). Başka bir deyişle, çocuk ve ergenlerin aile yapılarından çok ailenin sahip olduğu sağlıklı işlevsellik ölçüsünde davranışsal ve duygusal açıdan etkilendikleri söylenebilir. Bu nedenle, söz konusu iki değişkenin koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin davranış sorunları üzerinde yarattığı farklılığın daha ayrıntılı bir şekilde ele alınıp değerlendirilmesinin uygun olacağı ve mevcut araştırma ile bu konuda sınırlı bir sonuca ulaşıldığı düşünülmüştür.

5.2.2. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Ailedeki Çocuk Sayısı Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile ailedeki çocuk sayısı arasındaki ilişki incelendiğinde; anksiyete/depresyon ve düşünce sorunlarında anlamlı bir farklılık saptanmazken; sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunlarında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre; 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerin diğerlerinden daha yoğun olarak sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır. Ayrıca, tek çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenler somatik yakınmaları en az yaşarken; çocuk sayısı bilinmeyen ailelerden gelen çocuk ve ergenler ise sosyal içe dönüklük/depresyon, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunlarını en az yaşamaktadır. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, 2 çocuk sahibi ailelerden gelen çocuk ve ergenlerde anksiyete/depresyon ve düşünce sorunlarının sıra ortalaması daha yüksektir.

Ailedeki çocuk sayısının, çocuk ve ergenlerin davranış sorunlarının üzerine etkisi incelendiğinde; ailelerin tek çocuk sahibi olması sonucunda anne-babanın çocuk üzerinde geliştirdiği aşırı korumacı tavır onların içe kapanık ve bencil olmalarına, ailede çocuk sayısı arttıkça da buna paralel olarak sunulan imkânların azalmasına neden olabilir. Ekonomik durumu çok iyi olmayan ailelerde ilgi ve sevginin bölünmesi yanında hayat standartlarında da düşme olur; ancak anne-babanın çocukların bireysel özelliklerine göre (yaş, cinsiyet) takındıkları uygun tavırlar olumlu kişilik geliştirmelerini destekleyebilir. Özellikle anne, çocuk sayısı arttıkça daha büyük sorumluluklar altına girmektedir. Ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin çok çocuk sahibi olmaları çocukların temel ihtiyaçlarını gidermelerinde sorun yaratacağından çocuklarda uyum ve davranış bozukluklarının olması da kaçınılmazdır. Ayrıca anne-

babaların ekonomik yönden yaşadığı sorunlar nedeniyle yaşadıkları çatışmalar çocuklar üzerinde olumsuz etki yaratır. Bütün bunlarla birlikte, unutulmaması gereken konu çocuk sayısının değil, anne-baba tutumunun önemli olduğudur (MEGEP Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Aile ve Çocuk El Kitabı, 2007: 30-31).

Kardeşlik bağı, aslen bir sevgi kaynağı gibi düşünülse de, kardeşler arasında önemli problemler söz konusudur. Hatta bazı uzmanlar, kardeşlik ilişkisini bir tür rekabet ilişkisi olarak ifade eder. Kardeş ilişkilerinin dinamizminde annenin tutumu, çocuğun sosyal yeri ve özellikleri (sıra, yaş, cinsiyet, gibi...) önemli bir rol oynamaktadır (Erol, 2008: 19). Annenin sevgisini paylaştırırken ihmalkar veya çok fazla dikkatli davranması, annenin beklentilerine daha fazla cevap veren çocuğu gözbebeği olarak seçmesi, istenilen cinsiyetteki çocuklara diğer cinsiyete sahip çocuklara oranla daha çok hak tanınması, küçük çocuğu büyük çocuğa karşı daha çok korunması; kardeşler arasındaki ilişkinin bozulmasına, cinsiyetinden dolayı dışlanıldığını hissedenin de cinsel kimliğini sahiplenmesinde problemler yaşamasına sebep olabilir (Erol, 2008: 20).

Kardeş ilişkilerinde, kardeşlerin arasındaki yaş da çok önemlidir. Araştırmalar yakın yaşlardaki kardeşlerin daha çok çatıştıklarını; fakat duygusal açıdan da ciddi bir bağlılık olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, 1-1,5 yaşında olan bir çocuğun kardeşinin olması, büyük çocuğun halen anneye bağımlılığının söz konusu olması nedeniyle onu sıkıntıya sokar. Her iki çocuk da birçok şeyden yoksun olduğunu hissedebilir. Yaş farkı 5 yıl dolaylarında olunca büyük çocuğun dış dünyayla ilişkiler kurma dönemi olduğundan, annesini kardeşiyle paylaşmakta olduğunun çok farkında olmaz. Yaş farkı 8-10 yıl olunca da çocuk yıllarca annesini paylaşmadığı için, onca yıldan sonra bunu yaşaması onda istenilmediğine dair duygular yaşamasına sebep olabilir (Erol, 2008: 20).

Bütün bunlarla birlikte büyük çocuğun özdeşim modeli olması, oyun arkadaşı ve toplumsallaşmada etkili olması; oyunlardaki davranışlarda bilişsel, fiziksel becerilerde kardeşine rehberlik etmesi, daha ilerideki düzeyde hayali oyunlarını kardeşleriyle oynaması ailedeki küçük çocukların duygusal ve bilişsel gelişimi açısından destekleyici

olabilmektedir. Kardeşlerin paylaşma, görüş alışverişi, empati duygusunu geliştirme ve yardımlaşma gibi toplumsal davranışları birbirinden öğrenmesi; ilk doğanların daha küçüklere oranla bazı sorumlulukları üstlendiklerinden liderlik özelliklerinin gelişmesi, toplumsal ilişkilerde daha egemen olması, kendine yeterliliğinin ve güveninin daha çabuk gelişmesi, daha bağımsız olması kardeş sahibi olmanın olumlu yanlarıdır (Erol, 2008: 20).

Tüm bu araştırma sonuçları incelendiğinde, sorun davranışlar üzerine ailedeki çocuk sayısının etkisinin sadece sayısal olarak değerlendirilmesinin doğru ve yeterli olmayacağı; koruma altındaki çocukların kardeş etkisiyle davranışsal ve duygusal sorunlar göstermesinde, anne-baba tutumu, düşük sosyoekonomik statü(düşük hayat standardı, çocukların temel ihtiyaçlarını karşılayamama...v.b.), kardeşler arası yaş farkı, çocuğun bireysel özellikleri (cinsiyet, yaş, sıra..vb.) gibi faktörlerin de etkili olabileceği düşünülmüştür. Örneğin; lise örgencilerinin saldırganlıklarına etki eden etmenleri incelemek amacıyla yapılan araştırma sonucunda da, çocukların kardeş ilişkilerinin saldırganlık düzeylerini anlamlı ölçüde etkilemediği, asıl etkinin anne-baba saldırganlık düzeyi olduğu bulunmuştur (Bolat Karataş, 2002; Akt: Çakıcı, 2006: 46). Bu nedenle, ailedeki çocuk sayısının koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin davranış sorunları üzerinde yarattığı farklılığın daha ayrıntılı bir şekilde ele alınıp değerlendirilmesinin ve mevcut araştırmada çocuk ve ergenlerin %47'sinin ailelerindeki çocuk sayısına ulaşamaması nedeniyle ulaşılan sonucun bu sınırlar içinde değerlendirilmesinin daha uygun olacağı söylenebilir.

5.2.3. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Ebeveyn Yaşam Durumu Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile ebeveyn yaşam durumu arasındaki ilişki incelendiğinde; sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları,

diğer sorunlar ve toplam davranış sorunlarında anlamlı bir farklılık saptanmazken; anksiyete/depresyon sorununda anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre; anne-babası hakkında bilgiye ulaşılamamış çocuk ve ergenler daha yoğun olarak anksiyete/depresyon yaşamaktadır. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte anne-babası hakkında bilgiye ulaşılamamış çocuk ve ergenlerde sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam problemlerin sıra ortalamaları en yüksektir ve bunu sırasıyla ebeveynlerinin her ikisi de yaşayan ve ebeveynlerinden biri ya da her ikisi vefat etmiş çocuk ve ergenler izlemektedir.

Çocuğun ölüm olayına karşı tepkisi; yaşı, içsel dayanıklılığı, ev ortamının güvenli olup olmadığı, ölen kişinin yakınlık derecesi, yetişkinlerin çocuğa verdikleri teselli şekli-düzeyi ve ölüm şekline göre değişkenlik göstermektedir. 3-5 yaşları arasında çocuklar ölüm kavramını yaşamlarında fark ederler; ancak bu dönemdeki çocuk ölümü geçici bir durum olarak görür ve ölümle ilgili soyut düşünceleri anlamakta güçlük çeker. 5-9 yaşları arasında çocuk, ölümün gerçek olduğunu kavrar ancak kendi başına gelebileceğini düşünmez. On yaşından sonra ölümün kendi başına da gelebileceğini ve evrensel bir olgu olduğunu kavramaya başlar. 10-13 yaşları arasında ölümü anlarlar, kabul ederler ancak verdikleri yas tepkileri yetişkinlerinkinden farklıdır. Bitkilerin ya da hayvanların ölümlerine tepki verirken, yakınlarının ölümüne tepki vermiyormuş gibi görünebilirler. Bunun nedeni bir hayvanın ölümüyle baş edebilirken, bir insanın ölümüyle yüzleşmenin daha tehdit edici olmasıdır. Ergenler ise ölümü soyut olarak kavrarlar ve tehlikeli durumlar sonucunda ölebileceklerini bilirler (Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı YL Bölümü Yas Danışmanlığı Ders Notu, 2009) .

Sevilen birinin kaybında çocuk ve ergenlerde kaygı, uykuya dalmada güçlük, canlı anıların çok sık tekrarlanması, üzüntü ve özlem, öfke ve dışa vurma, suçluluk, kendini kınama ve utanç gibi tepkiler sık görülebilir. Ayrıca, tırnak yeme, parmak emme,

bebeksi konuşma, ebeveynin yanından ayrılmama, kabus görme, tik bozuklukları, somatik yakınmalar, sosyal içe çekilme, seconder enürezis, seconder enkoprezis, okula gitmeyi reddetme davranım bozuklukları, akademik düşüş gibi patolojiler ortaya çıkabilir (Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı YL Bölümü Yas Danışmanlığı Ders Notu, 2009) .

Ajdukovic ve Sladovic Franz (2008: 167) tarafından Croatia’da ev dışı bakım modellerinden faydalanan çocukların davranışsal ve duygusal problemleri üzerine yapılan araştırma verilerine göre, çocukların koruma altına alındığı zaman, neredeyse hepsinin en azından bir ebeveyninin hayatta olduğu; çocuk evinde yaşayan çocukların ise daha sıklıkla her iki ebeveyninin de hayatta olduğu saptanmıştır. Koruyucu ailede kalan çocukların iki sağ ebeveyne sahip ihtimali en azken, çocuk evinde kalan çocukların çocuğunun her iki ebeveynin de hayatta olduğu bulunmuştur.

Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunları belirlemek amacıyla yapılan ulusal örnekleme karşılaştırmalı bir araştırmada, çocukların yaklaşık %70’inin annesi, babası ya da her ikisi de hayatta olduğu saptanmıştır (Şimşek ve diğer., 2008: 240). SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporu (2005)’nda 7-12 yaş çocuk yuvalarında bakım altında bulunan 4163 çocuk için çıkarılan istatistiklerde çocukların %57.3’ünün hem annesinin hem de babasının hayatta olduğu rapor edilmiştir (Özdemir ve diğer., 2008: 285).Yapılan mevcut çalışmada ise, çocuk ve ergenlerin %82.8’inin her iki ebeveynin de hayatta olduğu saptanmıştır

Bu tür yas tepkilerinin uzamasına hatta yıllarca devam etmesine neden olan etmenlerden biri “kişinin kayıp olması ve akıbetinin bilinmemesi” dir (Uzun, 2011). Bu noktada, elde edilen araştırma sonucunun da, belirsiz olayların bilişsel değerlendirilmesiyle kaygıya verilen duygusal tepki arasında ilişki olduğunu destekleyen bazı çalışmalar ile paralel gösterdiği söylenebilir (Bramwell ve Whall 1986, Mishel ve Sorenson 1991, Mishel ve diğer. 1991; Akt: Öz, 2001: 63).

Tümkiye (2002) tarafından yetiştirme yurdunda kalan çocukların umutsuzluk düzeyleri hakkında yapılan araştırma sonucunda ise ailesini çok az gören veya hiç görmeyen ergenlerin umutsuzluk düzeylerinin, ailesini daha sık görenlere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer bir sonuç, İçmeli (1989) ve Yaşar (2001) tarafından bulunmuştur. Kurumda kalan ergenlerin, kuruma geliş yaşı büyüdükçe, ailesiyle görüşme sıklığı arttıkça ve anne-baba birlikte yaşamayı sürdürdükçe tekrar kendi ailesiyle birlikte olma umudu artmakta ve dolayısıyla da umutsuzluk düzeyi azalmaktadır (Akt: Tümkiye, 2001: 453). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki üzerine yapılan bir başka araştırmada ise; ebeveyni olmayan çocuklarda ya da ebeveyni boşanmış korunmaya muhtaç çocuklarda öfke, hırçınlık, antisosyal ve kendine dönük saldırganca davranışlar ile korunmaya muhtaç olmalarına bağlı olarak kendilerini küçük görme, içedönüklük, hırçınlık ve dışa yönelik saldırgan davranışlara rastlanılmıştır (Köknel, 1996; Akt: Kesen ve diğer., 2007: 360). Sonuç olarak, ebeveyn yaşam durumunun koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin davranış sorunları üzerinde yarattığı farklılığın yanında çocuk ve ergenlerin ebeveynleri ile görüşme sıklıklarının da değerlendirilmesi ile mevcut durum hakkında daha ayrıntılı bir sonuca ulaşılabileceği düşünülmüştür.

5.2.4. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Anne-Baba Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile anne eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde; farklı eğitim düzeyleri arasında anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunlarında; sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarında; kuralara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim sorunlarında; diğer problemler ve toplam problemde anlamlı bir farklılık yoktur. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, annesi ilköğretim ya da ortaöğretim mezunu olan çocuk ve ergenlerde anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, diğer

problemler ve toplam problemlerin; annesi hiç okula gitmemiş ya da ilkokulu bitirmemiş çocuk ve ergenlerde ise kurallara karşı gelme, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarının sıra ortalaması daha yüksektir.

Davranış sorunları ile baba eğitim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde; farklı eğitim düzeyleri arasında anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunlarında; sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarında; kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim sorunlarında; diğer problemler ve toplam problemde anlamlı bir farklılık yoktur. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, babası ilköğretimi ya da ortaöğretimi bitirmiş çocuk ve ergenlerde kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam problemlerin; babasının eğitim durumu bilinmeyen çocuk ve ergenlerde somatik yakınmalar, içe yönelim ve düşünce sorunlarının; babası hiç okula gitmemiş ya da ilkokuldan mezun olamamış çocuk ve ergenlerde anksiyete/depresyon ve sosyal içe dönüklük/depresyon sıra ortalaması daha yüksektir.

Ana-babanın eğitim düzeyi çocuk gelişimi literatüründe en çok çalışılan değişkenlerden biri olmuştur (Küntay ve Ahtam, 2004; Akt: Yağmurlu, Çıtlak, Dost ve Leyendecker, 2008: 13). Ana babanın eğitim düzeyinin diğer sosyoekonomik statü değişkenlerine göre daha fazla tercih edilmesinin sebebi, bu değişkenin ebeveynlik ve çocuktaki davranışsal sonuçlar ile yakından ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin, Bornstein ve diğer. (2003) tüm sosyoekonomik statü değişkenlerini kullanarak yaptıkları bir araştırmada, anne eğitiminin anne davranışını ve çocuktaki davranışsal sonuçları en iyi yordayan değişken olduğunu ortaya koymuştur (Akt: Yağmurlu ve diğer, 2008: 13). Eğitim, ekonomik duruma göre zaman içinde daha az değiştiği için de ebeveynin eğitimini bağımsız değişken olarak almak daha doğru bulunmuştur (McLoyd, 1998; Akt: Yağmurlu ve diğer., 2008: 13).

Ayrıca, literatürde sosyo-ekonomik statünün kapsamlı bir değişkenler bütünü olduğu ve bu kapsam içindeki her bir değişkenin ebeveynlik ve çocuktaki davranışsal sonuçlarla farklı ilişkisinin olabileceği öne sürülmüştür (Bornstein, Hahn, Suwalsky ve Haynes, 2003; Akt: Yağmurlu ve diğer., 2008: 13). Brooks- Gunn ve arkadaşları (1997) ise, düşük sosyoekonomik düzeydeki karmaşık faktörlerden dolayı çocuklardaki davranış sorunlarına ilişkin risk faktörlerinin belirlenmesinin çok zor olduğunu belirtmişlerdir (Akt: Balat ve diğer., 2008: 271).

Kargı ve Erkan (2004) okul öncesi dönem çocukların davranış sorunlarını inceledikleri çalışmalarında, ailelerin eğitim düzeylerini düşük ve yüksek gruplandırmış ve düşük eğitim düzeyine sahip ailelerin çocuklarında daha fazla sorun davranış belirttikleri bulmuşlardır. Okul öncesi eğitim alan çocukların davranış problemlerinin anne ve öğretmen değerlendirmeleri açısından karşılaştırılması üzerine yapılan araştırmada ise ailelerin eğitim düzeyi ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite olarak ayrıntılı olarak incelenmiş ve eğitim düzeyi yüksek anne babaların çocuklarında daha fazla sorun bildirdikleri bulunmuştur (Akt: Balat ve diğer., 2008: 272).

İlkokul öğrencileriyle yapılan çalışmalar (Hortaçsu 1994; Hortaçsu 1995; Akt: Eskin, Ertekin, Harlak ve Dereboy, 2008: 387) anne-baba eğitiminin çocuğun davranışsal, sosyal, duygusal özellikleri ile akademik durumları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Lise öğrencisi ergenlerde depresyonun yaygınlığı üzerine yapılan araştırmada, düşük baba eğitim düzeyinin kızlardaki depresyonla ilişkili olduğunu göstermiştir. Buna göre düşük eğitim düzeyine sahip babaların kızlarının depresyon puanlarının yüksek olma olasılıkları daha yüksektir. Toplumumuzun aile yapısında çocuklara ne kadar özerklik sağlanacağı ile ilgili konularda çoğunlukla babaların söz sahibi olmasının, toplumumuzun geleneksel değerleri içinde, kız çocuklara erkek çocuklardan daha az özerklik tanınmasının sonucunda, özerklik ihtiyacının arttığı bir dönemde düşük eğitim seviyesine sahip babaların, kız çocuklarının bu gereksinmelerinin karşılanmasını engelliyor olabileceği ve bu durumun da kız

çocuklarının daha fazla depresyon yaşamasına yol açıyor olabileceği belirtilmiştir (Eskin ve diğer., 2008: 387).

Yavuzer (2008: 130) çoğunlukla sosyoekonomik ve kültürel düzeyi yüksek olan ailelerden gelen çocukların, sosyoekonomik olarak ve kültürel düzeyi aşağıda olan ailelerden gelen çocuklara oranla daha başarılı bir sosyal gelişim gösterdikleri savunulması ile birlikte, ülkemizde İstanbul çocukları üzerine yapılan araştırmada sosyoekonomik ve çevresel faktörlerin, sosyal olgunluğu anlamlı bir şekilde etkilemediğinin saptandığını belirtmiştir.

Hatunoğlu (1994) ise ailenin sosyo-ekonomik durumu ile bireylerin saldırganlık düzeyleri arasında bir ilişkinin bulunup bulunmadığını araştırdığı çalışması sonucunda, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, alt ve orta sosyoekonomik düzeyde yetişen bireylerin, üst sosyo-ekonomik düzeyde yetişen bireylere oranla daha fazla saldırganlık eğilimleri gösterdiklerini saptamıştır (Akt: Savi, 2008: 181). Kızıltan (1984) ise çocukların ailelerinin niteliklerini, sosyo-ekonomik düzeylerini ve davranış özelliklerini incelemiş ve alt sosyo-ekonomik düzede çocuklarda ekonomik yetersizlikler, eğitim, eğlence, iş vb. konularındaki olanaksızlıklar nedeniyle uyum bozukluklar gösterdikleri saptanmıştır (Akt: Savi, 2008: 181). Güneysu (1986)'un yaptığı çalışma sonucuna göre, babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğa karşı sevgi gösterme artmakta, cezalandırma ise azalmakta dolayısıyla çocuklar sağlıklı davranışlar geliştirmektedirler (Akt: Savi, 2008:181-182). Köknel (1996)'e göre ise, saldırgan davranışları ve şiddet eylemlerini içeren örneklerin ekonomik, eğitim ve kültür düzeyleri düşük olan toplum kesimlerinde bulunan erkekler arasında daha çok bulunduğu birçok araştırmada gözlenmiştir ve bunun sebebi eğitimsiz ve yoksul kesimin olumsuz örneklerden daha kolay etkilenip, saldırganlığı benimsemesidir (Akt: Savi, 2008:182).

Tüm bu çalışmalar ile birlikte, korunma ve bakım altındaki çocuk ve ergenlerin davranış sorunlarının anne-babalarının eğitim düzeyine göre farklılık göstermemesinde; annelerinin ve babaların mevcut durumda çocukların bakımını üstlenmiyor olmaları,

çocukların daha çok bakım veren personelin etkisinde olması, eğitimin göreceli bir kavram olması ve bireylerin kişisel çabalarının varlığı gibi faktörlerin etkili olduğu söylenebilir; ancak mevcut araştırmada çocuk ve ergenlerin yaklaşık %75'inin anne ve babasının eğitim düzeyi hakkında bilgi alınamaması nedeniyle ulaşılan sonucun bu sınırlar içinde değerlendirilmesinin ve anne-baba eğitim düzeyinin koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin davranış sorunları üzerinde yarattığı farklılığın yeterli veri ile yeniden incelenmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

5.2.5. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Anne-Baba Çalışma Durumu Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile anne çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde; anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim sorunlarında anlamlı bir farklılık saptanmazken; kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunlarında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre; annesi çalışan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha yoğun olarak kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, annesi çalışan çocuk ve ergenlerde anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim sorunlarının sıra ortalaması daha yüksektir.

Davranış sorunları ile baba çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde; anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunlarında; sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunlarında; kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim sorunlarında; diğer problemler ve toplam problemde anlamlı bir farklılık yoktur. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, babası çalışan çocuk ve ergenlerde anksiyete/depresyon, sosyal

içe dönüklük/depresyon, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer problemler ve toplam problemlerin; babası çalışmayan çocuk ve ergenlerde somatik yakınmaların; babasının çalışma durumu bilinmeyen çocuk ve ergenlerde ise düşünce sorunlarının sıra ortalaması daha yüksektir.

Çocukların psikolojik gelişiminde annenin çalışıp çalışmamasından çok, anne ile çocuk arasında kurulan ilişkinin ilgi, şefkat ve güvene dayalı olup olmamasının belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Ekşi, 1999; Yeşilyaprak, 2003; Akt: Savi, 2008: 183). Ayrıca çalışan annelerin eğitim düzeyinin daha yüksek olması ve kendini geliştirme çabasının daha fazla olması nedeniyle çocuklarına karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları belirtilmektedir (Yeşilyaprak, 2003; Akt: Savi, 2008: 183); ancak ülkemizde çalışan kadınların büyük bir çoğunluğu ekonomik zorunluluklar nedeniyle; aile geçindirmek veya aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışmaktadır. Yaşam standardını yükseltmek veya eğitim gördüğü bir alanda uzman olduğu için çalışanların oranı ise oldukça azdır (Topçuoğlu, 1957, Çiftçi, 1979; Akt: Aktaş, 1994: 7).

Kadının çalışması beraberinde bazı sıkıntılar da getirmektedir. Özellikle kadının evli ve çocuk sahibi olduğu hallerde bu durum daha da zorlaşmaktadır. Bu zorlukların başında; annenin olmadığı saatlerde çocuğun bakımı, işinden yorgun ve gergin gelen annenin çocuğuna yeterince zaman ayıramaması ve onunla sağlıklı bir iletişim kuramaması gelmektedir (Yavuzer, 1992; Akt: Aktaş, 1994: 7). Ayrıca, annenin işinden tatmin olmaması, çocuğun bakımı ve emniyeti konusunda endişe duyması veya çalışma şartlarının çok ağır ve stresli olması gibi faktörler çalışan anne ve çocuğu arasındaki etkileşimi olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Fakat işinde mutlu olan ve çocuğunun bakımı konusunda hiçbir endişe duymadan çalışan anneler, çalışmayan annelere göre daha iyi bir ebeveyn rolüne sahiptirler (Gold ve Andres 1978, Steward ve Fredman, 1987; Dworetzky, 1990; Akt: Aktaş, 1994: 8).

Bunlara ek olarak, annenin çalışmasının çocuk üzerinde yaratacağı etkileri tek bir faktöre indirgemenin doğru olmadığı; annenin eğitim düzeyi, çalışma koşulları, çalışma nedeni, anne-çocuk ilişkisinin niteliği, aile ilişkileri, annenin yokluğunda çocuğun kim tarafından nasıl bakıldığı, çocuğa bakan kişinin özellikleri ve bakanın sürekliliği, çocuğun hangi gelişim basamağında olduğu, ailedeki çocuk sayısı ve çocuğun doğum sırası gibi bir dizi faktörün de etkili olabileceği görüşü savunulmaktadır (Razon, 1990; Akt: Aktaş, 1994 :7-8).

Çalışan anneler ve çocukları üzerinde yapılan araştırmaların arasında tam bir tutarlılık olmamakla birlikte, bulgular genellikle beklenenin tersine, annenin çalışmasının çocuğu olumsuz yönde etkilemediği şeklindedir. Bu konuda yapılan çalışmalar, çalışan annelerin çocuklarının okul başarılarının ve sosyal gelişimlerinin çalışmayan annelerin çocuklarına göre daha üstün olduğu yönündedir (Cherry ve Eaton, 1977, Gold ve Andres, 1978, Topalak, 1985; Akt: Aktaş, 1994: 8). Hatta, çalışmayan annelerin çalışan annelere göre çocuklarının fiziksel bakımı ve disiplinlerine daha fazla zaman ve enerji harcamaları ve bütün gün evde çocuğu ile birlikte olmaları bu ailelerde anne-çocuk ilişkisinin daha fazla yıpranmasına neden olmaktadır. Çalışmayan annelerin parasal sıkıntıları da bazı problemlerin ortaya çıkmasına neden olmakta ve bu durum anne-çocuk ilişkisini olumsuz yönden etkilemektedir. Bununla birlikte tüm gün annesinin gözetiminde ve denetiminde olan çocuklar daha korku dolu ve ergenliklerinde de daha çekingen ve bağımlı bir kişilik geliştirebilmektedir (Santrock, 1983, Stewart ve Friedman, 1987; Akt: Aktaş, 1994: 8-10).

Kohn (1963) ise, düşük gelir grubuna dahil olan işlerin, çalışanların amirlerden gelen emirlere uymasını gerektirdiğini ve işçi olarak çalışan ebeveynlerin, bu sebeple çocuklarının itaatkar ve saygılı bireyler olmalarını istediklerini ve bunu sağlamak için de ebeveynlik uygulaması olarak güç gösterimine yöneldiklerini söylemektedir. Diğer yandan, orta sınıf işler inisiyatif kullanmayı ve kendi kendini yönlendirebilmeyi gerektirdiğinden, bu tür işlerde çalışan ebeveynler çocuğa özerklik atfeden ebeveynlik davranışlarına yönelmektedirler (Akt: Yağmurlu ve diğer., 2008: 12). Daha sonra

yapılan araştırmalar (Ellis, Lee ve Petersen, 1978; Akt: Yağmurlu ve diğ., 2008: 12) yetişkinlerin otorite konumundaki kişilere itaat etmelerini gerekli kılan ekonomik ve politik ortamlar ile sosyalleştirme pratiklerinde uyma davranışını teşvik eden ebeveyn tutumlarının ilişkili olduğunu göstererek Kohn'un (1963) bu teorisini desteklemiştir (Yağmurlu ve diğ., 2008: 12).

Bütün bu çalışmalar ile birlikte, annesi çalışan çocuk ve ergenlerin diğ., 2008: 12) daha yoğun olarak davranış sorunları göstermesinde; annelerinin çoğunlukla işçi ve geçici işçi statüsünde çalışıyor olmaları sonucunda ağır ve stresli çalışma şartlarına sahip olmalarının ve kendi geçimlerini sağlamak amacıyla çalışmak zorunda olduklarından çocukları ile yeterli ve düzenli bir iletişimlerinin olmamasının etkili olduğu söylenebilir; ancak mevcut araştırmada çocuk ve ergenlerin yaklaşık %50'sinin anne ve babasının çalışma durumu hakkında bilgi alınamaması nedeniyle ulaşılan sonucun bu sınırlar içinde değerlendirilmesinin, anne-baba çalışma durumunun koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin davranış sorunları üzerinde yarattığı farklılığın yeterli veri ile ve araştırmalarda bahsedilen bu duruma etki eden diğ., 2008: 12) faktörler de düşünülerek yeniden incelenmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

5.3. Davranış Sorunları ile Çocuk ve Ergenlerin Korunma Altında Bulunma Durumunu Tanıtıcı Sosyodemografik Özelliklerin Etkileşimi

Bu araştırmada, çocuk ve ergenlerin davranış sorunları ile korunma altına alınma yaşı, nedeni ve süresi, yararlanılan hizmet modeli, hizmet modelinden yararlanma süresi ve önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresine ilişkin bulgular bakıcı annelerin/grup sorumlularının algısına göre değerlendirilmiştir.

5.3.1. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Korunma Altına Alınma Yaşı Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile korunma altına alınma yaşı arasındaki ilişki incelendiğinde; anksiyete/depresyon, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim sorunları, diğer problemler ve toplam problemde anlamlı bir farklılık saptanamazken; sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim sorunlarında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre; 13 ve üzeri yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha yoğun olarak sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim davranış sorunları yaşamaktadır. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, 13 ve üzeri yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenlerde anksiyete/depresyon, saldırgan davranışlar, dikkat sorunları ve toplam problemlerinin; 7-12 yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenlerde kurallara karşı gelme, dışa yönelim, sosyal sorunlar ve diğer problemlerinin; 0-4 yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenlerde ise düşünce sorunlarının sıra ortalaması daha yüksektir.

Ajdukovic ve Sladovic Franz (2005: 167) tarafından, Croatia'da ev dışı bakım modellerinden faydalanan yaşları 10-16 arasında değişen kız ve erkek çocukların davranışsal ve duygusal problemleri üzerine yapılan araştırmada, çocukların %13'ünün bebekken, %63'ünün 4-9 yaş aralığında ve %25'inin on yaşından daha büyükken ailesinden ayrılmış olduğu ve korunma altına alınma yaş ortalamasının 8 (7.93) olduğu saptanmıştır. Ayrıca ortalama olarak, dört farklı yatılı bakım modelinin her birinde kalan çocuklar önemli ölçüde farklı yaşlarda korunma altına alındıkları belirlenmiştir: çocuk evindekiler 8.7 yaşındayken ailesinden ayrılmış, bu grubu tip iki grup evi (7.6), koruyucu aile (7.4) ve tip bir grup evi (7.03) izlemektedir.

Vorria et al. (1988) ailelerinden geç yaşta ayrılan çocukların birincil ailede çoklu stres faktörlerine ve travmatik yaşam olaylarına maruz kalmanın bir sonucu olarak psikososyal gelişimlerinde birçok problemin olduğunu (Akt: Ajdukovic ve Sladovic

Franz, 2005: 163); Chakrabarti ve Hill (2000) ise çocuğun aileden ayrılma yaşı, ailedeki geçmiş deneyimler, kurumun büyüklüğü, kurumda geçirilen zaman ve tedavi oryantasyonunun çocuğun gelişimsel sonucu üzerinde bir etkisi olacağını belirtmektedir (Akt: Ajdukovic ve Sladovic Franz, 2005: 163).

Hukkanen ve diğer. (1999: 270) tarafından psikososyal faktörler ve çocuk evlerinde en az bir aydır kalan 4-18 yaş grubu kız ve erkek çocuklar için olan servislerin yeterliliği üzerine Finlandiya’da yapılan araştırmada, çocukların korunma altına alınma yaşı ortalamasının 5.2 olduğu, bu çocukların genellikle “Değerlendirme Çocuk Evi”ne yerleştirildiği ve cinsel istismar hikayesine sahip, ilk korunma altına alınma yaşı 7 yaştan büyük olan ve ebeveynleri ile ortalamadan daha kötü bir ilişkiye sahip çocukların önemli ölçüde toplam ortalama CBCL skorunun daha yüksek olduğu saptanmıştır (Hukkanen ve diğer., 1999: 271). Korunma altına alınma yaşının küçük olması daha az davranışsal ve duygusal problem gösterme ile ilişkili bulunmuştur ve bu durum çocuk refah servislerinin çocuğun hayatının ilk yıllarından günümüze aile ile çalışıyor olduğu ve aile için sağlanan desteği yönettiği şeklinde yorumlanmıştır (Hukkanen ve diğer., 1999: 272).

Shechory ve Sommerfeld (2007: 366) tarafından yatılı bakım çocukları arasında bağlanma sili, evden ayrılma yaşı ve davranışsal problemler üzerine yapılan çalışmada 6-14 (ortalama=10.4) yaşlarında 68 çocuk yer almıştır ve sosyal problemler, anksiyete, depresyon düzeylerinin erken orta çocukluk (7 ve daha küçük) çağında koruma altına alınan çocuklarda, daha geç yaşta koruma altına alınanlara nazaran daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar, çocuklar daha geç bir yaşta koruma altına alındıklarında yatılı bakım hizmetinde kalınan sürenin sadece depresyon ve anksiyete ile ilişki olduğunu; ancak agresyon düzeyi ve sosyal problemlerle ilişkili olmadığını şeklinde yorumlanmıştır.

Türkiye’de Şimşek ve diğer. (2008: 239-240) tarafından kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunlar üzerine ulusal karşılaştırmalı bir

araştırmada, çocukların yaklaşık yarısının 6 ve yukarı yaşlarda kurum bakımına verildiği, ancak her beş çocuktan birinin 3 yaş ve altında kuruma verildiği saptanmıştır. Ayrıca, çocuğun kuruma alınma yaşının küçük olması, diğer araştırmalarla da benzer olarak duygusal ve davranışsal sorunları artıran önemli bir zorlayıcı olarak saptanmıştır (Ames 1997, Beckett ve diğer. 2002, Fisher ve diğer. 1997, Marcovitch ve diğer. 1997; Akt: şimşek ve diğer., 2008: 243-244).

Avrupa Birliği'nin, Dünya Sağlık Örgütü ve İngiltere'de bulunan Birmingham Üniversitesi işbirliğiyle 2002/2003 yılları arasında yürütölen ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu 33 ölkeyi kapsayan Daphne Programı kapsamında, yaklaşık 23.099 3 yaş ve altı çocuğa yuvalarda bakım verildiği saptanmıştır. Çalışma sonunda, yıllardır yapılan araştırmalarda da ortaya konulduğu gibi, 3 yaş ve altında olan hiçbir çocuğun ona bire bir bakım veren bir kişi olmadan yuvada kalmaması gereği üzerinde durulmaktadır. Acil durumlarda 3 aydan fazla olmamak koşulu ile yüksek-nitelikli yuvaların kullanılabileceği vurgulanmıştır (Brown ve diğer. 2005; Akt: şimşek ve diğer., 2008: 243-244).

Tüm araştırma sonuçları birlikte düşünöldüğünde mevcut araştırmada ulaşılan sonucun, bazı araştırma sonuçları ile uyumluyken bazıları ile paralellik göstermediği ve 13 yaş ve üzeri yaş aralığında koruma ve bakım altına alınan çocuk ve ergenlerin daha yoğun sorun davranışlar göstermelerinde sadece içinde buldukları yaş döneminin değil korunma altına alınma nedeninin ve geçmiş yaşam deneyimlerinin de etkisinin olduğu söylenebilir; ancak ulaşılan veri grubunun parametrik olmaması nedeniyle koruma altına alınma nedeni ile birlikte regresyon analizi yapılamamıştır ve bu nedenle ulaşılan sonucun bu sınırlar içinde değerlendirilmesinin daha uygun olacağı düşünölmektedir.

5.3.2. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Korunma Altına Alınma Nedeni Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile korunma altına alınma nedeni arasındaki ilişki incelendiğinde; anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunları, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, kuralara karşı gelme sorunlarında anlamlı bir farklılık saptanamazken; saldırgan davranışlar, dışa yönelim, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunlarında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre; “aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha yoğun olarak saldırgan davranışlar, dışa yönelim, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, “aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerde anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunları, sosyal sorunlar, kuralara karşı gelme sorunlarının; “ölüm, terk, ebeveynin cezaevinde olması, ayrılık ya da boşanma nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyal ve ekonomik yetersizlik” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerde düşünce sorunlarının sıra ortalaması daha yüksektir.

Korunmaya muhtaçlık sorunun ortaya çıkış nedenleri ile ailenin ekonomik koşulları, toplumsal ilişkileri ve çocuk yetiştirme anlayışı arasında ilişkiler söz konusudur. Bu sorunu doğuran temel etmen ailenin ekonomik koşulları (anne-babanın eğitim düzeyi, meslek durumu, çalıştıkları işler)dir. Kırsal ve kentsel alanlarda, alt toplumsal statüleri oluşturan aileler; ekonomik düzey olarak yoksuldurlar. Korunmaya muhtaç çocuklar bu aile ortamında oluşurlar (Gökçe, 1971; Akt: Şahan, 2009: 48).

Ayrıca, korunmaya muhtaçlık sorunun oluşumunda, anne babanın boşanmaları, hayatta olmamaları ekonomik yoksullukla birlikte önem kazanır. Aile yapısında, boşanmaya ve anne babanın ölümüne ilişkin durumlar her zaman korunmaya muhtaçlık sorununu gündeme getirmez (Çılga, 1989; Akt: Şahan, 2009: 49). Aile yapısı içinde,

anne babanın çocuğa yönelik olumsuz tutumları, kötü yolla yönlendirme eğilimleri, anne babanın suç işlemiş olmaları, kötü yolda olmaları korunmaya muhtaçlık sorununun oluşumunda etkilidir. Bu tür durumların olduğu aile yapıları genellikle alt toplumsal statülerdedir. Toplumsal-ekonomik yoksunluklar aile yapılarında bu tür tutumları ve eğilimleri gündeme getirir (Çılga,1989; Akt: Şahan, 2009: 49).

Uyum ve davranış bozuklukları yalnızca ailenin yanlış tutumlarına bağlı olarak gelişmez, çevresel faktörlere bağlı olarak da gelişebilmektedir. Travmatik olaylar; evdeki kavga ve huzursuzluklar, aile içi şiddet gibi aile içi sorunlar; ölüm veya boşanma nedeniyle anne-babadan uzak kalma gibi kayıp ve ayrılıklar da uyum ve davranış bozukluklarına yol açan çevresel faktörlere örnek olarak verilebilir (Erden ve Kargı, 2005; Akt: Savi, 2008: 17). Anne-baba psikopatolojisi, çocuğun kötüye kullanımı ve ihmali çoğunlukla davranış sorunlarına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca ebeveyndeki sosyopatinin, alkol bağımlılığı ve madde kötüye kullanımının çocuklardaki davranım bozukluğu ile ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Kaplan ve Sadock, 2005; Akt: Savi, 2008: 23). Diğer yandan Locke da, Watson'ın kuramına dayanarak, çocuğun gelişiminde doğuştan gelen etkenlerin rolünü yadsımamakla birlikte, çevresel etkenlere büyük önem vermiştir. Watson'a göre çevresel ve sosyo-kültürel koşullar çocuğun kişilik gelişiminde en önemli yere sahiptir. Sonraki yıllarda bu görüşlerin etkisi ile ilk çocukluğun özelliklerine ve çocuğun gelişiminde ailenin rolüne ağırlık verilmiştir (Ekşi, 1999; Akt: Savi, 2008: 11).

Thompson ve Rudolph (1995) ise, ailenin sosyo-ekonomik olanaklarının yetersiz oluşuna bağlı olarak çocuğun yalnız kalması, sosyal faaliyetlere daha az yönelmesi gibi faktörler nedeni ile çocukta özgüven kaybının ve davranış bozukluklarının oluşabileceğini belirtmiştir (Akt: Ünal, 2006; Akt: Savi, 2008: 26).

Bütün bunlarla birlikte, çocuğun yoksulluk ve aile parçalanması gibi nedenlerle koruma altına alınması kurum bakımı sürecinde daha az olumsuzluk yaratan bir durum olarak belirlenmiştir. Oysa çocuk ihmali ve istismarı bu çalışmada da bir kez daha ortaya

konulduğu gibi ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyen önemli bir risk faktörüdür. Yurt dışı çalışmalarda da çocuğa yönelik istismarın fiziksel, duygusal, davranışsal ve bilişsel fonksiyonları etkilediği ortaya konmuştur (Cicchetti ve Toth 2000, De Bellis 2001, Manly ve diğer. 2001; Akt: Şimşek ve diğer., 2008: 244). Örneğin; araştırmalar ihmal ya da istismar deneyimine sahip çocukların (yani, hiç istismara uğramamış çocuklara nazaran fiziksel istismara uğramış okul çağı çocuklarının ve ergenlerin) yaşamları boyunca çeşitli davranış(agresif ya da antisosyal), öğrenme ve sosyal düzen alanlarında psikososyal bozukluk geliştirmesi ile ilgili büyük bir riskin olduğunu (Barnow ve diğer., 2001; Vermeer, 1997; Akt: Shechory ve Somerfeld, 2007: 362); istismara uğramış çocukların yaygın ve şiddetli akademik, sosyal ve duygusal problemler ve aynı zamanda daha çok davranışsal problemler, anksiyete ve kendini kontrol edememe davranışı sergilediğini göstermektedir (Kurtz ve diğer., 1993; Akt: Shechory ve Somerfeld, 2007: 362).

Kools ve Kennedy (2003), ihmal ve istismar nedeniyle koruma altına alınan çocuklarda psikiyatrik problemlerin görülme oranının daha fazla olduğunu, koruma altındaki çocukların %30-40 arasında psikopatolojilerinin olduğunu ve koruma altındaki çocuklarda sık görülen mental problemlerin öfke, dikkat problemleri, suçluluk davranışları olduğunu belirtmiştir (Akt: Çetin, 2008: 146).

Çocuğun erken dönemlerde anne-baba tarafından reddedilmiş olmasının veya aile içinde tacize uğramasının davranış sorunlarının gelişiminde çok önemli bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Erden ve Kargı, 2005; Akt: Savi, 2008: 23-24). Karmaşık aile ortamından gelen ya da aileleri tarafından reddedilen, ihmal ve istismara uğrayan çocuklar daha öfkeli, yıkıcı, tahripkâr davranışlar sergilerken, olgun ilişkiler kurabilmek için gerekli olan engellenmeye dayanma gücünü geliştirememektedirler. Bu çocukların örnek aldıkları rol modelleri zayıf ve genellikle değişkendir. Bu nedenle kendileri için ideal benlik ve bilinçlilik geliştiremezler, toplumsal normları benimsemekte yetersiz kalırlar. Psiko-analitik görüşe göre yıkıcı davranışlar, yaşamın ilk yılında güvenli bağlanmanın gerçekleştirilememesinden kaynaklanır. Uzun süreli şiddete maruz kalmış

ve özellikle fiziksel tacize uğramış (dövülmüş, örselenmiş) çocuklar genellikle saldırgan davranış örüntüleri sergilemektedirler. Bu çocuklar kendilerini sözel olarak ifade etmekte zorlandıkları için bu güçlükleri onların kendilerini saldırgan davranışları ile ifade etmelerine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra ciddi şekilde tacize uğramış çocuk ve ergenler aşırı bir duyarlılık gösterdikleri, zararsız durumları bile yanlış yorumlarlar ve şiddet göstererek tepki verirler (Erden ve Kargı, 2005; Akt: Savi, 2008: 24).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının, ergenlik dönemindeki şiddet davranışının gelişimiyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar da, aile içi ilişkilerde ilgisizlik, ihmal ve reddedilme yaşantıları olan çocukların antisosyal ve saldırgan davranışlar için büyük bir risk oluşturduğunu göstermektedir (Loeber ve Stouthamer-Loeber, 1986; Dahlenberg, 1998; Doğan, 2001; Tolan, Gorman-Smith, Huesmann ve Zelli, 1997; Akt: Avcı, 2006; Akt: Savi, 2008: 66).

Rutter (1985; Akt: Savi, 2008: 26), davranış bozukluklarının gelişiminde risk ve koruyucu faktörlerden söz ederek, çocuk ve ergenlerin davranış problemlerinin içinde büyüdükleri çevrenin bir yansıması olduğunu belirtmektedir. Güvenli ve dengeli koşulların, sağlıklı davranışsal örneklerin oluşumu için gerekli olduğunu belirterek, Garmeş (1983; Akt: Savi, 2008: 26), çocuk ve ergenlerin normal gelişimine zarar veren risk faktörlerini: düşük SES, büyük aile, çocukluk istismarı, aile uyumsuzluğu ve ebeveyn çatışması olarak ifade etmektedir. Koruyucu faktörler arasında; güvenli ve dengeli bir çevre sağlamaya yardım eden faktörler (Werner, 1985; Akt: Savi, 2008: 26), çocuğun direnç oluşturması ve başa çıkma stratejileri geliştirecek stresörlerin etkisini azaltır. Bu faktörler; yüksek benlik yeterliği, ortalama üstü IQ, sosyal uyum ve aile desteğidir. Risk faktörlerinin sayısı arttıkça daha çok koruyucu faktöre ihtiyaç vardır (Savi; 2008: 26).

Çocuk ve ergenlerin normal gelişimine zarar veren bazı risk faktörleri de; aile psikopatolojisi, akademik noksanlık, mental bir bozukluğun ya da özel öğrenme teşhisinin varlığı, ihmal ya da istismar davranış problemlerini içeren olumsuz sonuçlarla

ilişkilidir. Ayrı ayrı, bu risklerin her biri olumsuz bir şekilde sonuçlanmak için potansiyele sahiptir ve bu riskler birleştiklerinde, olumsuz sonuçların olasılığı artmaktadır (Rutter 1979; Akt: Hagaman ve diğer., 2010: 526). Yatılı bakımdaki çocuklar da çeşitli risklerin birleşimi ile bakım altına alınan heterojen bir nüfustur (Casey et al, 2008; Trout et al., 2009; Akt: Hagaman ve diğer., 2010: 525). Risklerin birleşimi çeşitlilik arz ederken, bu çocuklar aynı zamanda birçok benzerlik göstermektedirler. Örneğin, bakım altındaki çocukların bazıları düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerden ve aile istikrarsızlığı, ihmal ya da istismar, çoklu ev ve okul yerleşimi ve zayıf okul desteği deneyimine sahipler (Bates et al. 1997; Curry 1991; Frensch ve Cameron 2002; Hussey ve Guo 2005; Kohl et al. 2005; Little et al. 2005; Akt: Hagaman ve diğer., 2010: 525). Bir grup olarak, bu çocuklar kuralara karşı gelme ve agresyon (Cameron ve Guterman, 2007; Connor et al., 2004; Akt: Hagaman ve diğer., 2010: 525), düşük akademik performans (Trout et al. 2008a, b; Akt: Hagaman ve diğer., 2010: 525) ve genel okul işlevselliğinin göstergesinde eksiklikler (Burton ve Marshall 2005; Such et al. 2007; Akt: Hagaman ve diğer., 2010: 525) gibi dışsallaştırılmış davranışlarını yüksek oranda gösterebilirler. Bu riskler genel olarak bazı formlarda sunulmasına rağmen, araştırmalar çocukların hepsinin aynı derecede göstermediklerini ileri sürmektedirler (Hagaman ve diğer., 2010: 525).

Ajdukovic ve Sladovic Franz (2005: 168) tarafından Croatia'da ev dışı bakım modellerinden faydalanan yaşları 10-16 arasında değişen kız ve erkek çocukların davranışsal ve duygusal problemleri üzerine yapılan araştırmada, çocuğun aileden ayrılması için en sık nedenin ihmal, bunun aile içinde hastalıklı ilişkiler ve yoksulluk tarafından izlenmesine rağmen, çocuk evi, grup evleri ve koruyucu ailelerde yaşayan çocuklar arasında korunma altına alınma nedenlerinde önemli farklılık olduğu bulunmuştur. Koruyucu ailede ve tip bir grup evinde kalan çocuklar sıklıkla ebeveyn ölümü ya da ebeveynlerinin terki sonucunda korunma altına alınırken, çocuk evinde yaşayan çocuklar ise daha sıklıkla yoksulluk, hastalıklı aile içi ilişkiler ve ihmal nedeniyle ailelerinden ayrılmaktadırlar. Çoğunluğu ebeveyn alkolizmine ve ebeveynler arası şiddete, ek olarak işsizlik, yoksulluğu ve ihmali doğuran ülkeye geçişte önemli bir

ailevi stres olayına; çocuk evlerinde ve küçük aile tipi evlerde kalan çocukların koruyucu ailelerde kalan çocuklara oranla önemli ölçüde daha sıklıkla aile içi alkolizme, ebeveynler arası fiziksel şiddete, ebeveynler arası sözel şiddete boşanmaya, ebeveynlerden birinin terkine ve zayıf okul performansına; çocuk evlerinde ve küçük aile tipi evlerde kalan çocuklar koruyucu aile kalan çocuklara göre daha büyük bir bileşik stres faktörüne maruz bırakılmış olduğu saptanmıştır.

Hukkanen ve diğer. (1999: 272) tarafından psikososyal faktörler ve çocuk evlerinde en az bir aydır kalan 4-18 yaş grubu kız ve erkek çocuklar için olan servislerin yeterliliği üzerine Finlandiya'da yapılan araştırmada, korunma altına almada ana neden ebeveynlerin/ebeveynin ciddi alkol kötüye kullanımı (%60) olarak bulunmuştur. Çocukların %36'sında her iki ebeveyn de ağır alkol bağımlısı, %24'ünde ev içi şiddet, %20'sinde çocuğun kendi problemleri ile birlikte ebeveynin/ebeveynlerin güçlükleri, %19'unda ebeveynin psikiyatrik hastalığı, suçluluğu ya da diğer problemleri korunma altına alınmasına neden olduğu saptanmıştır (Hukkanen ve diğer., 1999: 270). Ayrıca cinsel istismar, travmatik deneyimler, ebeveynlerle ilişkideki güçlükler, koruma altına alınmada ve mevcut hizmet modeline yerleşimdeki ileri yaş (>7 yaş), mevcut ileri yaş (>11 yaş), erkek olma, özel okul formu, özel çocuk evinde kalma ve psikoterapi görme klinik düzey işlevsellikle ilişkili olduğu saptanmıştır. Çocukların psikososyal iyiliğinin etkileyen en önemli faktörler ise çocuk evine gelmeden önce çocuğun yaşam deneyimleri ve çocuk evinde yaşayorken ebeveyn ile ilişkinin kalitesi olarak bulunmuştur. Çocukların çoğunluğunun bileşik travmatizasyon deneyimine sahip olduğu ve bileşik travmatizasyon arasında kötü muamele, cinsel istismar ya da diğer olumsuz yaşam olaylarının önemli ölçüde duygusal ve davranışsal bozukluklar ile ilişkili olduğu; cinsel istismara uğramış olmanın psikososyal problemler için en yüksek risk faktörünü taşıdığı saptanmıştır (Hukkanen ve diğer., 1999: 272).

Cinsel istismarın çocuğun psikososyal gelişim üzerindeki kötü/zararlı etkisi toplum örnekleminin bazı çalışmalarında gösterilmektedir (Burgess ve diğer., 1984; Merry ve Andrews, 1994; Akt: Hukkanen ve diğer., 1999: 272). Evde cinsel istismara uğrayan

çocukların ileri mağduriyet için risk grubunda olduğu (Burgess ve diğer., 1984; Akt: Hukkanen ve diğer.,1999: 272) ve aynı zamanda ev dışı istismara uğramaya eğilimli olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak, ev içi şiddetin çocukların %23'ünün koruma altına alınma nedeni olarak sunulmasına rağmen, çocukların %60'ının ev içi şiddete maruz kalmış olmasının uyarıcı olduğu ileri sürülmüştür (Hukkanen ve diğer., 1999: 272).

SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporu (2003)'nda ise, 7-12 yaş çocuk yuvalarında bakım altında bulunan 4163 çocuk için çıkarılan istatistiklerde çocukların koruma altına alınmasında ilk sırada gelen neden ekonomik ve sosyal yoksunluk olarak belirtilmiştir. Bunu, terk, ölüm, boşanma, ailenin fiziksel ve duygusal istismarı, ebeveynlerden birinin cezaevine girmesi ve üvey anne veya babanın çocuğu kabul etmemesi takip etmiştir (Özdemir ve diğer., 2008: 285).

Kesen ve Deniz (2005) tarafından yapılan bir araştırmada, 1996–2004 yılları arasında boşanma, terk, ekonomik yetersizlik ve diğer nedenlerle (ebeveynlerinden birinin ya da her ikisinin engelli olması, cezaevine girmeleri, yurt dışında olmaları, töre ve doğal afetler gibi) yetiştirme yurtlarına gelen çocukların sayılarında artma olduğu görülmüştür. Anne ve/veya babanın ölümü nedeniyle gelenlerin sayıları ise belirtilen yıllar arasında çok fazla bir değişim göstermemiştir (Elmacı, 2010: 954-955).

Korunmaya muhtaç genç kızların ruh sağlığına etki eden psikolojik faktörler üzerine yapılan araştırmada, yurda gelme nedenini % 33.3 oranında baba ölümü, % 13.9 oranında anne ölümü, % 26.8 oranında boşanma oluşturmaktadır. Bunları da her biri % 8.3 olmak üzere babanın cezaevinde olması ve cinsel taciz takip etmektedir. Annenin terk etmesi ve gayrimeşru olma daha küçük oranlardadır (Bulut, 1995: 124).

Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunlar üzerine ulusal karşılaştırmalı bir araştırmada, çocukların çoğunluğunun aile birliğinin bozulması nedeniyle kuruma bırakılmış olduğu bulunmuştur (Şimşek ve diğer., 2008: 240). Ayrıca,

istismar nedeniyle korunma altına alınmanın sorun davranışları arttırdığı saptanmıştır (Şimşek ve diğer., 2008: 242).

Tüm bu araştırma bulguları düşünülerek mevcut araştırma sonucu değerlendirildiğinde, korunma altına alınma nedeninin en çok “aile birliğinin bozulması + sosyal ve ekonomik yetersizlik” olması ve “aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin diğerlerinden daha yoğun olarak davranış sorunları göstermeleri sonucu literatürle son derece uyumludur.

5.3.3. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Korunma Altında Geçen Süre Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile korunma altında geçen süre arasındaki ilişki incelendiğinde; anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunları, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, kuralara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim sorunları, diğer problemler ve toplam problemde anlamlı bir farklılık saptanmazken; düşünce sorunlarında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre; 7 yıl ve üzeri bir süredir korunma altında bulunan çocuk ve ergenler daha yoğun olarak düşünce sorunları yaşamaktadır. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, 7 yıl ve üzeri bir süredir korunma altında bulunan çocuk ve ergenlerde anksiyete/depresyon, somatik yakınmalar, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, diğer problemler ve toplam problemin; 6 aydan az bir süredir korunma altında bulunan çocuk ve ergenlerde ise sosyal içe dönüklük/depresyon, içe yönelim, sosyal sorunlar ve dikkat sorunlarının sıra ortalaması daha yüksektir.

Bulut (1995: 124-127) tarafından korunmaya muhtaç genç kızların ruh sağlığına etki eden psikolojik faktörler üzerine yapılan araştırmada, korunma altında geçen süre ile semptomlar arasında yüksek düzeyde bir ilişki olmadığı saptanmış ve kurum bakımına yeni gelmiş, henüz kurum değiştirmemiş olanların bu ölçeklerde daha çok semptom

göstermesine; henüz bu koşullara alışmamış oldukları, daha uzun süre kurumda kalanların ise yetiştirme yurduna uyum sağladıkları şeklinde bir yorum yapılmıştır. Yapılan mevcut çalışmada da, 7 yıl ve üzeri bir süredir korunma altında bulunan çocuk ve ergenlerde düşünce sorunlarının sıra ortalamasının daha yüksek olması dikkat çekici bulunmuştur.

5.3.4. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Hizmet Modeli Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile yararlanan hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde; anksiyete/depresyon, somatik yakınmalar ve düşünce sorunlarında anlamlı bir farklılık saptanmazken; sosyal içe dönüklük/depresyon, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam problemde anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre; kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden yararlanan ergenler diğer çocuk ve ergenlerden daha yoğun olarak sosyal içe dönüklük/depresyon, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır ve bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenler izlemektedir. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden yararlanan ergenlerde anksiyete/depresyon ve somatik yakınmaların; çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerde ise düşünce sorunlarının sıra ortalaması daha yüksektir.

Konu ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, yaklaşık 65 yıldır kurum bakımı altındaki çocukların fiziksel ve psikososyal sağlıklarına yönelik araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Çalışmalar, kurum bakımında büyüyen çocukların aile yanında büyüyen çocuklara göre daha fazla saldırgan davranışlar, depresyon, anksiyete, hiperaktivite gibi duygusal ve davranışsal sorunlar gösterdiğini ortaya koymaktadır (Tizard ve Hodges 1978, McCann ve diğer. 1996, Voria ve diğer. 1998, Wolff ve Fesseha 1999, Roy ve

diğer. 2000, Rushton ve Minnis 2002, Maclean 2003, Yörükoğlu 2003, Ellis ve diğer. 2004, Şimşek 2004, The St. Petersburg-USA Orphanage Research Team 2005, Erol ve diğer. 2005, Üstüner ve diğer. 2005; Akt: Şimşek ve diğer, 2008: 236).

Kurum bakımı altında yaşamanın kurum çocukları üzerindeki etkileri ilk olarak 1945 yılında Spitz tarafından gündeme getirilmiştir. Bu dönemde Spitz(1945), Bowlby(1951) ve Goldfarb(1955) gibi araştırmacılar kuruma çok küçük yaşta yerleştirilen çocuklarda gözlemlenen her türlü bilişsel, sosyal ve duygusal geriliğin ana sebebinin bu çocukların annelerinden veya birincil bakım vericilerinden ayrı kalmaları olduğunu; anneye karşı oluşturulamayan duygusal, güvenli bağın bu çocuklarda görülen geriliklerde etkin bir rol oynadığını ve kurumların çocukların gelişiminde engellenemeyen, geri dönüşümü olmayan uzun süreli ve zararlı etkileri olduğunu savunmuşlardır (Sloutsky, 1997; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286). Casler (1961) kurumlarda yetişen çocuklarda gözlenen gelişim geriliklerini kurum ortamına, kurumların sağlayabildiği sınırlı bakıma ve özellikle yetersiz bilişsel uyarıma bağlamıştır (McCall, 1996; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286). Tizard ve Tizard (1971) da kurumların çocuklar üzerinde yarattığı etkilerin kısa süreli olduğunu ve erken müdahaleler ile bu etkilerin ortadan kalkacağını savunmuŐtur (MacLean 2003; Sloutsky, 1997; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 286).

Sloutsky (1997) kurum bakımının çocukların bilişsel, afektif ve kişisel gelişim üzerindeki etkilerini araŐtırmıŐ ve kurum çocuklarının IQ skorlarının, aileleri yanında kalan çocuklardan anlamlı bir Şekilde daha az olduğunu; çocukların yetimhaneye geldikleri yaş ve bakım altında kaldıkları süre ile bilişsel gelişimleri arasında güçlü bağlar olduğunu; aileleri yanında kalan çocukların, yüksek IQ skorları aldıklarını ve sonuç olarak kurumların, çocuk gelişimi üzerinde negatif etkileri olduğunu göstermiştir (Akt: İŞkol Fidan, 2005: 43).

MacLean (2003) kurumda büyüyen çocuklarda dikkat problemleri, aşırı hareketlilik ve dürtüsellik gibi okul döneminde de devam edebilen davranış problemleri görüldüğünden bahsetmiştir (Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 287).

Gibbs ve Sinclair (1999) tarafından yapılan çocuklar için kurum bakımının kullanılmasını desteklemeyen araştırmalardan, çocukların zihinsel sağlığının ve ıslahının boylamsal çalışması ise, çocuk evlerindeki çocukların kendilerini son derece mutsuz eden genel arkadaş eksikliği nedeniyle maruz kaldıkları, diğer çocuklar tarafından uygulanan dayılık, şiddet ve cinsel istismar gibi diğer bir önemli probleme dikkat çekmektedir. Aynı zamanda, şiddete ve dayılığa maruz kalma genel olarak kurumda yaşamın çeşitli görünümünde, çocukların zayıf ıslahını ispatlaması nedeniyle önemli bulunmaktadır (Akt: Ajdukovic ve Sladovic Franz, 2005: 163).

Ülkemizde de koruma ve bakım altındaki çocuklar hakkında birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin; Yörükoğlu (1968) yaptığı çalışmada, yuva çocuklarının iyi bir yaşam ortamında yeterli fiziksel bakım almalarına rağmen duygusal gelişimleri açısından anneli büyüyen çocuklara göre çok geri kaldıklarını (Çivi, Altuhul ve Yayı, 1993; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 287); sallanma ve parmak emme gibi stereotipik davranış bozukluklarının yuva çocukları arasında sıklıkla gözlendiğini rapor etmiş ve bunları önemli ölçüde anne yoksunluğuna bağlamıştır (Özdemir ve diğer., 2008: 287).

Bulut (1995: 127) tarafından korunmaya muhtaç genç kızların ruh sağlığına etki eden psikolojik faktörler üzerine yapılan çalışmada, sağlıklı bir psikososyal çevreden gelen gençleri bünyesinde barındıran yetiştirme yurtlarının gençlerin ruh sağlığı açısından riskli bir psikososyal çevre oluşturduğu; gençlerle, özellikle depresyona daha yakın olduğu belirtilen kız grupla, daha yakın, bireysel ilişkilere olanak tanıyan bakım sistemlerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

SHÇEK'in 2006 yılı verileri çocukların %45,5'inin, kurum bakımı altında uyum sorunu ya da psikolojik sorunla karşılaştığını göstermektedir (Başbakanlık Sosyal

Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu 2006; Akt: Karadağ Çaman ve Özcebe, 2011: 98-99). Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Sosyal Riski Azaltma Projesi Proje Koordinasyon Birimi SHÇEK Çocuk Koruma Sisteminin Değerlendirilmesi Nihai Raporu (2007)'nda da, Türkiye'deki koruma altındaki çocukların kendine ve çevreye zarar verici davranışların varlığından söz edilmektedir (Çetin, 2006; Akt: Çetin, 2008: 148).

Türkiye'de ve yurt dışında yapılan çalışmalar, kurum bakımında mental sağlık sorunu olan çocukların yeterli değerlendirme ve izlemlerinin yapılmadığı ve aşırı ihmal nedeniyle kuruma yerleştirilmiş olsalar bile mental sağlık gereksinimlerinin karşılanmadığını göstermektedir (Çetin, 2004; Kools ve Kennedy, 2003; Akt: Çetin, 2008: 148). Çivi, Altuhul ve Yayıcı (1993) yuvalarda öncelikli olarak çocukların maddi gereksinimlerinin karşılanmaya çalışıldığını; ancak toplumsal ve psikolojik gelişimleri için uygun ortamların hazırlanmasında yetersiz kaldığını (Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 287); Muhamedrahimov, Palmov, Nikiforova, Groark ve McCall (2004) kurumlarda daha çok sağlık bakımı, hijyen ve beslenmeye odaklanıldığını; fakat sosyal ilişkilerin öneminin daha sınırlı kaldığını (Özdemir ve diğer., 2008: 287) ve Çetin (2004) ise yaşa uygun gelişimleri sırasında çocukların gereksinim duydukları duygusal desteği çevrelerinden, kurumdaki görevlilerden yeterince alamamalarına bağlı olarak ortaya davranışsal ve duygusal sorunların ortaya çıkabileceğini belirtmiştir (Akt: Çetin, 2008: 146).

CBCL kullanılarak yapılan çalışmalarda ise, kurum bakımında sorun davranışların görülme sıklığı yaklaşık %20-78 arasında bildirilmektedir (Burns ve diğer. 2004; Akt: Şimşek ve diğer, 2008: 243). Anksiyete, depresyon ve somatik sorunlardan oluşan içe yönelim sorunlarının görülme sıklığı kurum bakımındaki çocuklarda %6.2 ile %40.1 arasında değişirken, ailesi yanında büyüyen çocuklarda %8.9 ile %11.5 arasında olduğu saptanmıştır. Saldırgan davranışlar ve kurallara karşı gelme alt testlerinden oluşan dışa yönelim sorunlarının görülme sıklığı, kurumda %21.4-41.9, aile yanında %6.9-10.9 arasında bildirilmiştir (Şimşek ve diğer, 2008: 243).

Yurt dışında yapılan çalışmalarda, kurum bakımında büyüyen çocuklarda dışa yönelim sorunlarının içe yönelim sorunlarına göre daha fazla görüldüğü bildirilmiştir. Bu durumun nedeni olarak, çocuğun küçük yaşta ailesinden ayrılmasının bağlanma sorunlarına neden olması ve bağlanma sorunlarının da dışa yönelim sorunlarını arttırdığı yönündedir (Keil ve Price 2006; Akt: Şimşek ve diğer, 2008: 243).

Türkiye’de ise, kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunlar üzerine ulusal karşılaştırmalı bir araştırmada, anneler/bakım verenler içe yönelim sorunlarını kurum bakımında büyüyen çocuklarda ailesi yanında büyüyenlere göre daha az, dışa yönelim ve toplam problemi sırasıyla 3.7 ve 2.3 kat oranında anlamlı olarak yüksek bildirmişlerdir (Şimşek ve diğer, 2008: 240) ve bu araştırmanın sonuçları daha önce yapılan çalışmalara benzer şekilde kurum bakımının 6-18 yaşları arasındaki çocukların duygusal ve davranışsal gelişimini olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir (Fisher ve diğer. 1997, Vorria ve diğer. 1998, Rutter ve diğer. 1999, Roy ve diğer. 2000, Maclean 2003; Akt: Şimşek ve diğer., 2008: 242).

Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları üzerine yapılan araştırmada, bakım sistemlerine göre puan ortalamaları karşılaştırıldığında; toplam problem puan ortalamasının çocuk yuvası/yetiştirme yurdunda büyüyen çocuklarda, koruyucu aile ve de kendi ailesi yanında büyüyen çocuklara göre anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Diğer bir deyişle kurum bakımı altında yaşayan çocuklarda daha fazla sorun davranış saptanmıştır. Koruyucu aile ve kendi ailesi yanında büyüyen çocukların toplam problem puanı arasında ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Sorunların türüne bakıldığında, dışa yönelim sorunlarından kurallara karşı gelme alt testi kurumda yaşayan çocuklarda diğer iki gruptan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Koruyucu aile yanında yaşayan çocuklarda ise dikkat sorunları ve düşünce sorunları alt testleri diğer iki gruba göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Sosyal Sorunlar alt testi ise hem koruyucu aile hem de kurumda yaşayan çocuklarda, aile yanında yaşayanlardan anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır (Üstüner ve diğer., 2005: 133).

Kurumlarda kalan çocuklarla yapılan çalışmalarda normal popülasyonun gerisinde kalan gelişimsel verileri yorumlarken elbette ki çocukların kuruma yerleştirilmesinin arkasındaki sebepler de göz ardı edilmemelidir (MacLean, 2003; Akt: Özdemir ve diğer., 2008: 288). Erol (2004), kurum bakımının olumsuz etkileri genel olarak bilinmekle beraber bu sorunların ne kadarının çocuğun ailesinden, genetik yapısından ya da kurum bakımı öncesinden kaynaklandığı konusunda belirsizlikler olduğunu söylemektedir (Akt: Elmacı, 2010: 952).

Bu sorunların ortaya çıkma nedenleri arasında kurum bakımına alınmadan önce yaşanan; çocukların ailelerinde yaşadıkları şiddet ve karışıklık, bağlanma problemleri ve kişilerarası iliksilerde güvenmeme gibi travmatik deneyimlerin etkisinden de söz etmek mümkündür. Bunların yanı sıra koruma altındayken sık kuruluş değiştirmek, kurum personelinin tayin ya da baksa nedenlerle kuruluş değiştirmeleri, ailelerinin olduğu şehirlerden uzakta bir kuruluştaki kalmak koruma altındaki çocukların aynı bireyle (normalde anne baba ya da kardeşlerle olan yakınlık düzeyinde olduğu gibi) sürekli/düzenli bir yakın iletişim yaşamamasına engel olabilmektedir (Şahin, 1994; Bulut ve Özdemir, 1998; Kools ve Kennedy, 2003, Çetin, 2004; Akt: Çetin, 2008: 148-149). Bu sosyal iletişimdeki süreksizlik ve düzensizlik onların karmaşa yaşamamasına yol açarak duygusal bağlanma-bağlanamama, ve güven duygusu gelişiminde yetersizlik yaşamalarına neden olabilmektedir (Çetin, 2008: 149).

Elmacı (2010: 952) ise, yetiştirme yurtlarında, koruyucu ailelerde ve aileleri yanında kalan çocukların karşılaştırılmalarından tam olarak sağlıklı bilgiler elde etmenin zor olduğunu; bu noktada çocuğun hangi nedenle koruma altına alındığının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, koruyucu ailelerde kalan çocuklarla yetiştirme yurtlarında kalan çocukları karşılaştırmada da benzer sorunlar olduğunu, koruyucu ailelerin yanına yerleştirilen çocukların tesadüfi olarak belirlenmediğini, her korunmaya muhtaç çocuğun koruyucu ailelere yerleştirilmesinin eşit olasılıklı olmadığını ve bu nedenle, yetiştirme yurtlarında kalan çocuklarla koruyucu aileler yanında kalan çocukların

karşılaştırılmalarına bakılarak yetiştirme yurtlarının çocukların gelişimleri için sağlıklı yerler olduğunu söylemenin doğru olmayabileceğini belirtmiştir.

Bunlara ek olarak, batıda yapılan çalışmalarda hem kurum içinde hem de kurumlar arasında çocuklara verilen bakım açısından niteliksel ve niceliksel farklılıklar olduğu ortaya konmuş ve daha yüksek kalitede hizmet veren, daha zengin algısal ve sosyal ortamları bulunan kurumlarda yetişen çocuklarda diğer kurumlarda yetişen çocuklara oranla daha az bilişsel gerilik saptanmıştır (Roy, Rutter ve Pickles, 2000; Vorria, Rutter, Pickles, Wolkind ve Hobsbaum, 1998; MacLean, 2003; Ak: Özdemir ve diğer., 2008: 289).

Ajdukovic ve Sladovic Franz (2005: 163) tarafından Croatia’da ev dışı bakım modellerinden faydalanan yaşları 10-16 arasında değişen kız ve erkek çocukların davranışsal ve duygusal problemleri üzerine yapılan araştırmada da, çocuk evinde yaşayan çocukların diğer ev dışı bakım modellerinden faydalanan gruba ya da birincil ailelerinde yaşayan çocuklara göre önemli ölçüde daha çok davranışsal ve duygusal problemler gösterdiği; koruyucu aile bakımında ya da aile tipi evlerde yaşayan çocukların, birincil aileleri ile yaşayan çocukların karşılaştırmalı grubu ile aynı şekilde toplumla bütünleştiği saptanmıştır.

Türkiye’de koruma ve bakım altında bulunan çocuklar hakkında yapılan araştırmalar incelendiğinde, ailesi ile yaşayan çocuklar ile ya da koruyucu aile bakımındaki çocuklar ile kurum bakımının karşılaştırıldığı görülmüş; ancak farklı yatılı hizmet modellerinin etkilerinin karşılaştırılmasına ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ülkemizde ilk defa 2000 yılında açılan ve 2005 yılında yaygınlaşmaya başlayan çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuklar hakkında yapılmış bir araştırmaya ise hiç rastlanılmamıştır. Yapılan mevcut araştırmada, kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden yararlanan ergenler diğer çocuk ve ergenlerden daha yoğun olarak sosyal içe dönüklük/depresyon, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları

yaşamakta ve bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenler izlemektedir. Bu sonucun, çocuk evlerinin de yatılı bakımın bir türü olması ile birlikte aile yaşamına biraz daha yakın olması ve çocuklara toplumla bütünleşme şansı vermesi nedeniyle yüksek kalitede hizmetin çocukların gelişiminde fark yarattığını saptayan araştırmalarla paralellik gösterdiği söylenebilir; ancak koruma ve bakım altında bulunan çocuklar hakkında yapılan tüm bu araştırma sonuçları incelendiğinde, sorun davranışların sadece hizmet modeli ile ilişkilendirilmesinin doğru olmayacağı; koruma altındaki çocukların ve ergenlerin davranış sorunlarına sahip olmalarında geçmiş yaşam deneyimleri, koruma altına alınma nedenleri ve yatılı hizmet modellerine korunmaya muhtaç çocukların seçilme kriterleri gibi faktörlerin de söz konusu olduğu görülmektedir.

Bunlara ek olarak, çocuk evi ve çocuk yuvası içerisinde oluşturulmuş fiziksel ortamın, çocuk ve bakıcı anne sayısının benzer özellikler gösterdiği, kız yetiştirme yurdunun koğuş tipi bakım vermesi ile farklılaştığını düşünmekle birlikte; 05/10/2008 tarih ve 27015 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik hakkında yayımlanan 2008/12 Sayılı Genelgenin 5.maddesi (a) bendinde **“Çocuk evlerine kabulü yapılan çocukların, ağır ruhsal veya zihinsel özürlü olmamasına, sürekli bakım ve tedavi gerektiren sağlık sorununun bulunmamasına dikkat edilir. Kabulü yapıldıktan sonra bu tür sorunları ortaya çıkan çocukların yararlanabileceği hizmetin niteliği ve kapsamı koordinasyon kurulunca belirlenir.”** ibaresinin olması nedeniyle çocuk ve ergenlerin hizmet modeline seçiminde farklılıklar olduğu kesin olarak anlaşılmıştır. Bu nedenle çocuk ve ergenlerin yararlandıkları hizmet modelinin davranış ve duygusal sorunları üzerinde yarattığı farklılığı değerlendirmek adına hizmet modeline seçim kriterlerini de göz önüne alarak daha ayrıntılı bir inceleme yapmanın uygun olacağı ve mevcut araştırmada bu kriterlerin göz ardı edilmesinin ulaşılan sonucu sınırlandırdığı söylenebilir.

5.3.5. Çocuk ve Ergenlerin Davranış Sorunlarının Hizmet Modelinden Yararlanma Süresi ve Önceki Hizmet Modellerinden Toplam Yararlanma Süresi Açısından İncelenmesi

Davranış sorunları ile hizmet modelinden yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde; anksiyete/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunları ve düşünce sorunlarında anlamlı bir farklılık saptanmazken; sosyal içe dönüklük/depresyon, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunlarında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre; 3 yıl ve daha fazla bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenler daha yoğun olarak sosyal içe dönüklük/depresyon, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır. Bunlara ek olarak, anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, 3 yıl ve daha fazla bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerde anksiyete/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim ve düşünce sorunlarının sıra ortalaması daha yüksektir.

Davranış sorunları ile önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde; anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunlarında anlamlı bir farklılık saptanmazken düşünce sorunlarında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre; 3 yıl ve daha fazla süre başka hizmet modellerinden faydalanan çocuk ve ergenler diğerlerine göre daha çok düşünce sorunları yaşamaktadır.

Her ülkede korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili farklı uygulamalara ve farklı korunma sürelerine rastlamak mümkündür. Bu doğrultuda daha ayrıntılı bakılacak olursa; Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) çocukların kurum bakımı alma sürecinin 3 yıl ve daha fazladır. Üç yıldan fazla koruma altında kalan çocukların oranı % 34'dür. Çocuğun kurum değiştirmesi sık rastlanan bir durumdur. Çocukların koruma altında

sürekli yer değiştirmesi onların daha çok davranışsal ve duygusal problem yasamasına yol açmaktadır (çocukların %81'i bir yerde 1 yıldan az kalmakta, 1-2 yıl bir koruma evinde kalan %40, 2-3 yıl kalan % 47, 3-4 yıl kalan % 52, 4+ yıl kalan % 61'dir) (Kools ve Kennedy 2003; Akt: Çetin, 2008: 144). Koruma altındaki çocuğun, kurumda uzun süre kalmasının yanı sıra, kurumlar arası yer değiştirmesi onun var olan sorunlarının artması anlamına da gelmektedir (Çetin, 2008: 144).

Hukkanen ve diğer. (1999: 270) tarafından psikososyal faktörler ve çocuk evlerinde en az bir aydır kalan 4-18 yaş grubu kız ve erkek çocuklar için olan servislerin yeterliliği üzerine Finlandiya'da yapılan araştırmada, mevcut hizmet modelinden yararlanma süresinin uzunluğunun ortalama 4.6 yıl ve mevcut hizmet modelinden yararlanmaya başlama yaşının ortalama 8.1 olduğu bulunmuştur. Mevcut hizmet modelinden faydalanma başlangıcında 7 yaşından büyük olan çocukların önemli ölçüde toplam CBCL skoru daha yüksek olduğu; ancak CBCL toplam skoru ile yerleşim süresi, ebeveynlerle iletişimin sıklığı, çocuk evi sorumlusunun değişimi, geçmiş yerleşimlerin sayısı, ebeveynlerin ya da çocuğun yerleşime karşı tutumu, erkek çocuklarının babaları ile iletişiminin olmaması arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır (Hukkanen ve diğer., 1999: 271). Mevcut çocuk evinde küçük bir yaştan beri kalan çocukların uzun yıllardır kalmalarına rağmen önemli ölçüde daha iyilik halinde oldukları, çocuk evinde kalma süresinin uzunluğunun psikososyal güçlükler ile ilişkili olmadığı saptanmış ve çocuğun psikososyal iyiliği için sadece çocuk evinde yaşamının zararlı olmadığının söylenebileceğini ileri sürmüşlerdir. Aynı zamanda, ciddi duygusal ve davranışsal zorluklar yaşayan çocuklarda olumsuz psikososyal gelişmenin çocuk evinde olmadığı, hatta çocuk için güvenli bir çevre sağladığı ortaya konulmuştur (Hukkanen ve diğer., 1999: 272).

Shechory ve Sommerfeld (2007: 361) tarafından yatılı bakım çocukları arasında bağlanma síteli, evden ayrılma yaşı ve davranışsal problemler üzerine İsrail'de yapılan çalışmada, yatılı bakımda uzun süren kalışın (2 yıldan fazla) daha yüksek düzeyde anksiyete ve depresyon ile ilişkili olduğu ve çocuğun agresif davranışlarının düzeyinde

çocuğun bağlanma stilinin ve koruma altına alınma yaşının karşılıklı etkisi olduğu keşfedilmiştir.

Scholte (1997) tarafından Almanya'da yapılan araştırmasında, koruyucu aile ve yatılı bakım hizmetlerinden faydalanan çocuklar karşılaştırılmış ve bakım sürecine girişte, yatılı bakımdaki çocukların koruyucu aile hizmetine başlayan çocuklara göre önemli ölçüde daha sık davranışsal ve duygusal problemler, öğrenme geriliği-yetersizliği ve yaşlıları ile zayıf etkileşime sahip olduğu bulunmuştur (Akt: Hukkanen ve diğer., 1999: 268). Vorria ve diğer. (1998) tarafından Yunanistan'da yapılan bir araştırmada ise, uzun dönem yatılı grup bakımında olan çocukların kontrol grubu ile karşılaştırıldığında önemli ölçüde daha fazla duygusal ve davranış problemlerine ve aynı zamanda okulda ve akran iletişimde güçlüklerle sahip olduğu saptanmıştır (Akt: Hukkanen ve diğer., 1999: 269).

Ülkemizde ise kurum bakımından faydalanma süresi ile çeşitli davranış problemleri üzerine yapılan araştırmalar sonucunda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin; Karadağ Çaman ve Özcebe (2011: 97) tarafından, Ankara'da yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin ruhsal belirtileri, fiziksel etkinlik düzeyi ve ilişkili etkenler üzerine yapılan oldukça yeni bir araştırmada; yaş, yurttaki kalma süresi, oda arkadaşlarıyla anlaşma durumu gibi değişkenler ruhsal sorun ile ilişkili bulunmamıştır. Kesen ve diğer. (2007: 359) tarafından yetiştirme yurdunda kalan ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki üzerine yapılan başka bir araştırmada ise, ergenlerin yurttaki kalma süreleri ile atak saldırganlık, genel saldırganlık, sürekli öfke ve öfke dışı puan ortalamaları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Bulut (1995: 124) tarafından korunmaya muhtaç genç kızların ruh sağlığına etki eden psikolojik faktörler üzerine yapılan çalışmada, kızların % 36.1'inin 11-15 yıldır, % 36.1'inin 1-4 yıldır kurumda olduğu ve % 61.1'inin 3-5 kurum değiştirmiş olduğu saptanmıştır. Ayrıca, küçük yaşlardan itibaren kurum bakımında olanların daha çok risk altında olup olmadığının tartışmalı olduğu; ancak koruma yılı arttıkça, korunmaya

muhtaç çocukların değiştirdiği kurum sayısının da artması ile çocuk ve gençlerle direkt ilgili olan personelin sıkça değişmesi de dikkate alındığında, bu grubun özdeşim modeli bulma, güvenli ilişki kurma gibi konularda zor durumda olduğunun tahmin edilebileceği belirtilmiştir.

Korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımı altında uzun süre kaldığı (0- 18 yas arası, 5-7 yıl ve daha fazla) bilinmektedir. Uzun süre kurum bakımı almak çocukların fiziksel ve duygusal gelişimini olumsuz etkileyebildiğinden, her çocuğun koruma sürecinde ne kadar kaldığının bilinmesi, onun bakım ve izleminde önem taşımaktadır (Kools ve Kennedy, 2003; Çetin, 2004; Akt: Çetin, 2008: 144).

Mevcut araştırma sonucunda ise, çocuk ve ergenlerin hizmet modelinden yararlanma süresi ortalaması 1.25 yılken; koruma altına alınma süresi ortalaması 3.08 yıldır. Ayrıca, 1.25 olarak bulunan mevcut hizmet modelinden ortalama faydalanma süresi, 4.6 yıl olan Finlandiya ve 3 yıl ve daha fazla olan Amerika ile karşılaştırıldığında daha az bir zaman dilimini kapsamaktadır (Hukkanen ve diğer., 1999:270; Kools ve Kennedy 2003; Akt: Çetin, 2008:144). Bu durum araştırma kapsamındaki koruma altında olan çocuk ve ergenlerin daha fazla hizmet modeli değişikliği yaptığı şeklinde yorumlanabilir.

Bunlara ek olarak, 3 yıl ve daha fazla bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerin daha yoğun olarak sosyal içe dönüklük/depresyon, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşadığının saptanması; yatılı bakım altında uzun süre kalmanın olumsuz etkileri olduğunu belirten bazı araştırmalarla paralellik gösterirken (Kools ve Kennedy, 2003; Çetin, 2004; Akt: Çetin, 2008: 144; Kesen ve diğer., 2007: 359; Vorria ve diğer., 1998; Akt: Hukkanen ve diğer., 1999 :269; Shechory ve Sommerfeld, 2007 :361); bazıları ile uyumlu değildir (Karadağ Çaman ve Özcebe, 2011: 97; Hukkanen ve diğer., 1999: 271).

Önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi ile davranış sorunları arasında düşünce sorunları dışında anlamlı farklılık bulunmamasının, mevcut hizmet modeli ile davranış sorunları arasındaki farklılığın çocuk ve ergenlerin faydalandığı önceki hizmet modellerinden kaynaklanmadığını gösterdiği söylenebilir; ancak yararlanma süresi ve hizmet modeli ile davranış sorunları arasındaki ilişki veri grubunun parametrik olmaması nedeniyle değerlendirilememiştir. Bu nedenle ulaşılan sonucun bu sınır içinde değerlendirilmesi daha uygun olacaktır.

5.4. Yararlanılan Hizmet Modeli ile Çocuk ve Ergenleri Tanıtıcı Bazı Sosyodemografik Özelliklerin Etkileşimi

Yapılan mevcut araştırmada, kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden yararlanan ergenler diğer çocuk ve ergenlerden daha yoğun olarak sosyal içe dönüklük/depresyon, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamakta ve bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenler izlemektedir. Bu sonucun, çocuk evlerinin de yatılı bakımın bir türü olması ile birlikte aile yaşamına biraz daha yakın olması ve çocuklara toplumla bütünleşme şansı vermesi nedeniyle yüksek kalitede hizmetin çocukların gelişiminde fark yarattığını saptayan araştırmalarla paralellik gösterdiği söylenebilir; ancak koruma ve bakım altında bulunan çocuklar hakkında yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde, sorun davranışların sadece hizmet modeli ile ilişkilendirilmesinin doğru olmayacağı; koruma altındaki çocukların ve ergenlerin davranış sorunlarına sahip olmalarında geçmiş yaşam deneyimleri, koruma altına alınma nedenleri ve yatılı hizmet modellerine korunmaya muhtaç çocukların seçilme kriterleri gibi faktörlerin de söz konusu olduğu görülmektedir.

Benzer olarak, Erol (2004), kurum bakımının olumsuz etkileri genel olarak bilinmekle beraber bu sorunların ne kadarının çocuğun ailesinden, genetik yapısından ya

da kurum bakımı öncesinden kaynaklandığı konusunda belirsizlikler olduğunu söylemektedir (Akt: Elmacı, 2010: 952).

Elmacı (2010: 952) ise, yetiştirme yurtlarında, koruyucu ailelerde ve aileleri yanında kalan çocukların karşılaştırılmalarından tam olarak sağlıklı bilgiler elde etmenin zor olduğunu; bu noktada çocuğun hangi nedenle koruma altına alındığının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, koruyucu ailelerde kalan çocuklarla yetiştirme yurtlarında kalan çocukları karşılaştırmada da benzer sorunlar olduğunu, koruyucu ailelerin yanına yerleştirilen çocukların tesadüfi olarak belirlenmediğini, her korunmaya muhtaç çocuğun koruyucu ailelere yerleştirilmesinin eşit olasılıklı olmadığını ve bu nedenle, yetiştirme yurtlarında kalan çocuklarla koruyucu aileler yanında kalan çocukların karşılaştırılmalarına bakılarak yetiştirme yurtlarının çocukların gelişimleri için sağlıklı yerler olduğunu söylemenin doğru olmayabileceğini belirtmiştir.

Bu nedenle, araştırmada çocuk ve ergenlerin yararlandıkları hizmet modeli ile cinsiyet, yaş, korunma altına alınma yaşı, korunma altına alınma nedeni, hizmet modelinden yararlanma süresi, ebeveyn yaşam durumu arasındaki ilişki de değerlendirilmiştir.

5.4.1. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Cinsiyetleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yararlanılan hizmet modeli ile cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde; cinsiyet ile hizmet modeli arasında bir ilişki vardır. Elde edilen bulgular incelendiğinde; çocuk evi hizmet modelinden faydalanan erkeklerin oranının daha fazla olmasının nedeni İzmir ilinde 13-18 yaş arası erkek çocuklara hizmet veren çocuk evine alternatif başka bir hizmet modelinin olmaması olabilir; ancak 0-18 yaş arası kız çocuklar için çocuk evine alternatif kurum bakımının olmasına rağmen oranının daha fazla olması dikkat çekicidir.

Bunlara ek olarak, pek çok araştırma sonucunda erkeklerin kızlara oranla anlamlı derecede daha fazla problem davranış gösterdiği saptanmıştır (Duncan ve ark, 1994, Eiden 1999, Kaiser ve diğer.2000, Lavigne ve diğer. 1996 Akt: Balat et al., 2008: 271). Hukkanen ve diğer. (1999: 268) ise erkek olmanın daha şiddetli davranış problemleri ile ilişkili olmasının mümkün olduğunu ifade etmiştir. Yapılan mevcut araştırma sonucunda cinsiyet ile toplam problem arasında anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, çocuk evinde erkek çocuk oranının daha fazla olmasına rağmen davranış sorunlarının daha yüksek oranda bulunmaması ilgili literatür göz önüne alındığında dikkat çekici bulunmuştur. Bu sonucun çocuk evinin çocuklar üzerindeki olumlu etkisini gösterdiği söylenebilir.

5.4.2. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Yaşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yararlanılan hizmet modeli ile yaş arasındaki ilişki incelendiğinde; yaş ile hizmet modeli arasında bir ilişki vardır. Elde edilen bulgular incelendiğinde; çocuk evi hizmet modelinden faydalanan 13-15 yaş grubu çocuk ve ergenlerin oranının daha fazla olmasının nedeni İzmir ilinde 13-18 yaş arası erkek çocuklara hizmet veren çocuk evine alternatif başka bir hizmet modelinin olmaması ve bu yaş grubunun sadece çocuk evi hizmet modelinden faydalanabilmesi olabilir.

Bunlara ek olarak, yurtdışı ve sınırlı sayıdaki yurtiçi araştırmalar kurum bakımının özellikle küçük yaş çocuklar üzerinde olumsuz etkilerine ilişkin önemli bulgular vermektedir (Şimşek ve diğer., 2008: 236). Connors ve diğer., (1997) ise, artan yaşla birlikte sorun davranışların arttığını belirtmişlerdir (Savi, 2008: 66). Yapılan mevcut araştırma sonucunda yaş ile toplam problem arasında anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, 16-18 yaş grubu ergenlerde toplam problem sıra ortalamasının diğerlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. 4-12 ve 16-18 yaş grubu çocuk ve ergenlerin her iki hizmet modeline dağılımı benzerdir. 13-15 yaş grubu ergenlerin çocuk evinde daha

yüksek oranda kalmalarına rağmen çocuk evinde kalan çocuk ve ergenlerin daha az davranış problemi göstermeleri, artan yaşla birlikte sorun davranışların artmasının beklenmesi nedeniyle dikkat çekici bulunmuştur. Bu sonucun çocuk evinin çocuklar üzerindeki olumlu etkisini gösterdiği söylenebilir.

5.4.3. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Korunma Altına Alınma Yaşı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yararlanılan hizmet modeli ile korunma altına alınma yaşı arasındaki ilişki incelendiğinde; korunma altına alınma yaşı ile hizmet modeli arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Buna ek olarak, Vorria et al. (1988; Akt: Ajdukovic ve Sladovic Franz, 2005: 163) ailelerinden geç yaşta ayrılan çocukların birincil ailede çoklu stres faktörlerine ve travmatik yaşam olaylarına maruz kalmanın bir sonucu olarak psikososyal gelişimlerinde birçok problemin olduğunu; Chakrabarti ve Hill (2000; Akt: Ajdukovic ve Sladovic Franz, 2005: 163) ise çocuğun aileden ayrılma yaşı, ailedeki geçmiş deneyimler, kurumun büyüklüğü, kurumda geçirilen zaman ve tedavi oryantasyonun çocuğun gelişimsel sonucu üzerinde bir etkisi olacağını belirtmektedir. Hukkanen ve diğer., (1999: 272) ise korunma altına alınma yaşının küçük olmasının daha az davranışsal ve duygusal problem gösterme ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu sonuçtan farklı olarak, diğer araştırmalarda ise çocuğun koruma altına alınma yaşının küçük olması, duygusal ve davranışsal sorunları artıran önemli bir zorlayıcı olarak saptanmıştır (Ames 1997, Beckett ve diğer. 2002, Fisher ve diğer. 1997, Marcovitch ve diğer. 1997; Akt: Şimşek ve diğer., 2008: 243-244).

Yapılan mevcut araştırma sonucunda ise korunma altına alınma yaşı ile toplam problem arasında anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, korunma altına alınma yaşı ile hizmet modeli arasında da anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

5.4.4. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Korunma Altına Alınma Nedeni Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yararlanılan hizmet modeli ile korunma altına alınma nedeni arasındaki ilişki incelendiğinde; korunma altına alınma nedeni ile hizmet modeli arasında bir ilişki vardır.

Ajdukovic ve Sladovic Franz (2005: 168) tarafından Croatia’da ev dışı bakım modellerinden faydalanan yaşları 10-16 arasında değişen kız ve erkek çocukların davranışsal ve duygusal problemleri üzerine yapılan araştırmada ise, çocuk evi, grup evleri ve koruyucu ailelerde yaşayan çocuklar arasında korunma altına alınma nedenlerinde önemli bir farklılık olduğu bulunmuştur. Koruyucu ailede ve tip bir grup evinde kalan çocukların sıklıkla ebeveyn ölümü ya da ebeveynlerinin terki sonucunda korunma altına alınırken, çocuk evinde yaşayan çocukların ise daha sıklıkla yoksulluk, hastalıklı aile içi ilişkiler ve ihmal nedeniyle ailelerinden ayrıldıkları bulunmuştur. Çocuk evlerinde ve küçük aile tipi evlerde kalan çocukların koruyucu ailelerde kalan çocuklara oranla önemli ölçüde daha sıklıkla aile içi alkolizme, ebeveynler arası fiziksel şiddete, ebeveynler arası sözel şiddete, boşanmaya, ebeveynlerden birinin terkine ve zayıf okul performansına; ve daha büyük bir bileşik stres faktörüne maruz bırakılmış olduğu saptanmıştır.

Elde edilen bulgular incelendiğinde ise; “ölüm/terk/ebeveynin cezaevinde olması/boşanma/ayrılık nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyoekonomik yetersizlik” ve “psikiyatrik hasta/bağımlı/ mental retarde/ortopedik engelli olması” nedeniyle koruma altına alınan çocuk ve ergenlerin daha yüksek oranda çocuk evi hizmet modelinden faydalandığı; aile dışı cinsel istismar ve/veya enstest nedeniyle koruma altına alınan çocuk ve ergenlerin ise daha yüksek oranda kurum bakımı hizmet modelinden faydalandığı görülmektedir.

Bunlara ek olarak, çocuğun yoksulluk ve aile parçalanması gibi nedenlerle koruma altına alınması kurum bakımı sürecinde daha az olumsuzluk yaratan bir durum olarak belirlenmiştir. Oysa çocuk ihmal ve istismarı bu çalışmada da bir kez daha ortaya konulduğu gibi ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyen önemli bir risk faktörüdür. Yurt dışı çalışmalarda da çocuğa yönelik istismarın fiziksel, duygusal, davranışsal ve bilişsel fonksiyonları etkilediği ortaya konmuştur (Cicchetti ve Toth 2000, De Bellis 2001, Manly ve diğer. 2001; Akt: Şimşek ve diğer., 2008: 244).

Kools ve Kennedy (2003), ihmal ve istismar nedeniyle koruma altına alınan çocuklarda psikiyatrik problemlerin görülme oranının daha fazla olduğunu, koruma altındaki çocukların %30-40 arasında psikopatolojilerinin olduğunu ve koruma altındaki çocuklarda sık görülen mental problemlerin öfke, dikkat problemleri, suçluluk davranışları olduğunu belirtmiştir (Çetin, 2008: 146).

Yapılan mevcut araştırma sonucunda “aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin toplam problem sıra ortalamasının diğerlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. “Aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest” nedeniyle koruma altına alınan çocuk ve ergenlerin daha yüksek oranda kurum bakımı hizmet modelinden faydalanmalarının ve literatürde daha az olumsuz bir durum olarak belirlenen “ölüm/terk/ebeveynin cezaevinde olması/boşanma/ayrılık nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyoekonomik yetersizlik” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenlerin daha yüksek oranda çocuk evi hizmet modelinden faydalanmalarının; çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenlerde daha az davranış sorunu görülmesi üzerinde etkisi olduğu söylenebilir.

5.4.6. Çocuk ve Ergenlerin Yararlandıkları Hizmet Modeli ile Ebeveyn Yaşam Durumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yararlanılan hizmet modeli ile ebeveyn yaşam durumu arasındaki ilişki incelendiğinde; ebeveyn yaşam durumu ile hizmet modeli arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Buna ek olarak, Ajdukovic ve Sladovic Franz (2008: 167) tarafından Croatia’da ev dışı bakım modellerinden faydalanan çocukların davranışsal ve duygusal problemleri üzerine yapılan araştırma verilerine göre, çocukların koruma altına alındığı zaman, neredeyse hepsinin en azından bir ebeveyninin hayatta olduğu; çocuk evinde yaşayan çocukların ise daha sıklıkla her iki ebeveyni de hayatta olduğu saptanmıştır. Koruyucu ailede kalan çocukların iki sağ ebeveyne sahip ihtimali en azken, çocuk evinde kalan çocukların çocuğunun her iki ebeveynin de hayatta olduğu bulunmuştur. Yapılan mevcut araştırma sonucunda ise ebeveyn yaşam durumu ile toplam problem arasında anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, ebeveyn yaşam durumu ile hizmet modeli arasında da anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

Bütün bunlarla birlikte, koruma altındaki çocuklarda davranışsal ve duygusal sorunlara yol açan tek bir nedenden ya da risk faktöründen söz etmek çoğunlukla olası değildir. Çünkü, gelişim karmaşıktır (Greenberg ve diğer., 2001.; Akt: Gökler, 2003; Akt: Balat ve diğer., 2008: 264). Yapılan mevcut çalışmada da, davranış ve duygusal sorunlar üzerinde etkili olan esas değişkeni bulabilmek amacıyla regresyon analizi yapılması oldukça uygun olurdu; ancak verilerin parametrik olmaması nedeniyle bu analiz yapılamamıştır.

5.5. Sonuç

Koruma ve bakım altında bulunan 4–18 yaş grubu çocuk ve ergenlerin bazı sosyodemografik özellikleri ve yararlandıkları hizmet modeline göre davranış ve

duygusal sorunları incelendiğinde; davranış sorunlarının çocuk ve ergenlerin, ebeveynlerinin sosyodemografik özelliklerine ve yararlandıkları hizmet modeline göre farklılaştığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre:

Araştırma kapsamında %50.3'ü kız ve %49.7'si erkek olmak üzere toplam 296 koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergene ulaşılmıştır ve bunların %60.5'i 4-12 yaş, %27.4'ü 13-15 yaş, %12.2'si 16-18 yaş grubundandır ve yaş ortalaması 11.52 olarak bulunmuştur.

Aile yapıları incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %51'i parçalanmış, %32.8'i tek ebeveynli ya da tek ebeveyn+üvey ebeveyn, %14.2'si çekirdek aile yapısından gelmektedir ve %2'sinin ise aile yapısının bilinmediği saptanmıştır.

Ailedeki çocuk sayısına ilişkin dağılım incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %13.5'i 3, %11.1'i 2, %10.8'i 5 ve fazlası, %10.5'i 4, %7.1'i ise 1 çocuk sahibi ailelerden gelmekte; %47'sinin ise ailesindeki çocuk sayısı bilinmemektedir.

Ebeveynlerin yaşam durumu incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %82.8'inin ebeveynlerinin her ikisi de yaşarken, %12.8'inin ebeveynlerinden biri ya da her ikisi vefat etmiştir. % 4.4'ünün ise annesi ve/veya babası hakkında kurum tarafından yakın zamanda bilgi alınmadığı öğrenilmiştir.

Ebeveynlerin birliktelik durumları incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin %68.2'si boşanma, ayrılık ya da terk sonucunda ayrılmış, %14.9'u birlikte, %13.2'si eşlerden birinin vefat etmesi nedeniyle dul kalmıştır ve %3.7'sinin birliktelik durumu hakkında kurum tarafından yakın zamanda bilgi alınmadığı öğrenilmiştir.

Anne ve babaların eğitim düzeyleri incelendiğinde, annelerin %14.2'si hiç okula gitmemiş ya da ilkokuldan mezun olamamış ve %11.1'i ilköğretim ya da lise mezunu;

babaların %17.2'si ilköğretim ya da lise mezunu ve %4.7'si hiç okula gitmemiş ya da ilkokuldan mezun olamamıştır. Annelerin %74.7'sinin ve babaların %78.'inin ise eğitim düzeyinin bilinmediği öğrenilmiştir.

Anne ve babaların çalışma durumu incelendiğinde; annelerin %28.4'ünün çalışmadığı, %15.2'sinin çalıştığı, %4.7'sinin ise vefat etmiş olduğu ve %51.7'sinin çalışma durumunun bilinmediği saptanmıştır. Ayrıca, meslekleri ve çalışmama nedenleri incelendiğinde; 23 kişinin işçi, 18'inin geçici işçi, 3'ünün esnaf, 1'inin memur olarak çalıştığı ve 58 kişinin ev hanımı, 11'inin işsiz, 8'inin cezaevinde 7'sinin zihinsel, ortopedik özürlü ya da psikiyatrik hasta olması nedeniyle çalışmadığı bulunmuştur. Babaların ise %25'inin çalışmadığı, %15.5'inin çalıştığı, %9.1'inin ise vefat etmiş olduğu ve %50.3'ünün çalışma durumunun bilinmediği saptanmıştır. Ayrıca, meslekleri ve çalışmama nedenleri incelendiğinde; 39 kişinin işçi, 15'inin geçici işçi, 14'ünün esnaf, 3'ünün çiftçi, 2'sinin memur ve diğer 2'sinin işveren olarak çalıştığı ve 19'unun işsiz, 16'sının cezaevinde, 8'inin zihinsel, ortopedik özürlü ya da psikiyatrik hasta ve 3'ünün emekli olması nedeniyle çalışmadığı bulunmuştur.

Korunma altına alınma yaşı incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %61.1'i 7-12 yaş, %14.5'i 0-4 yaş, %13.9'u 5-6 yaş ve %10.5'i 13 ve üzeri yaş aralığında korunma altına alınmıştır ve korunma altına alınma yaş ortalaması 8.30 olarak bulunmuştur.

Korunma altına alınma nedeni incelendiğinde; çocuk ve ergenlerin %50.7'si ölüm, terk, ebeveynin cezaevinde olması, ayrılık ya da boşanma nedeniyle aile birliğinin bozulması + sosyal ve ekonomik yetersizlik, %18.9'u çocuk bakımına yönelik bilgi sahibi olmama(ihmal) ya da duygusal ve/veya fiziksel istismar, %10.8'i ebeveynin psikiyatrik hasta, bağımlı, mental retarde ya da ortopedik engelli olması, %10.5'i terk, buluntu ya da yakınlarının talebi ve %9.1'i aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest nedeniyle korunma altına alınmıştır.

Korunma altında geçen süre incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %22.0'si 1-3 yıl, %20.9'u 3-5 yıl, %18.9'u 6 ay-1 yıl, %15.5'i 6 aydan az, %11.8'i 5-7 yıl ve %10.8'i 7 yıl ve daha fazla zamandır koruma altındadır ve koruma altında geçen süresinin ortalama 3.08 yıl olduğu bulunmuştur.

Yararlandıkları hizmet modeline ilişkin dağılım incelendiğinde, çocuk ve ergenlerin %58.8'i (n=174) çocuk evi, %28'i (n=83) çocuk yuvası ve %13.2'si (n=39) kız yetiştirme yurdu hizmet modellerinden faydalanmaktadır.

Mevcut hizmet modelinden yararlanma süresine ilişkin dağılım incelendiğinde; çocuk ve ergenlerin %42.9'u 1-3 yıl, %31.8'i 6 ay- 1 yıl, %21.3'ü 6 aydan az, %4.1'i 3 yıl ve daha fazla zamandır aynı hizmet modelinden faydalanmaktadır ve mevcut hizmet modelinden yararlanma süresi ortalama 1.25 yıl olarak bulunmuştur.

Önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresine ilişkin dağılım incelendiğinde; çocuk ve ergenlerin %30.7'si (n=91) daha önce başka bir hizmet modelinden faydalanmamış, %27'si (n=80) 3 yıl ve daha fazla süre, %20.6'sı (n=61) 1-3 yıl arası, %17.2'si (n=51) 6 aydan az ve %4.4'ü (n=13) 6 ay-1 yıl arası bir süre başka bir hizmet modelinden faydalanmıştır. Bunlara ek olarak;

Davranış sorunları ile bazı sosyodemografik özellikler arasındaki ilişkinin incelenmesi sonucunda ise:

Davranış sorunları ile koruma ve bakım altındaki çocuk ve ergenlerin yaşları, korunma altına alındıkları zaman içinde buldukları aile yapısı, mevcut ebeveyn birliktelik durumu, anne-baba eğitim düzeyi ve baba çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir farklılık yokken;

Davranış sorunları ile koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin cinsiyetleri arasındaki ilişki incelendiğinde; kızlar daha fazla somatik yakınmalar yaşamaktadır.

Davranış sorunları ile koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin ailelerindeki çocuk sayısı arasındaki ilişki incelendiğinde; 2 çocuk sahibi ailelerden gelenler daha fazla sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar, içe yönelim sorunları, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim sorunları, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır.

Davranış sorunları ile koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin mevcut ebeveyn yaşam durumu arasındaki ilişki incelendiğinde; anne-babası hakkında bilgiye ulaşılamamış olanlar daha fazla sosyal anksiyete/depresyon yaşamaktadır.

Koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin davranış sorunları ile anne çalışma durumu arasındaki ilişki incelendiğinde; annesi çalışan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha yoğun olarak kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır.

Davranış sorunları ile çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma yaşı arasındaki ilişki incelendiğinde; 13 ve üzeri yaş aralığında korunma altına alınan çocuk ve ergenler daha yoğun olarak sosyal içe dönüklük/depresyon, somatik yakınmalar ve içe yönelim sorunları yaşadığı saptanmıştır.

Davranış sorunları ile korunma altına alınma nedeni arasındaki ilişki incelendiğinde; “aile dışı cinsel istismar ve/veya ensest” nedeniyle korunma altına alınan çocuk ve ergenler diğerlerinden daha yoğun olarak saldırgan davranışlar, dışa yönelim, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır.

Davranış sorunları ile korunma altında geçen süre arasındaki ilişki incelendiğinde; 7 yıl ve üzeri bir süredir korunma altında bulunan çocuk ve ergenler daha yoğun olarak düşünce sorunları yaşamaktadır.

Davranış sorunları ile yararlanan hizmet modeli arasındaki ilişki incelendiğinde; kız yetiştirme yurdu hizmet modelinden yararlanan ergenler daha yoğun olarak sosyal içe dönüklük/depresyon, içe yönelim, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır ve bunu sırasıyla çocuk yuvası ve çocuk evi hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenler izlemektedir.

Davranış sorunları ile hizmet modelinden yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde; 3 yıl ve daha fazla bir süredir mevcut hizmet modelinden faydalanan çocuk ve ergenler daha yoğun olarak sosyal içe dönüklük/depresyon, kurallara karşı gelme, saldırgan davranışlar, dışa yönelim, sosyal sorunlar, dikkat sorunları, diğer sorunlar ve toplam davranış sorunları yaşamaktadır.

Davranış sorunları ile önceki hizmet modellerinden toplam yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde; 3 yıl ve daha fazla süre başka hizmet modellerinden faydalanan çocuk ve ergenler diğerlerine göre daha çok düşünce sorunları yaşamaktadır.

Yararlandıkları hizmet modeli ile bazı sosyodemografik özellikler arasındaki ilişkinin incelenmesi sonucunda ise:

Yararlandıkları hizmet modeli ile koruma ve bakım altındaki çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma yaşı ve ebeveyn yaşam durumu arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir ilişki bulunamazken;

Yararlandıkları hizmet modeli ile koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin cinsiyetleri arasındaki ilişki incelendiğinde; cinsiyet ile hizmet modeli ($p<0.05$) arasında 0.118'lik anlamlı bir ilişki vardır.

Yararlandıkları hizmet modeli ile koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin yaşları arasındaki ilişki incelendiğinde; yaş ile hizmet modeli ($p<0.01$) arasında 0.210'luk anlamlı bir ilişki vardır.

Yararlandıkları hizmet modeli ile koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin korunma altına alınma nedeni arasındaki ilişki incelendiğinde; korunma altına alınma nedeni ile hizmet modeli ($p<0.01$) arasında 0.345'lik anlamlı bir ilişki vardır.

Yararlandıkları hizmet modeli ile koruma ve bakım altında bulunan çocuk ve ergenlerin hizmet modelinden yararlanma süresi arasındaki ilişki incelendiğinde; hizmet modelinden yararlanma süresi ile hizmet modeli ($p<0.01$) arasında 0.404'lük anlamlı bir ilişki vardır.

5.6. Öneriler

Ülkemizde, yoksulluk, göç, işsizlik, aile parçalanması, fiziksel ve ruhsal hastalıklar, ihmal ve istismar gibi pek çok nedene bağlı olarak her yıl korunmaya muhtaç çocuk sayısı artmaktadır. Dolayısıyla; aile kurumunun ve çocuğun korunmasına ilişkin korunmaya muhtaçlık sorunu ortaya çıkmadan koruyucu önleyici ulusal düzeyde etkin politikalara ve eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle aileler, sağlıklı evlilik birlikteliğinin kurulması; evliliği sağlıklı sürdürmenin sağlanması; çocuğun bakımı, gelişimi ve temel ihtiyaçlarının karşılanması; bakabilecekleri kadar çocuk sahibi olmalarının önemi; doğum kontrol yöntemleri; ergen gebeliklerin önlenmesi; çocuk ve ergenleri etkileyebilecek risk faktörleri; koruyucu ve önleyici ruh sağlığı hizmetlerine ulaşım gibi konularda bilgilendirilmelidir.

Sadece ekonomik yetersizlik nedeniyle çocuklar korunma altına alınmamalı; ihmal-istismar gibi bariz bir problem olmadıkça ailenin çocuk için kurum bakımından daha iyi olduğu kabul edilmeli ve işsizlik, özürlülük, hastalık gibi nedenlerle çalışıp çocuklarının bakımını ve ailesinin geçimini sağlayamayan ebeveyn için yeterli sosyal ve maddi destek sağlanmalıdır. Ancak ailenin desteklenmesi ile birlikte sorunlarının çözümü ile ilgili olarak ayrıca aile ile çalışılarak ailenin yardımlara muhtaç bir şekilde yaşamaya alışmasını engellemenin ve yeniden işlevsel duruma gelmelerini sağlamanın önemli olduğu düşünülmektedir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda belirtilen "bakım tedbiri" dışındaki çocuğu kurum bakımına almaksızın uygulanan "sağlık, danışmanlık, eğitim ve barınma tedbirleri" de aile içinde yaşanan sorunların çözümlenmesi ve çocuğun korunması için oldukça önemlidir; ancak aileyi bütün olarak koruyacak tedbirlere ihtiyaç duyulması nedeniyle yetersiz olduğu düşünülmektedir. Örneğin, ruh sağlığı bozuk ya da madde bağımlısı anne-babalar için sağlık tedbiri; çocuk bakımı, aile hayatı gibi konularda sorun yaşayan aileler için eğitim tedbiri kararları mahkeme tarafından alınabilmelidir. Ayrıca, mevcut danışmanlık tedbiri uygulamalarının daha etkin ve aileler için gerçekten yararlı olabilmesi adına çeşitli düzenlemeler yapılmalıdır. Örneğin; kamu alanında çalışan meslek elemanlara danışmanlık tedbiri uygulamalarının ek bir iş olarak verilmesi, iş yükü nedeniyle konu üzerinde gereken özenin gösterilmesini engellemektedir.

Koruma ve bakım altına alınarak ailelerinden ayrılan çocuk ve ergenlerin hayatlarında birçok şey değişmektedir. Bununla birlikte, artık evleri olan bu kurumsal çatıda çalışan personelin ya da çocukların sık kuruluş ve bununla birlikte okul değiştirmesinin bağlanma, uyum sorunlarına yol açacağı ve sonuç olarak çocuklara zarar vereceği düşünülmektedir. Bu nedenle, geçici görevlendirme ile çalışan personel hizmette devamlılığın önemli olduğu yatılı bakım hizmetinde çalıştırılmamalı ve kadrolu sosyal hizmet uzmanı, psikolog, öğretmen gibi çocukla bire bir iletişim içinde olan personel sayısı arttırılmalıdır. Çocukların sağaltımında görev alacak sosyal hizmet uzmanı, psikolog, çocuk gelişimi uzmanı gibi personelin yeterli sayıda olmaları

sağlanarak çocuklarla bire bir ilgilenilen zaman artırılmalı ve iş yükü nedeniyle çocukların sorunlarının gözden kaçması engellenmelidir. Çocukla bire bir ilgilenen bakıcı anne, grup sorumlusu öğretmen gibi personelin çocuk eğitimi ve davranış sorunları üzerine hizmet içi eğitim almaları sağlanarak konunun önemine ve çocuğa yönelik ilgi artırılmalıdır. Ayrıca, yardım eden mesleklerin ikincil travmaya açık olduğu düşünülerek; sosyal hizmet uzmanı, psikolog gibi profesyonelleri tükenmişlikten korumak ve çocuklara daha etkin hizmet sunmayı sağlamak amacıyla sosyal destek grupları oluşturulmalı ve meslek elemanları arasındaki uyumu geliştirici çalışmalar yapılmalıdır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun "toplum kalite" uygulamasına geçmesi ile verilen hizmette standartlar geliştirilmiştir. Bu standartlara ek olarak; çocuk ve ergenlerin yaşadıkları sorunların gözden kaçmaması ve sağlıklı bireyler olarak yetişebilmelerini sağlamak amacıyla, her çocuğun profesyoneller tarafından düzenli olarak kontrolleri yapılmalıdır. Davranışsal ve duygusal sorunlarının izlemlerinde ise; standartlaştırılmış formlar kullanılmalıdır. Bu formlar sonucunda elde edilen verilerin genel müdürlük tarafından düzenli olarak takip edilmesinin ve koruma ve bakım altında bulunan çocuktaki mevcut gelişim ve gerilemeler net olarak tespit edilmesinin çocuklar için verilen hizmeti çocuk yararına şekillendireceği düşünülmektedir.

Bakım sürecinde ise; koruyucu ve risk faktörleri saptanmalı ve çocuklar üzerindeki etkisini azaltmak ya da tamamen yok etmek amacıyla çalışma yapılmalıdır. Çocukların olumlu davranışlar kazanmalarını sağlamak amacıyla, boş zamanlarını sağlıklı bir şekilde değerlendirmeleri sağlanmalıdır. Sorunlu davranışlara sahip çocuklar sağaltım için kişisel ve grup çalışmalarından faydalandırılmalıdır. Çocukların toplumdaki soyutlanmalarını engellemek ve sağlıklı sosyalleşmelerini sağlamak amacıyla aileleri ile birlikte yaşayan çocuklarla bütünleşmelerini sağlayacak etkinlikler düzenlenmelidir. Çocukların aileleriyle arasındaki bağ kopartılmamalı; aile ile düzenli olarak görüşmeleri sağlanmalı ve aileye dönüşü mümkün olan çocukların değerlendirmeleri ivedilikle

yapılmalıdır. Özellikle aileye geri dönüş ihtimali düşük olan çocuklar için ise, koruyucu aile ve evlat edindirme sistemleri daha da yaygınlaştırılmalıdır.

Bunlara ek olarak, yatılı bakım veren kuruluşlar suçluluk, madde bağımlılığı gibi olumsuz yaşam olaylarının yoğun olarak yaşandığı dezavantajlı bölgeler yerine merkezi yerlere kurulmalı ve çocukların büyük kışla tipi binalar yerine, toplumla bütünleşmelerine olanak sağlayan çocuk evi hizmeti yaygınlaştırılmalıdır. Çocukların sorunlarının çözümünde okulla etkili bir şekilde işbirliği yapılmalı ve çeşitli damgalamalar nedeniyle çocukların okul ortamından zarar görmeleri engellenmelidir.

Son olarak, ülkemizde çeşitli modellerde sunulan yatılı bakım hizmetinin çocuk ve ergenlerin duygusal ve davranışsal sorunlarına katkısını inceleyecek yeni araştırmalara ve bu araştırmaların sonucunda geliştirilecek koruyucu önleyici sosyal hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- AJDUKOVIC, M. ve SLADOVIC, B. (2005). Behavioural and Emotional Problems of Children by Type of Out-of-Home Care in Croatia. **International Journal of Social Welfare**. Sayı:14. s.163-175.
- AKTAŞ, Y. (1994). Çalışan Anne ve Çocuğu. **Yaşadıkça Eğitim Dergisi**. <http://mail.baskent.edu.tr/~20394475/dosyalar/208.pdf> (1 Eylül 2011).
- ARKAN, B. ve ÜSTÜN, B. (2009). Davranım Bozukluğu Olan Çocuklar Psikiyatrik Yaklaşımında Anne-Baba Eğitim Programları: İki Örnek Bağlamında Bir Değerlendirme. http://www.cappsy.org/archives/vol1/cap_1_12.pdf. (18 Ağustos 2009) s.156-157.
- Ayni Nakdi Yardım Yönetmeliği. (1986). **Resmi Gazete**. (28 Eylül 1986).
- BAKER, A.J.L., ARCHER, M. ve CURTIS, P.A. (2005). Age and Gender Differences in Emotional and Behavioural Problems During The Transition To Residential Treatment: The Odyssey Project. **International Journal of Social Welfare**. Sayı:14. s.184-194.
- BALAT, G.U., ŞİMŞEK, Z. ve AKMAN, B. (2008). Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Davranış Problemlerinin Anne ve Öğretmen Değerlendirmeleri Açısından Karşılaştırılması. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U. Journal of Education)**. Sayı:34. s.263-275.
- BAYKARA, A. (2008). Koruyucu Etkenler ve Risk Etkenleri. **Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı**. Ankara: Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Yayınları. s.801-806.
- BENEDEK, E.P. ve BROWN, C.F. (1997). **Boşanma ve Çocuğunuz**. Ankara: HYB Yayıncılık.
- BÖLÜKBAŞI, A.G. ve ÇAKMUR YILDIRTAN, D. (2009). Yerel Yönetimlerde İş Tatminini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Alan

- Araştırması. **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**. Cilt: 27, Sayı:2. s. 345-366
- BULUT, I. (1995). Korunmaya Muhtaç Genç Kızların Ruh Sağlığına Etki Eden Psikolojik Faktörler. **Kriz Dergisi**. Cilt:3, Sayı:1-2. s.104-113.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2010). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**. Ankara: PEGEM Akademi Yayınevi.
- CAN, G. (2011). Kişilik Gelişimi (Psikososyal ve Ahlak Gelişimi). **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Pegem Yayınevi. s.125-163.
- ÇAĞIL KARABUĞA, A. (2011). Faktör Analizi. A.K.Ü. Eğitim Bilimleri Y.L. <http://www.egitim.aku.edu.tr/faktoranalizi.ppt> (25 Eylül 2011).
- ÇAKICI, S. (2006). Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÇEPNİ, Z. (2011). Yapısal Eşitlik Modellemesi. Hacettepe Üniversitesi. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~cepni/mersinsemsunu.ppt> (25 Eylül 2011).
- ÇETİN, H. (2008). Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakımı Nasıl Olmalıdır. **Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi**. Cilt:3, Sayı:9. s.144.
- Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2008). **Resmi Gazete**. (5 Ekim 2008).
- ÇOKLUK, Ö., ŞEKERCİOĞLU, G. ve BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2010). **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik**. Ankara: PEGEM Akademi Yayınevi.
- ELMACI, D. (2010). Günümüzün Yetim Kalan Kuruluşları: Yetiştirme Yurtları. **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**. Cilt:8, Sayı:4. s.949-970.
- ERBAŞ, D. (2001). Problem Davranışların İşlevsel Analizi. **Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Cilt:2, Sayı:1-2, s.74.
- ERBEK, E., BEŞTEPE, E., AKAR, H., ERADAMLAR, N. ve ALPKAN, R.L. (2005). Evlilik Uyumu. **Düşünen Adam**. Cilt:18, Sayı:1. s.39-47.

- ERKENCİ, Z. (2009). **6-12 Yaş Çocukların Gelişim Dönemleri ve Ölümü Algulamaları**. Yas Danışmanlığı Dersi Sunum Notu. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı.
- EROL, D. (2008). Aile-Çocuk İlişkileri. **Çocuk Hakları ve Eğitimi Kitapçığı**. <http://www.dilekerol.com/wp-content/file-uploads/2008/01/cocuk-haklari-ve-egitimi-kitapcigi.pdf>
- EROL, N. ve ŞİMŞEK, Z. (1999a). Türk Çocuklarında Ruh Sağlığı. **Cumhuriyet ve Çocuk 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi**. Ankara: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Yayınları.
- EROL, N. ve ŞİMŞEK, Z. (2010b). **Okul Çağı Çocuk ve Ergenler İçin Davranış Değerlendirme Ölçekleri El Kitabı**. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- ESKİN, M., ERTEKİN, K., HARLAK, H. ve DEREBOY, Ç. (2008). Lise Öğrencisi Ergenlerde Depresyonun Yaygınlığı ve İlişkili Olduğu Etmenler. **Türk Psikiyatri Dergisi**. Cilt:19, Sayı:4. s.382-389.
- EYMEN, U.E. (2007). **SPSS 15.0 Veri Analiz Yöntemleri-SPSS Kullanma Kılavuzu**. İstatistik Merkezi Yayın No: 1.
- GANDER, M. J. ve GARDINER, H. W. (2004). **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. Yayıma Hazırlayan: Bekir ONUR, Ankara: İmge Kitabevi. s.319,-404, 238-252.
- GÖZLER, F. M. (2007). Yetiştirme Yurdunda Kalan Çocuklarda Firar ve Nedenleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. s. 71-99.
- GÜNGÖR, M. Ve BULUT, Y. (2008). Ki-Kare Testi Üzerine. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları. [https://web.firat.edu.tr/daum/docs/71/14%2520Kikare-Yunus%2520Bulut\(05055358319\)-%25C3%25B6dendi-6%2520syf-84-89.DOC+kontenjans+katsay%C4%B1&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid=ADGEESg3A8RZX4-](https://web.firat.edu.tr/daum/docs/71/14%2520Kikare-Yunus%2520Bulut(05055358319)-%25C3%25B6dendi-6%2520syf-84-89.DOC+kontenjans+katsay%C4%B1&hl=tr&gl=tr&pid=bl&srcid=ADGEESg3A8RZX4-)

u7BGh8WJyrWKomSCkGaAGmjLixJz1iQU8Bna_PC1hD9ud3rMLm
 Qg7vppWobLH6EuCnpG0q_aG_i_SMzTC9TQ-
 X8afn2cmEREUdtS8LJ9mJPq1sKhHdaVs_ddIDC&sig=AHIEtbTi2
 Mrx8u6CFjyGXJPlvMtesD1kuA

- HAGAMAN, J.L., TROUT, A.L., CHMELKA, M.B., THOMPSON, R.W. ve REID, R. (2010). **Journal of Child & Family Studies**. Sayı:19. s.525-535.
- HUKKANEN, R., SOURANDER, A., BERGROTH, L. ve PIHA, J. (1999). Psychosocial Factors and Adequacy of Services for Children in Children's Homes. **European Child & Adolescent Psychiatry**. Cilt: 8, Sayı:4. s.268-275.
- İŞKOL FİDAN, M. (2005). Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Yuvalarında Barınan Çocukların Wisc-R Skorlarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı. s.1-44.
- İzmir İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü. (2010). Çocuk Hizmetleri. <http://www.izmir-shcek.gov.tr/?m=Sayfalar&id=269> (15 Kasım 2010).
- KALAFATOĞLU, R. (2006). Zonguldak Merkez Çocuk Yuvasında Bakım Altında Bulunan Çocukların Fiziksel Gelişimleri İle Ailesinin Yanında Yaşayan Çocukların Fiziksel Gelişimlerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı. s.2,37-38.
- KARADAĞ ÇAMAN, Ö. ve ÖZCEBE, H. (2011). Ankara'da Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Ergenler: Ruhsal Belirtileri, Fiziksel Etkinlik Düzeyi ve İlişkili Etkenler. **Türk Psikiyatri Dergisi**. Cilt:22, Sayı:2. s.93-103.
- KARASAR, N. (2006). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. s.81.
- KESEN, N.F., DENİZ, M.E. ve DURMUŞOĞLU, N. (2007). Ergenlerde Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişki: Yetiştirme Yurtları Üzerinde Bir

- Araştırma. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**.
Sayı:17. s.353-364.
- KILAVUZ, M.A. ve GÜRSES İ. (2010). Kuşakların Ahlaki Değerleri Birlikte Öğrenmesi: Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı Açısından Bir Değerlendirme.
<http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/dinkultur/dinkultur7.pdf> (15 Kasım 2010).
- Koruyucu Aile Yönetmeliği. (1993). **Resmi Gazete**. (14 Ekim 1993).
- KÜÇÜKKARAGÖZ, H. (2011). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. **Eğitim Psikolojisi**.
Ankara: Pegem Yayınevi. s.84-122.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2007). **MEGEP Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Aile ve Çocuk**.
Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- MUTLU, F. (2010). Parametrik Olmayan Testler-Ki_Kare Analizleri.
www.biyostatistik.ogu.edu.tr/files/Kikare_Bagimsizlik_Testi.ppt
(25 Eylül 2011)
- ÖZ, F. (2001). Hastalık Yaşantısında Belirsizlik. **Türk Psikiyatri Dergisi**. Cilt:12,
Sayı:1. s.61-68.
- ÖZATÇA, A. (2009). Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ÖZDEMİR, N, SEFER, N. ve TÜRKDOĞAN, D. (2008). Bir Sosyal Sorumluluk Projesi Örneği: “Korunmaya Muhtaç Çocuklar”. **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Cilt: 32, No:2. s.283–305.
- ÖZKAN, S. (2010). Tükenmiş Bir Evliliği Sürdürmek Ne Kadar Doğrudur.
<http://www.psikoloji.com.tr/aile/evlilik/tukenmis-bir-evliliği-cocuk-icin-surdurmek-ne-kadar-dogrudur-830.html> (10 Eylül 2011)
- ÖZTÜRK, O. (2004). **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**. Ankara: Nobel Kitabevleri. s.89-104.

- Psikoloji Portalı. (2010). Fallik Dönem.
http://www.psikoloji.gen.tr/freud/index_dosyalar/fallik.htm (15 Kasım 2010).
- Psikoloji Portalı. (2010). Genital Dönem.
http://www.psikoloji.gen.tr/freud/index_dosyalar/genital.htm (15 Kasım 2010).
- Psikoloji Portalı. (2010). Gizil Dönem.
http://www.psikoloji.gen.tr/freud/index_dosyalar/gizil.htm (15 Kasım 2010).
- SAVAŞAN, F. ve ÇOBAN, F. (2007). Vergi Barışından Faydalanan Mükelleflere İlişkin Ampirik Bulgular. **Vergi Dünyası**. Yıl: 26, Sayı 306. s. 148-164.
- SAVİ, F. (2008). 12–15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları İle Aile İşlevleri Ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Programı. s.18-26, 63, 76.
- SHÇEK Çocuk Yuvaları Yönetmeliği. (1999). **Resmi Gazete**. (7 Ocak 1999).
- SHECHORY, M. ve SOMMERFELD, E. (2007). Attachment Style, Home-Leaving Age and Behavioral Problems Among Residential Care Children. **Child Psychiatry Human Development**. Sayı:37. s.361-373.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2010). www.shcek.gov.tr (15 Kasım 2010).
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2010). Ayni ve Nakdi Yardımlar.
<http://www.shcek.gov.tr/ayni-ve-nakdi-yardimlar.aspx> (15 Kasım 2010).
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2010). Çocuk Yuvaları.
<http://www.shcek.gov.tr/cocuk-yuvalari.aspx> (15 Kasım 2010).
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2010). Koruyucu Aile Hizmetleri.
<http://www.shcek.gov.tr/koruyucu-aile-hizmetleri.aspx> (15 Kasım 2010).

- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2010). Sevgi Evleri/Çocuk Evleri. <http://www.shcek.gov.tr/sevgi-evleri-cocuk-evleri.aspx> (15 Kasım 2010).
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2010). Yetiştirme Yurtları. <http://www.shcek.gov.tr/yetistirme-yurtlari.aspx> (15 Kasım 2010).
- SUCUOĞLU, B. ve KULOĞLU AKSAZ, N. (2010). Davranış Problemlerinin İletişim Becerileri Kazandırma Yolu ile Azaltılması Vak'a Sunusu. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/506/6138.pdf> (7 Aralık 2010).
- ŞAHAN, H. (2009). Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Aile Kurumuna Bakışlarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, s.48-49.
- ŞAHİN, D. (2006). Olasılık ve İstatistik- Ki-Kare Analizi. Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Aktüerya Bilimleri. <http://www.aktueryabilimleri.com/Arsiv/Dersnotlari/Olas%C4%B1%C4%B1k%20ve%20%C4%B0statistik%20Uygulama%203%20-%20Ki%20-%20Kare%20Analizi.pdf> (25 Eylül 2011).
- ŞİMŞEK, Z., EROL, N., ÖZTOP, D. ve ÖZER ÖZCAN, Ö. (2008). Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örnekleme Karşılaştırmalı Bir Araştırma. **Türk Psikiyatri Dergisi**. Cilt:19, Sayı:3. s.235-246.
- TAMBAĞ, H. ve ÖZ, F. (2005). Aileleri ile Birlikte ve Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Ergenlerin Öfke İfade Etme Biçimleri. **Kriz Dergisi**. Cilt:13, Sayı:1. s.11-21.
- TÜMKAYA, S. (2005). Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması. http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2005_cilt3/sayi_4/445-459.pdf (17 Eylül 2011).
- TÜZÜN, Ü. (2000). Normal Çocuk Gelişimi ile İlgili Teoriler. **Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi**. İstanbul: Nobel Kitapevleri. s.6-7.

- UZUN, C. (2011). Kayıp, Yas ve İşlenmemiş Yas. http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_3474.htm (1 Eylül 2011).
- ÜNAL, H. (2006). Davranım Bozukluğu Tanısı Alan İlköğretim Öğrencilerine Okullarda Sunulan Danışmanlık Hizmetlerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. s.20-28, 44-47.
- ÜSTÜNER, S., EROL, N. ve ŞİMŞEK, Z. (2005). Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Davranış ve Duygusal Sorunları. **Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi**. Cilt:12 Sayı:3. s.130-140.
- YAĞMURLU, B., ÇITLAK, B., DOST, A. ve LEYENDECKER, B. (2008). Türk Annelerin Çocuk Sosyalleştirme Hedeflerinde Eğitime Bağlı Olarak Gözlemlenen Farklılıklar. https://ais.ku.edu.tr/AR/BSELCUK200722__Yagmurluetal2008.pdf (1 Eylül 2011).
- Yas Danışmanlığı Ders Notu (2009). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı YL.
- YAVUZER, H. (2008). **Çocuk Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi. s.230.
- Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik. (1995). **Resmi Gazete**. (13 Kasım 1995).
- YÜCESOY, Ş. ve ERBAŞ, D. (2002). İşlevi Kaçınma Yoluyla Olumsuz Olan Problem Davranışların Yer Aldığı Araştırmaların İncelenmesi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**. Cilt:3 Sayı:2. s. 52.
- 2008/12 Sayılı Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin Uygulanmasına ilişkin Genelge. <http://www.shcek.gov.tr/cocuk-evleri-calisma-usul-ve-esaslari-hakkinda-yonetmeligin-uygulanmasina-iliskin-2008-12-sayili-genelge.aspx> (25 Eylül 2011).
- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (2005). **Resmi Gazete**. (15 Temmuz 2005).
- 2828 Sayılı SHÇEK Kanunu. (1983). **Resmi Gazete**. (27 Mayıs 1983).

EKLER

EK-1*

4-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği

ÇOCUĞUNUZUN SPOR DIŞINDAKİ İLGİ ALANLARI, UĞRAŞ, OYUN VE AKTİVİTELERİNİ SIRALAYINIZ. Örneğin pul, bebek, araba, akvaryum, el işi, satranç, müzik aleti çalmak, şarkı söylemek, resim yapmak gibi-radyo dinlemeyi ve televizyon izlemeyi katmayınız)

( ) hiçbiri

Yaşıtlarına oranla çocuğunuz
her birine ne kadar zaman ayırır?

Yaşıtlarına oranla çocuğunuz
her birinde ne kadar başarılıdır?

	Bilmiyorum	Normalden Az	Normal	Normalden Fazla		Bilmiyorum	Normalden Az	Normal	Normalden Fazla
A).....	( )	( )	( )	( )		( )	( )	( )	( )
B).....	( )	( )	( )	( )		( )	( )	( )	( )
C).....	( )	( )	( )	( )		( )	( )	( )	( )

Aşağıda gençleri tanımlayan bir dizi madde bulunmaktadır. Her bir madde çocuğunuzun şu andaki ya da son 6 ay içindeki durumunu belirtmektedir. Bir madde çocuğunuz için çok ya da sıklıkla doğru ise 2, bazen ya da biraz doğru ise 1, hiç değilse 0 sayılarının yuvarlak içine alarak tüm maddeleri işaretlemeye çalışınız. 0: doğru değil 1: bazen ya da biraz doğru 2: çok ya da sıklıkla doğru

0: Doğru değil(bildiğiniz kadarıyla) 1: Bazen ya da biraz doğru 2: Çok ya da sıklıkla doğru

Hep dikkat çekmek ister	0	1	2
Genellikle kıskançtır.	0	1	2
Başkalarının ona zarar vereceğini, kötülük yapacağını düşünür.	0	1	2
Kabızlık çeker.	0	1	2
Başı belada olan kişilerle dolaşır.	0	1	2

*Türkçe Çevirisini ve Uyarlamasını yapan Neşe EROL'un izniyle kullanılabilir.

EK-2*

6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği

Çocuğunuzun davranışlarıyla ilgili bu formu lütfen görüşlerinizi yansıtacak biçimde yanıtlayınız. Her bir madde ile ilgili bilgi verebilir ve 2.sayfadaki boşluklara yazabilirsiniz. Lütfen bütün maddeleri işaretlemeye çalışınız. Teşekkür ederiz.

Çocuğunuzun spor dışındaki ilgi alanlarını, uğraş, oyun ve aktivitelerini a, b, c sıklarına yazınız. Örneğin: Bilgisayar, satranç, araba, akvaryum, el işi, kitap, müzik aleti çalmak, şarkı söylemek, resim yapmak gibi. (Radyo dinlemeyi ve televizyon izlemeyi katmayınız)

Çocuğunuz her birine ne kadar zaman ayırır?
başarılıdır?

Çocuğunuz her birinde ne kadar

Hiç yok

	Bilmiyorum	Normalden Az	Normal	Normalden Fazla	Bilmiyorum	Normalden Az	Normal	Normalden Fazla
A).....	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )
B).....	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )
C).....	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )	( )

Aşağıda çocuk ve gençleri tanımlayan maddelerin bir listesi bulunmaktadır. Her bir madde çocuğunuzun **şu andaki ya da son 6 ay** içindeki durumunu belirtmektedir. Bir madde çocuk için **çok ya da sıklıkla doğru ise 2, bazen ya da biraz doğru ise 1, hiç değilse 0** sayılarının yuvarlak içine alınız. Lütfen tüm maddeleri işaretlemeye çalışınız.

0: Doğru değil(bildiğiniz kadarıyla)

1: Bazen ya da biraz doğru

2: Çok ya da sıklıkla doğru

-Hayvanlara eziyet eder.

-Başkalarına eziyet eder, kötü davranır, kabadayılık eder.

-Kimsenin onu sevmediğinden yakınıır.

-Konuşmayı reddeder.

Copyright 2001 T.Achenbach, ASEBA, University of Vermont, www.ASEBA.org

Türkçe Çeviri ve Uyarlaması Neşe EROL tarafından

T.M. Achenbach'ın izniyle yapılmış ve basılmıştır (2002, 2007, 2009).

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

*Türkçe Çevirisini ve Uyarlamasını yapan Neşe EROL'un izniyle kullanılabilir.

EK-3***Kişisel Bilgi Formu****1.Cinsiyeti:**KızErkek**3.Aile yapısı:** Çekirdek Parçalanmış Geniş Tek ebeveynli**10.Çocuğun korunma altına alınma yaşı nedir?** 0-3 6 ve üzeri 4-5 bilinmiyor**12. Çocuk ne kadar süredir korunma altındadır?** 6 aydan az 7-9 yıl 6 ay-1 yıl 9-11 yıl 1-3 yıl 12-15 yıl 3-5 yıl 16 yıldan fazla 5-7 yıl

---

*Araştırmacıların izni ile kullanılabilir.

EK-4

Levene Homojenlik Testi Örnek Çözümü

Aşağıda belirtilen işlemlerin sırasıyla yapılması sonucunda, araştırma kapsamında elde edilen bütün verilerin homojenliği analiz edilmiştir.

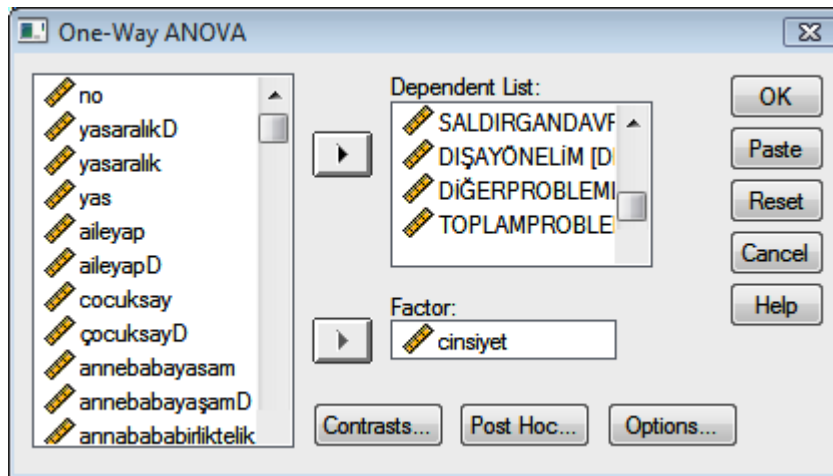
- 1) SPSS 15.0 Veri Analiz Programında aşağıda belirtilen komutlar takip edildi.

ANALYZE » COMPARE MEANS » ONEWAY ANOVA

- 2) Şekil 1’de görülen “One-Way ANOVA Test İşlem Penceresi”nde görülen seçimler yapıldı.

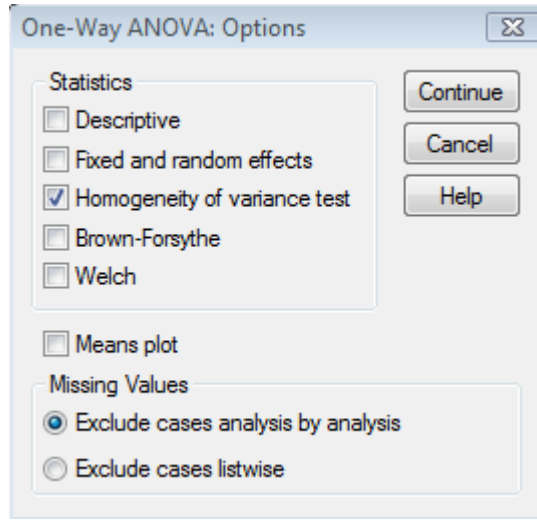
Şekil 1

One – Way ANOVA Test İşlem Penceresi

- 3) “Options” seçeneği tıklandı ve Şekil 2’de görülen pencerede “Homogeneity of variance test” seçeneği aktif hale getirildi.

Şekil 2
One – Way ANOVA: Options Penceresi

- 4) Ardından “Continue” ve Şekil 1’de görülen pencereden “OK” düğmesi tıklanarak Şekil 3’te görülen homojenliğe ilişkin sonuçlara ulaşıldı.

Şekil 3
One – Way ANOVA Test İşlem Sonuçları

ONEWAY
ANKSİYETEDEPRESYON SOSİÇEDÖNDEPRESYON SOMATİK YAKINMALAR
İÇEYÖNELİM SOSYALSORUNLAR DÜŞÜNCE Sorunları DİKKAT Sorunları
KURALLARAKARŞIĞELME SALDIRGANDAVRANIŞLAR DIŞAYÖNELİM
DİĞERPROBLEMLER TOPLAMPROBLEM BY cinsiyet /STATISTICS HOMOGENEITY
/MISSING ANALYSIS .

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
ANKSİYETEDEPRESYON	6,800	1	294	,010
SOSİÇEDÖNDEPRESYON	1,770	1	294	,184
SOMATİK YAKINMALAR	8,784	1	294	,003
İÇEYÖNELİM	9,503	1	294	,002
SOSYALSORUNLAR	,305	1	294	,581
DÜŞÜNCE Sorunları	,949	1	294	,331
DİKKAT Sorunları	1,981	1	294	,160
KURALLARAKARŞIĞELME	,805	1	294	,370
SALDIRGANDAVRANIŞLAR	,343	1	294	,559
DIŞAYÖNELİM	,309	1	294	,579
DİĞERPROBLEMLER	,557	1	294	,456
TOPLAMPROBLEM	2,534	1	294	,113

- 5) “Test of Homogeneity of Variances” tablosunun Sig. (Anlamlılık) sütunundaki değerlerin 0,05’den büyük olması incelenen faktörlerin dağılımlarının homojen olduğunu göstermektedir (Eymen, 2007:91). Şekil 3’te görüldüğü gibi $p < 0.05$ düzeyinde cinsiyete göre veri gruplarının dağılımı “somatik yakınmalar” ve “içe yönelim” grupları hariç homojendir. Diğer bağımsız değişkenlerle yapılan analizlerde de veri grupları içinde homojen olan ve olmayan gruplar saptanmıştır.

EK-5

Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov Testi Sonuçları

Aşağıda belirtilen işlemlerin sırasıyla yapılması sonucunda, araştırma kapsamında elde edilen bütün verilerin dağılımı analiz edilmiştir.

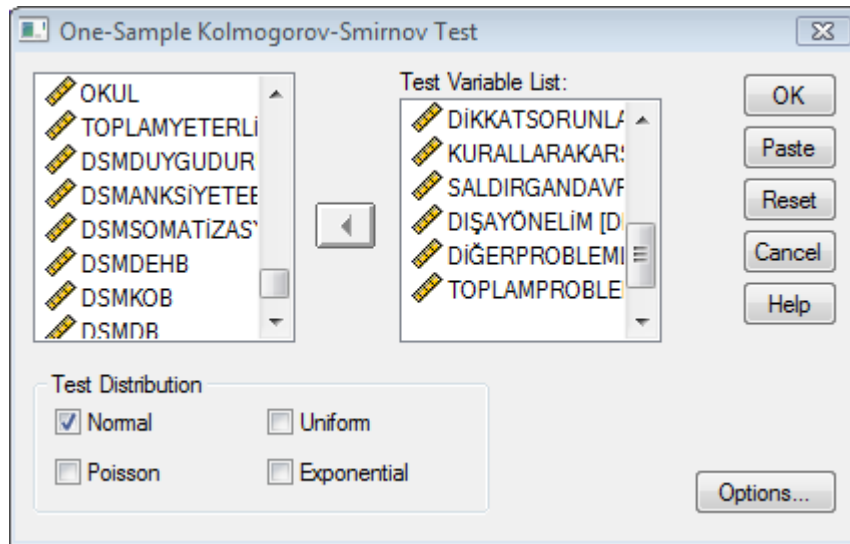
- 1) SPSS 15.0 Veri Analiz Programında aşağıda belirtilen komutlar takip edildi.

ANALYZE » NONPARAMETRIC TESTS » SAMPLE K-S

- 2) Şekil 1’de görülen “One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test İşlem Penceresi”nde görülen seçimler yapıldı.

Şekil 1

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test İşlem Penceresi

- 3) Ardından “OK” düğmesi tıklanarak Şekil 3’de görülen dağılıma ilişkin sonuçlara ulaşıldı.

Şekil 2
One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test İşlem Sonuçları

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

Variables	Statistics							
	N	Normal Parameters ^{a,b}		Most Extreme Differences			Kolmogorov-Smirnov Z	Asymp. Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Absolute	Positive	Negative		
ANKSYYETEDEPRESYON	296	3,5236	3,26867	,179	,179	-,141	3,071	,000
SOSYÇEDÖNDEPRESYON	296	2,7669	3,01123	,212	,212	-,179	3,647	,000
SOMATYKYAKINMALAR	296	1,0439	1,80435	,313	,313	-,281	5,388	,000
YÇEYÖNELYM	296	7,3345	6,70843	,150	,150	-,137	2,579	,000
SOSYALSORUNLAR	296	4,0372	3,96364	,154	,152	-,154	2,653	,000
DÜPÜNCESORUNLARI	296	,9662	1,66282	,328	,328	-,281	5,635	,000
DYKATSORUNLARI	296	5,1453	4,48907	,126	,123	-,126	2,165	,000
KURALLARAKARPIGELME	296	3,4831	4,41566	,215	,209	-,215	3,701	,000
SALDIRGANDAVRANIPLAR	296	8,0676	8,81652	,180	,163	-,180	3,098	,000
DIPAYÖNELYM	296	11,5507	12,74964	,182	,157	-,182	3,139	,000
DYDERPROBLEMLER	296	3,4257	3,34378	,158	,158	-,153	2,724	,000
TOPLAMPROBLEM	296	32,4595	28,50688	,127	,114	-,127	2,192	,000

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

- 4) “One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test” tablosunun Assymp.Sig. (Anlamlılık) satırındaki değerlerin istatistiksel anlamlılık hesaplamalarında sınır değeri kabul edilen 0,05’den büyük olması incelenen faktörlerin dağılımlarının normal olduğunu göstermektedir. (Eymen, 2007:90). Şekil 2’de görüldüğü gibi $p < 0.05$ düzeyinde veri gruplarının dağılımı normal dağılım özelliği göstermemektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin, parametrik analiz tekniklerinin kullanılabilmesi için gerekli özelliklerin ($N > 30$, homojenlik, normal dağılıma sahip olma) tamamını taşınamaması nedeniyle çalışma kapsamında parametrik olmayan analiz yöntemleri kullanılmıştır.

EK-6

Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları (1)

Yapılan analiz sonucunda aşağıda belirtilen verilere ulaşılmıştır:

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,882
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1633,744
	df	28
	Sig.	,000

Communalities

	Initial	Extraction
ANKSİYETEDEPRESYON	1,000	,650
SOSYÇEDÖNDEPRESYON	1,000	,473
SOMATYKYAKINMALAR	1,000	,318
SOSYALSORUNLAR	1,000	,836
DÜBÜNCESORUNLARI	1,000	,461
DYKKATSORUNLARI	1,000	,761
KURALLARAKARPIGELME	1,000	,645
SALDIRGANDAVRANIPLAR	1,000	,760

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4,905	61,309	61,309	4,905	61,309	61,309
2	,912	11,397	72,707			
3	,697	8,717	81,423			
4	,565	7,061	88,484			
5	,336	4,199	92,684			
6	,287	3,587	96,271			
7	,173	2,165	98,436			
8	,125	1,564	100,000			

Extraction Method: Principal Component Analysis

Component Matrix(a)

	Component
	1
SOSYALSORUNLAR	,915
DÝKKATSORUNLARI	,872
SALDIRGANDAVRANIPLAR	,872
ANKSÝYETEDEPRESYON	,806
KURALLARAKARÞIGELME	,803
SOSÝÇEDÖNDEPRESYON	,688
DÜÞÜNCESORUNLARI	,679
SOMATÝKYAKINMALAR	,564

Extraction Method: Principal Component Analysis.
a. 1 components extracted.

EK-7

Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları (2)

Tekrarlanan analiz sonucunda aşağıda verilen verilere ulaşılmıştır:

Communalities

	Initial	Extraction
ANKSİYETEDEPRESYON	1,000	,948
SOSYÇEDÖNDEPRESYON	1,000	,922
SOMATYKYAKINMALAR	1,000	,982
SOSYALSORUNLAR	1,000	,875
DÜPÜNCESORUNLARI	1,000	,992
DYKKATSORUNLARI	1,000	,908
KURALLARAKARPIGELME	1,000	,874
SALDIRGANDAVRANIPLAR	1,000	,915

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4,905	61,309	61,309	4,905	61,309	61,309	2,884	36,051	36,051
2	,912	11,397	72,707	,912	11,397	72,707	1,649	20,618	56,669
3	,697	8,717	81,423	,697	8,717	81,423	1,211	15,134	71,803
4	,565	7,061	88,484	,565	7,061	88,484	1,038	12,970	84,773
5	,336	4,199	92,684	,336	4,199	92,684	,633	7,911	92,684
6	,287	3,587	96,271						
7	,173	2,165	98,436						
8	,125	1,564	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Component Matrix(a)

	Component				
	1	2	3	4	5
SOSYALSORUNLAR	,915	-,019	-,016	-,131	-,144
DÝKKATSORUNLARI	,872	-,005	-,161	-,095	-,334
SALDIRGANDAVRANIPLAR	,872	-,350	,021	-,172	,053
ANKSÝYETEDEPRESYON	,806	,307	-,143	-,072	,422
KURALLARAKARPIGELME	,803	-,436	,039	-,151	,121
SOSÝÇEDÖNDEPRESYON	,688	,406	-,457	,267	-,060
DÜBÜNÇESORUNLARI	,679	-,225	,296	,626	,024
SOMATÝKYAKINMALAR	,564	,538	,593	-,138	-,061

Extraction Method: Principal Component Analysis.
a 5 components extracted.

Rotated Component Matrix(a)

	Component				
	1	2	3	4	5
SALDIRGANDAVRANIPLAR	,883	,170	,123	,233	,193
KURALLARAKARPIGELME	,866	,071	,046	,263	,218
SOSYALSORUNLAR	,732	,442	,327	,168	,091
DÝKKATSORUNLARI	,698	,585	,242	,114	-,079
SOSÝÇEDÖNDEPRESYON	,170	,894	,103	,170	,234
SOMATÝKYAKINMALAR	,159	,139	,950	,131	,131
DÜBÜNÇESORUNLARI	,337	,184	,152	,904	,063
ANKSÝYETEDEPRESYON	,403	,476	,302	,099	,677

Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.
a Rotation converged in 7 iterations.

Component Transformation Matrix

Component	1	2	3	4	5
1	,715	,473	,328	,316	,241
2	-,551	,483	,594	-,256	,214
3	-,019	-,623	,686	,355	-,120
4	-,422	,260	-,219	,838	-,062
5	-,088	-,294	-,146	,078	,937

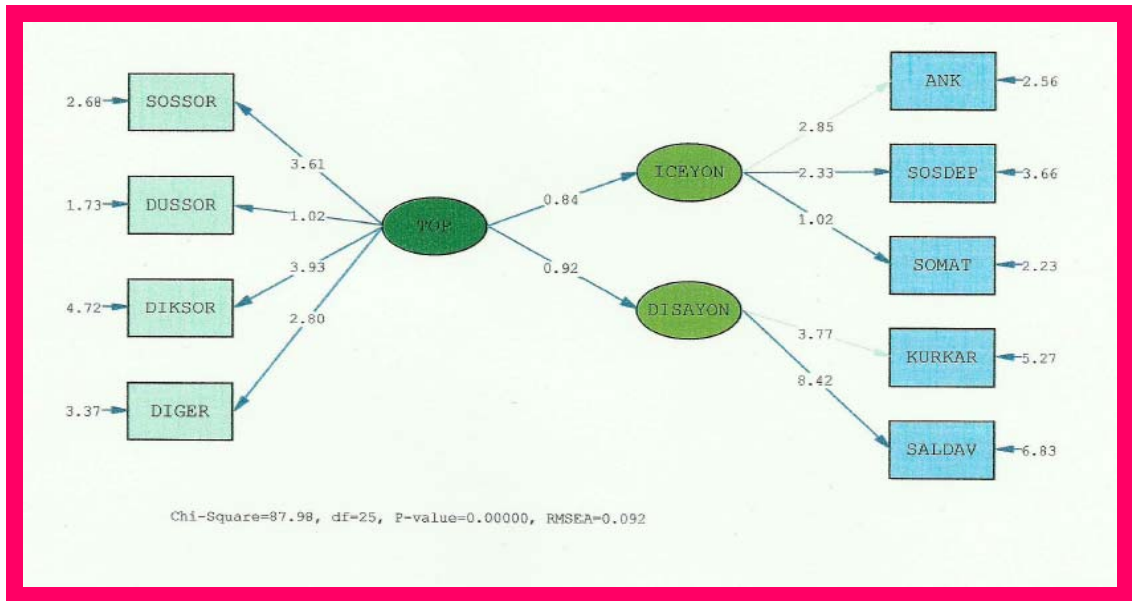
Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

EK-8

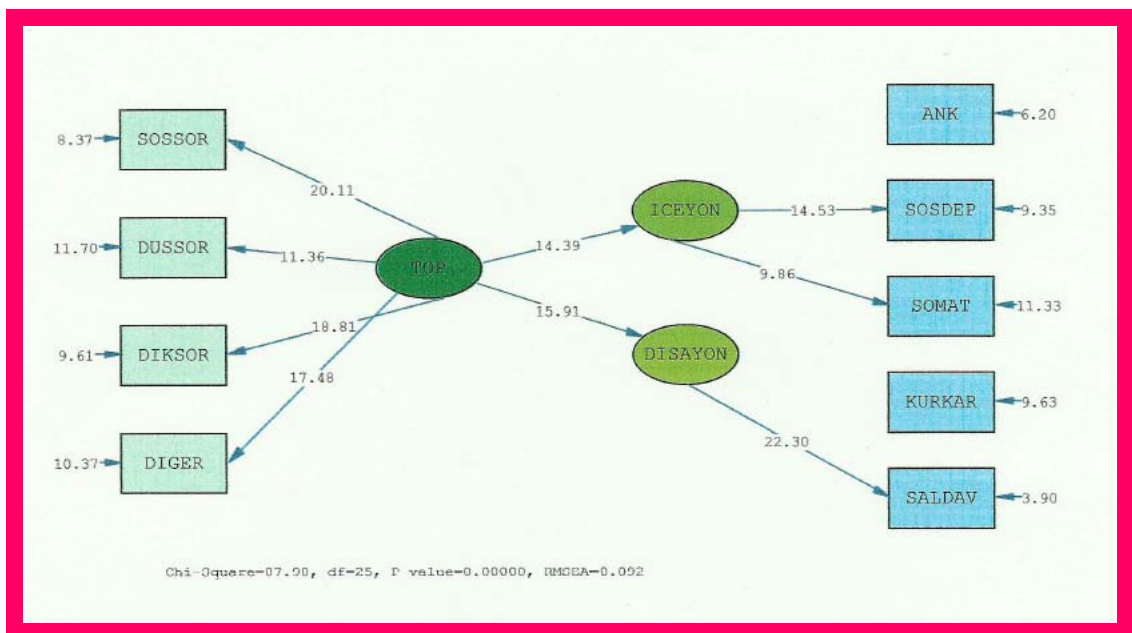
Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Yapılan analiz sonucunda aşağıda belirtilen yol şemalarına ve verilere ulaşılmıştır:

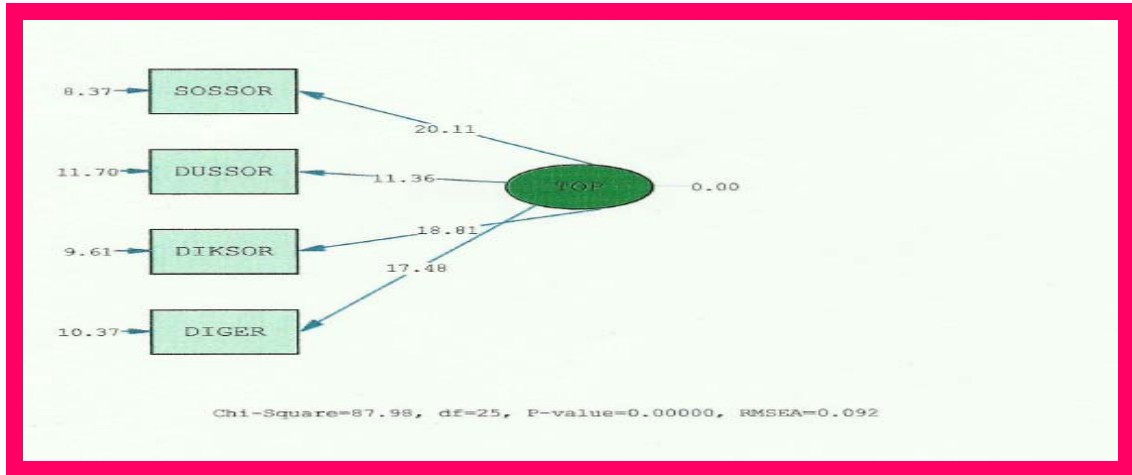
Şekil 1: Tahminler (Estimates) Yol Şeması (Basic Model)

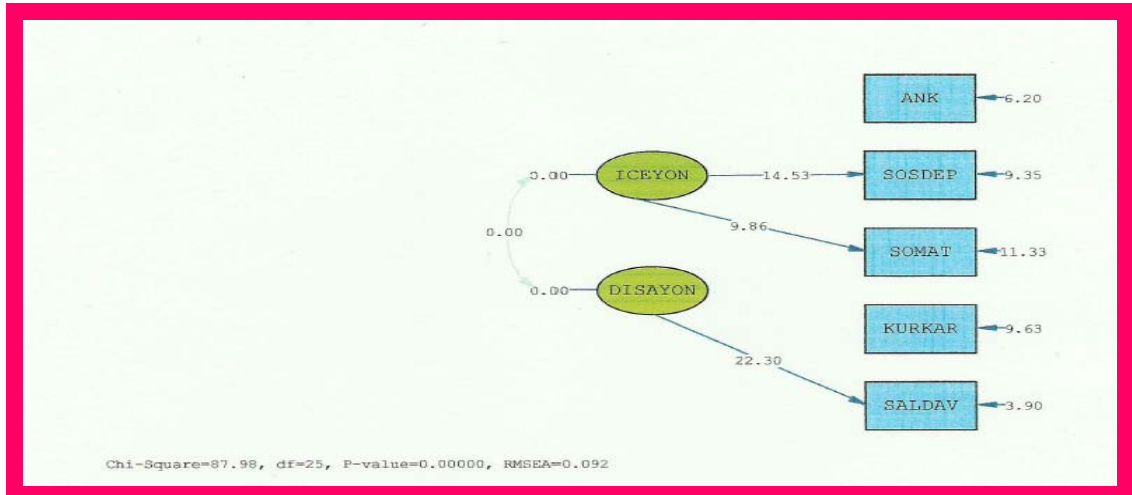
Şekil 2: T-Değerleri Yol Şeması (Basic Model)

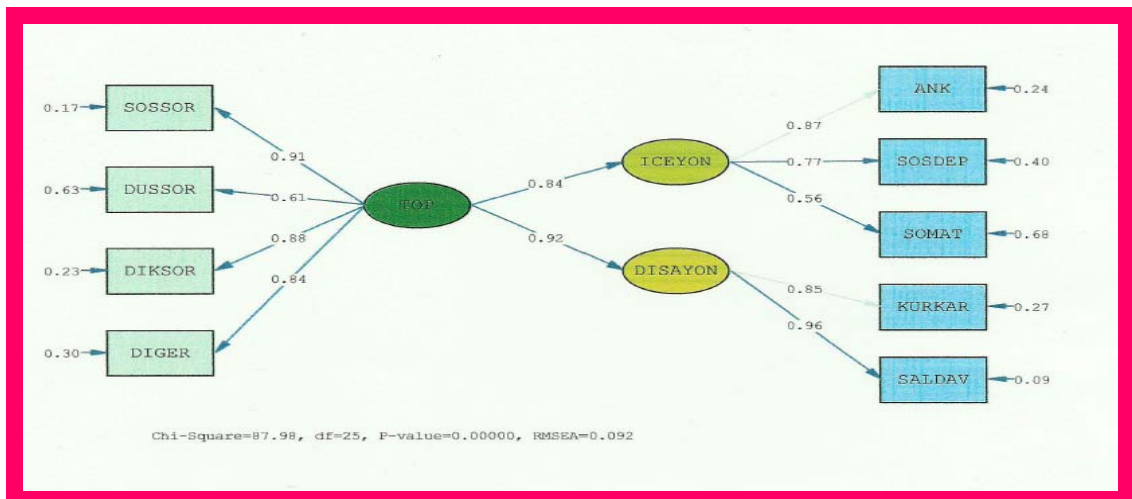
Şekil 3: T-Değerleri Yol Şeması (X-Model)

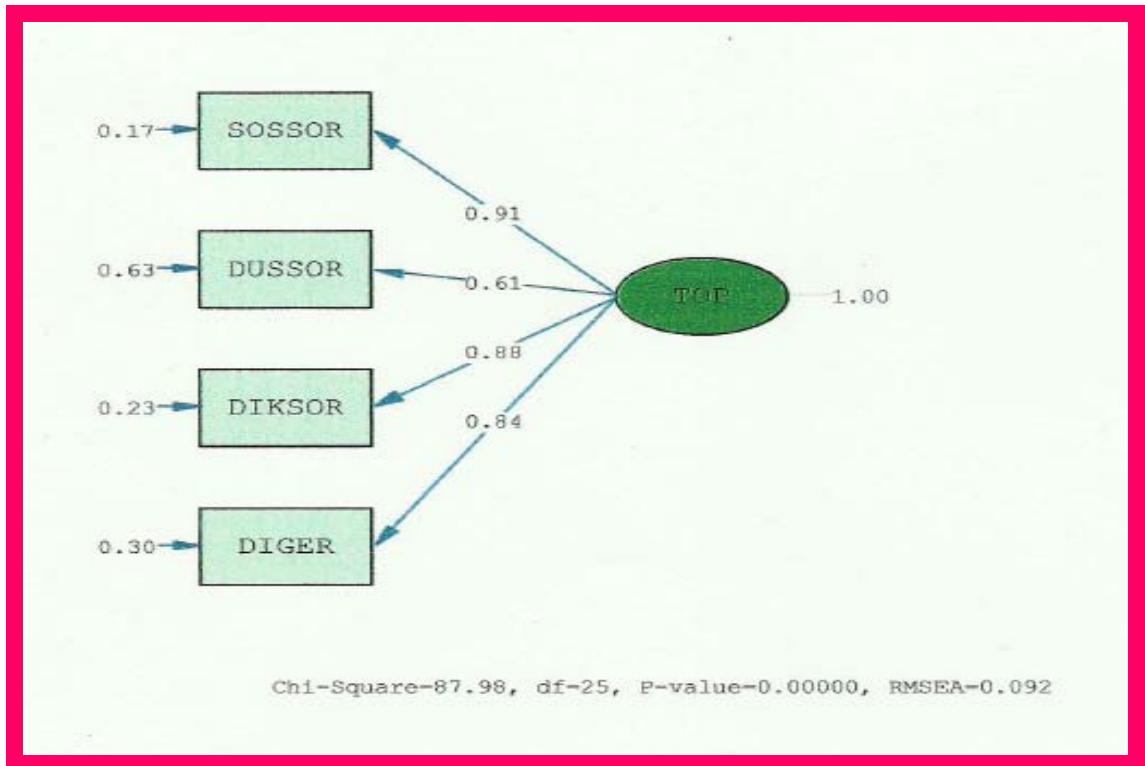
Şekil 4: T-Değerleri Yol Şeması (Y-Model)

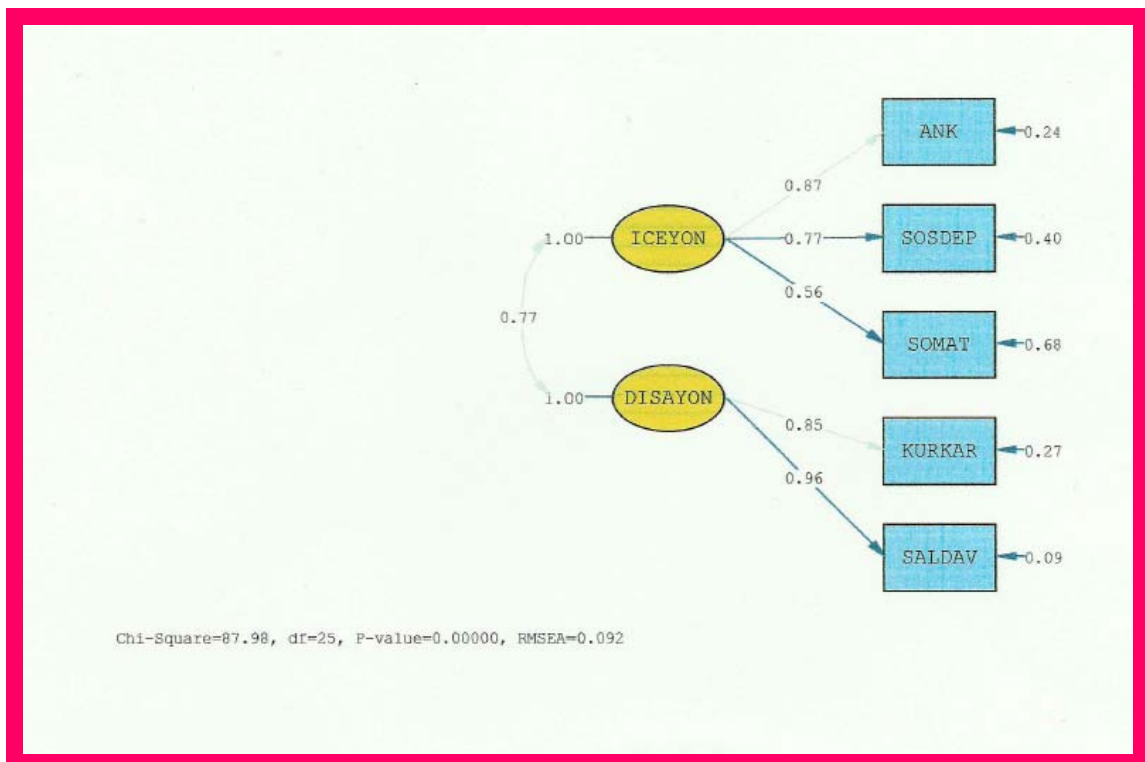
Şekil 5: Hata Varyansları (Standardized Solution) Yol Şeması (Basic Model)

Şekil 6: Hata Varyansları (Standardized Solution) Yol Şeması (X-Model)

Şekil 7: Hata Varyansları (Standardized Solution) Yol Şeması (Y-Model)

Analiz Sonucunda Elde Edilen OUTPUT Dosyası

DATE: 11/ 6/2011
TIME: 19:23

L I S R E L 8.80

BY

Karl G. Jöreskog & Dag Sörbom

This program is published exclusively by
Scientific Software International, Inc.
7383 N. Lincoln Avenue, Suite 100
Lincolnwood, IL 60712, U.S.A.
Phone: (800)247-6113, (847)675-0720, Fax: (847)675-2140
Copyright by Scientific Software International, Inc., 1981-2006
Use of this program is subject to the terms specified in the
Universal Copyright Convention.
Website: www.ssicentral.com

The following lines were read from file C:\Users\rukiye\Desktop\ALT\ALT.PR2:

Cocuk ve Ergenlerde Davranis Degerlendirme Olcegi Dogrulayici Faktor Analizi
Observed Variables
ANK SOSDEP SOMAT SOSSOR DUSSOR DIKSOR KURKAR SALDAV DIGER
Covariance Matrix from File ALT.COV
Sample Size: 296
Latent Variables: ICEYON DISAYON TOP
Relationships:
ANK SOSDEP SOMAT = ICEYON
KURKAR SALDAV = DISAYON
ICEYON SOSSOR DUSSOR DIKSOR DISAYON DIGER = TOP
Path Diagram
End of Problem

Sample Size = 296

Cocuk ve Ergenlerde Davranis Degerlendirme Olcegi Dogrulayici Faktor Analizi

Covariance Matrix

	ANK	SOSDEP	SOMAT	KURKAR	SALDAV	SOSSOR
ANK	10.68					
SOSDEP	6.72	9.07				
SOMAT	2.93	2.08	3.26			
KURKAR	8.05	6.39	2.67	19.50		
SALDAV	17.59	13.70	5.97	31.76	77.73	
SOSSOR	8.73	7.38	3.59	12.42	27.80	15.71
DUSSOR	2.57	1.94	1.14	3.88	8.15	3.55
DIKSOR	9.64	8.74	3.49	13.60	29.93	14.41
DIGER	6.05	4.76	2.66	10.02	23.35	9.84

Covariance Matrix

	DUSSOR	DIKSOR	DIGER
DUSSOR	2.77		
DIKSOR	3.59	20.15	
DIGER	3.11	10.74	11.18

Cocuk ve Ergenlerde Davranis Degerlendirme Olcegi Dogrulayici Faktor Analizi

Number of Iterations = 61

LISREL Estimates (Maximum Likelihood)

Measurement Equations

$$\text{ANK} = 2.85 * \text{ICEYON}, \text{Errorvar.} = 2.56, R^2 = 0.76$$

(0.41)
6.20

$$\text{SOSDEP} = 2.33 * \text{ICEYON}, \text{Errorvar.} = 3.66, R^2 = 0.60$$

(0.16)   (0.39)
14.53   9.35

$$\text{SOMAT} = 1.02 * \text{ICEYON}, \text{Errorvar.} = 2.23, R^2 = 0.32$$

(0.10)   (0.20)
9.86   11.33

$$\text{KURKAR} = 3.77 * \text{DISAYON}, \text{Errorvar.} = 5.27, R^2 = 0.73$$

(0.55)
9.63

$$\text{SALDAV} = 8.42 * \text{DISAYON}, \text{Errorvar.} = 6.83, R^2 = 0.91$$

(0.38)   (1.75)
22.30   3.90

$$\text{SOSSOR} = 3.61 * \text{TOP}, \text{Errorvar.} = 2.68, R^2 = 0.83$$

(0.18)   (0.32)
20.11   8.37

$$\text{DUSSOR} = 1.02 * \text{TOP}, \text{Errorvar.} = 1.73, R^2 = 0.37$$

(0.089)   (0.15)
11.36   11.70

$$\text{DIKSOR} = 3.93 * \text{TOP}, \text{Errorvar.} = 4.72, R^2 = 0.77$$

(0.21)   (0.49)
18.81   9.61

$$\text{DIGER} = 2.80 * \text{TOP}, \text{Errorvar.} = 3.37, R^2 = 0.70$$

(0.16)   (0.32)
17.48   10.37

Structural Equations

$$\text{ICEYON} = 0.84 * \text{TOP}, \text{Errorvar.} = 0.30, R^2 = 0.70$$

(0.058)	(0.052)
14.39	5.70

$$\text{DISAYON} = 0.92 * \text{TOP}, \text{Errorvar.} = 0.15, R^2 = 0.85$$

(0.058)	(0.029)
15.91	5.22

Correlation Matrix of Independent Variables

TOP

1.00

Covariance Matrix of Latent Variables

	ICEYON	DISAYON	TOP
ICEYON	1.00		
DISAYON	0.77	1.00	
TOP	0.84	0.92	1.00

Goodness of Fit Statistics

Degrees of Freedom = 25
 Minimum Fit Function Chi-Square = 86.08 (P = 0.00)
 Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square = 87.98 (P = 0.00)
 Estimated Non-centrality Parameter (NCP) = 62.98
 90 Percent Confidence Interval for NCP = (38.11 ; 95.45)

Minimum Fit Function Value = 0.29
 Population Discrepancy Function Value (F0) = 0.21
 90 Percent Confidence Interval for F0 = (0.13 ; 0.32)
 Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) = 0.092
 90 Percent Confidence Interval for RMSEA = (0.072 ; 0.11)
 P-Value for Test of Close Fit (RMSEA < 0.05) = 0.00056

Expected Cross-Validation Index (ECVI) = 0.43
 90 Percent Confidence Interval for ECVI = (0.35 ; 0.54)
 ECVI for Saturated Model = 0.31
 ECVI for Independence Model = 12.80

Chi-Square for Independence Model with 36 Degrees of Freedom = 3757.63
 Independence AIC = 3775.63
 Model AIC = 127.98
 Saturated AIC = 90.00
 Independence CAIC = 3817.85
 Model CAIC = 221.79
 Saturated CAIC = 301.07

Normed Fit Index (NFI) = 0.98
 Non-Normed Fit Index (NNFI) = 0.98
 Parsimony Normed Fit Index (PNFI) = 0.68
 Comparative Fit Index (CFI) = 0.98

Incremental Fit Index (IFI) = 0.98

Relative Fit Index (RFI) = 0.97

Critical N (CN) = 152.87

Root Mean Square Residual (RMR) = 0.48

Standardized RMR = 0.035

Goodness of Fit Index (GFI) = 0.94

Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) = 0.89

Parsimony Goodness of Fit Index (PGFI) = 0.52

The Modification Indices Suggest to Add the

Path to	from	Decrease in Chi-Square	New Estimate
ICEYON	DISAYON	9.8	-0.52
DISAYON	ICEYON	9.8	-0.26

The Modification Indices Suggest to Add an Error Covariance

Between	and	Decrease in Chi-Square	New Estimate
DISAYON	ICEYON	9.8	-0.08
DIKSOR	SOSDEP	15.5	1.19
DIGER	SALDAV	19.7	2.23

Time used: 0.031 Seconds

EK-10

İç Tutarlık Analizine Ait Sonuçlar

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,967	120

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ö1	31,9020	790,760	,539	,966
ö2	32,3176	810,299	,095	,967
ö3	31,7196	785,030	,654	,966
ö4	32,1723	793,635	,562	,966
ö5	32,1554	793,223	,563	,966
ö6	32,3986	807,725	,262	,967
ö7	32,0608	794,613	,497	,966
ö8	31,7162	788,936	,559	,966
ö9	32,4324	812,233	,032	,967
ö10	31,7703	784,645	,613	,966
ö11	31,8615	786,018	,633	,966
ö12	32,1791	797,070	,490	,967
ö13	31,8682	785,694	,653	,966
ö14	32,0270	792,637	,544	,966
ö15	32,3818	807,084	,305	,967
ö16	32,1959	793,941	,593	,966
ö17	32,0236	796,206	,464	,967
ö18	32,3209	802,442	,433	,967
ö19	31,8378	784,746	,651	,966
ö20	32,1993	793,299	,571	,966
ö21	32,2635	796,452	,554	,966
ö22	31,9324	782,117	,775	,966
ö23	32,0642	789,667	,639	,966
ö24	32,1351	802,253	,278	,967
ö25	31,8919	782,775	,784	,966
ö26	31,8750	782,984	,677	,966
ö27	31,8142	784,084	,647	,966
ö28	32,1892	791,090	,640	,966
ö29	32,2500	802,805	,345	,967
ö30	32,4257	809,716	,255	,967

ö31	32,1554	810,972	,041	,967
ö32	32,1959	810,192	,071	,967
ö33	32,1216	794,989	,550	,966
ö34	32,1926	798,237	,481	,967
ö35	32,1689	799,504	,440	,967
ö36	32,1824	796,692	,510	,966
ö37	31,9291	783,334	,727	,966
ö38	32,0811	790,827	,614	,966
ö39	32,3277	801,204	,465	,967
ö40	32,4493	811,177	,255	,967
ö41	31,9324	783,304	,738	,966
ö42	32,1554	798,681	,431	,967
ö43	31,9865	786,339	,684	,966
ö44	32,1318	798,705	,373	,967
ö45	31,9257	785,906	,671	,966
ö46	32,4189	811,865	,052	,967
ö47	32,3041	804,687	,337	,967
ö48	32,1892	793,428	,628	,966
ö49	32,4223	811,580	,087	,967
ö50	32,2027	801,213	,372	,967
ö51	32,4324	810,578	,220	,967
ö52	32,3007	804,584	,363	,967
ö53	32,1926	803,200	,276	,967
ö54	32,2669	803,403	,360	,967
ö55	32,3514	810,493	,088	,967
ö56a	32,3547	806,379	,320	,967
ö56b	32,3480	805,407	,362	,967
ö56c	32,3716	808,634	,216	,967
ö56d	32,4527	812,079	,119	,967
ö56e	32,4088	811,748	,063	,967
ö56f	32,2770	805,665	,279	,967
ö56g	32,3716	807,956	,274	,967
ö56h	32,4459	811,068	,166	,967
ö57	32,0777	788,336	,668	,966
ö58	32,3007	802,475	,392	,967
ö59	32,4291	810,409	,202	,967
ö60	32,4054	808,642	,258	,967
ö61	31,7973	793,179	,444	,967
ö62	32,2365	799,747	,469	,967
ö63	32,0439	795,466	,462	,967
ö64	32,1318	802,284	,315	,967
ö65	32,1791	798,032	,488	,967
ö66	32,4392	811,196	,136	,967
ö67	32,2905	798,370	,504	,967
ö68	31,9189	783,004	,712	,966
ö69	32,0135	799,579	,365	,967
ö70	32,4392	810,308	,221	,967
ö71	32,0642	805,009	,209	,967
ö72	32,4189	810,285	,166	,967

ö73	32,4257	810,286	,189	,967
ö74	32,1250	800,001	,378	,967
ö75	32,0811	807,865	,126	,967
ö76	32,3311	805,076	,327	,967
ö77	32,3615	807,194	,247	,967
ö78	32,0372	787,948	,592	,966
ö79	32,2568	805,669	,237	,967
ö80	32,2297	803,967	,288	,967
ö81	32,3480	802,838	,425	,967
ö82	32,3547	803,457	,404	,967
ö83	32,4155	809,586	,210	,967
ö84	32,4358	810,898	,157	,967
ö85	32,4426	810,471	,216	,967
ö86	31,9932	782,922	,723	,966
ö87	31,7264	778,125	,761	,966
ö88	31,9223	784,906	,673	,966
ö89	32,1250	793,574	,549	,966
ö90	32,1318	790,922	,618	,966
ö91	32,3649	803,860	,429	,967
ö92	32,3818	810,983	,091	,967
ö93	31,8480	788,340	,570	,966
ö94	31,9662	785,192	,674	,966
ö95	32,0676	785,778	,677	,966
ö96	32,3041	802,436	,382	,967
ö97	32,2297	794,456	,594	,966
ö98	32,3784	807,687	,259	,967
ö99	32,2196	810,443	,061	,967
ö100	32,2838	801,851	,398	,967
ö101	32,3378	803,214	,398	,967
ö102	32,0811	799,749	,363	,967
ö103	32,0608	794,986	,500	,966
ö104	32,0338	786,195	,698	,966
ö105	32,4595	812,642	,000	,967
ö106	32,2973	796,318	,602	,966
ö107	32,4054	809,306	,204	,967
ö108	32,2872	804,422	,307	,967
ö109	32,0236	787,352	,640	,966
ö110	32,4291	810,551	,189	,967
ö111	32,1824	803,228	,282	,967
ö112	32,2466	803,678	,322	,967
ö113	32,4291	812,368	,018	,967

CBCL/6-18 Ölçeğinin Alt Ölçeklerinin İç Tutarlık Katsayıları

ALT ÖLÇEKLER	Korunmaya Muhtaç Çocuklar	Toplum ve Klinik Örneklem (Erol ve Şimşek, 2004)
ANKSİYETE/DEPRESYON	.83	.84
SOSYAL İÇE DÖNÜKLÜK/DEPRESYON	.84	.81
SOMATİK YAKINMALAR	.85	.76
İÇE YÖNELİM	.82	.87
SOSYAL SORUNLAR	.83	.78
DÜŞÜNCE SORUNLARI	.84	.82
DİKKAT SORUNLARI	.83	.84
KURALLARA KARŞI GELME	.83	.89
SALDIRGAN DAVRANIŞLAR	.80	.91
DIŞA YÖNELİM	.79	.90
TOPLAM PROBLEM	.89	.94

EK-11
Araştırma İzni

24/05/2011 01:28 98-312-3118998

SHCEK EGİTİM MERKEZİ

PAGE 01/02

T.C.
BAŞBAKANLIK
Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

SAYI : B.02.1.SÇE.0.72.02.00/605.01- **467**
KONU : Araştırma Talebi
(Rukiye ÖZEN-Dokuz Eylül Ün.v.)

10 Haziran 2011

İZMİR VALİLİĞİNE
(İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü)

İlgi : İzmir Valiliği İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün 23.05.2011 tarih ve 11692 sayılı yazısı.

İlgi yazı ile Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Rukiye ÖZEN'in 4-18 yaş grubu çocukların "Yararlandıkları Hizmet Modeline Göre Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Davranış ve Duygusal Sorunlar" konulu tez çalışmasını İzmir İl Müdürlüğüne bağlı Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi, Şehit Asteğmen Adem Dertsiz Çocuk Yuvası, Karşıyaka Çocuk Yuvası ve Buca Kız Yetiştirme Yurdunda uygulayabilme talebi bildirilmiştir.

Makamın 09.06.2011 tarih ve 123 sayılı Onayı ile Onay tarihinden itibaren 31.12.2011 tarihine kadar Çocuk ve Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlıkları tarafından da olumlu değerlendirilen çalışmanın İl Müdürlüğü koordinesinde, Kuruluş Müdürlükleri denetiminde, kuruluş işleyişini aksatmayacak şekilde, ses ve görüntü kaydı alınmaksızın, araştırma sonuçlarının Kurumdan izin almadan yayınlanmaması ve bir örneğinin Eğitim Merkezi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile gerçekleştirilebilmesi uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Kenan TOPÇU

Kenan TOPÇU
Genel Müdür a.
Eğitim Merkezi Başkan V.

Ek: Onay Sureti

DAĞITIM:

Gereği:

-İzmir İl Sos.Hiz.Müd.

F. K. Y. S.

10.06.2011

S. R. Özen

İlgili Eyleme de bilgi verildi

Bilgi:

-GHD Bşk. (Ek konmadı)

-ÇHD Bşk. (Ek konmadı)

İzmir İl Müdürlüğü
CELLEN EVRAK
Tarih: 10 Haziran 2011
Sıra No: 73488

Anafartalar Cad. 68/4 Ulus / ANKARA
Telefon: (0 312) 310 24 60 / 1233
e-posta: egitim@shcek.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için iribat : A.YÜCE - Öğretmen
Faks: (0 312) 311 89 98
Elektronik Ağ: www.shcek.gov.tr

SC

T.C.
BAŞBAKANLIK
Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

SAYI : B.02.1.SÇE.0.72.02.00/605.01- 123
KONU : Araştırma Talebi
(Rukiye ÖZEN-Dokuz Eylül Üniv.)

09.06.2011

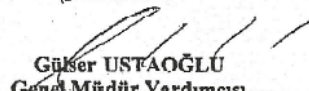
GENEL MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İzmir Valiliği İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün 23.05.2011 tarih ve 11692 sayılı yazısı ile Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Danışmanlığı Ana Bilim Dalı, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Rukiye ÖZEN'in 4-18 yaş grubu çocukların "Yararlandıkları Hizmet Modeline Göre Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Davranış ve Duyusal Sorunlar" konulu tez çalışmasını İzmir İl Müdürlüğüne bağlı Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi, Şehit Astegmen Adem Dertsiz Çocuk Yuvası, Karşıyaka Çocuk Yuvası ve Buca Kız Yetiştirme Yurdunda uygulayabilme talebi bildirilmiştir.

Uygun görüldüğü takdirde Onay tarihinden itibaren 31.12.2011 tarihine kadar Çocuk ve Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlıkları tarafından da olumlu değerlendirilen çalışmanın İl Müdürlüğü koordinesinde, Kuruluş Müdürlükleri denetiminde, kuruluş işleyişini aksatmayacak şekilde, scs ve görüntü kaydı alınmaksızın, araştırma sonuçlarının Kurumdan izin almadan yayınlanmaması ve bir örneğinin Eğitim Merkezi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile gerçekleştirilebilmesi hususunda Olurlarınızı arz ederim.

Kenan TOPÇU
Eğitim Merkezi Başkan V.

OLUR
21.6.2011

Gülsir USTAOĞLU
Genel Müdür Yardımcısı

EK-12

Ölçek Kullanım İzni

4-18 Yaş Grubu Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği

Kimden: **Rukiye Özen** (ozenrukiye@hotmail.com)
 Gönderme tarihi: 26 Nisan 2011 Salı 11:27:49
 Kime: nese.erol@medicine.ankara.edu.tr

Merhaba Hocam,
 Ben Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü mezunuyum ve şu anda Dokuz Eylül Üniversitesi Aile Eğitimi ve Danışmanlığı YL Bölümünde tez dönemindeyim. Tezimde geçerlilik güvenirlik çalışmasını yapmış olduğunuz "4-18 Yaş Grubu Çocuk ve Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği"ni izninizle kullanmak istiyorum.

Ayrıca ölçeğin tam metnine ulaştım; ancak analiz edebilmem için gerekli olan bilgisayar programını nasıl sağlamam ya da nereden satın almam gerektiğini bulamadım. Bu konuda beni bilgilendirebilerseniz çok sevinirim.

Saygılarımla.

Rukiye ÖZEN

Re: Okul Çağı Çocuk Davranış değerlendirme ölçeği

Kimden: **Mentis Yayıncılık** (mentis@superposta.com)
 Gönderme tarihi: 03 Mayıs 2011 Salı 17:38:12
 Kime: Rukiye Özen (ozenrukiye@hotmail.com)

Sayın Rukiye Hanım

Ölçekleriniz ve kitabınız yurtiçi kargoya verilmiştir.

Tülay Güner

EK-13

**OKUL-ÇAĞI ÇOCUK DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME ÖLÇEKLERİNİN
KULLANIM SÖZLEŞMESİ**

Okul-çağı Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçekleri (6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği/CBCL/6-18, Öğretmen Bilgi Formu/TRF/6-18) ve 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği/YSR), ABD'de Thomas Achenbach tarafından geliştirilmiş ve dünyada yaklaşık 90 ülkede standardizasyon ve uyarlama çalışmaları yapılmıştır.

Ölçeklerin ülkemizde çeviri, uyarlama ve standardizasyon çalışmaları Prof. Dr. Neşe Erol ve Prof. Dr. Zeynep Şimşek tarafından yapılmıştır. Thomas Achenbach tarafından 31 Ekim 1994 yılında, ölçeklerin ülkemizde her türlü kullanım ve dağıtım yasal yetkisi Neşe Erol'a verilmiştir.

Ölçeklerin klinik amaçlı kullanımı-yorumlanması için, uygulayıcının psikolojik değerlendirme yöntemleri konusunda temel bilgilere sahip olması ve en az yüksek lisans düzeyinde eğitim alması gerekmektedir. Araştırma amaçlı kullanımlarda ise, uygulayıcı ve araştırma danışmanının sözleşme koşullarını kabul şartı aranmaktadır.

Ölçekleri kullanacak olan uygulayıcının ve danışmanının aşağıdaki maddeleri kabul ettiğini belirten bu sözleşme ile uygulayıcı;

- 1- Ölçekleri psikolojik değerlendirme ilkelerine, evrensel ölçütlere ve etik kurallara uygun olarak kullanacağını,
- 2- Ölçeğin ilk sayfasının en alt kısmında yer alan copyriğh "T. M. Achenbach", Türkçe Çeviri ve uyarlaması Neşe Erol tarafından Achenbach'ın izniyle yapılmış ve basılmıştır' ifadesinin kesinlikle değiştirilmemesi ve silinmemesi kuralına uyacağını,
- 3- Ölçeklerin puanlamalarını, el kitabında belirtilen basamaklara uygun olarak yapacağını,
- 4- Sadece alt test puanları temelinde bireyleri sınıflandırmaktan kaçınacağını,
- 5- Tüm değerlendirme sonuçlarını güvenilir bir şekilde koruyacağını,
- 6- Araştırma bittiğinde özetini, yayımlandığında yayın bilgisini ProfDr. Neşe Erol'a göndereceğini,
- 7- Ölçekleri baskı, fotokopi yoluyla çoğaltmayıp, bir başka kişiye/kuruma vermeyeceğini, böyle bir durumla karşı karşıya kalındığında ise engel olacağını kabul etmektedir.
- 8- Ölçeklerin **El Kitabının** Türkçe Basım ve Yayın Hakkı MENTİS Yayınevi'ne verilmiştir. Yayınevinin yazılı izni olmadan kitabın tümü ya da bölümleri fotokopi, elektronik, mekanik, manyetik gibi yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Sorumlu araştırmacı

Adı-soyadı

Rukiye ÖZEN

ARAŞTIRMA YA DA KLİNİK AMAÇLI KULLANIM BİLGİ PAYLAŞIM FORMU

Çalışmanın adı:	Yararlandıkları Hizmet Modeline Göre Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Davranış Ve Duygusal Sorunlar
Çalışmanın amacı:	5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve/veya 2828 Sayılı SHÇEK Kanunu gereğince koruma ve bakım altında bulunan çocuk yuvası, yetiştirme yurdu ve çocuk evinde kalan 4-18 yaş grubu çocukların bazı sosyo-demografik değişkenlere ve yararlandıkları hizmet modeline göre davranış ve duygusal sorunlarını ortaya koymaktır.
Çalışmanın gereç ve yöntemi:	Bu araştırmada verileri toplamak amacıyla çocukların bazı sosyo-demografik özelliklerini ortaya koymak üzere ilgili literatür incelenerek hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ve "4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği" olmak üzere iki temel veri toplama aracı kullanılacaktır. Bu amaçla bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi betimlemek üzere ilişkisel tarama modeli kullanılacaktır. Çalışmada karşılaştırma amacıyla herhangi bir kontrol grubu kullanılmayacak ve bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında çoklu ilişkiler aranacaktır.
Çalışmayı yürütenlerin Adı-soyad/ları:	Rukiye ÖZEN(araştırmacı) Yrd.Doç.Dr. Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ(tez danışmanı)
İş Adres/leri:	<u>Rukiye ÖZEN</u> İzmir Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Gazi Bulvarı No:97 Çankaya/İzmir <u>Yrd.Doç.Dr. Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ</u> Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uğur Mumcu Cad. Buca/İzmir

İş tel/leri:	<u>Rukiye ÖZEN</u> +90232 446 21 13-173 <u>Yrd.Doç.Dr. Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ</u> +90232 4204882-1644
E-posta adres/leri:	<u>Rukiye ÖZEN</u> ozenrukiye@hotmail.com <u>Yrd.Doç.Dr. Hadiye KÜÇÜKKARAGÖZ</u> hadiye2000@yahoo.com

Sorumlu araştırmacı

Adı-soyadı

Rukiye ÖZEN

İmza

